

**T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM HUKUKU BİLİM DALI**

**İBN RÜŞD'ÜN “BİDAYETÜ'L MÜCTEHİD”
ADLI ESERİNDE AHMED B-HANBEL'E AİT
GÖRÜŞLERİN TAHKİKİ**

Ayşegül YURDUSEVEN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Danışman
Prof. Dr. Orhan ÇEKER**

KONYA - 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşegül YURDUSEVEN

(İmza)

A handwritten signature in blue ink, consisting of a series of loops and a long horizontal stroke.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşegül YURDUSEVEN	
	Numarası	064244031002	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/İslam Hukuku	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Prof.Dr. Orhan ÇEKER	
Tezin Adı		İbn Rüşd'ün "Bidayetü'l Müctehid" Adlı Eserinde Ahmed B- Hanbel'e Ait Görüşlerin Tahkiki	

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan "İbn Rüşd'ün 'Bidayetü'l Müctehid' Adlı Eserinde Ahmed B-Hanbel'e Ait Görüşlerin Tahkiki" başlıklı bu çalışma 01/12/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof.Dr. Orhan ÇEKER

Danışman

Prof.Dr. Hüseyin Tekin
GÖKMENOĞLU

Üye

Doç.Dr. Adil YAVUZ

Üye

ÖNSÖZ

Hız. Peygamber (a.s.)'ın vefatından sonra, İslam'ın farklı coğrafyalara yayılmasından, anlayış ve ihtiyaç farklılıklarından kaynaklanan sebeplerle Kur'an ve sünnet merkezli, fakat bakış açılarının farklılığı sebebiyle mezhepler ortaya çıkmıştır. Mezheplerin ortaya çıkması, İslam'ın zenginliğinin bir göstergesi olmuştur.

Mezhepler, kendi usûllerini oluşturmuşlar ve kendi görüşlerini kitaplaştırarak müesseseleşmişlerdir. Mezhep imamı ve onların yolundan giden alimler, bu eserlerde düşüncelerini delillendirip savunurken, pek çok kere diğer mezheplerin görüşlerini ve kendilerine göre isabetli görmedikleri yönlerini; belki de kendi görüşlerini kuvvetlendirmek maksadı ile kaleme almışlardır. Bu eserler okuyucularına, diğer mezhepleri tanıma, görüşleri hakkında yorum yapabilme fırsatı tanıdığı için önemlidir.

Mukayeseli eserlerden bir tanesi de İbn Rüşd el-Hafîd'e ait, Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid adlı eserdir. Malîkî olan müellif eserinde mezheplerin ve müstakil müctehidlerin görüş ve delillerini, ittifak ettikleri noktaları vermekte ve yorumlar yapmaktadır.

Tezimiz, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde İbn Rüşd'ün hayatı, eserleri ve Bidayetü'l-Müctehid adlı eserinin tanıtımı ile, Ahmed b. Hanbel'in hayatı, fıkıh ilmindeki yeri ve eserleri hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde ise ibâdât konusundaki, üçüncü bölümde münâkehât-mufârâkat, dördüncü bölümde muamelât konularındaki Ahmed b. Hanbel'e ait görüşlerle, bu görüşlerin Ahmed b. Hanbel'e aidiyeti konusundaki inceleme ve yorumlar verilecektir.

Çalışmamızın bizim açımızdan, ilmi gelişmemize katkısı olduğunu düşünüyor ve ilgililerin de faydalanacağı, bu noktadaki bir eksiği kapatacak nitelikte bir çalışma olmasını temenni ediyoruz.

Tezimi hazırlamada ve her hususta desteğini ve yardımını esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Orhan ÇEKER'e ve tüm hocalarıma şükranlarımı sunuyorum.

Ayşegül YURDUSEVEN

Konya, 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşegül Yurduseven	Numarası: 064244031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku	
	Danışmanı	Prof. Dr. Orhan ÇEKER	
Tezin Adı		İbn Rüşd'ün "Bidayetü'l Müctehid" Adlı Eserinde Ahmed b-Hanbel'e Ait Görüşlerin Tahkiki	

ÖZET

Çalışmamızda İbn Rüşd'ün hilaf niteliğinde olan Bidayetü'l Müctehid adlı eserinde Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri tahkik etmeye çalıştık. Yaptığımız çalışmanın neticesinde İbn Rüşd'ün Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri naklederken bazı hatalara düştüğünü tespit ettik. Tezimizde 869 görüş incelenmiş olup, 33 hatalı görüş tespit edilmiştir. Hatalı olan görüşler, I. Bölümde namaz, oruç, zekât, hac, sayd, akika, et'ime ve eşribe konularında; II.bölümde talâk, zihâr, liân konularında; III. Bölümde buyû, icare, lukata ve ıtk konularında; IV. Bölümde ise zina ve akdiye konularındadır.

Pek çok konuda bu kadar hatalı bir görüşün olması Bidayetü'l Müctehid'in temel, güvenilir kaynak olma vasfını ortadan kaldırmaktadır. Ancak her alimin görüşünü kendi kaynaklarından öğrenmenin gerekliliği âşikardır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşegül Yurduseven	Numarası: 064244031002
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / İslam Hukuku	
	Danışmanı	Prof. Dr. Orhan ÇEKER	
Tezin İngilizce Adı		The Analyzes of Views Belong to Ahmed b- Hanbel at the “Bidayetü’l Müctehid” Work of Ibn Rushd	

SUMMARY

We tried to make analyze the views belong to Ahmed b. Hanbel at the “Bidayetü’l Müctehid” work of Ibn Rushd. At the end of our study, we determined that Ibn Rushd made some faults while narrating the views of Ahmed b. Hanbel.

869 views have been analyzed in our thesis and 33 fault views have been determined. The dispersion of fault views as follows: salaah, fast, zakat (obligatory alms), hajj, hunting, akika (sacrifice due to child), food and drinks subjects at the 1st Chapter; divorce, damn subjects at the 2nd Chapter; magic, leasing, foundling, led out subjects at the 3rd Chapter; adultery, and agreement subjects at the 4th Chapter.

Including so much fault views in various subjects removes to being base, trust source of “Bidayetül Müctehid” . However it is definite that view of each scholar should be learned from own work of mentioned scholar.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
ÖZET	ii
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	ix
KONUNUN AMACI ve ÖNEMİ.....	1

GİRİŞ

İBN RÜŞD VE AHMED B. HANBEL'İN HAYATI

I. İBN RÜŞD ve BİDAYETÜ'L MÜCTEHİD	2
A- İbn Rüşd	2
B- Bidâyetü'l-Müctehid	6
II. AHMED b. HANBEL	8
A- Ahmed b. Hanbel'in Hayatı	8
B- Fıkıh İlmindeki Yeri	10
C- Eserleri	13
III. TAHKİKTE İZLENEN YOL	15

BİRİNCİ BÖLÜM

İBÂDÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Taharet Kitabı.....	17
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	17
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	28
B- Namaz Kitabı.....	30
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	30
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	49

3) Müellifin Hatalı Olduğu Görüşleri.....	51
C- Oruç Kitabı	53
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	53
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	59
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	59
E- Zekat Kitabı	60
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	60
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	66
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	67
G- Hac Kitabı	67
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	67
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	87
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	88
H- Cihad Kitabı	90
I- Yemin Kitabı.....	94
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	94
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	97
İ- Nezir Kitabı	97
J- Dahâyâ Kitabı	98
K- Hayvan Kesimi (Zebâih) Kitabı	100
L- Sayd Kitabı	102
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	102
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü.....	104
M- Akika Kurbanı Kitabı.....	104
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	104
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	105
N- ET'İME VE EŞRİBE KİTABI.....	105
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	105
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	107

İKİNCİ BÖLÜM
MÜNÂKEHÂT - MÜFÂRAKÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN
GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Nikah Kitabı	109
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	109
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	119
B- Talak Kitabı.....	119
1) Müellifin İsaletli olan Görüşleri	119
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	125
C- İlâ Kitabı.....	126
D- Zıhar Kitabı	127
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	127
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	129
1. İmam Ahmed'e göre cariyenin zıharı yoktur.	129
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	129
E- Lian Kitabı.....	130
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	130
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü.....	131
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü.....	132
F- İhdad Kitabı	132

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MUAMELÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Buyû Kitabı	133
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	133
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü.....	138
B- Sarf Kitabı	138
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	138
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü.....	139

C- Selem Kitabı	139
D- Hıyâr Satışı Kitabı	140
E- Mürâbaha Satışı Kitabı	140
F- Ariyye Kitabı	141
G- İcâre Kitabı	141
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	141
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü	142
H- Kırâd Kitabı	142
I- Müsâkât Kitabı	144
İ- Şirket Kitabı	145
J- Şuf'a Kitabı	145
Bu görüş isabetlidir	146
K- Rehin Kitabı	147
L- Hacr Kitabı	148
M- Teflîs Kitabı	149
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	149
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü	150
N- Sulh Kitabı	150
O- Kefalet Kitabı	150
Ö- Havale Kitabı	151
P- Vekâlet Kitabı	151
R- Lukata Kitabı	152
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	152
2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü	152
S- Vedîa Kitabı	153
Ş- Gasb Kitabı	153
T- Hibe Kitabı	154
U- Vesâyâ Kitabı	156
Ü- Feraiz Kitabı	157
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşü	157
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü	161
V- İtk Kitabı	161
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	161

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü.....	167
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü.....	167

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UKÛBÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Kısas Kitabı.....	168
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	168
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü.....	169
B- Cırah Kitabı	170
C- Kasame Kitabı	175
D- Zina Kitabı	176
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	176
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşü.....	177
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü.....	178
E- Kazif Kitabı	178
F- Şurbü'l Hamr Kitabı.....	180
G- Sirkat Kitabı	180
H- Hirâbe Kitabı	184
I- Akdiye Kitabı.....	185
1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	185
2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri	187
3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri	188
SONUÇ.....	189
BİBLİYOGRAFYA	191

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	:Adı geçen makale
as.	: Aleyhi's-selam
b.	: Bin (oėul,oğlu)
c.	: Cilt
c.c.	: Celle celaluhu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
h.	:Hicri
H.z.	: Hazreti
m.	: Mîlâdî
MEB	: Milli Eėitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
thk.	: Tahkik eden
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vs.	: Vesaire

KONUNUN AMACI ve ÖNEMİ

Hız. Peygamber döneminden sonra nasları anlamada, yorumlamada ve yeni meselelere uygulama konusunda farklı anlayışlar ortaya çıkmış ve farklı anlayışlar etrafında bir araya gelen müntesibler mezhep kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Zamanla kendi usul ve kaidelerini ortaya koyan mezhepler, kendi usûl ve kaidelerini yansıtan eserler kaleme almışlardır. Mezhep iki anlayışı yansıtan eserlerden başka farklı mezhep görüşlerini barındıran, kıyaslayan eserler ortaya çıkmıştır. Ancak bu eserler mezhep içinde yazılan, mezhebin kendi görüşünü veren kitaplar kadar güvenilir bulunmamıştır.

Bu çalışmada amacımız, mukayeseli kitaplardan biri olan İbn Rüşd'ün Bidâyetü'l Müctehid adlı eserindeki Ahmed b. Hanbel'e ait görüşlerinin ne kadar isabetli ve ne denli hatalı olduğunu tespit etmektir. Maksudımız, İbn Rüşd'ün eserinde hata aramak değildir. Kendi ifadesi ile "Okuyanlara, herhangi bir hataya rastladıklarında tashih etmeleri için veriyorum" dediği için görüşler üzerinde inceleme yapmaktır.

İlmi araştırmalarda esas olan mezhep görüşlerini kendi kaynaklarından almak olduğundan ve mukayeseli kitaplardan faydalananlar için yanlış rivayetlerden ve hataya düşmekten korumak için böyle bir çalışmanın gereğine inanmaktayız. Hanefi, Şafii ve Zahirî mezhebine ait görüşlerin tahkiki yapıldığından biz de Hanbelî mezhebi imamı Ahmed b. Hanbel'e ait ictehadların tahkikini yapacağız. Amacımız, Hanbelî mezhebinin ana kaynaklarına inerek, bu eserde Ahmed b. Hanbel'e atfedilen ama gerçekte ona ait olamayan ictehadlardan okuyucuyu haberdar etmektir.

GİRİŞ

İBN RÜŞD VE AHMED B. HANBEL'İN HAYATI

I. İBN RÜŞD ve BİDAYETÜ'L MÜCTEHİD

A- İbn Rüşd

Tam adı Ebü'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî'dir. H.520 (m. 1126) yılında, dedesi Ebü'l Velid ibn Rüşd'ün ölümünden bir ay önce Kurtuba'da dünyaya geldi.¹ Meşşâi okulunun son temsilcisi, filozof, fakih ve hekim olarak tanınan İbn Rüşd, İslam aleminde “şârih”, Latin dünyasında “commentator” Batı'da Âverroes” olarak anılmıştır. Kendisiyle aynı isim ve künyeye sahip olan dedesiyle karıştırılmaması için “İbn Rüşd el-Hâfid” şeklinde anılır.²

İbn Rüşd el-Hafid tanınmış bir kadı ailesine mensuptur. Babası ve dedesi Kurtuba'da kadılık yapmışlardır. Dedesi aynı zamanda Kurtuba Camii'nin imamı idi.³ Temel dini ilimleri babasından öğrendi İbn Rüşd İmam Malik'in el-Muvatta adlı eserini ezberledi. Ebu'l Kasım ibn Beşküvâl, Ebu Mervân b. Meserre, Ebubekir b. Semhûn, Ebu Ca'fer b. Abdilaziz, Ebu Abdullah Mâzerî gibi hocalardan ders almıştır.⁴ Bunun yanı sıra Ebi Mervân ibn Hazbûl (Cürrayul)'dan tıp öğrenimi görmüştür.⁵

Zamanın tanınmış filozofu olan İbn Tufeyl (v.582/1186) ile tanışmasından sonra, Sultan Ebu Yakub Yusuf'a takdim edilmiştir. İbn Tufeyl, Aristo felsefesini nakl ve şerh etmek isteyen Ebu Yakub Yusuf'a İbn Rüşd'ü tavsiye etmiştir. Felsefenin temel meseleleri üzerine halifenin sorduğu sorulara uygun cevaplar vermesi üzerine büyük takdir gören İbn Rüşd, bu olaydan sonra h.565 yılında İşbiliye kadılığına tayin edilmiştir. Hükümdarın isteği üzerine Aristo'nun eserlerini şerhetmeye başlayan İbn Rüşd, h.567'de Kurtuba kadısı olmuştur. Hükümdarın vefatından sonra yerine geçen oğlu Ebu Yakub el-Mansur da İbn Rüşd'e saygıda

¹ Zehebî, *Siyerü A'lâmi'n-Nübelâ*, XXI, 307; İbn Ferhûn, *ed-Dibacü'l Mühezzeb*, III/239; Zirikli *el-A'lâm*, VI, 212.

² Karlığa, H. Bekir, “İbn Rüşd”, *DİA*, XX, 257.

³ Karlığa, *a.g.m.*, XX, 257.

⁴ İbn Ferhûn, *a.g.e.*, II, 238.

⁵ Zehebî, *a.g.e.*, XXI, 307-308.

kusur etmemiş ve sarayında özel hekim olarak çalışmasını rica etmiştir. Ancak bir süre sonra İbn Rüşd, hükümdarın teveccühünü kaybetmiş ve Kurtuba'ya 73 km mesafede eski bir Yahudi yerleşim yeri olan Elîsâne'ye sürgün edilmiştir.⁶

İbn Rüşd'ün sürgün edilmesinin sebepleri hakkında farklı rivayetler vardır. İbn Rüşd'ün “Kitabu'l Hayevan”a yazdığı şerhte zürafanın özelliklerinden bahsedilirken “Onu Berber melikinin yanında gördüm” şeklinde bir ifade kullanması, el-Mansûr'un da bunu kendisine yapılan bir saygısızlık olarak değerlendirmesi; el-Mansûr'un İbn Rüşd'e damadından daha fazla itibar ettiğini görenlerin İbn Rüşd'ü tebrik etmeleri üzerine, İbn Rüşd'ün ilgi ve iltifatı önemsemez bir tavır takınması ve bu durumun hükümdara bildirilmesi, İbn Rüşd'ün Ebu Yusuf Yakub'un kardeşi Ebu Yahya ile yakın dostluk ilişkisi sürgünün sebeplerinden bazılarıdır. Ayrıca filozofun Aristo'nun eserlerine yazdığı şerhlerden birinde Venüs'ün tanrı olduğunu söylemesi, Kurtuba'daki bir fırtınanın Ad kavmini helak eden rüzgara benzetilmesi üzerine, İbn Rüşd'ün böyle bir kavmin gerçekte olup olmadığını, dolayısıyla ne şekilde helâk olacağının bilinemeyeceğini söylemesi sürgünün sebepleri arasında sayılabilir.⁷

Hayatının son senelerinde İbn Rüşd'ün affa nail olarak tekrar hükümdar tarafından davet edildiği, bir sene kadar iyi bir hayat geçirdikten sonra inzivaya çekildiği rivayet edilir.⁸

İbn Rüşd, 9 Safer 595 (10 Aralık 1198) günü Merrakeş'te vefat etmiştir. Önce burada defnedilen cenazesi Kurtuba'ya nakledilerek dedesinin ve babasının mezarının bulunduğu İbn Abbas Mezarlığı'na gömülmüştür.⁹

İbn Rüşd dolu dolu yaşadığı yetmiş iki yıllık ömrünü tamamladığında geride biri Ebu Muhammed Abdullah adında tabip, diğeri Ebü'l Kasım Ahmed adında Kûr kadılığı yapan hukukçu olan iki erkek evlat ile birçok talebe ve çok değerli eserler bırakmıştır. Öğrencileri Ebu Muhammed b. Havtullâh, Ebu'l Hasan Sehl b. Malik, Ebubekir b. Cevher, Ebu'r-Rebî b. Sâlim ve Ebu'l Kâsım b. Taylasân gibi bazı öğrencilerinin daha çok kadı ve müderris olarak hukuk alanında; Ebu Abdullah en-

⁶ Karlığa, *a.g.m.*, XX, 257, 258.

⁷ Sarioğlu, Hüseyin, *İbn Rüşd Felsefesi*, 20, 21.

⁸ Ülken, Hilmi Ziya, “İbn Rüşd” *MEB İslam Ansiklopedisi*, 5/2, 784.

⁹ İbn Ferhûn, *a.g.e.*, 239; Zirikî, *a.g.e.*, VI, 213; Sarioğlu, *a.g.e.*, 21, 22.

Nadrûmi, Ebu Cafer Ahmed b. Sâbık gibi bir kısmının da tabip olarak çalışıp bu alanda eserler verdiği bilinmektedir.¹⁰

Felsefe, tıp, hukuk alanında da otorite olmayı başaran İbn Rüşt için İbnü'l Ebrâr şu ifadeleri kullanmıştır: Endülüs'te ilim, fazilet ve olgunluk açısından onun gibisi yetişmedi. Mütevazi idi. Reşit olduğu andan itibaren evlendiği ve babasının vefat ettiği iki gece dışında okumayı ve düşünmeyi asla bırakmamıştır. Düzenleme, düzeltme, te'lif, özetleme ve açıklayıcı not düşme şeklinde yazdıkları yaklaşık on bin varakı bulmuştur.¹¹

Edebî bir zevke sahip olan İbn Rüşt, Ebu Temmam, Mütenebbî, Habib'in şiirlerini ve divanlarını ezberlemesi ve okuduğu şiirler dolayısıyla bunlara benzetilmiştir.¹²

İbn Rüşt felsefe, astronomi, tabiat, tıp, nefis, ahlâk, fıkıh, fıkıh usulü, kelam, dil ve edebiyat alanlarında te'lif ve şerhler olmak üzere birçok eser yazmıştır.¹³ Bu eserlerden bazılarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

a) Din İlimleri

- 1- Bidâyetü'l-Müctehid ve Nihâyetü'l-Muktesid
- 2- Faslü'l-Makâl fî-mâ beyne's-şerî'a ve'l-hikme mine'l-ittisâl
- 3- ed-Damîme
- 4- el-Keşf
- 5- Tehâfütü Tehâfütü'l-felâsife
- 6- Kitâb fî usûli'l-fıkıh
- 7- Makâle fî'l-cem' beyne i'tikadi'l-Meşşâ'in ve'l-mütekallimin
- 8- Kitâb fî'l fahs 'an mesâ'ile vaka'at fî'l-ilmî'l-ilahi
- 9- Muhtasaru'l Mustasfa (ez-Zarûrî fî usuli'l-fıkıh)

¹⁰ Sarioğlu, *a.g.e.*, 22.

¹¹ Zehebî, *a.g.e.*, XXI, 308; İbn Ferhûn, *a.g.e.*, 238.

¹² Zehebî, *a.g.e.*, XXI, 308; İbn Ferhûn, *a.g.e.*, 238.

¹³ Ülken, *a.g.m.*, 5/2, 783.

b) Mantık

1- ez-Zarurî fi'l-mantık	6- Kitabu'l Cedel
2- Kitâbü'l-Makalât	7- Kitabü's-Safsata
3- Kitâbü'l-'İbare	8- Kitabü'l-Hatâbe
4- Kitabu'l-Kıyas	9- Kitabü's-Şi'r
5- Kitabu'l-Burhan	

c) Tabiat Bilimleri

- 1- Makale fi'l-büzûr ve'z-zer'
- 2- Kitâbü's-Semâi't-tabî'i
- 3- Telhîsu Kitâbi's-Semâi't-Tabî'i
- 4- Şerhu Kitâbi's-Semâi't-Tabî'i
- 5- Ta'lik alâ Makâleti's-Sâbia ve's-Sâmine mine's-Semâi't-Tabîi
- 6- Kitabü's-Semâ ve'l-âlem
- 7- Kitabü'l Kevn ve'l-Fesâd
- 8- Kitabü'l-Âsâri'l-Ulviyye
- 9- Telhîsü'l-Âsâri'l-Ulviyye
- 10- Kitabü'l Hayevân
- 11- Kitabü'n-Nefs

d) Metafizik

- 1- Kitâb fi'l-fahs
- 2- Makale fi'ttisâli'l-Akı'l-Mûfarik
- 3- Telhisu Mâ Ba'det-Tabî'a
- 4- Şerhu Risaleti İttisali'l-Akl bi'l-İnsan li'bni's-Saîğ
- 5- Telhisü'l-İlahiyyat li-Nikolâvus

e) Astronomi

- 1- Makale fi Cevheri'l-Felek

2- Muhtasarü'l-Mecistî

f) Tıp

1- el-Külliyât fi't-Tıb	4- Makale fi't-Tiryâk
2- Makale fî Esnâfi'l-Mizâcât	5- el-Kavl fî ÂlÂti't-Teneffüs
3- Kitab fî Hıfzi's-Sihha	6- Makâle fî Hummeyâti'l-Ufûn
7- Makale fî Zamani'n-Nevbe	

g) Siyaset

- 1- Cevâmi'u Siyaseti Eflâtun

h) Ahlâk

- 1- Telhîsu Kitâbi'l Ahlâk li-Aristotâlis¹⁴

B- Bidâyetü'l-Müctehid

Tam adı Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktesid olup mezhepler arası karşılaştırmalı bir fıkıh kitabıdır. Fıkıh usulüne dair birkaç sayfalık mukaddimeden sonra “Kitabü't-Tahâre” ile başlayıp “Kitabü'l Akdiye” ile son bulan eser toplam yetmiş bölümden oluşmaktadır.

Eserde âlimin kendi mezhebi olan Maliki mezhebinin yanı sıra diğer mezheplere hatta müstakil müctehidlerin görüşlerine yer verilmiştir. Müellif zaman zaman müstakil ictehad ve tercihler de yapmıştır. Bu duruma abdeste başlamadan önce elleri yıkamanın hükmü konusundaki görüşünü örnek verebiliriz. Abdeste başlamadan önce elleri yıkamak bir kısmına göre sünnet, kimine göre ellerinin temiz olduğunu kesin olarak bilmeyen kimse için müstehab, kimine göre uykudan uyanan kimse için vacip, kimine göre ise gece uykusundan uyanan kimse için vaciptir. Müellif ihtilafın sebebi olan

إِذَا اسْتَيْقَظَ أَحَدُكُمْ مِنْ نَوْمِهِ فَلْيَغْسِلْ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يُدْخِلَهَا الْإِنَاءَ فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي أَيْنَ بَاتَتْ يَدُهُ

“Sizden herhangi biri, uykudan uyandığında elini abdest suyu içine sokmadan önce yıkasın. Zira hiçbiriniz (uyku sırasında) elinin, vücudunun neresine değdiğini

¹⁴ Karlığa, a.g.m.,DİA, XX, 273-280.

bilemez.”¹⁵ hadisinin zahirinden hareket ederek kendi görüşünü söylemiştir. Müellif hadisten abdest almada elin hükmünü bildirmekten ziyade, kullanılacak suyun temiz olması şart olduğu için, abdest alınacak suyu necis etmemenin lüzumunun bildirilmek istendiğini, Peygamberimizin su kabına sokmadan ellerini yıkamasının abdestin fiillerinden biri olduğu için de suyun necis olma şüphesini ortadan kaldırmak için de olabileceğini söylüyor.¹⁶

Eserde mezheplerin görüş birliğine vardıgı meselelerde ittifakın dayanağı, ihtilaf ettiğı hususlarda da ihtilaf noktaları belirtilmektedir. Müellif bu metoduyla ihtilaf ve illetleri inceleyenlerin aydınlatılması ve naslardan hüküm çıkarma melekelerinin geliştirilmesini gaye edinmiştir; eserine “Bidayetü’l-Müctehid” adının verilmesinin sebebi de budur.¹⁷ Delil olarak verdiğı hadislerin senet ve metin tenkitlerine yer vermiş, İbn-i Abdilber’in el-İstizkâr adlı eserine atıf yapmıştır.¹⁸

“Kitap” adını verdiğı ana bölümlerin başlığı adı altında o konunun planı özetlenmekte, mesela konunun cümle, bab, fasıl, cins, rükun, mevzu, kısım, cüz, mesele vs. kaç bölümde inceleneceğı ve her bölümün alt başlıklarının ne olacağı belirtilmekte, daha sonra sırasıyla bunlar izah edilmektedir.

İbn Rüşd, Maliki mezhebi mensubu olmasının etkisiyle hareket edip tercihlerinde mezhep taassubuna kapılmaktan uzak olduğunu yer yer kendi mezhebine yönelttiğı eleştirilerle ve diğ er mezhepleri tercih etmesiyle göstermektedir.¹⁹ Endülüs yarımadasında uygulanan mezhep, Maliki mezhebi olduğu için eserinde Maliki fıkhnı temel aldığı nı söylemiştir.²⁰

Fas (1327), Kahire (1329, 1334, 1335, 1339, 1371, 1928, 1960, 1966, 1983), İstanbul (1333), Tunus (1344), Kum (1406) ve Beyrut’ta (1980) pek çok defa iki cilt halinde basılan eser ayrıca Ahmed b. Muhammed es-Sıddık el-Gumârî tarafından hadislerin tahriri yapılmak, Yusuf Abdurrahman el-Maraşlî, Adnan Ali Şellâk ve

¹⁵ Buhâri, *Vudu’*, 26; Müslim, *Taharet*, 26; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II/465; Malik, *Tahâret*, 2.

¹⁶ İbn Rüşd, *Bidayetü’l-Müctehid*, I, 7.

¹⁷ İbn Rüşd, *a.g.e.*, I, 369

¹⁸ İbn Rüşd, *a.g.e.*, I, 108

¹⁹ İbn Rüşd, *a.g.e.*, I, 45,48.

²⁰ İbn Rüşd, *a.g.e.*, II, 423.

dğr. tarafından tahkik edilmek suretiyle de yayımlanmıştır (I-VIII, Beyrut, 1407/1987). Eser Ahmed Meylânî tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.²¹

II. AHMED b. HANBEL

A- Ahmed b. Hanbel'in Hayatı

Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî h.164 (m. 780) yılında Rebiülevvel veya Rebiülâhîr ayında Bağdat'ta dünyaya geldi.²² Oğlu Salih'in rivayet ettiği şecereye göre soyu Hz. Peygamber'in dedelerinden Nizarla birleşerek İsmail'e kadar uzanır.²³

Fikir ve düşünceleriyle İslam tarihinde önemli bir yere sahip olan Ahmed b. Hanbel'in dedesi Hanbel b. Hilâl Emevîler döneminde Serahs valiliği yapmış, Abbasilerin idareyi ele geçirmesinde önemli görevler üstlenmiş²⁴, babası Muhammed ise Abbasi ordusunda görev yapmıştır.²⁵ Babası otuz yaşlarında öldüğü için Ahmed b. Hanbel annesinin himayesinde büyümüştür.²⁶

Kur'an-ı Kerim'i ezberledikten ve Bağdatlı âlimlerden bir müddet gramer ve fıkıh okuduktan sonra hadis öğrenmeye başladı.²⁷ el-Müsned'indeki rivayetlerinden yaklaşık 280 kadar hocadan ders aldığı anlaşılan Ahmed b. Hanbel'in hocaları arasında Kadı Ebu Yusuf(183/798), Hüseyim b. Beşîr(v.183/799), Vekî b. Cerrâh(v.197/812), Abdurrahman b. Mehdi(v.135/752), Yahya b. Saîd el-Kattân(v.198/813), Abdürrezzak es-San'ânî(v.211/826) ve İmam Şâfîi (v.204/820) bulunmaktadır.²⁸

Ahmed b. Hanbel'in öğrencileri arasında Buhari'nin yanı sıra Müslim (v.261/875), Ebu Davud(v.275/889), Tirmizi(v.279/892), Nesâî(v.303/915), Yahya b. Main(v.233/848), Ali b. Medinî(v.234/849), Ebu Zür'a(v.264/875), Ebu

²¹ Kallek, Cengiz, "Bidayetü'l-Müctehid", *DİA*, VI, 133, 134.

²² Zehebî, *a.g.e.*, XI, 177-179; Ziriklî, *a.g.e.*, I, 192.

²³ Zehebî, *a.g.e.*, XI, 178.

²⁴ Hâtib el-Bağdadî, *Tarih-u Bağdad*, IV, 415.

²⁵ İbnü'l Cevzî, *Menâkıbu İmam Ahmed b. Hanbel*, s. 21.

²⁶ Zehebî, *a.g.e.*, XI, 179.

²⁷ Kandemir, M. Yaşar, "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, II, 75.

²⁸ Zehebî, *a.g.e.*, XI, 180, 181.

Hatim(v.277/890), iki oğlu Salih ve Abdullah bulunmaktadır. Hocaları İmam Şafii ve Abdürrezzak kendisinden hadis dinlemiştir. Yalnız İmam Şafii onun adını açıkça söylemek yerine “güvenilir kimse bana rivayet etti (haddeseni es-sika) demeyi tercih etmiştir.”²⁹

Ahmed b. Hanbel Bağdatlı muhaddislerden yararlandıktan sonra hadis tahsilini tamamlamak üzere önce Kûfe’ye, ardından 4 defa Basra’ya, ayrıca Mekke, Medine, Dımaşk, Halep, Cezîre’ye seyahatler yaptı. Bunların en uzununu ve en yorucusunu Abdürrezzak b. Hemman’dan istifade etmek üzere, yeterli parası olmadığı için kervancıların yanında deve bakıcılığı yapmak suretiyle h.198 yılında gerçekleştirdiği Yemen yolculuğudur. Bu seyahatlerinde önemli hedeflerden biri de Hicaz’daki muhaddislerle görüşüp onlardan faydalanmaktır. Kırk yaşına kadar devam eden talebelik hayatından sonra hadis okutmaya başladı. Çok zaman 5000 kadar hadis talebesi onu dinlemek için toplanır, bunlardan 500 kadarı hadisyazarken, diğerleri onun tavırlarından ahlâk ve edebinden faydalanmaya çalışırdı.³⁰

Bütün ömrünü hadis toplama ve araştırmasına vakfeden Ahmed b. Hanbel’in şahsî ve ilmî hayatının gelişmesinde “mihne” olayının önemli etkisi olmuştur. Abbasi halifesi Me’mun (v.218/833) hilafetinin sonuna doğru Mu’tezile imamlarından Bîşr b. Gıyâs el-Marîsî(v.218/833) ve başkadı Ahmed b. Ebû Duâd(v.240/851)’in etkisiyle Kur’an’ın mahluk olduğu iddiasını kabul etmeleri için bütün bilginleri zorlamaya başlamıştır. Bu arada sözkonusu iddiayı kabul etmeyen Ahmed b. Hanbel çeşitli sorgulardan sonra Muhammed b. Nuh ile birlikte Tarsus’ta bulunan Me’mun’un huzuruna zincire bağlı olarak götürülmüş, Me’mun’un ölüm haberi üzerine tekrar Bağdat’a gönderilmiş ve Yâsirîyye, Daru Umâre ve Daru’l Mevsilî’de hapsedilmiştir.³¹ Mu’tasım’ın hilafeti sırasında devam eden iki yıllık zindan hayatından sonra bir köşeye çekilen Ahmed b. Hanbel hadis dersi vermekten alıkonulmuş, Vâsık’ın hilafeti döneminde ise bazı dersler vermekle birlikte yine de münzevi hayatına devam etmiştir.³² Ahmed b. Hanbel, 12 Rebiülevvel 241 Cuma

²⁹ Zehebî, *a.g.e.*, XI, 181-182.

³⁰ Kandemir, *a.g.m.*, II, 75, 76.

³¹ İbnü’l Cevzi, *a.g.e.*, 419-428; İbn Kesir, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, X, 277-280.

³² Koca, Ferhat, *İslam Hukuk Tarihinde Selefi Söylem; Hanbeli Mezhebi*, 39.

günü (31 Temmuz 855) vefat ederek Bağdat'taki Şehidler Kabristanı'na (Mekâbirü's-Şühedâ) gömülmüştür.³³

Ahmed b. Hanbel Kitap ve Sünnetin ışığından ayrılmamış, hayatını Hz. Peygamber ve arkadaşlarının sözlerini toplamaya vakfetmiş, onları kendisi için rehber edinmiş, Hilmi, sabrı ve güzel ahlakı ile temayüz etmiş bir şahsiyettir. Uzlet ve inzivayı seven Ahmed b. Hanbel döneminin idareci ve halifelerinden daima uzak durmaya çalışmıştır.³⁴

B- Fıkıh İlmindeki Yeri

Ahmed b. Hanbel'in hadis ilmindeki yüksek derecesi herkes tarafından kabul edildiği halde fakih olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Onu fakihler arasında zikretmeyen fıkıh tarihçileri ve mukayeseli fıkıh âlimleri arasında İbn Kuteybe(v.276/889), İbn Cerîr et-Taberî(v.310/923), Tahâvî(v.321/933), Debûsî(v.430/1038), İbn Abdilber(v.463/1071), Gazali(v.505/1111) gibi isimler yer almaktadır. Bu âlimleri bu davranışa sevkeden iki önemli sebep vardır: Bizzat Ahmed b. Hanbel'in fakih olarak değil muhaddis olarak bilinmesi için sarfettiği gayret, kendisinin de dahil olmak üzere re'yin ve fıkıhın yazılmaması konusunda gösterdiği aşırı titizlik. Buna, onun fikhî konularda bizzat kaleme aldığı veya talebelerine yazdırdığı önemli bir eserinin bulunmayışı da eklenince, ilk fıkıh tarihçilerinin ve hilaf yazarlarının onu fakihler arasında saymamaları tabii bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak sayıları az da olsa kendisine nispet edilen bazı fıkıh risalelerinin mevcudiyeti, öğrencilerin nesilden nesile naklettiği ve bizzat kendisinin hayatının sonlarına doğru yazılmasına müsaade ettiği binlerce cevaplar ve bu cevapların verilmesi sırasında takip ettiği bazı temel prensipler onu fakih olarak kabul etmek için yeterli sebeplerdir.³⁵

Bununla beraber Ahmed b. Hanbel'in büyük bir fakih olduğunu kabul edenler de onun re'y ve hadis medreselerinden hangisine mensup olduğu konusunda birleşememişlerdir. Burada re'y kavramına verilen mana belirleyici rol

³³ Koca, *age.*, 39.

³⁴ Koca, *a.g.e.*, 39.

³⁵ Karaman, Hayreddin, *DİA*, II, 80.

oynamaktadır. Rey’i kıyas ve istidlâl manasında alanlar, Ahmed b. Hanbel’i ehl-i rey arasında sayarken, haber-i vâhid ve sahabe kavli karşısında kıyası kullananları re’yci telakki edenlerse, Ahmed b. Hanbel’i ehl-i hadis içerisine sokmuşlardır.³⁶

Öte yandan Ahmed b. Hanbel insanların Kur’an ve sünnet naslarından yüz çevirerek şahsî görüş bildirmeye yönelecekleri endişesiyle kendi görüş ve fetvalarının yazılmasına karşı çıkmıştır. Meselâ öğrencilerinden İshak b. Mansûr el-Kevsec(251/868)’in Horasan’da kendi görüşlerini rivayet ettiğini işitince, “Şahid olun ben o ictihadların tamamından rücu ettim” demiştir.³⁷ Ancak bu tutumu sonuna kadar devam ettirmemiş, naslarla sahabe kavlinde açık cevabı bulunmayan birçok soruya cevap vermek zorunda kalmış hatta bunların yazılmasına da izin vermiştir. Nitekim Kevsec, Horasan’dan gelerek önceden rivayet ettiği Mesâili yeniden ona arzetmiş ve tasdikini almıştır.³⁸

Ahmed b. Hanbel’in fıkhnın dayandığı ilk asıl muteber (sahih) naslardır. Âyet ve hadis bulununca artık o, bunlara muhalif hiçbir hükme ve şahsa itibar etmez. Nassa muhalif sahabe re’yelerini de kabul etmemiştir. Nitekim ihtilaf-ı din mirasa mani olduğu halde, müslümanı kâfire mirasçı yapan Muaz ve Muaviye kavillerini mirasa mani olan hadisten dolayı almamıştır.³⁹

İbn Hanbel sahih hadisi, hiçbir re’y, amel ve kıyas karşısında terk etmez. Mürsel ve zayıf hadislerle gelince bunları da daha kuvvetli bir delil bulunmazsa kıyasa tercih eder. Ancak İbn Hanbel’in kıyasa tercih ettiği zayıf hadisler hasen nevinden hadislerdir.⁴⁰

İmanın ikinci mesnedi muhalefetsiz sahabe re’yidir, yani sahabenin hadis zikretmeden açıkladığı bir dini hükümdür. Buna da hiçbir re’y, kıyas ve ameli tercih etmez.⁴¹

³⁶ Karaman, *a.g.m.*, II, 80.

³⁷ İbnü’l Cevzi, *a.g.e.*, 265.

³⁸ Karaman, *a.g.m.*, II, 80, 81.

³⁹ İbn Kayyim, *İ’lamü’l-Muvakkîn*, I, 29; Ebu Zehra, Muhammed, *Ahmet b. Hanbel*, 235; Karaman, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, 191.

⁴⁰ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 31.

⁴¹ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 31.

Şayet sahabe re'yleri arasında ihtilaf varsa, o zaman kitap ve sünnete en yakın olanı seçer, onların kavlinin dışına çıkmaz. Eğer seçme yolu bulamazsa, o zaman ihtilafı nakleder, kendisi susar.⁴²

Mesele hakkında nas, sahabe kavli bulunmazsa mürsel ve zayıf hadisi delil alır. Zayıf hadisten muradı batıl, münker olan ve rivayetlerinde müttehem biri bulunan hadisler değildir, hasen revinden hadislerdir.⁴³ Nihayet mesele hakkında nas, sahabe kavli, zayıf ve mürsel eser gibi deliller bulunmazsa zaruri olarak kıyasa gider.⁴⁴

Ahmed b. Hanbel, istishab, istihsan, mesâlih ve sedd-i zerâi delillerini de kullanmıştır. “Evvelce var olanı isbat, önceden yok olanı nefiy” manası verilen istishabı hem isbat ve ibkada hem de def’i de hüccet olarak kullanmıştır.⁴⁵ İstihsan, daha kuvvetli bir delil sebebiyle kıyası terk etmek ve bu delile göre hükmetmektir. Kıyasa göre teyemmüm abdest gibidir, bozuluncaya kadar onunla namaz kılınır. Ahmed b. Hanbel ise istihsana dayanarak, “Her vakit için teyemmüm edilir” demiştir.⁴⁶ “Dinin itibar edip etmediği bilinmeyen, bu konuda bir delili bulunmayan faydalı nesne ve davranış” anlamına gelen mesâlih-i mürseleyi de sahabe uygulamasına bakarak İbn Hanbel kullanmıştır.⁴⁷ Fayda mütalaa olduğu taktirde casus ve bidatının propagandasını yapan bidatçının katledilmesi, barınacak yeri bulunmayan kimsenin, meskeninde başka ve uygun yeri bulunan kimsenin mülk meskenine oturabilmesi mesalih kaynağına dayalı ilkelerdir.⁴⁸ Sedd-i Zerâ, şekil bakımından meşrû görülen tasarrufların, meşrû olmayan maksatlara ulaştırıcı olması göz önüne alınarak geçersiz sayılmasıdır.⁴⁹ Ahmet b. Hanbel’in komşularının alışverişine mani olmak için ucuz fiatla satandan mal almayı hoş karşılamaması, fitne ve fesad zamanında silah satışını haram sayması sedd-i zerâ örnekleridir.⁵⁰

Ahmed b. Hanbel’in fıkhnı nakledenlerin başında şu isimler gelmektedir. Oğulları Salih(v.266/819-20) ve Abdullah(v.290/903), Ebubekir el-

⁴² İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 31.

⁴³ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 31.

⁴⁴ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 32.

⁴⁵ İbn Kayyim, *a.g.e.*, I, 339.

⁴⁶ Karaman, *a.g.m.*, II, 81.

⁴⁷ Karaman, *a.g.m.*, II, 81.

⁴⁸ İbn Kayyim, *Turukul Hükmîye ve’s-Siyaseti’ş-Şerîyye*, 13, 239.

⁴⁹ Karaman, *a.g.m.*, II, 81.

⁵⁰ Ebu Zehra, *a.g.e.*, 336.

Esrem(v.260/874), Abdülmelik b. Abdülhamid(v.274/887), Ebu Bekir el-Merrûzî(v.275/888), Harb b. İsmail el-Kirmanî(v.280/893), İbrahim b. İshak el-Harbi(v.285/898-9). Dağınık malzemeyi el-Câmi adlı eserinde önce Ebubekir el-Merrûzi, sonra da daha büyük hacimde Ebubekir el Hallâl(v.311/923) toplamışlardır. Hallâl'ın eserini Ömer b. Hüseyin el-Hırakî(v.334/945) ve Gulâmü'l Hallâl diye meşhur olan Abdülaziz b. Cafer(v.363/974) işlemiş, çıkarmış ve ilaveler yapmışlardır. Daha sonra gelen Hanbelî fakihler bu iki müellifin eserlerinden faydalanmış ve Hanbelî fikhını geliştirmişlerdir. Hanbelî müellifellin uyguladıkları bir usul sayesinde hangi sözün Ahmed b. Hanbel'e, hangilerinin diğer Hanbelî fakihlere ait olduğunu anlamak mümkündür. Bu kitaplarda "rivâyât", "tenbihât" ve "evcûh" ayrımı yapılmaktadır. Rivâyât, Ahmet b. Hanbel'e ait sözler ve görüşler, tenbihât yine Ahmed b. Hanbel'in açıkça söylememekle beraber işaret ettiği görüşler ve hükümler, evcûh ise onun söylediklerine ve usûlüne bakarak diğer Hanbelî fakihlerin çıkardıkları hükümdür.⁵¹

C- Eserleri

Ahmed b. Hanbel en önemli kitabı olan el-Müsned dışında kendisine nisbet edilen kitapların hiçbirini kaleme almamış, hatta kendi söz ve fetvalarının yazılmasına izin vermemiştir. Bundan dolayı eserleri, başta oğlu Abdullah olmak üzere diğer talebeleri tarafından ve ölümünden sonra kaleme alınmıştır. Günümüze kadar ulaşan ve hemen hepsi hadise dair olan eserleri şunlardır:

1. el-Müsned: Ahmed b. Hanbel'in 700 bin hadis arasından seçerek tertip ettiği 30 bin kadar hadise oğlu Abdullah ile talebesi Ebubekir el-Katîî'nin birçok hadis ilave etmesiyle meydana gelen eser, en hacimli iki hadis külliyyatından biridir (diğeri Bâki b. Mahled'in el-Müsned'idir).

2. Kitabü's-Sünne: İtikâdü Ehli's-Sünne adıyla da bilinen ve İbn Hanbel'in Cehmiyye, Mürciyye, Kaderiye, Havaric, halku'l Kur'an, kader, deccal, melâike, ru'yetullaha dair görüşlerinin oğlu Abdullah tarafından derlenmesiyle meydana gelen bir eserdir.

⁵¹ Kandemir, *a.g.m.*, II, 77-79.

3. *Kitabü'z-Zühd*: Oğlu Abdullah'ın rivayetlerinden meydana gelen eserde, peygamberlerin, sahabe ve tabiin büyüklerinin zühdü ve bu konuya dair görüşleri bulunmaktadır.

4. *Kitabü'l İlel ve Ma'rifeti'r-ricâl*: Ahmed b. Hanbel'in hadis ravileri hakkındaki tenkid ve görüşlerinden oluşan bir eserdir.

5. *Kitâbü Fezâ'ili's-Sahâbe*: Abdullah b. Ahmed'in Ashab-ı kiramın faziletlerine dair babasından duyduğu hadisleri rivayet etmesiyle meydana gelmiştir.

6. *el-Mesâil*: İbn Hanbel'in gerek talebelerinden gerekse başkaları tarafından fıkha, akaid ve ahlâka dair sorulan sorulara verdiği cevaplardan oluşmaktadır.

7. *Kitabü'l Verâ*: Eser, talebesi Ebubekir el-Merrûzî'nin Ahmed b. Hanbel'e sorduğu bazı fetvalar ile zühd ve takvaya dair 100 meselenin yine onun tarafından kaleme alınmasıyla meydana gelmiştir.

8. *Kitabü'l Eşribe*: Haram olan içkilere dair Hz. Peygamber'in hadislerini, ashab ve tabiin sözlerini içermektedir.

9. *er-Red alez-zenâdika ve'l Cehmiyye*: Eser sahasında yazılanların ilki olması, ilk asırlardaki inançları ve selef akidesini aktarması bakımından önemlidir.

10. *el-Âkide*

11. *Kitabü Feza'il'i Ali*

12. *Bâbü Ahkami'n-nisa*

13. *Kitabü't-Tereccül*

14. *Kitâbü Ehli'l-milel ve'r-ridde ve'z-Zenâdika ve târiki's-salât ve'l feraiz*

15. *Kitabü'l İrca*

16. *Kitabü'l İman*

17. *Cevabu'l İmam Ahmed b. Hanbel an su'al fi halkı Kur'an*.⁵²

⁵² Karaman, *a.g.m.*, II, 81.

III. TAHKİKTE İZLENEN YOL

Çalışmamızda Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri tespit etmeye çalıştık. Bu görüşlerin tesbiti için öncelikle "İmam Ahmed bu görüştedir" şeklinde verilen ifadeleri tesbit ettik. Bunun dışında "Ulema ittifak etmiştir", "Bu hususta ihtilâf yoktur", "İslam fukahası bunda müttefiktir" ifadelerini de aldık. Zira İbn Rüşd İslam fukahası ve ulema derken Ahmed b. Hanbel'i de içine dahil etmiştir.⁵³

"Cumhur bu görüştedir", "Ulemanın ya da fukahanın cumhuru..." gibi ifadeleri yine kendi açıklamasından hareketle aldık. Nitekim İbn Rüşd'ün "İmam Malik, İmam Şafii, Süfyen es-Sevrî, İmam Ebu Hanife'nin iki arkadaşı olan Ebu Yusuf ile İmam Muhammed, İmam Ahmed ve İmam Davud'dan oluşan İslam fukahasının cumhuru..."⁵⁴ ifadesi İmam Ahmed'in cumhura dahil olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde cumhur olarak verilen ifadelerden sonra İmam Ahmed'i de sayması, İmam Ahmed'in cumhurun içine dahil olduğunu göstergesidir.⁵⁵

Çalışmamızda tespit ettiğimiz Ahmed b. Hanbel'e ait görüşlerin isabetli olup olmadığını tespit ederken öncelikle Hırakî'nin el-Muhtasar isimli eserini kullandık. Muhtasar'da bulamadığımız görüşler için Kevsec'in Mesâil'i, Kelvezânî'nin el-Hidâye'si tahkikte ilk olarak başvurduğumuz temel kitaplar oldu. Bunların dışında İbn Kudâme'nin Muğnî, Haccavî'nin İknâ, Behûti'nin Keşşafu'l Kınâ, İbn Teymiyye'nin el-Muharrer, Makdîsî'nin el-Udde, Kermî'nin Gayetü'l Müntehâ ve İbn Düveyyan'ın Menârü's-Sebil isimli eserlerinden istifade ettik. Bunun yanı sıra mukayeseli olduğu için Zuhayli'nin el-Fıkhü'l İslâmi isimli eserinden de faydalandık.

Çalışmamızda Ahmed b. Hanbel'den bir konuda gelen farklı rivayetlerin tesbiti esnasında Hidâye ve el-Muharrer en çok başvurduğumuz kaynaklar oldu. Nitekim bu iki eser Ahmed b. Hanbel'den gelen farklı rivayetleri zikretmiş ve bu rivayetlerin geçtiği yerlere atıfta bulunmuştur.

Tez sistematığı olarak da madde madde Bidâyetü'l Müctehid'de verilen görüleri tespit ettik. Ahmed b. Hanbel'den tek rivayet olarak gelen ve isabetli olan

⁵³ İbn Rüşd, *a.g.e.*, I, 369, II, 256.

⁵⁴ İbn Rüşd, II, 204.

⁵⁵ İbn Rüşd I, 246; II, 97; II, 124.

görüşleri, iki ya da daha fazla rivayetten birine göre isabetli olan görüşleri ayrı başlıklar altında verdik. Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden hiçbirine göre isabetli olmayan görüşleri ise müellifin hatalı olan görüşleri başlığı altında zikrettik. İki ya da daha fazla rivayet olarak gelen görüşlerde, İmam Ahmed'den gelen bütün rivayetleri yazdık. Hatalı olan görüşlerde açıklama yaparken, isabetli olan görüşlerde “Bu görüş isabetlidir” demekle yetindik. Ancak bu görüşler içinde de açıklamaya ihtiyaç duyulan noktalar varsa, bu noktalara da değindik.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBÂDÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Taharet Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Bütün İslam âlimleri şer'i temizliğin hadesten taharet ve necasetten taharet olmak üzere iki çeşit olduğunda müttefiktir. Yine manevi pislikten temizlenmenin abdest, gusül ve gerektiğinde teyemmüm olmak üzere üç çeşit olduğunda da müttefiktir.¹

Bu görüş isabetlidir.²

2. Abdestin ergenlik çağına gelmiş ve delilik halinden uzak kimselere farz olduğu sünnet ve icma ile sabittir. Hz. Peygamber (a.s.) “Sorumluluk üç kimseden kalkmıştır ki bunlardan biri, ergenlik çağına gelmeyen çocuktur, biri de aklı başına gelmeyen delidir.”³ diye buyurmuştur. Bu konuda herhangi bir görüş ayrılığı nakledilmediği için ayrıca icma da vardır.⁴

Bu görüş isabetlidir. Nitekim abdest için temyiz ve akıl şarttır.⁵

3. Namaz vakti girince namaz kılmak isteyen kişiye abdestin farz olduğunda ihtilaf yoktur. Çünkü Allah Teala “Ey iman edenler! Namaz için kalktığınızda yüzlerinizi, dirseklerinize kadar ellerinizi yıkayın; başlarınızı meshedip topuklara kadar ayaklarınızı da yıkayın.”⁶ buyurarak abdest almayı namaz kılmak isteyenlere farz kılmıştır.⁷

Bu görüş isabetlidir.⁸

4. Ahmed b. Hanbel'e göre abdestte niyet şarttır.⁹

¹ İbn Rüşd, *Bidayetü'l Müctehid*, I, 5.

² İbn Kudâme, *el-Muğnî*, I, 21; Behûtî, *Keşşâfu'l Kına*, I, 22.

³ Ebu Davud, *Hudûd*, 17; İbn Mâce, *Talâk*, 15.

⁴ İbn Rüşd, I, 6.

⁵ Behûtî, I, 79; İbn Düveyyân, *Menarü's-Sebil*, 25.

⁶ Maide, 5/6.

⁷ İbn Rüşd, I, 6.

⁸ Behûtî, I, 79.

⁹ Hirakî, *Muhtasar*, 13; İbn Rüşd, I, 6.

Bu görüş isabetlidir. Nitekim abdest almak isteyen kişinin niyet etmesi gerekir.¹⁰

5. Ulema, Cenab-ı Hak “Yüzlerinizi yıkayınız” diye buyurduğu için yüzü yıkamanın abdestin farzlarından biri olduğu konusunda müttefiktir.¹¹

Bu görüş isabetlidir.¹²

6. Bütün ulema “Dirseklere kadar ellerinizi yıkayınız” ayetinden dolayı el ve bilekleri yıkamanın abdestin farzlarından olduğunda müttefiktir.¹³

Bu görüşleri isabetlidir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel’e göre dirsekleri de yıkamak vaciptir.¹⁴

7. Ulema, başın meshedilmesinin farz olduğunda müttefiktir.¹⁵

Bu görüş isabetlidir.¹⁶

8. Abdestte farz olan azaların eksiksiz bir kere yıkamanın farz, ikişer-üçer defa yıkamanın mendup olduğunda ulema müttefiktir. Zira Peygamber Efendimizin azalarını kâh birer, kâh ikişer, kâh üçer defa yıkadığı, sıhhatli hadislerle sabittir. Birer defa yıkamanın farz olduğu ayrıca ayetten de anlaşılmaktadır.¹⁷

Bu görüş isabetlidir. Nitekim abdest azalarını birer kere yıkamak yeterli olmakla beraber iki ve üç kere yıkamak daha efdaldır.¹⁸

9. Ahmed b. Hanbel sarığın üzerine meshi caiz görmüştür.¹⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Muğire b. Şube’den rivayet edilen hadise göre “Peygamber (a.s.) abdest aldı, başının ön tarafı ile sarığını meshetti.”²⁰ Hz. Bilâl’den de şöyle dediği rivayet edilmiştir: “Rasulullah (a.s.) hem mestlerin üzerine meshetti, hem de başının üzerindeki örtünün üzerine”²¹

¹⁰ Kelvezânî, *el-Hidaye*, 53; İbn Kudâme, I,79; İbn Düveyyân, I, 25.

¹¹ İbn Rüşd, I,8.

¹² Kelvezânî, 53; İbn Kudâme, I,81; Behûtî, I,77.

¹³ İbn Rüşd, I,8.

¹⁴ Hırakî, 13; İbn Teymiyye, *el-Muharrer*, I,56; Behûtî, I/90.

¹⁵ İbn Rüşd, I,9.

¹⁶ İbn Teymiyye, I,56; Behûtî, I,77.

¹⁷ İbn Rüşd, I,9,10.

¹⁸ Hırakî, 13; Kelvezânî, 55; Behûtî, I,95.

¹⁹ İbn Rüşd, I,10.

²⁰ Müslim, *Tahâret*, 83; Ebu Davud, *Tahâret*, 59.

²¹ Müslim, *Tahâret*, 84.

Bu hadislerle istinaden Ahmed b. Hanbel sarığın üzerine meshi caiz görmüştür.²²

10. Ulema ayakların abdest azalarından olduğunda müttefiktir. Ayrıca cumhura göre ayakları yıkamak farzdır.²³

Bu görüş isabetlidir. Abdestin farzlarından biri de ayakları yıkamaktır.²⁴

11. Ahmed b. Hanbel'e göre abdestte tertip farzdır.²⁵

Bu görüş isabetlidir. Abdestin farzları arasında tertip de vardır.²⁶

12. Ulema, sağlam mest üzerine mesh edebilmekte müttefiktir.²⁷

Bu görüş isabetlidir. Ayağın bir kısmının görülmesine sebep olan bir delik yahut geniş bir kesik varsa yahut da şeffaflığı sebebiyle ayağı belli eden mestler üzerine mesh caiz değildir.²⁸

13. Mestlere mesh edebilmek için, mestin ayaklara abdestli olarak giyilmesinde ittifak vardır.²⁹

Bu görüş isabetlidir. Meshin yapılmasının şartlarından biri de mestin kamil taharettten sonra giyilmiş olmasıdır. Muğire (r.a)'dan şöyle bir hadis rivayet edilmiştir.

روى المغيرة قال : كنت مع النبي صلى الله عليه وسلم في سفر فأ وهيت لأنزعه خفيه فقال ' دعهما فاني أدخلتهما طاهرتين فمسح عليهما'

Muğire (r.a) dedi ki: “Bir yolculukta Peygamber (a.s.) ile bulunuyordum. Mestlerini çıkarmak için davrandığımda Peygamber şöyle buyurdu: “Onları bırak. Çünkü ben onların ikisini de taharetli olarak giyinmiş bulunuyorum. Sonra da onlara

²² Kevsec, *Mesâil*, I/205; İbn Kudâme, I,184; Haccâvî, *İkna*, I/55.

²³ İbn Rüşd, I,11.

²⁴ Hırakî, !3; Kelvezânî, s. 55; Behûtî, I,77.

²⁵ İbn Rüşd, I,13.

²⁶ Hırakî, !3; Kelvezânî, s. 55.

²⁷ İbn Rüşd, I,15.

²⁸ Hırakî, 16; Kelvezânî, s. 56; İbn Kudâme, I, 182; Behûtî, I,102.

²⁹ İbn Rüşd, I,16.

meshetti.”³⁰ Bu hadis tam bir taharetle mestleri giymiş olmanın şart olduğunu göstermektedir.³¹

14. Ulemanın hepsi bütün suların tâhir (temiz) ve mutahhır (başka şeyleri de temizleyici) olduğunda müttefiktir.³²

Bu görüş isabetlidir.³³

15. Alimler toprak, yosun gibi sudan ayrılmayan şeyler, suyun renk ve tadını değiştirirler bile, suyun temizlik ve temizleyicilik vasfını gidermediği konusunda ittifak etmişlerdir.³⁴

Bu görüş isabetlidir.³⁵

16. Necis bir şeyin karışması ile renk, tad ve kokusundan biri değişen bir sudan abdest almanın veya o suyu kullanmanın caiz olmadığına âlimler ittifak etmişlerdir.³⁶

Bu görüş isabetlidir. Nitekim üç vasfından biri değişen su necis sayılır ve böyle bir suyla hades giderilmez.³⁷

17. Alimler miktarı çok olan suya, necaset üç vasfından birini değiştirmedikçe bir zarar vermeyeceğinde müttefiktir, böyle sular temizdir.³⁸

Bu görüş isabetlidir. Eğer su iki kulle veya daha fazla ise üç vasfından biri değişmediği takdirde necis olmaz.³⁹

18. Za’feran ve benzeri temiz, fakat suya yabancı olan maddelerin karışması ile üç vasfından biri değişen bir su bütün alimlerce temiz sayılmıştır.⁴⁰

³⁰ Buhari ,*Vudu*,21.

³¹ Hırakî, 16; İbn Kudâme, I,174; Behûtî, I/104; İbn Düveyyân, I, 30.

³² İbn Rüşd, I,18.

³³ Haccâvî, I,5.

³⁴ İbn Rüşd, I,18.

³⁵ Kelvezânî, s. 47; İbn Kudâme, I,25.

³⁶ İbn Rüşd, I,18.

³⁷ İbn Düveyyân, 12.

³⁸ İbn Rüşd, I,18.

³⁹ İbn Kudâme, I,130; İbn Teymiyye, I,29; İbn Düveyyân, I, 12.

⁴⁰ İbn Rüşd, I,20..

Bu görüş isabetlidir. İshak b. Mansur, Ebu Haris'in içinde bulunduğu bir topluluk Ahmed b. Hanbel'den böyle bir suyla abdest almanın caiz olduğunu nakletmiştir.⁴¹

19. Ulema Müslümanlarla deve, sığır ve davarların artığının temiz olduğunda müttefiktir.⁴²

Bu görüş isabetlidir. Müslüman olsun, kâfir olsun insanın artığı temizdir. Eti yenen hayvanın da artığı temizdir.⁴³

20. Ahmed b. Hanbel'e göre kadının artığı ile erkeğin,erkeğin artığı ile kadının bir kabtn beraber alsalar bile abdest almaları caiz değildir.⁴⁴

Bu görüş isabetlidir.⁴⁵

21. Müctehidler abdestin idrar, dışkı, yel, mezi ve vedi ile bozulduğunda müttefiktir.⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷

22. Ahmed b. Hanbel yalnız çıkan şeye itibar ederek, "Bu çıkan şey, idrar, dışkı, kusmuk ve kan gibi bedenden akarak çıkan bir necis olduktan sonra ister sağlık ister hastalık halinde ve bedenin neresinden çıkarsa çıksın abdesti bozar" demiştir.⁴⁸

Bedenin iki yolundan çıkan her şey tahir olsun, necis olsun abdesti bozduğu gibi, normal iki yolun dışında, bedenin herhangi bir yerinden çıkan necaset de abdesti bozar.⁴⁹

23. Fukaha-ı emsâr (memleket fukahası) "hafif uykuda abdest almak gerekmez, derin uykuda almak gerekir" demiştir.⁵⁰

Oturarak ya da ayakta durarak az uyumak abdesti bozmaz. Ancak ağır uyku abdesti bozar.⁵¹ Nitekim Enes'ten rivayet edilen hadise göre;

⁴¹ İbn Kudâme, I,24, 25.

⁴² İbn Rüşd, I,21.

⁴³ İbn Kudâme, I44, 45.

⁴⁴ İbn Rüşd, I, 24.

⁴⁵ Hırakî, 14.

⁴⁶ İbn Rüşd, I,26.

⁴⁷ Kevsec, I,208; Kelvezânî, s. 57; İbn Kudâme, I,111.

⁴⁸ İbn Rüşd, I,26.

⁴⁹ Kelvezânî, 57; Behûtî, I,114, 115.

⁵⁰ İbn Rüşd, I,27.

⁵¹ Hırakî, 14; Kelvezânî, 57; İbn Kudâme, I,113, 114; Behûtî, I,116; İbn Düveyyân, I, 34.

روى أنس أن أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم كانوا ينتظرون العشاء فينأمون ثم يصلون ولا يتوضؤون

“Ashab yatsı namazını bekler, uyurlardı, sonra da abdest almadan namaz kılarlardı.”⁵²

24. Memleket fukahasının cumhuru, ateşte pişen şeyleri yemenin abdesti bozmadığı görüşündedir. İmam Ahmed ateşte pişen deve etinin yenmesinden dolayı abdest almanın vacip olduğu görüşündedir.⁵³

Bu görüş isabetlidir. İmam Ahmed deve etinden dolayı abdest almak gerektiğini ancak diğer ateşte pişen şeylerden dolayı abdest almak gerekmediğini söylemiştir.⁵⁴

25. Ulemanın cumhuru baygınlık, delilik ve sarhoşluk gibi herhangi bir hal ile aklın baştan gitmesinden dolayı abdest almanın vücubunu söylemiştir.⁵⁵

Bu görüş isabetlidir. Aklın zevalinden dolayı abdest almak gerekir.⁵⁶

26. Cumhur, kişi cünüb iken yatmak istediği zaman abdest alıp sonra yatması sünnettir demiştir.⁵⁷

Cünüb bir kimsenin uyumak için abdest almasının müstehab olmasının delili İbn Ömer’in hadisidir.

“Hz. Ömer dedi ki: “Ey Allah’ın Rasulü! Bizden herhangi biri cünüb olduğu halde uyuyabilir mi? Hz. Peygamber (a.s.) “Evet! Abdest aldığı taktirde uyusun buyurdu.”⁵⁸ Ayrıca Hz. Aişe’den ise şöyle dediği rivayet edilmiştir.

“Peygamber cünüb olarak uyumak istediği zaman fercini yıkar ve namaz abdesti alırdı.”⁵⁹

⁵² Buhâri, *Vudû*, 54.

⁵³ İbn Rüşd, I,30.

⁵⁴ Hırakî, 14; Kevsec, I,207; Kelvezânî,58; Behûtî, I, 120.

⁵⁵ İbn Rüşd, I,31

⁵⁶ Hırakî, 14; İbn Teymiyye, I,61; Behûtî, I,115; İbn Düveyyân,I, 34.

⁵⁷ İbn Rüşd, I,32.

⁵⁸ Buhâri, *Gusûl*, 25; Mâlik, *Taharet*, 79.

⁵⁹ Buhâri, *Gusûl*, 27; Müslim, *Hayd*, 21.

Bu hadisler cünüb kimsenin uyumak istediği zaman abdest almasının sünnet olduğunu göstermektedir.⁶⁰

27. Cumhur, cünüb adamın yemek, içmek veya cinsî yaklaşımda bulunmak isterken abdest almasına gerek olmadığını söylemiştir.⁶¹

Ahmed b. Hanbel bu durumlarda kişinin abdest almasının sünnet olduğunu söylüyor. Aynı şekilde hayız ve nifas kanı kesildikten sonra cünüb olan kimsenin yemek, su içmek, tekrar ilişkide bulunmak ve uyumak için abdest alması sünnettir. Yemek, içmek için abdest almanın müstehab oluşunun sebebi Hz. Aişe'den rivayet edilen "Peygamber cünüb bir kimseye yemek ve içmek istediği zaman -namaz abdesti alması şartıyla- ruhsat vermiştir" hadisidir.⁶²

28. Cumhura göre abdestsiz kimsenin Kur'an okuması, Allah'ı zikretmesi caizdir.⁶³

Bu görüş isabetlidir. Abdestsiz kimse Kur'an-ı Kerim'i ezberden okuyabilir. Kur'an'ı Kerim'i okumak sadece gusül abdestli olmayanlar için haramdır.⁶⁴

29. İmam Ahmed gusülde niyetin şart olduğunu söylemiştir.⁶⁵

Bu görüş isabetlidir. Gusülde niyet etmek şarttır.⁶⁶

30. Ulema kadın olsun erkek olsun uyanırken veya uykudayken meninin gelmesi ve kadının hayızının bitmesi durumlarında guslün gerektiğinde müttefikler.⁶⁷

Bu görüş isabetlidir.⁶⁸

31. Cumhur cünüb kimsenin Kur'an'a dokunmasını caiz görmemiştir.⁶⁹

Bu görüş isabetlidir.⁷⁰

⁶⁰ Kevsec, I,218; İbn Kudâme, I,144,145; Behûtî, I,146,147.

⁶¹ İbn Rüşd, I,33.

⁶² İbn Kudâme, I,145; Haccâvî, I, 147.

⁶³ İbn Rüşd, I,33.

⁶⁴ Kevsec, I,218; Behûtî, I,124.

⁶⁵ İbn Rüşd, I,35.

⁶⁶ Kelvezânî, 60; Behûtî, I,141,143; İbn Düveyyân, I, 39.

⁶⁷ İbn Rüşd, I,36.

⁶⁸ Hırakî, 14; Kelvezânî, 59,60; Behûtî, I,128,134.

⁶⁹ İbn Rüşd, I,38.

⁷⁰ Hırakî, 13;İbn Kudâme, I,98; Behûtî, I,124.

32. Cumhur, cünüb olan kimsenin Kur'an okumasının caiz olmadığı görüşündedir.⁷¹

Bu görüş isabetlidir. Ahmed b. Hanbel'e göre bazı ayetler bile olsa okumak uygun değildir.⁷²

33. Ulema, Peygamberimiz'in Hubeyş kızı Fatıma'ya "Hayız başladığı zaman namazı bırak ve adet günlerinin miktarı geçince ondan temizlen ve namazını kıl"⁷³ hadisinden hareketle adet halinin en uzun süresini aşan kanın istihaza olduğunda müttefiktir.⁷⁴

Bu görüş isabetlidir. Nitekim adet halinin en uzun süresini aşan kan istihazeden sayılır. Ahmed b. Hanbel'den gelen bu bir rivayete göre onbeş, başka bir rivayete göre ise on altı gündür. Ancak daha çok tercih edilen ise onbeş günü aşan kanın istihaze olmasıdır.⁷⁵

34. İmam Ahmed'e göre gebe kadının aybaşı hali yoktur, gördüğü kan hastalıktan dolayıdır.⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.⁷⁷

35. Müslümanlar hayzın 4 şeye mani olduğunda müttefiktir.

- Aybaşı halinde olan bir kadın, o halde bulunduğu müddetçe namaz kılamaz ve o müddetçe namaz ona vacib olmadığı için kılamadığı namazların kazasını yapmaz.
- Aybaşı halinde olan kadın oruç tutamaz, fakat kazası gerekir.
- Kabeyi tavaf edemez.
- Cima yapılamaz.⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.⁷⁹

⁷¹ İbn Rüşd, I,38.

⁷² Hırakî, 13; İbn Teymiyye, I,70; Behûtî, I,124.

⁷³ Buharî, *Hayd*, 8; Malik, *Taharet*, 29.

⁷⁴ İbn Rüşd, I,40.

⁷⁵ Kelvezânî, 67; İbn Düveyyân, 59.

⁷⁶ İbn Rüşd, I,41.

⁷⁷ Kevsec, II, 30; İbn Kudâme, I,134,218; Haccâvî, I,101.

⁷⁸ İbn Rüşd, I,44.

⁷⁹ Behûtî, I,172,173; İbn Düveyyân, 56, 57.

36. Cumhur hayız kanı kesilmiş fakat daha gusletmemiş kadınla cima etmenin caiz olmadığını söylemiştir.⁸⁰

Bu görüş isabetlidir. Hayız kanı kesilmiş fakat daha gusletmemiş kadınla cima etmek caiz değildir. Fakat böyle bir durumda keffaret yoktur.⁸¹

37. Teyemmümün abdest yerine geçtiğinde bütün ulema müttefiktir. Ayrıca Hz. Ömer ve Abdullah b. Mesud hariç tüm ulema teyemmümün gusül yerine geçtiğinde de müttefiktir.⁸²

Bu görüş isabetlidir. Nitekim suyla yapılması mümkün olan her şey için, zaruret halinde teyemmüm yapılabilir.⁸³

38. Fıkıh âlimleri suyu bulamadıklarında hasta ve yolcu olmak üzere iki kişinin teyemmüm edebileceğinde müttefiktir.⁸⁴

Bu görüş isabetlidir.⁸⁵

39. Cumhur'a göre cünüb ve hayızlı kimseler teyemmüm yapabilir⁸⁶

Bu görüş isabetlidir.⁸⁷

40. Cumhur'a göre su bulup da kullanmaktan endişe eden hasta, çok soğuk olduğu için ölüm veya ağır bir hastalığı tutulmak tehlikesinden endişe eden kişi ve korku yüzünden suya gidemeyen kişi teyemmüm edebilir.⁸⁸

Bu görüş isabetlidir.⁸⁹

41. Cumhura göre teyemmümde niyet şarttır.⁹⁰

Bu görüş isabetlidir.⁹¹

⁸⁰ İbn Rüşd, I,45.

⁸¹ Hırakî, 17; Kevsec, II, 28; İbn Teymiyye, I,79.

⁸² İbn Rüşd, I,50.

⁸³ Hırakî, 16; İbn Kudâme I,205; Haccâvî, I,77.

⁸⁴ İbn Rüşd, I,51.

⁸⁵ Hırakî, 15; İbn Kudâme, I,148, 149.

⁸⁶ İbn Rüşd, I,51.

⁸⁷ Hırakî, 15; İbn Kudâme, I,155,156,161; Haccâvî, I,77.

⁸⁸ İbn Rüşd, I,51.

⁸⁹ Kelvezânî, 64; Haccâvî, I,78, 79; İbn Düveyyân, I, 45, 46.

⁹⁰ İbn Rüşd, I,52.

⁹¹ Hırakî, 15; Kelvezânî, 62; İbn Kudâme, I,158.

42. Hadis ulemasına göre teyemmümde sadece ellerin toprağı sürülmesi yeterlidir. Vacip olan ellerdir. Kollar vacip değildir.⁹²

Bu görüş isabetlidir. Vacip olan tek vuruş olup bununla parmakların iç tarafını ve yüzünü mesheder, sonra da el ayaları ile ellerini mesheder. Diğer taraftan el mutlak olarak kullanıldığı zaman, dirseklere kadar olan kısım bunun kapsamına girmez. Bunun delili hırsızlıkta elin kesilmesi ile ilgili hükümlerdir. Ancak kamil olan, iki vuruş yapmak ve bu ikinci vuruş ile dirseklere kadar kolları meshetmektir.⁹³

43. Fıkıh âlimleri toprakla teyemmüm etmenin caiz olduğunda ittifak etmişlerdir.⁹⁴

Bu görüş isabetlidir.⁹⁵

44. Abdesti bozan şeylerin teyemmümü bozduğunda ittifak vardır.⁹⁶

Bu görüş isabetlidir. Abdesti bozan her türlü hades teyemmümü de bozar.⁹⁷

45. İmam Ahmed, elbise ve keçe gibi şeylerde bulunan tozlarla da teyemmümü caiz görmüştür.⁹⁸

Bu görüş isabetlidir. Nitekim İmam Ahmed'e göre keçeye, elbiseye vurup da eline toz yapışır ve bununla teyemmüm ederse caizdir.⁹⁹

46. Cumhur'a göre su bulamadığı için teyemmüm eden kimsenin suyu bulması ile teyemmümü bozulur. Ahmed b. Hanbel namaza başladıktan sonra da olsa, su bulunduğu zaman teyemmüm bozulur demiştir.¹⁰⁰

Bu görüş isabetlidir. Nitekim kişi namaza başlamadan önce su bulursa teyemmüm bozulur. Namazı yerine getirdikten sonra su bulursa bozulmaz. Kişi namazda iken su bulursa teyemmüm bozulur, bu durumda kişinin İmam Ahmed'den

⁹² İbn Rüşd, I,54.

⁹³ Hırakî, 15; İbn Kudâme, I,160; Haccâvî, I,83.

⁹⁴ İbn Rüşd, I,55.

⁹⁵ Kelvezânî, s. 62; Haccâvî, I,82.

⁹⁶ İbn Rüşd, I,56.

⁹⁷ İbn Kudâme, I,169; Behûtî, I,165; İbn Düveyyân, I, 48.

⁹⁸ İbn Rüşd, I,55.

⁹⁹ İbn Kudâme, I,156; Haccâvî, I,82.

¹⁰⁰ İbn Rüşd, I,57.

bir rivayete göre namazdan çıkması gerekir.¹⁰¹ Başka bir rivayete göre ise namaza devam eder, sonra abdest almak üzere namazdan çıkar ve yeniden kılar.¹⁰²

47. Cumhur, namaz, Mushaf-ı şerife dokunmak gibi abdestsiz olarak yapılması caiz olmayan bütün şeylerin teyemmümle caiz olduğu görüşünde ittifak etmiştir.¹⁰³

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁴

48. Fıkıh âlimleri kanı bulunan ve kesilmeden ölen kara hayvanları, domuz eti, ölmüş veya diri olarak kara hayvanından çıkan kan ve insanın bevl ve dışkısı olmak üzere dört necis olduğunda müttefiktir.¹⁰⁵

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁶

49. Fıkıh âlimleri emzikli çocuktan başka insan bevlinin ve dışkısının necis olduğunda müttefiktir.¹⁰⁷

Bu görüş isabetlidir. Şafiî ve Hanbelilerde süt emen çocuğun bevlide pistir.¹⁰⁸

50. Fıkıh âlimleri kara hayvanının kanının necis olduğunda müttefiktir.¹⁰⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim karaciğer, dalak, balığın kanı hariç diğer kanlar necistir.¹¹⁰

51. Namazı kılanın tahir (temiz) olması gereken şeylerinin önce bedeni, sonra elbisesi sonra da üzerinde namaz kıldığı yer olmak üzere üç şey olduğunda ihtilaf yoktur.¹¹¹

Bu görüş isabetlidir.¹¹²

52. Ahmed b. Hanbel her necisi yedi defa yıkamanın şart olduğunu söylemiştir.¹¹³

¹⁰¹ Kelvezânî, 63.

¹⁰² İbn Teymiyye, I,74.

¹⁰³ İbn Rüşt, I,58.

¹⁰⁴ İbn Kudâme, I,169; Behûtî, I,150.

¹⁰⁵ İbn Rüşt, I,60.

¹⁰⁶ İbn Kudâme, I,40, 43, 56.

¹⁰⁷ İbn Rüşt, I,63.

¹⁰⁸ İbn Teymiyye, I,32,33

¹⁰⁹ İbn Rüşt, I,62.

¹¹⁰ Kelvezânî, 66.

¹¹¹ İbn Rüşt, I,65.

¹¹² Kelvezânî, 78; Behûtî, I,269.

¹¹³ İbn Rüşt, I,67.

Bu görüş isabetlidir. Her necisi yedi defa yıkamak gerekir.¹¹⁴ Ancak domuz ve köpek için iki farklı rivayet vardır. Bunlardan biri rivayete göre 7 defa yıkar, 8. toprakla olur.¹¹⁵ Diğer rivayete göre ise 7 defa yıkar. Bunlardan biri toprakla olur.¹¹⁶

53. İslam müctehidleri, tahir (temiz) ve mütahhir (temizleyici) olan su, namaz kılanın bedeninden, elbisesinden ve namaz kıldığı yerden necaseti giderir ve taşlar da bevl ve dışkının çıktığı yerden necaseti giderir demişlerdir.¹¹⁷

Bu görüş isabetlidir.¹¹⁸

54. Fıkıh âlimleri necasetin yıkamak, silmek ve su serpmek şekilleri olmak üzere üç şekilde giderildiği hususunda ittifak etmişlerdir.¹¹⁹

Bu görüş isabetlidir. Hanbelî mezhebinde köpek, domuzun necaseti yıkamakla giderilir. Erkek çocuğun bevl için yıkamak şart değildir, üzerine su serpilmesi yeterlidir.¹²⁰

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre gece uykusundan uyanan kimseye abdeste başlamadan önce elleri yıkaması vaciptir.¹²¹

Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre gece uykusundan uyanan kimseye elleri yıkaması vaciptir.¹²² Ancak kişi sehven uyuduysa abdeste başlamadan önce ellerini yıkaması vacip değildir.¹²³ Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre ise gece uykusundan uyanan kimseye elleri yıkamak vacip değil, müstehaptır.¹²⁴

¹¹⁴ İbn Teymiyye, I,32,33.

¹¹⁵ İbn Kudâme, I,46.

¹¹⁶ Kelvezânî, 57, 64; İbn Düveyyân, I, 50.

¹¹⁷ İbn Rüşd, I,65.

¹¹⁸ Kelvezânî, 51.

¹¹⁹ İbn Rüşd, I,66.

¹²⁰ İbn Teymiyye, I,32,36.

¹²¹ İbn Rüşd, I,7.

¹²² İbn Kudâme, I,70, 71.

¹²³ Behûtî, I,86.

¹²⁴ İbn Teymiyye, I,29.

2. Ayaklarından birini yıkayıp ötekini daha yıkamamışken mestini giyen kimse İmam Ahmed'e göre mest üzerine mesh yapabilir.¹²⁵

Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki rivayet gelmiştir. Bir rivayete göre kâmil bir taharet gerçekleşmediği için birini yıkayıp diğerini yıkamadan mestini giyen kimse, mest üzerine mesh yapamaz. Ancak giydiği meshi çıkarıp ayaklarını tekrar yıkadıktan sonra mesh yapabilir. Diğer rivayete göre ise mesh üzerine mesh yapabilir.¹²⁶

3. Ahmed b. Hanbel'e göre erkeklik organını ellemek abdesti bozar.¹²⁷

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den gelen üç rivayet var. Birinci rivayete göre erkeklik organını ellemek abdesti bozar.¹²⁸ İkinci rivayete göre ise abdest bozulmaz. Üçüncü rivayete göre ise bunu dokunmak isteğiyle yaparsa abdesti bozulur.¹²⁹

4. Ahmed b. Hanbel'e göre hayız halindeki karısı ile cima' eden kimseye ya bir dinar, ya da yarım dinar değerinde sadaka vermesi gerekir.¹³⁰

Hayız halindeki karısı ile cima' eden kimseye bir rivayete göre bir dinar ya da yarım dinar değerinde sadaka vermek gerekir. Ahmed b. Hanbel âdetin ilk günlerinde ise bir dinar, son günlerinde ise yarım dinar sadaka vermek gerektiğini söyler. Başka bir rivayette ise kişiye keffaret gerekmez, sadece istiğfar eder.¹³¹

5. Ahmed b. Hanbel'e göre istihazalı kadınla cima' etmek caiz değildir. Fakat istihazanın çok uzun sürmesi halinde caiz olur.¹³²

Ahmed b. Hanbel'den bu konuda üç rivayet vardır. Rivayetlerden birine göre istihazalı kadınla cima' etmek mutlak olarak caizdir¹³³ Diğer rivayete göre ise zina

¹²⁵ İbn Rüşt, I,17.

¹²⁶ Kevsec, I, 348; İbn Kudâme, I, 75; Haccâvî, I,52.

¹²⁷ İbn Rüşt, I,30.

¹²⁸ Hırakî, 14; Kevsec, I,207.

¹²⁹ Kelvezânî, 58.

¹³⁰ İbn Rüşt, I,46.

¹³¹ Kelvezânî, 69.

¹³² İbn Rüşt, I,49.

¹³³ Behûtî, I,201.

korkusu durumunda caiz olur.¹³⁴ Başka bir rivayete göre ise istihazalı kadınla cima' etmek caiz değildir.¹³⁵

6. İmam Ahmed'e göre meni tahirdir.¹³⁶

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayet var. Bir rivayete göre meni tahirdir.¹³⁷ Ancak diğer rivayete göre meni tıpkı kan gibidir, necistir.¹³⁸

B- Namaz Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Namazın bülûğ çağına gelen her müslümana farz olduğunda ulema müttefiktir.¹³⁹

Bu görüş isabetlidir.¹⁴⁰

2. Alimler öğle namazı vaktinin zeval ile başladığında müttefiktir.¹⁴¹

Bu görüş isabetlidir.¹⁴²

3. İmam Ahmed'e göre akşam namazının muvassa bir vakti vardır ki, o da gün batışıyla aydınlığın kaybolması arasındaki zamandır.¹⁴³

Bu görüş isabetlidir. Akşam namazının vakti şafağın, kırmızılığın kaybolmasına kadar devam eder.¹⁴⁴

4. Sabah namazının vaktinin fecr-i sadığın doğuşuyla başlayıp güneşin doğuşu ile sona erdiğinde ittifak vardır.¹⁴⁵

Bu görüş isabetlidir.¹⁴⁶

¹³⁴ Hırakî, 17.

¹³⁵ Kelvezânî, 69.

¹³⁶ İbn Rüşd, I,64.

¹³⁷ Behûtî, I,180.

¹³⁸ İbn Teymiyye, I,35,36.

¹³⁹ İbn Rüşd, I,70.

¹⁴⁰ Haccâvî, I,113.

¹⁴¹ İbn Rüşd, I,72.

¹⁴² Kevsec, I, 241; Haccâvî, I,125.

¹⁴³ İbn Rüşd, I,75.

¹⁴⁴ İbn Teymiyye, I,84; Behûtî, I,236.

¹⁴⁵ İbn Rüşd, I, 76.

¹⁴⁶ Hırakî, 19; İbn Kudâme, I, 232.

5. İmam Ahmed, ortalık karanlıkken sabah namazını kılmanın daha faziletli olduğunu söylemiştir.¹⁴⁷

Bu görüş isabetlidir. Ahmed b. Hanbel'e göre sabah namazını karanlıkken kılmak daha faziletlidir. Ancak cemaat halinde kılınacaksa ve cemaat gelecekte geciktirmek daha iyidir.¹⁴⁸

6. Ulema güneşin doğduğu ve battığı ve sabah namazı kıldıktan sonra güneş doğuncaya kadar olan vakitlerde namaz kılınmasının nehyedildiğinde müttefiktir.¹⁴⁹

Bu görüş isabetlidir.¹⁵⁰

7. Sabah ezanından başka, hiçbir ezanın namaz vakti girmeden okunmayacağına fıkıh âlimleri müttefiktir.¹⁵¹

Bu görüş isabetlidir. Hanbeli mezhebine göre, sabah ezanı gece yarısından sonra ezan okunabilir.¹⁵²

8. Fıkıh âlimlerinin hepsi, tek başına veya imam olarak namaz kılan kimsenin kendisi ile kible arasına bir sürte koymayı müstehab görmüşlerdir. İmam Ahmed b. Hanbel, kişi sürte koyacak bir şey bulamazsa, önüne bir çizgi çeker demiştir.¹⁵³

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Peygamberimiz:

قال رسول الله: إذا صلى احدكم فليجعل تلقاء وجهه شيئاً فإن لم يكن فلينصب عصا فليخط خطاً ولا يضره من بين يديه

“Biriniz namaz kılmak istediği zaman bir şeyin karşısında dursun. Eğer (karşısında duracak) bir şey bulunmazsa bir âsâ diksin, eğer kendisinde âsâ da yoksa bir çizgi çeksın. Bunu yaptıktan sonra önünden geçen kimsenin ona zararı olmaz” buyurdu.¹⁵⁴

¹⁴⁷ İbn Rüşd, I,76.

¹⁴⁸ İbn Teymiyye, I,85.

¹⁴⁹ İbn Rüşd, I, 79.

¹⁵⁰ Hırakî, 28; İbn Kudâme, I, 424; Makdisî, *el-Udde Şerhu'l-Umde*, I, 86.

¹⁵¹ İbn Rüşd, I,84.

¹⁵² Hırakî, 20; İbn Kudâme, I,246; Haccâvî, I,121.

¹⁵³ İbn Rüşd, I,89.

¹⁵⁴ Ebu Davud, *Salât*, 103.

İmam Ahmed bu hadisin sahih olduğunu söylemiştir ve sütre bulunmazsa çizgi çekileceğini ifade etmiştir.¹⁵⁵

9. Fıkıh âlimleri mahrem yerlerin örtmenin farz olduğunda müttefiktir.¹⁵⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁵⁷

10. Bütün fıkıh âlimleri “iştimali’s-sammâ” denilen omuzlar veya avret yerlerini kapatmayan tek bir kumaş parçasına bürünmek gibi bazı giyim şekillerinin - namazda avret yerlerinin açık kalmaması için- nehyedildiğinde müttefiktir.¹⁵⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁵⁹

11. Fıkıh âlimleri kişinin bir tek elbise içinde namaz kılabilceğinde müttefiktir. Ayrıca cumhur kadına namaz için bir başörtüsü ve entarinin kafi geldiğinde müttefiktir.¹⁶⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁶¹

12. Fıkıh âlimleri eğer kadın mahrem yerlerini kapatmadan namaz kılsa -namaz vakti çıkmış olsa bile- namazını bir daha kılması gerekir demiştir.¹⁶²

Bu görüş isabetlidir.¹⁶³

13. Cumhur, evin hizmetçisi olan cariye'nin baş ve ayakları açık olduğu halde namaz kılabilceğini söyler.¹⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁵

14. Müçtehidler, namaz içinde yılan ve akrep öldürmek hariç, namazın fiillerinden olmayan ve namaz dışında yapılması mübah olan bütün hareketlerin namazı bozduğunda müttefiktir.¹⁶⁶

¹⁵⁵ Haccâvî, I,202.

¹⁵⁶ İbn Rüşd, I,89.

¹⁵⁷ Haccâvî, I,133.

¹⁵⁸ İbn Rüşd, I,90.

¹⁵⁹ Behûtî, I,257.

¹⁶⁰ İbn Rüşd, I,90,91.

¹⁶¹ Kevsec, I, 248; İbn Kudâme, I,339,350. Haccâvî, I,134,135.

¹⁶² İbn Rüşd, I,91.

¹⁶³ İbn Kudâme, I,350.

¹⁶⁴ İbn Rüşd, I, 91.

¹⁶⁵ İbn Kudâme, I,350,351.

¹⁶⁶ İbn Rüşd, I,93.

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁷

15. Fıkıh âlimleri niyetin namazın sıhhati için şart olduğunda müttefiktir Zira namaz, şeraitin emrettiği şeyler arasında mana ve hikmetleri bilinmeyen taabbûdlerin başıdır.¹⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁹

16. Cumhur namazdaki tekbirler içinde sadece iftitah tekbirinin vacip olduğunu söylemiştir.¹⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁷¹

17. İmam Ahmed, “Her rekatta besmele, Fatiha’nın başında gizli okunur” demiştir.¹⁷²

Bu görüş isabetlidir. Besmele Fatiha’nın başında gizli okunur.¹⁷³

18. Ulema, ister kasden ister sehven olsun büsbütün okuyuşsuz olan namazın caiz olmadığı hususunda müttefiktir.¹⁷⁴

Bu görüş isabetlidir. Kıraat namazın rükûdudur. Bundan dolayı sehven de olsa kasden de olsa terk edilirse namaz olmaz.¹⁷⁵

19. İmam Ahmed, rükûda üç kere سبحان ربى العظيم; secdede üç kere سبحان ربى الأعلى söylenir demiştir.¹⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁷

20. Cumhur, rükû ve secdede Kur’an okumanın caiz olmadığı hususunda müttefiktir.¹⁷⁸

¹⁶⁷ Kevsec, I, 248; Haccâvî, I/198,210, 212.

¹⁶⁸ İbn Rüşd, I,94.

¹⁶⁹ Behûtî, I,291.

¹⁷⁰ İbn Rüşd, I,95.

¹⁷¹ Hırakî, 26; İbn Kudâme, I,286,366.

¹⁷² İbn Rüşd, I,97.

¹⁷³ Kevsec, I, 267.

¹⁷⁴ İbn Rüşd, I,98.

¹⁷⁵ Behûtî, I,362.

¹⁷⁶ İbn Rüşd, I, 100.

¹⁷⁷ Kevsec, I, 272; İbn Kudâme, I,296,307.

¹⁷⁸ İbn Rüşd, I,100.

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁹

21. İmam Ahmed, namazda teşehhüdün vacib olduğunu söylemiştir.¹⁸⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁸¹

22. İmam Ahmed, Abdullah b. Mesud'un teşehhüdünü tercih etmiştir.¹⁸²

Bu görüş isabetlidir. Ahmed b. Hanbel Peygamberimizin Abdullah b. Mes'ud'a öğrettiği teşehhüdü tercih etmiştir.¹⁸³ Ancak Peygamberimizden sahih olarak gelen, hangi teşehhüd olursa olsun onunla teşehhüd yapılacağını söylemiştir.¹⁸⁴

23. Cumhur teşehhidde getirilen selamın salâvattan sonra getirilen selam olduğunu söylemiştir.¹⁸⁵

Bu görüş isabetlidir.¹⁸⁶

24. Cumhur'a göre namazdan çıkmak için selam vermek vaciptir.¹⁸⁷

Bu görüş isabetlidir.¹⁸⁸

25. Cumhur'a göre namazda elleri kaldırmanın hükmü sünnettir.¹⁸⁹

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁰

26. İmam Ahmed, namazda iken eller, iftitah tekbiri alınırken, rükûa inilirken ve rükûdan kalkılırken kaldırılır.¹⁹¹

Bu görüş isabetlidir.¹⁹²

27. Cumhur, son oturuşun farz olduğunu söylemiştir.¹⁹³

Bu görüş isabetlidir. Namazda son oturuş farzdır.¹⁹⁴

¹⁷⁹ İbn Kudâme, I,298.

¹⁸⁰ İbn Rüşd, I,101.

¹⁸¹ Kelvezânî, . 87; Haccâvî, I,205.

¹⁸² İbn Rüşd, I,101.

¹⁸³ Kelvezânî, 84.

¹⁸⁴ Behûtî, I, 334.

¹⁸⁵ İbn Rüşd, I,102.

¹⁸⁶ Behûtî, I, 366.

¹⁸⁷ İbn Rüşd, I,102.

¹⁸⁸ Behûtî, I,366.

¹⁸⁹ İbn Rüşd, I,104.

¹⁹⁰ Haccâvî, I,206.

¹⁹¹ İbn Rüşd, I,104.

¹⁹² Kelvezânî, 81, 83.

¹⁹³ İbn Rüşd, I,106.

¹⁹⁴ Haccâvî, I,204.

28. Ulema, Peygamberimizin oturuşlarda sağ elinin içinin sağ dizi üzerine, sol elinin içini de sol dizi üzerine koyup, şehadet parmaklarını oynatmasının, namazda iyi görülen oturuşlardan olduğunda ittifak etmiştir.¹⁹⁵

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁶

29. Cumhur, namazda el bağlamanın sünnet olduğunu söylemiştir.¹⁹⁷

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁸

30. Peygamber Efendimiz (أمرت أن أسجد سبعة أعضاء) “Yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum” diye buyurduğu için ulema; yüz, eller, dizler ve ayak uçları olmak üzere yedi uzuv üzerinde secde edildiğinde ittifak etmişlerdir.¹⁹⁹

Bu görüş isabetlidir.²⁰⁰

31. Ulema, secdede alın ve burnun ikisini yere değdirmenin cevazında müttefiktir.²⁰¹

Bu görüş isabetlidir.²⁰²

32. Peygamberimiz ika denilen köpek oturuşu gibi namazda çömelerek oturmaktan nehyettiği için ulema namazda ika denilen şekilde oturmanın kerahatinde müttefiktir.²⁰³

Bu görüş isabetlidir.²⁰⁴

33. İmam Ahmed, namazını cemaatle kıldıktan sonra camiye giren kimsenin camideki cemaatle birlikte bir daha kılabileceğini söyler.²⁰⁵

Farz namazı cemaatle kılan kimse için, mescitte bulunduğu süre içinde cemaatle namaza durulduğu takdirde yasaklanmış vakit de olsa namazını tekrar etmek müstehab olur.²⁰⁶

¹⁹⁵ İbn Rüşd, I,107.

¹⁹⁶ İbn Kudâme, I,313; Haccâvî, I,207.

¹⁹⁷ İbn Rüşd, I,107.

¹⁹⁸ Kelvezânî, 87.

¹⁹⁹ İbn Rüşd, I,108.

²⁰⁰ Haccâvî, I,184.

²⁰¹ İbn Rüşd, I, 108.

²⁰² Kelvezânî, 83; İbn Kudâme, I,304; Haccâvî, I,184.

²⁰³ İbn Rüşd, I,109.

²⁰⁴ İbn Kudâme, I,308.

²⁰⁵ İbn Rüşd, I,112.

²⁰⁶ Behûtî, I,424.

34. Ahmed b. Hanbel okuyuşu en iyi olanın imam olacağını söyler.²⁰⁷

İmam Ahmed'e göre imamlığa en layık olan kişi Kur'an'ı en iyi okuyup en çok fıkıh bilgisi olandır. Okuyuşu en iyi olan imamlığa daha layıktır. Ancak bunda eşitlik olursa bu durumda fıkıh en iyi bilen imam olur.²⁰⁸

35. Cumhur, kadının erkeklere imamlık etmesinin caiz olmadığını söylemiştir.²⁰⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim imamda aranan şartlardan biri de erkek olmasıdır ve kadın erkeklere imamlık yapamaz.²¹⁰

36. Cumhur'a göre imam da arkasındakiler gibi Fatiha'dan sonra "amin" der.²¹¹

Bu görüş isabetlidir. İmam Fatiha'dan sonra arkasındaki cemaat gibi amin der.²¹²

37. Ulemanın cumhuru imama uyan kişi bir kişi olursa kendisi için sünnet olan İbn Abbas ve başkalarının hadisleri ile sabit olduğu üzere imamın sağ tarafında durmasıdır ve eğer üç kişi olurlarsa imamın arkasında durmalarıdır demiştir.²¹³

Bu görüş isabetlidir. Sünnet olan namaz kılan tek kişi ise imamın sağında durmasıdır.²¹⁴

38. İmam Ahmed, tek kişinin safın arkasında durmasının fasid olduğunu söylemiştir.²¹⁵

Bu görüş isabetlidir. Tek kişinin safın arkasında durması fasiddir. Bu durumda kişinin namazı tamamlanamaz. Tam bir rekat kılsa bile namazı batıl olur, iade etmesi gerekir. Ancak imam rükudan kalkmadan, safın arkasına bir kişi gelse yanında dursa namazı sahih olur.²¹⁶

²⁰⁷ İbn Rüşd, I,112.

²⁰⁸ Hırakî, 29; Kevsec, I, 249; Kelvezânî, 97; Behûtî, I,447.

²⁰⁹ İbn Rüşd, I,114.

²¹⁰ Haccâvî, I,258.

²¹¹ İbn Rüşd, I,114.

²¹² Kevsec, I, 270; Haccâvî, I,205.

²¹³ İbn Rüşd, I,116.

²¹⁴ Haccâvî, I,262.

²¹⁵ İbn Rüşd, I,116.

²¹⁶ Hırakî, 29; Kevsec, I,288; Kelvezânî, 100.

39. İmam Ahmed'e göre hasta olmayan kimse hasta olduğu için oturarak namaz kıldırmanın arkasında oturarak namaz kılabilir.²¹⁷

Bu görüş isabetlidir. Hasta olmayan kimse, hasta olduğu için oturarak namaz kıldırmanın arkasında iki şartla namaz kılabilir. Biri imam mahallenin imamı olacak, diğer şart ise iyileşme ümidi olacak. Bu iki şartı taşııyorsa, imam hasta olduğu için oturarak namaz kıldırılmaz. İmam oturarak kıldığı zaman, cemaat de oturarak kılar, ancak oturmaya da namazı sahih olur.²¹⁸

40. Ulemanın hepsi “Hasta olmayan kimsenin tek başına olsun, imam olarak olsun, farz namazı oturarak kılmasının caiz olmadığını söylemiştir. Çünkü Allahü Teala (وقوموا لله قانتين).²¹⁹ “Gönülden boyun eğerek Allah için namaza durun” buyurmuştur.²²⁰

Bu görüş isabetlidir. Kıyam namazın rukunlerindendir. Bu yüzden hasta olmayan kimsenin ayakta namaz kılması gerekir.²²¹

41. Cumhur, başını imamdan önce kaldıran kimsenin iyi bir davranışta bulunmadığını, fakat namazının fasid olmadığını söyler.²²²

Bu görüş isabetlidir. Kişi imamdan önce başını kaldırırsa döner ve tekrar imama uyar.²²³

42. İmam Ahmed'e göre sesli namazlarda imamın sesini işiten Fatıha ve zamm-ı sureyi okumaz, işitmeyen ise okur.²²⁴

Bu görüş isabetlidir. Gizli okunan namazlarda cemaat imamla birlikte okur. Açıktan okunan namazlarda ise imamın sesini işiten okumaz. Uzaklıktan dolayı ise işitmeyen ise okur. Sesli namazlarda imamın sesini işitenin okuması mekruhtur. Sağır olduğu için okumayan kimseye gelince İmam Ahmed'e iki görüş

²¹⁷ İbn Rüşd, I,119.

²¹⁸ Kelvezânî, 100; Haccâvî, I,258.

²¹⁹ Bakara, 2/238.

²²⁰ İbn Rüşd, I,119.

²²¹ İbn Kudâme, I,444.

²²² İbn Rüşd, I,120.

²²³ Kevsec, I, 286.

²²⁴ İbn Rüşd, I,121.

hamledilmiştir. Bir görüşe göre okuması mekruh, diğer görüşe göre ise okuması müstehabtır.²²⁵

43. Cumhur, Cuma namazının farz-ı ayn olduğu görüşündedir.²²⁶

Bu görüş isabetlidir.²²⁷

44. Ulema, Cuma namazının kadına ve hastaya farz olmadığına ittifak etmiştir. Fakat bunlar Cuma namazına katılırlarsa Cuma ehlerinden sayılırlar.²²⁸

Bu görüş isabetlidir.²²⁹

45. Cumhur'a göre köle ve yolcuya Cuma namazı farz değildir.²³⁰

Bu görüş isabetlidir. Yolcuya ve efendisi tarafından izin verilmeyen köleye Cuma farz değildir.²³¹

46. Ahmed b. Hanbel'e göre zevelden önce Cuma namazı kılınabilir.²³²

Bu görüş isabetlidir. Ahmed b. Hanbel bayram namazının kılındığı vakitte, zevelden önce Cuma namazının kılınabileceğini söylemiştir.²³³

47. Fukahnın cumhuruna göre Cuma ezanının vakti imamın minbere oturduğu vakittir.²³⁴

Bu görüş isabetlidir.²³⁵

48. Fukahanın hepsi Cuma namazının şartlarından birinin cemaatle kılmak olduğunda müttefiktir.²³⁶

Bu görüş isabetlidir.²³⁷

49. İslam fukahasına göre Cuma namazının vûcub ve sıhhat şartlarından ikincisi istîtan yolcu olmamaktır.²³⁸

²²⁵ Kelvezânî, 95; İbn Teymiyye, I,118; Behûtî, I,440.

²²⁶ İbn Rüşt, I,122.

²²⁷ Behûtî, I,502.

²²⁸ İbn Rüşt, I,123.

²²⁹ Hırakî, 31; Behûtî, I,502.

²³⁰ İbn Rüşt, I,123.

²³¹ Hırakî, 31; Kevsec, I, 366; Behûtî, I,502,503.

²³² İbn Rüşt, I,123.

²³³ Kevsec, I, 372; Kelvezânî, 111.

²³⁴ İbn Rüşt, I, 123.

²³⁵ Hırakî, 31.

²³⁶ İbn Rüşt, I,124.

²³⁷ Behûtî, I,507.

²³⁸ İbn Rüşt, I,125.

Bu görüş isabetlidir.²³⁹

50. Müctehidler, hutbe ile hutbeden sonra kılınan iki rekat namazın Cuma namazının rûknü olduğunda müttefiktir.²⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁴¹

51. Cumhur'a göre hutbe Cuma namazının hem şartı hem rûknüdür.²⁴²

Bu görüş isabetlidir.²⁴³

52. Ahmed b. Hanbel'e göre Cuma günü imam hutbe okurken susup hutbeyi dinlemenin hükmü vaciptir. Hutbeyi işiten dinlemek zorundadır. İşitmeyen zikredebilir veya ilmî bir mesele hakkında konuşabilir.²⁴⁴

Bu görüş isabetlidir. Hutbeyi işiten kimse dinlemek zorundadır. Ancak işiten kimse bir maslahattan dolayı konuşabilir. İşitmeyen kimse Allah'ı zikredebilir. İşitmeyen kimsenin konuşması uygun değildir. Şayet konuşursa bir rivayete göre günah işlemiş olur, diğer rivayete göre ise işlemiş olmaz.²⁴⁵

53. Cumhur'a göre Cuma guslü sünnettir.²⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁴⁷

54. Bütün âlimler yolculukta namazın kasredileceğinde müttefiktir.²⁴⁸

Bu görüş isabetlidir. Nitekim kişi yolculuğa çıktığı zaman, dört rekatlık namazı iki rekat olarak kılar.²⁴⁹

55. İmam Ahmed, dört beriden az bir yolculukta namaz kısaltılmaz demiştir.²⁵⁰

Kişi ancak dört beridlik bir mesafede namazı kısaltabilir.²⁵¹

²³⁹ Hırakî, 31; Behûtî, I,506.

²⁴⁰ İbn Rüşd, I,125.

²⁴¹ Hırakî,31; Haccâvî, I,296,299.

²⁴² İbn Rüşd, I,125.

²⁴³ Kelvezânî, 110; Haccâvî, I,297,299.

²⁴⁴ İbn Rüşd, I, 127.

²⁴⁵ Kelvezânî, 112; Haccâvî, I,304.

²⁴⁶ İbn Rüşd, I, 129.

²⁴⁷ Kelvezânî, 111; Haccâvî, I, 301.

²⁴⁸ İbn Rüşd, I,130.

²⁴⁹ Hırakî, 30; Haccâvî, I,273,274.

²⁵⁰ İbn Rüşd, I,131.

²⁵¹ Kevsec,I 306; Behûtî, I, 478, 479.

56. Cumhur'a göre yolculuğa çıkacak kişi, köyün bütün binaları arasından çıkmadıkça namazını kasredemez ve köyün ilk binasına varmadıkça da tam kılamaz.²⁵²

Bu görüş isabetlidir. Kişinin köyün binalarını terk etmedikçe namazı kasredemez ve gideceği köye ulaşmadıkça namazı tam kısaltamaz.²⁵³

57. İmam Ahmed bir yerde dört günden fazla kalmak isteyen kimse namazını tam kılar demiştir.²⁵⁴

Bu görüş isabetlidir. Nitekim 20 vakit namazdan fazla kılacaksa, kişi namazını tam kılar.²⁵⁵

58. Ulema, Arafat'ta öğle ve ikindi namazını öğle namazı vaktinde, Müzdelife'de akşam ile yatsı namazlarını yatsı vaktinde birlikte kılmanın sünnet olduğunda müttefiktir.²⁵⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁵⁷

59. Cumhur'a göre Arafat ve Müzdelife dışında cem' caizdir.²⁵⁸

Bu görüş isabetlidir. Nitekim, uzun yolculuklarda öğle ve ikindi namazları ile akşam ve yatsı namazlarını cem' etmek caizdir.²⁵⁹

60. Ulemanın cumhuru, Peygamberimiz'den sonra da korku halinde namazın caiz olduğunu söylemiştir.²⁶⁰

Bu görüş isabetlidir. Savaşılması mübah olan, saldırmasından emin olunmayan bir düşmanla karşılaşıldığında, namaz kılanların da iki gruba ayrılmaları ve her iki grupta üç ve daha fazla kişinin bulunmaları mümkün olduğu zaman, Peygamberimiz'in de Zatü'r-Rika'da yaptığı gibi, korku namazı kılmak caizdir.²⁶¹

61. Ulemanın cumhuru, korku şiddetlendiği zaman kibleye karşı durarak veya durmayarak, rükû ve secde yapmadan, ima ve işaretlerle namaz kılabilir demiştir.²⁶²

²⁵² İbn Rüşd, I,132.

²⁵³ Kevsec, I, 306; İbn Teymiyye, I,193.

²⁵⁴ İbn Rüşd, I,133.

²⁵⁵ İbn Teymiyye, I,196.

²⁵⁶ İbn Rüşd, I,134.

²⁵⁷ Haccâvî, I,280.

²⁵⁸ İbn Rüşd, I,134.

²⁵⁹ Kelvezânî, s. 104; Behûtî, I,488.

²⁶⁰ İbn Rüşd, I,137.

²⁶¹ Kelvezânî, 106; Behûtî, I,493.

²⁶² İbn Rüşd, I,140.

Bu görüş isabetlidir.²⁶³

62. Ulema, hasta olan kimsenin ayakta duramadığı zaman oturarak namaz kılabilirdiğinde müttefiktir. Bunun gibi eğer rükû ve secdelerin her ikisini veya birini yapmazsa onların yerine işaretle yetinilebileceğinde de müttefiktir.²⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁶⁵

63. Ulema bilerek veya unutarak abdestsiz namaz kılanı veya bilerek veya bilmeyerek kibleye karşı durmadan namaz kılanın namazını yeniden kılması gerektiğinde ittifak etmiştir.²⁶⁶

Namazın şartlarından biri olmadığı takdirde namaz olmaz ve yeni baştan kılmak gerekir. Bundan dolayı abdestsiz kılınan namaz geçerli değildir. İmam Ahmed, kibleye karşı durmadan kılınan namaz hakkında ise, şehrin içinde yaşayan ve kibleyi bulabilme imkanı olan kimsenin, kibleye karşı durmadan namaz kıldığı takdirde namazı iade edeceğini söyler. Kibleyi öğrenme imkanı olmayan kimse, namaz esnasında kibleyi hatırlarsa, namazı yeniden iade eder. Namaz bittikten sonra hatırlarsa iade etmesine gerek yoktur.²⁶⁷

64. Ulema, namazda olan kimsenin abdesti bozulursa hemen namazını kesmesi gerektiğinde müttefiktir. Cumhur, namazın kesilmesini gerektiren şey ister abdestin bozuluşu, isterse başka şey olsun, kesilen namazın yeni baştan kılınması gerektiğini söylemiştir.²⁶⁸

Bu görüş isabetlidir. Nitekim namazın şartlarından biri terk edildiği sehven veya bilerek terk edildiği takdirde namaz bozulur ve yeni baştan kılınması gerekir.²⁶⁹

65. Cumhur, rükûda imama yetişen kimse rekata yetişmiş olur ve imamın selamından sonra o rekata kaza etmesi lazım gelmez demiştir.²⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁷¹

²⁶³ Haccâvî, I,288.

²⁶⁴ İbn Rüşt, I,140.

²⁶⁵ İbn Kudâme, I,433,444.

²⁶⁶ İbn Rüşt, I, 141.

²⁶⁷ Kevsec, I, 360; Kelvezânî, 90.

²⁶⁸ İbn Rüşt, I,141.

²⁶⁹ Kelvezânî, 90.

²⁷⁰ İbn Rüşt, I, 146.

²⁷¹ Haccâvî, I,249.

66. Namazın her rekatından birer secde unuttuğu farzedilen kimsenin namazı İmam Ahmed'e göre fasittir, namazı yeni baştan kılması gerekir.²⁷²

Bu görüş isabetlidir.²⁷³

67. Ulema, namazda sehven vaki olan her fazlalık için sehiv secdesi yapılır demiştir.²⁷⁴

Bu görüş isabetlidir. Kişi namazdayken rükû, sücud ve kıyamı fazla yapsa, bu durumda sehiv secdesi gerekir.²⁷⁵

68. Ulema, birinci oturuşun terki halinde sehiv secdesi gerektiğinde müttefiktir.²⁷⁶

Bu görüş isabetlidir. Ancak kişi teşehhüdü terk ettiğini ayağa kalkmadan ve okumaya başlamadan önce hatırlarsa hemen teşehhüdü tamamlaması gerekir. Ancak kişi okumaya başladıktan sonra geri dönerse bu durumda sehiv secdesi gerekir.²⁷⁷

69. Cumhur, eğer imam ilk oturuşu unutup yerden kalkarsa, ayağa tam kalkmamışsa cemaatin uyarması üzerine yeniden dönebilir.²⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁷⁹

70. İmam Ahmed, eğer kişi selamdan sonra secde ederse teşehhüd okur, selamdan önce secde ederse teşehhüd okumaz demiştir.²⁸⁰

Kişi selamdan önce secde ederse teşehhüd okumaz, selamdan sonra secde ederse teşehhüd okur ve selam verir.²⁸¹

71. Cumhur, imama uyanın sehvi imam tarafından üstlenilir demiştir.²⁸²

Bu görüş isabetlidir. İmama uyan kişinin sehiv secdesi yapmasına gerek yoktur. Ancak imam sehiv secdesi yaparsa o da imamla birlikte secde yapar.²⁸³

²⁷² İbn Rüşt, I, 150.

²⁷³ Hırakî, 26.

²⁷⁴ İbn Rüşt, I, 153..

²⁷⁵ Kelvezânî, 91; Haccâvî, I, 209.

²⁷⁶ İbn Rüşt, I, 154.

²⁷⁷ Haccâvî, I, 213, 214.

²⁷⁸ İbn Rüşt, I, 154.

²⁷⁹ Haccâvî, I, 213.

²⁸⁰ İbn Rüşt, I, 155.

²⁸¹ Kevsec, I, 282.

²⁸² İbn Rüşt, I, 155.

²⁸³ Haccâvî, I, 216.

72. Ulema, imam sehvettiği zaman imama uyan kimseler bu sehivde imama uymasalar bile, sehiv secdesini yapmakta imama uymak zorundadırlar.²⁸⁴

Bu görüş isabetlidir. İmam sehvettiği zaman ona uyanlar, onunla beraber sehiv secdesi yaparlar.²⁸⁵

73. İmam Ahmed'e göre namazın başında imama yetişemeyen kimse, imam ister selamdan önce ister selamdan sonra sehiv secdesi yapsın imamla birlikte secde yapar, sonra kalkıp namazın gerisini tamamlar.²⁸⁶

Namazın başında imama yetişemeyen kimse imamla birlikte secde yapar, sonra ayağa kalkar, kaçırıldığı rekatları kıldıktan sonra, Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre sehiv secdesini yeniden yapar, diğer bir rivayete göre ise, imamla birlikte secdesini yapar, sonra kalkıp namazının gerisini tamamlar, secdeyi iade etmez.²⁸⁷

74. Ulema, namazda sehveden imamı uyarmak için arkasında bulunan erkeklerin "SübhaneAllah" demelerinin sünnet olduğunda müttefiktir.²⁸⁸

Bu görüş isabetlidir. İmam, namazdayken yerinde olmayan bir fiil yaparsa, ona uyanların imamı uyarmaları gerekir. İmama uyanlar erkek ise "SübhaneAllah" derler, kadın ise el çırpırlar.²⁸⁹

75. Ulema yatsı namazı ile fecrin sökmesi arasındaki vaktin vitir namazının vakti olduğunu söylemiştir.²⁹⁰

Bu görüş isabetlidir. Nitekim vitir namazının vakti yatsı namazından sonra başlayıp ikinci fecrin sökmesine kadar devam eder.²⁹¹

76. Cumhura göre vitir namazı hayvan sırtında kılınabilir.²⁹²

İmam Ahmed vitrin binek üzerinde kılınmasında bir sakınca görmemiştir.²⁹³

²⁸⁴ İbn Rüşd, I,155.

²⁸⁵ Haccâvî, I,216.

²⁸⁶ İbn Rüşd, I, 155.

²⁸⁷ İbn Teymiyye, I,148.

²⁸⁸ İbn Rüşd, I, 156.

²⁸⁹ Kevsec, I, 290; İbn Kudâme, I,376.

²⁹⁰ İbn Rüşd, I, 160.

²⁹¹ Haccâvî, I,220.

²⁹² İbn Rüşd, I, 161.

²⁹³ Kevsec, I, 298.

77. Ulema, sabah namazından önce kılınan iki rekat namazın sünneti müekkede olduğunda müttefiktir.²⁹⁴

Bu görüş isabetlidir. Sabah namazından önce kılınan iki rekat namaz revatib sünnetlerdendir.²⁹⁵

78. Cumhur, geceleri bir tek rekat namaz kılmayı caiz görmemiştir.²⁹⁶

Bu görüş isabetlidir. Nitekim, gece ve gündüz kılınan nafile namazlar ikişer rekattir.²⁹⁷

79. Cumhur, mescide girerken iki rekat namaz kılmak menduptur demiştir.²⁹⁸

Bu görüş isabetlidir. Mescide giren kimsenin oturmadan önce iki rekat namaz kılması sünnettir.²⁹⁹

80. Ulema, Peygamberimiz “Kim Ramazan gecelerinde sevabına inanarak ve sevabını Allah’tan umarak namaz kılsa geçmiş günahları bağışlanmış olur” .³⁰⁰ buyurduğu için Ramazan ayı gecelerinde, diğer aylardan daha çok namaza kalkmanın ve Hz. Ömer zamanından beri cemaatle kılınagelen teravih namazının merğub bir namaz olduğunda müttefiktir.³⁰¹

Bu görüş isabetlidir.³⁰²

81. İmam Ahmed, teravih namazını vitirden başka yirmi rekat kılmanın uygun olduğunu söylemiştir.³⁰³

Bu görüş isabetlidir. Kişi, 20 rekat teravih namazını kılar, sonra da vitri kılar.³⁰⁴

82. Ulema, güneş tutulduğu zaman kılınan namazın sünnet olduğu ve cemaatle kılındığı hususunda müttefiktir.³⁰⁵

²⁹⁴ İbn Rüşt, I,162.

²⁹⁵ Behûtî, I, 398.

²⁹⁶ İbn Rüşt, I, 164.

²⁹⁷ Haccâvî, I, 233.

²⁹⁸ İbn Rüşt, I, 165.

²⁹⁹ İbn Kudâme, I,438.

³⁰⁰ Buhari, *Salat’ü Teravih*, 1.

³⁰¹ İbn Rüşt, I,166.

³⁰² İbn Kudâme, I,455.

³⁰³ İbn Rüşt, I, 166.

³⁰⁴ Kelvezânî, 89.

³⁰⁵ İbn Rüşt, I,166.

Güneş tutulduğu zaman kılınan namaz sünnet-i müekkededir. Cumanın kılındığı yerlerde cemaatle birlikte kılmak daha uygundur.³⁰⁶

83. İmam Ahmed, kusef namazının okuyuşlarının sesli olduğunu söylemiştir.³⁰⁷

Bu görüş isabetlidir.³⁰⁸

84. İmam Ahmed, ay tutulması için de güneş tutulmasında olduğu gibi cemaatle ve aynı şekilde namaz kılınır demiştir.³⁰⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Peygamberimiz ay tutulması namazını cemaatle kılmış, kıraati açıktan yapmış ve iki rekatta dört rükû ve dört secde yapmıştır.³¹⁰

85. Ulemanın hepsi yağmur duasını yapmak üzere şehir dışına çıkıp Allah'tan yardım talebinde bulunmanın ve yalvarıp yakarmanın Peygamber Efendimiz'den kalma bir sünnet olduğunda müttefiktir.³¹¹

Bu görüş isabetlidir.³¹²

86. Cumhur, yağmur duasına çıkıldığında bunun için ayrıca namaz kılmanın ve hutbe okumanın sünnet olduğunu söylemiştir.³¹³

Bu görüş isabetlidir.³¹⁴

87. Ulemaya göre, imamın kibleye karşı ayakta durarak ridasını çıkarıp ters giydikten sonra ellerini havaya kaldırarak dua etmesi, yağmur duasının sünnetlerindendir. Cumhur'a göre giyinmenin şekli, sağ yanı sola, sol yanı sağa getirmektir.³¹⁵

Bu görüş isabetlidir.³¹⁶

³⁰⁶ Haccâvî, I,313.

³⁰⁷ İbn Rüşd, I,167.

³⁰⁸ Hırakî, 34; Kevsec, I, 327; Behûtî, I,537.

³⁰⁹ İbn Rüşd, I,169.

³¹⁰ Behûtî, I, 537.

³¹¹ İbn Rüşd, I,170.

³¹² Hırakî, 35; Haccâvî, I,317.

³¹³ İbn Rüşd, I, 170.

³¹⁴ Hırakî, 35; Haccâvî, I,320.

³¹⁵ İbn Rüşd, I,171.

³¹⁶ Hırakî, 35; Haccâvî, I,320.

88. Ulemanın hepsi, yağmur duası namazının vaktinin, bayram namazının kılındığı vakit olduğunu söylemiştir.³¹⁷

Bu görüş isabetlidir. İstiska namazını gündüzün evlerinde, bayram namazı vaktinde kılmak sünnettir.³¹⁸

89. Ulemanın hepsi, bayram nazmına gidecek olan kimse için gusletmenin güzel bir şey olduğunda ve bu namaz için ezan ve kamet okunmayacağına müttefiktir.³¹⁹

Bu görüş isabetlidir.³²⁰

90. Ulema, bayram namazının hutbeden önce kılındığında müttefiktir.³²¹

Bu görüş isabetlidir.³²²

91. Ulema bayram namazında okunması gerekli belli bir surenin olmadığında müttefiktir.³²³

Bu görüş isabetlidir. Bayram namazında kişi Fatiha'dan sonra herhangi bir sure okur.³²⁴

92. Ulema, bayram namazının günün doğuşu ile zevali arasında kılındığında müttefiktir.³²⁵

Bu görüş isabetlidir.³²⁶

93. İmam Ahmed, günün bayram olduğunu zevalden sonra öğrenen kimselerin, bayram namazını ertesi günün sabah vaktinde kılacaklarını söyler.³²⁷

Bu görüş isabetlidir.³²⁸

94. İmam Ahmed'e göre bayram namazından ne önce ne de sonra nafile namaz kılınmaz.³²⁹

³¹⁷ İbn Rüşd, I, 171.

³¹⁸ Haccâvî, I, 317.

³¹⁹ İbn Rüşd, I, 171.

³²⁰ Hırakî, 32; Haccâvî, I, 307, 308.

³²¹ İbn Rüşd, I, 171.

³²² Behûtî, I, 531.

³²³ İbn Rüşd, I, 171.

³²⁴ Hırakî, 32.

³²⁵ İbn Rüşd, I, 173.

³²⁶ Behûtî, I, 529.

³²⁷ İbn Rüşd, I, 173.

³²⁸ Kevsec, I, 335; Kelvezânî, 114.

³²⁹ İbn Rüşd, I, 174

Bu görüş isabetlidir. Selamdan önce ve sonra bayram namazı yerinde namaz kılınamaz.³³⁰

95. İmam Ahmed'e göre kişi bayram namazına giderken tekbir getirmeye başlar.³³¹

Bu görüş isabetlidir. Kişi evinden çıktığı zaman tekbir almaya başlar ve namaz bitinceye kadar alır.³³²

96. İmam Ahmed, hac günlerinde tekbir getirme müddeti, arefe günü sabah namazından başlayıp bayramın dördüncü günü ikindi namazına kadar devam eder.³³³

Bu görüş isabetlidir. Nitekim tekbir getirme, arefe sonu başlar ve teşrik günlerinin sonu, ikindi vaktine kadar devam eder.³³⁴

97. İmam Ahmed'e göre Hacc suresinde iki secde vardır.³³⁵

Bu görüş isabetlidir.³³⁶

98. Ulema, secde ayetini namaz içinde olsun, dışında olsun okuyan kimseye vacip olduğunda müttefiktir.³³⁷

Tilavet secdesi okuyan ve isteyerek dinleyen kimse vaciptir. Dinlemek istemeden işiten, kulağına Kur'an sesleri gelen kişinin secde etmesi vacip değildir.³³⁸

99. Ulema, hastaya öleceği zaman "lâ ilâhe illallah" kelimesini hatırlatmak müstehaptır demiştir.³³⁹

Bu görüş isabetlidir.³⁴⁰

100. Ulema, kafirlerle olan savaşta öldürülmemiş olan müslüman ölüyü yıkamak vaciptir demiştir.³⁴¹

³³⁰ Kelvezânî, 116.

³³¹ İbn Rüşt, I,175.

³³² Hırakî, 32; Behûtî, I, 533.

³³³ İbn Rüşt, I,175.

³³⁴ Kevsec, I, 351; Behûtî, I,533.

³³⁵ İbn Rüşt, I,177..

³³⁶ Haccâvî, I,240.

³³⁷ İbn Rüşt, I,178.

³³⁸ Behûtî, I,420,421.

³³⁹ İbn Rüşt, 178.

³⁴⁰ Haccâvî, I,329.

³⁴¹ İbn Rüşt, I, 180.

Bu görüş isabetlidir. Ölülerı yıkamak farzdır. Ancak savaş şehidi olan ölüler yıkanmazlar.³⁴²

101. Cumhur, kafirlerle savaşırken şehid düşen kimsenin ne yıkanacağını ne de namazının kılınacağını söylemiştir.³⁴³

Bu görüş isabetlidir. Savaşta ölen şehitler yıkanmazlar ve onlar üzerine namaz kılınmaz.³⁴⁴

102. Ulemanın cumhuru, eğer kadını yıkayacak kadın, erkeği yıkayacak erkek bulunmazsa, ölü yıkanmaz, teyemmüm ettirilir demiştir.³⁴⁵

Eğer kadın erkeklerin arasında, erkek kadınların arasında ölürse ya da ölü hüsnâ-i müşkil olursa, bu durumda teyemmüm ettirilir.³⁴⁶

103. Ulema, kadının kendi kocasını yıkayabildiğinde müttefiktir.³⁴⁷

Bu görüş isabetlidir. Kadın kendi eşini yıkayabilir.³⁴⁸

104. Cumhur, kocanın kendi karısını yıkayabileceğini söylemiştir.³⁴⁹

Ahmed b. Hanbel, erkek kadını yıkayacak başka kimseler bulunmazsa, eşlerin birbirini yıkayabileceğini söylemiştir. Bu durumda İmam Ahmed, kocanın da kendi eşini yıkayabileceğini söylemiştir.³⁵⁰

105. Ulema, kesin olarak boşanan kadının kocasını yıkayamadığında müttefiktir.³⁵¹

Bain talakla boşanan kadın eşini yıkayamaz.³⁵²

106. İmam Ahmed'e göre ölüyü yıkarken tek sayılar yediyi geçmemelidir.³⁵³

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁴

³⁴² İbn Teymiyye, I, 255, 263.

³⁴³ İbn Rüşd, I, 180.

³⁴⁴ Kevsec, I, 384,386.

³⁴⁵ İbn Rüşd, I, 181.

³⁴⁶ Kevsec, I, 377; İbn Teymiyye, I, 263.

³⁴⁷ İbn Rüşd, I, 181.

³⁴⁸ İbn Kudâme, II, 201.

³⁴⁹ İbn Rüşd, I, 181.

³⁵⁰ Kevsec, I, 376; İbn Kudâme, II, 201

³⁵¹ İbn Rüşd, I, 182.

³⁵² İbn Kudâme, II, 202.

³⁵³ İbn Rüşd, I, 183.

³⁵⁴ Kelvezânî, s. 120.

107. İmam Ahmed'e göre erkeğin kefeni üç, kadının kefeni beştir.³⁵⁵

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁶

108. Ulema, cenaze namazında birinci tekbirden sonra elleri kaldırmanın sünnet olduğunda müttefiktir.³⁵⁷

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁸

109. İmam Ahmed'e göre birinci tekbirden sonra Fatiha okunur, diğer tekbirlerde Allah'a hamd ve sena getirilir, sonra tekbir alınır. Peygamberimiz'e salavat getirilir, sonra tekbir alınıp ölüye dua edilir ve tekbir alınıp selam verilir.³⁵⁹

Bu görüş isabetlidir. Önce birinci tekbir alınır, istiazedden sonra Fatiha okunur. Sonra ikinci tekbir alınır, peygambere salat selam getirilir. Üçüncü tekbir alınır, ölüye dua edilir. Dördüncü tekbirden sonra ise dua edilmez, selam verilir.³⁶⁰

110. Cumhur, cenaze namazının selamının birkere olduğu görüşündedir.³⁶¹

Sünnet olan bir kere selam vermektir ve dördüncü tekbirden sonra selam verilir.³⁶²

111. Ulemanın hepsi, cenaze namazının şartlarından birinin kibleye karşı durmak olduğunda müttefiktir.³⁶³

Farz olan namazda ki şartların hepsi, cenaze namazı içinde geçerlidir. Bunlardan sadece vakit şartı cenaze namazında aranmaz.³⁶⁴

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed, namazın farziyetini inkar etmemekle birlikte, namaz kılmayan ve kendisine "namaz kıl" denildiği halde kılmamakta direnen kimse kafir sayılarak öldürülür demiştir.³⁶⁵

³⁵⁵ İbn Rüşt, I, 184.

³⁵⁶ Kevsec, I, 379; Kelvezânî, 121.

³⁵⁷ İbn Rüşt, I, 187.

³⁵⁸ İbn Kudâme, II, 183.

³⁵⁹ İbn Rüşt, I, 187.

³⁶⁰ İbn Teymiyye, I, 271, 272.

³⁶¹ İbn Rüşt, I, 188.

³⁶² İbn Kudâme, II, 183; İbn Teymiyye, I, 272.

³⁶³ İbn Rüşt, I, 194.

³⁶⁴ Haccâvî, I, 153.

³⁶⁵ İbn Rüşt, I, 71.

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre, namazını terk eden kişi kafir sayılarak öldürülür. Diğer bir rivayete göre namazı terk eden kimse müslüman sayılmakla birlikte öldürülür.³⁶⁶

2. İmam Ahmed, güneş sararınca kadar ikinci vaktinin devam ettiğini söyler.³⁶⁷

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayet var. Birinci rivayete göre her şeyin gölgesi iki misli oluncaya kadar diğre geçiyor. Diğer rivayete göre ise ikinci vaktinin, güneş sararınca kadar devam ettiği ifade ediliyor.³⁶⁸

3. İmam Ahmed'e göre besmele Fatiha'dan bir ayettir.³⁶⁹

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre besmele Fatiha'dan bir ayettir, diğer rivayete göre ise besmele Fatiha'dan bir ayet değildir.³⁷⁰

4. İmam Ahmed'e göre 40 kişiden aşağı bir cemaat ile Cuma namazı kılınamaz.³⁷¹

Ahmed b. Hanbel'den bu konuda iki rivayet gelmiştir. İbrahim b. Haris'ten gelen rivayete göre 40 kişiden aşağı, Muhammed b. Hakim'den gelen rivayete göre ise 50 kişiden aşağı bir cemaatle Cuma namazı kılınamaz.³⁷²

5. İmam Ahmed, kasrın yalnız hac, umre, cihad gibi sırf sevab yahut ibadet olan yolculuklara mahsus olduğunu söylemiştir.³⁷³

İmam Ahmed'den bu hususta iki rivayet gelmiştir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre mübah bir yolculuk için de olsa kasr mesafesindeki bir yolculuktan namaz kasredilebilir.³⁷⁴ İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise kişi ancak cihad, hac, akrabayı ziyaret etmek için yapılan yolculuklarda namazını kısaltabilir.³⁷⁵

6. İmam Ahmed, güneş tutulması halindeki namazın iki rekat olup her rekatında iki kere rukû yapıldığını söylemiştir.³⁷⁶

³⁶⁶ İbn Kudâme, II, 157.

³⁶⁷ İbn Rüşt, I, 84.

³⁶⁸ Kelvezânî, 72.

³⁶⁹ İbn Rüşt, I, 97.

³⁷⁰ Kelvezânî, 82.

³⁷¹ İbn Rüşt, I, 124.

³⁷² Kelvezânî, 110.

³⁷³ İbn Rüşt, I, 132.

³⁷⁴ Hırakî, 30.

³⁷⁵ Kelvezânî, 103; Behûtî, I, 479.

³⁷⁶ İbn Rüşt, I, 166.

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre kusef namazı iki rekata olup, her rekatta 2 rukû vardır. İmam Ahmed'den gelen diğeri rivayete göre ise iki rekata olup, her rekatta 4 rukû vardır.³⁷⁷

7. İmam Ahmed, bayram namazında imama yetişemeyen kimsenin dört rekata kaza edeceğini söyler.³⁷⁸

Kazanın rekata sayısı ile ilgili 3 farklı rivayet vardır. Ebu Talib'in naklettiğı bir rivayete göre tekbirsiz ve hutbesiz 4 rekata kılar. Bekir b. Muhammed ve Ahmed b. Hasan'ın naklettiğı rivayete göre tekbirle beraber 2 rekata kılar. Hanbel ve Salih'in naklettiğine göre ise, kişi tekbirsiz 4 rekata, tekbirle 2 rekata kılmakta muhayyerdir.³⁷⁹

8.İmam Ahmed'e hırsız, yol kesiciler gibi kafir olmayanlar tarafından öldürülenler yıkanmazlar. Bunların hükmü kafirler tarafından öldürülenlerin hükmü gibidir.³⁸⁰

Bir kimse bir zulümden dolayı öldürülürse, yahut malını, canını, ailesini korurken öldürülürse bu durumda Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre bu kimse yıkanır, diğeri bir rivayete göre bu kimse yıkanmaz ve namaz kılınmaz.³⁸¹

9. İmam Ahmed'e göre cenaze namazının kaçırılmasından korkulduğu zaman, cenaze namazı teyemmümle kılınmaz.³⁸²

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen iki rivayet var. Bir rivayete göre kılınmaz, diğeri bir rivayete göre ise teyemmümle namaz kılınabilir.³⁸³

3) Müllefin Hatalı Olduğı Görüşleri

1. İmam Ahmed b. Hanbel, ezanın okunuşu şekilleri ile ilgili olarak 4 şekilde okunabileceğini, bunların cevaz ve tahyir mahiyetinde varid olduğunu, hiçbirinin vacip olmadığını söylemiştir.³⁸⁴

³⁷⁷ Kelvezânî, 115.

³⁷⁸ İbn Rüşd, I,173.

³⁷⁹ Kelvezânî, 114.

³⁸⁰ İbn Rüşd, I, 180.

³⁸¹ İbn Kudâme, II, 207.

³⁸² İbn Rüşd, I, 194.

³⁸³ Kelvezânî, 64.

³⁸⁴ İbn Rüşd, I,83.

Bu görüş hatalıdır. Ahmed b. Hanbel'in tercihi Bilal'in ezanıdır. Buna göre ezan 15 kelimedir ve terci yoktur (Tercî, ezandaki şehadet kelimelerini açıktan okumadan önce iki kere gizli olarak söylemektir). Ezanın başındaki tekbir ise 4 kere söylenir.³⁸⁵

2. İmam Ahmed'e göre *قد قامت الصلاة* cümlesini birer ve ikişer söylemekte ezandaki gibi muhayyerlik vardır.³⁸⁶

Bu görüş hatalıdır. Hanbeliler Abdullah b. Zeyd'in haberini tercih etmişlerdir. Bu rivayette *قد قامت الصلاة* cümlesinin iki kere söylendiği geçmektedir.³⁸⁷

3. İmam Ahmed, yüz ve eller dahil kadının bütün vücudunu avret olduğunu söylemiştir.³⁸⁸

Bu görüş hatalıdır. Ahmed b. Hanbel yüzü avretten saymıyor. El konusunda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayet var. Bir rivayette el avret sayılırken, diğer rivayette avret sayılmıyor. Mezhepte ise el ve yüz avretten sayılmıyor.³⁸⁹

4. Ulema, tek başına namaz kıldıktan sonra mescide gelenin namazını cemaatle bir daha kılmasının vücubunda ittifak etmiştir.³⁹⁰

Bu görüş hatalıdır. Tek başına namaz kıldıktan sonra camiye gelen kimsenin namazı cemaatle tekrar kılması, vücub değil müstehabtır.³⁹¹

5. Cumhur, herhangi bir şeyin sütresiz olarak namaz kılanın önünden veya sürte ile namaz kılanın arasından geçmesi halinde, kişinin namazının bozulmayacağını ve namazını yeni baştan kılmasının gerekmediğini söylemiştir.³⁹²

Bu görüş hatalıdır. Siyah köpeğin namaz kılanın önünden veya sütrenin arasından geçmesiyle namaz bozulur.³⁹³

³⁸⁵ Hırakî, 20; Kevsec, I, 254; İbn Teymiyye, I,92.

³⁸⁶ İbn Rüşd, I,86.

³⁸⁷ Hırakî, 20; İbn Kudâme, I,244; Behûtî, I,220.

³⁸⁸ İbn Rüşd, I,90.

³⁸⁹ Kelvezânî, 76.; Behûtî, I,248.

³⁹⁰ İbn Rüşd, I,111.

³⁹¹ İbn Kudâme, I,426; Behûtî, I,247.

³⁹² İbn Rüşd, I,142.

³⁹³ Haccâvî, I,202.

6. İmam Ahmed, Peygamberimizin sehiv secdesini önce yaptığı hususlarda sehiv secdesi selamdan önce, selamdan sonra yaptığı hususlarda ise selamdan sonra yapılır demiştir.³⁹⁴

Bu görüş hatalıdır. Bu konuda İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre bütün secdeler selamdan önce yapılır. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise eksiklik ve şüphe varsa selamdan önce, ziyade varsa selamdan sonra yapılır.³⁹⁵

7. Cumhur, ilk oturuşu unutup ayağa kalktığı halde, tekrar dönemediği halde dönen kimsenin namazının batıl olmadığını söyler.³⁹⁶

Bu görüş hatalıdır. Eğer ilk teşehhütte oturmayan kişi, tam olarak ayağa kalkmış da henüz Kur'an okumaya başlamamışsa geri dönmesi evladır, daha iyidir. Eğer Kur'an okumaya başlayıp da ondan sonra teşehhüt yapmadığını hatırlarsa, geri dönmek onun için caiz değildir. Ancak unutarak yahut bilmeyerek olursa bu durum müstesnadır. O takdirde sehiv secdesi yapması gerekir.³⁹⁷

C- Oruç Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ramazan orucu ergenlik çağına gelmiş ve akli başında olan ve aynı zamanda hasta ve yolcu olmayan kimseye -eğer şer'i bir mani yoksa ki o da kadınlarda aybaşı ve lohusalık halleridir- farzdır ve bunda ihtilaf yoktur.³⁹⁸

Bu görüş isabetlidir. Ramazan orucu âkil baliğ, oruç tutmaya güç yetiren her müslümana farzdır.³⁹⁹ Ancak hayızlı ve loğusa olan kadın orucunu tutamaz, sonra kaza eder.⁴⁰⁰

2. İmsak ve zamanın orucun rüknü olduğunda ulema müttefiktir.⁴⁰¹

³⁹⁴ İbn Rüşt, I,151.

³⁹⁵ Kelvezâni, 93; İbn Teymiyye, I,146- 148.

³⁹⁶ İbn Rüşt, I,154.

³⁹⁷ Haccâvî, I,213,214.

³⁹⁸ İbn Rüşt, I, 195.

³⁹⁹ Haccâvî, I, 489.

⁴⁰⁰ Behûtî, I, 172,173; Makdîsî, *el-Udde Şerhu'l Umde*, I, 49.

⁴⁰¹ İbn Rüşt, I, 195.

Bu görüş isabetlidir. Orucun rüknü imsak ve zamandır. İmsak kişinin orucunu bozacak şeylerden uzak durmasıdır. Zaman ise güneşin doğuşundan güneşin batışına kadar geçen zamandır.⁴⁰²

3. Cumhur, “Eğer Ramazan’ın başında hava kapalı olursa ondan önceki Şaban ayı otuz gün sayılır ve otuz birinci gün Ramazan’ın başlangıcı olur ve eğer sonunda kapalı olursa otuz gün tamamlanır” demiştir.⁴⁰³

Havanın kapalı olması sebebiyle hilâl görülmezse Şaban ayı otuza tamamlanır ve otuz günden sonra oruç tutulur. Aynı şekilde insanlar iki kişinin şahitliği ile otuz gün oruç tutup hilali görmezlerse, hava ister bulutlu ister açık olsun bayram yaparlar.⁴⁰⁴

4. Ulema, öğleden sonra görülen hilali ertesi gün sayıldığında müttefiktir.⁴⁰⁵

Gündüz, zevalden sonra görülen hilal ertesi günün hilalidir.⁴⁰⁶

5. İmam Ahmed Şevval hilalini bizzat gören kimsenin yiyemeyeceğini söyler.⁴⁰⁷

İmam Ahmed, Ramazan hilalini tek başına gören kimsenin oruç tutabileceğini, ancak Şevval hilalini tek başına gören kimsenin iftar edemeyeceğini söylemiştir.⁴⁰⁸

6. Ulema, bayram için en az iki şahidin gerekli olduğunda müttefiktir.⁴⁰⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Ramazan hilali dışındaki diğer ayların hilallerinin isbatında iki kişinin şahitliği gereklidir. Bu sebeple İmam Ahmed tek başına Şevval hilalini gören kimsenin iftar edemeyeceğini söyler.⁴¹⁰

7. İmam Ahmed, bir ülkede hilalin görüldüğü, bir başka ülkede sabit olursa o ülke halkının oruç tutmadıkları günü kaza etmelerinin gerektiğini söylemiştir.⁴¹¹

⁴⁰² İbn Kudâme, III, 4.

⁴⁰³ İbn Rüşd, I, 196.

⁴⁰⁴ Kevsec, II, 13; İbn Teymiyye, I, 322,323; Haccâvî, I, 485- 487.

⁴⁰⁵ İbn Rüşd, I, 196.

⁴⁰⁶ İbn Teymiyye, I, 323.

⁴⁰⁷ İbn Rüşd, I, 197.

⁴⁰⁸ Kevsec, II, 5; İbn Teymiyye, I, 323.

⁴⁰⁹ İbn Rüşd, I, 197.

⁴¹⁰ Kevsec, II, 5; İbn Kudâme, III, 49.

⁴¹¹ İbn Rüşd, I, 199.

Bir ülkede hilalin görüldüğü, uzak ya da yakın olsun bir başka ülkede sabit olursa, o ülke halkının oruç tutması gerekir. Hilali görmeyenin hükmü hilali gören gibidir.⁴¹²

8. Cumhura göre imsak vaktinin başlangıcı tan yerinin ağarmasıdır.⁴¹³

Oruç fecr-i saninin doğmasıyla başlayıp güneşin batmasına kadar devam eder.⁴¹⁴

9. Cumhur'a göre fecrin doğuşuna kadar yenilip içilebilir.⁴¹⁵

Bu görüş isabetlidir.⁴¹⁶

10. Ulema, meninin çıkmasına yol açan öpmenin orucu bozduğunda müttefiktir.⁴¹⁷

Şehvetinden emin olan kimse için öpmek mekruh değildir. Ancak öpme meninin çıkmasına sebep olursa kişinin orucu bozulur ve kaza gerekir. Meninin çıkmasına yol açan öpmenin orucu bozduğu konusunda herhangi bir ihtilaf yoktur.⁴¹⁸

11. İmam Ahmed, oruçlu iken kan aldırmayacağını ve alındığı takdirde orucun bozulacağını söylemiştir.⁴¹⁹

Bu görüş isabetlidir. Kişi oruçlu iken kan aldırırsa orucu bozulur ve kaza gerekir.⁴²⁰

12. Cumhura göre kendi isteğiyle kusan kimsenin orucu bozulur, kusmak zorunda olan kimsenin ise orucu bozulmaz.⁴²¹

Bu görüş isabetlidir. Kusmak isteyen kimseden, yemek yahut acı su yahut balgam yhut kan ve benzeri maddeler az da olsa çıksa orucu bozulur. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre kusmuğun az ya da çok olması arasında fark

⁴¹² Haccâvî, I, 486; Kelvezânî, 154; İbn Teymiyye, I, 323.

⁴¹³ İbn Rüşd, I, 200.

⁴¹⁴ Behûtî, II, 123.

⁴¹⁵ İbn Rüşd, I, 200.

⁴¹⁶ Behûtî, II, 140, 141.

⁴¹⁷ İbn Rüşd, I, 201.

⁴¹⁸ Hırakî, 49 ; İbn Teymiyye, I, 325, 327; Haccâvî, I, 498.

⁴¹⁹ İbn Rüşd, I, 201.

⁴²⁰ Kevsec, II, 16; İbn Teymiyye, I, 323.

⁴²¹ İbn Rüşd, I, 202.

yokken, diğer bir rivayete göre ise kişi kusmak istediği zaman, eğer kusmuk ağız dolusundan fazla olursa orucu bozulur.⁴²²

13. Cumhur, orucun sıhhati için niyetin şart olduğunu söylemiştir.⁴²³

Bu görüş isabetlidir. Ramazan orucu ve bunun dışındaki vacip oruçlara gecedan niyet edilmezse oruç sahih olmaz.⁴²⁴

14. Ulemanın cumhuru cünüblükten temiz olmanın orucun sıhhati için şart olmadığını söylemiştir.⁴²⁵

Geceleyin cima' eden kimse, oruçlu olarak, gusletmeyi fecrin doğuşuna kadar erteleyebilir. Hatta kadın hayızdan sonra vacip olan guslü fecirden sonraya bile erteleyebilir.⁴²⁶ Bu durumdan anlaşılıyor ki cünüblük orucun sıhhatine mani değildir.

15. Ulema, hasta, yolcu, çok yaşlı olan kimselerle, gebe ve emzikli kadınların oruç tutmamalarının caiz olduğunda müttefiktir.⁴²⁷

Oruç tutmaktan aciz olan yaşlılar, hastalığının artmasından korkan hastalar, çocuklarına ve kendilerine bir zarar gelmesinden korkan gebe ve emzikli kadınlar ve kasr mesafesinde yola giden yolcular iftar edebilirler.⁴²⁸

16. Cumhura göre hasta ve yolcu Ramazan'da oruç tutarlarsa üzerlerinden Ramazan'ın farzı sakıt olur.⁴²⁹

Hasta ve yolcu olanlar oruç tutarlarsa, bu onlara yeterlidir.⁴³⁰

17. İmam Ahmed'e göre Ramazan'da oruç tutmama ruhsatına sahip olanların oruç tutmaması daha evladır.⁴³¹

Hastalığının artmasından korkanların, namazı kısaltacak kadar bir mesafede yolculuğa çıkanların iftar etmeleri evladır.⁴³²

⁴²² Hırakî, 49; İbn Kudâme, III, 23, 24; Haccâvî, I, 497.

⁴²³ İbn Rüşt, I, 203.

⁴²⁴ Kelvezânî, 157.

⁴²⁵ İbn Rüşt, I, 204.

⁴²⁶ İbn Kudâme, III, 36; İbn Teymiyye, I, 326.

⁴²⁷ İbn Rüşt, I, 205.

⁴²⁸ Haccâvî, I, 490- 492; İbn Teymiyye, I, 324, 325.

⁴²⁹ İbn Rüşt, I, 205.

⁴³⁰ İbn Teymiyye, I, 325.

⁴³¹ İbn Rüşt, I, 206.

⁴³² Kevsec, II, 8; İbn Teymiyye, I, 325.

18. Cumhura göre oruç tutmamanın cevazı muayyen bir yolculuğa mahsustur ki bu da namazın kısaltılabildiği yolculuktur.⁴³³

Namazını kısaltılabileceği mesafede uzun bir yolculuğa çıkan kimsenin orucunu bozması caizdir.⁴³⁴

19. Cumhur, Ramazan ayı girdikten sonra yolculuğa başlayan kimsenin, tutmaya başladığı orucunu kesebileceğini söyler.⁴³⁵

Bir yolcu oruca yolculuğu esnasında niyet etse, sonra zorlansa bu durumda başladığı orucu bozabilir.⁴³⁶

20. Cumhur, Ramazan'da bile bile cima' etmekle orucunu bozan kimseye hem kaza hem keffaret gerekir demiştir.⁴³⁷

İster hatayla ister bile bile olsun Ramazan'da cima' eden kimseye hem keffaret hem kaza gerekir.⁴³⁸

21. İmam Ahmed'e göre keffaret sadece cima' ile orucunu bozan kimseye gerekir. Kasıtlı yemek içmekle orucunu bozan kimseye gerekmez.⁴³⁹

Kişi Ramazan'da bilerek yese ya da içse ona keffaret gerekmez. Sadece kaza gerekir.⁴⁴⁰

22. Cumhur, Ramazan orucunun kazasını tutmuş olan kimseye orucunu bozduğunda keffaret lazım gelmeyeceği görüşündedir. Zira bu adam eda zamanı olan Ramazan'a saygısızlık yapmamıştır.⁴⁴¹

Keffaret sadece Ramazan ayı içinde geçerlidir. Ramazan dışında bir orucu bozmakla ulemanın cumhuru ve ehl-i ilme göre keffaret gerekmez. Çünkü keffaret ramazan ayına hürmetten dolayıdır⁴⁴²

⁴³³ İbn Rüşt, I, 206.

⁴³⁴ İbn Kudâme, III, 12; İbn Teymiyye, I, 325.

⁴³⁵ İbn Rüşt, I, 207.

⁴³⁶ İbn Kudâme, III, 13.

⁴³⁷ İbn Rüşt, I, 210.

⁴³⁸ İbn Teymiyye, I, 327.

⁴³⁹ İbn Rüşt, I, 211.

⁴⁴⁰ Kevsec, II, 6; İbn Teymiyye, I, 325.

⁴⁴¹ İbn Rüşt, I, 215.

⁴⁴² Kevsec, II, 6; İbn Kudâme, III, 28; İbn Teymiyye, I, 327.

23. Ulema, aşure gününde oruç tutulmasının teşvik edildiğinde ittifak etmiştir.⁴⁴³

Faziletinden sonra aşure günü oruç tutmak güzel bir davranıştır ve Muharrem ayının 10. günü, aşure gününde tutulan oruç Ramazan ayından sonra tutulan en faziletli oruçtur.⁴⁴⁴

24. Ulema, kişiye mendup olan orucunu bozduğu zaman bir şey gerekmediğinde müttefiktir.⁴⁴⁵

Kişi nafil bir oruca ya da namaza niyet etse onu tamamlaması gerekmez ve bozduğu takdirde kaza etmesi de gerekli değildir.⁴⁴⁶

25. Şartlarının yerine getirilemeyeceği endişesi ile itikafı mekruh saydığı yolunda İmam Malik'ten gelen bir rivayet dışında, itikafın şer'an mendub ve nezredilirse vacip olduğunda ulema müttefiktir.⁴⁴⁷

İtikaf menduptur. Ancak adanırsa vacip olur.⁴⁴⁸

26. Cumhur, itikafta iken cima' eden kimseye, itikafın bozulmasından başka bir şey lazım gelmediğini, keffaret gerekmediğini söylemiştir.⁴⁴⁹

Bu görüş isabetlidir. Kişi itikafta iken cima etse bu kişiye bir şey gerekmez. Ancak itikaf nezredilmiş bir itikafsa bu durumda kişiye kaza gerekir.⁴⁵⁰

27. Cumhur, itikafta büyük günah işleyen kimsenin itikafı kesilir demiştir.⁴⁵¹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim kişi sarhoş eden bir şey içerse itikafı batıl olur.⁴⁵²

⁴⁴³ İbn Rüşd, I, 216.

⁴⁴⁴ Kevsec, II, 19; Haccâvî, I, 509.

⁴⁴⁵ İbn Rüşd, I, 218.

⁴⁴⁶ İbn Teymiyye, I, 331.

⁴⁴⁷ İbn Rüşd, I, 220.

⁴⁴⁸ Hırakî, 52; Haccâvî, I, 515.

⁴⁴⁹ İbn Rüşd, I, 223.

⁴⁵⁰ Hırakî, 52.

⁴⁵¹ İbn Rüşd, I, 225.

⁴⁵² İbn Teymiyye, I, 335.

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsaletli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre Ramazan'da orucunu unutarak cima'a eden kimseye hem kaza hem keffaret gerekir.⁴⁵³

Bu konuda İmam Ahmed'den iki rivayet gelmiştir. Bir rivayete göre unutarak cima' eden kimse bilerek cima' eden gibidir. Bundan dolayı hem kaza hem keffaret gerekir.⁴⁵⁴ İmam Ahmed'den gelen diğeri bir rivayete göre ise bir özürden dolayı unutmaktan veya bir kimsenin zorlamasından dolayı cima' eden kimseye sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez.⁴⁵⁵

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre, hastalıkta oruç tutmaktan zorluk ve zarar görmek şart değildir. Her galebe çalan hastalıkta oruç tutulmayabilir.⁴⁵⁶

Bu görüş hatalıdır. Eğer hasta, hastalığının artması sebebiyle kendisine bir zarar gelmesinden korkarsa ya da hastalığının uzamasından korkarsa, güvenilir Müslüman bir kimsenin sözüne dayanarak iftar edebilir. Böyle bir kimsenin oruç tutması mekruhtur. Ancak kişi hasta iken oruç tuttuğu zaman, bir zarar görmeyecek böyle kimse iftar edemez.⁴⁵⁷

2. İmam Ahmed'e göre, ertesi Ramazan gelinceye kadar mazeretsiz olarak orucunu kaza etmeyen yolcu ve hastaya Ramazan'dan sonra kazadan başka keffaret de lazım gelir.⁴⁵⁸

Bu görüş hatalıdır. Kaza oruçlarını son Ramazan'a kadar özürsüz olarak ertelemek caiz değildir. Eğer kişi özürsüz olarak ertelerse ona hem kaza hem de her gün için bir miskini doyurması gerekir. Kazayla beraber fidye lazım gelir.⁴⁵⁹

⁴⁵³ İbn Rüşd, I, 212.

⁴⁵⁴ İbn Kudâme, III, 26.

⁴⁵⁵ İbn Teymiyye, I, 327.

⁴⁵⁶ İbn Rüşd, I, 206.

⁴⁵⁷ Haccâvî, I, 490,491.

⁴⁵⁸ İbn Rüşd, I, 208.

⁴⁵⁹ Kelzevani, 162; İbn Kudâme, III, 40.

3. Ulema, Ramazan'da cima'nın bir günde tekrarlanması halinde yalnız bir keffaret ve edilen cima'nın keffareti verildikten sonra bir başka günde bir daha cima' edilmesi halinde de cima'ların sayısı kadar keffaret lazım geldiği hususunda müttefiktir.⁴⁶⁰

Bu görüş kısmen hatalıdır. Kişi bir günde iki kere cinsel ilişkide bulunursa, keffareti ödemediyse bunlar için tek keffaret gerekir. Ancak kişi cinsel ilişkide bulunduktan sonra, bunun keffareti ödeyip, sonra yine aynı gün içinde bir daha cinsel ilişkide bulunursa ikinci bir keffaret ödemesi gerekir. Eğer kişi Ramazan'da iki ayrı günde cinsel ilişkide bulunursa iki ayrı keffaret vermesi gerekir.⁴⁶¹

E- Zekat Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Fıkıh âlimleri zekatın çocuk, deli ve köle olmayan ve zekatın nisabına tam bir mülkiyetle sahip olan her müslümana vacip olduğunda müttefiktir.⁴⁶²

Bu görüş isabetlidir. Tam bir mülkiyetle nisab miktarı mala sahip olan hür Müslüman her kimseye zekat vermek farzdır.⁴⁶³

2. İmam Ahmed'e göre çocukların malına zekat düşer.⁴⁶⁴

Nisab miktarı mala tam bir mülkiyetle malik olan herkese zekat düşer. Çocuklara ve delilere de zekat düşer ve zekatı bu iki kimse için velisi verir.⁴⁶⁵

3. İmam Ahmed Hz.Ömer'den Ben-i Tağlib Hristyanlarının bütün mallarından müslümanlardan alınan zekatın iki katının alındığını rivayet etmiştir.⁴⁶⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶⁷

4. Zekat borcu bulunan bir kimse daha borcunu ödmeden ölürse, İmam Ahmed'e göre zekat terekesinden çıkarılır.⁴⁶⁸

⁴⁶⁰ İbn Rüşt, I, 214.

⁴⁶¹ İbn Teymiyye, I, 329; Behûti, II, 148.

⁴⁶² İbn Rüşt, I, 225.

⁴⁶³ Makdîsî, I, 116.

⁴⁶⁴ İbn Rüşt, I, 225.

⁴⁶⁵ Kelvezânî, s. 124, İbn Kudâme, II, 256; Behûti, II, 7,8.

⁴⁶⁶ İbn Rüşt, I, 226.

⁴⁶⁷ Zuhayli, *el-Fıkhul İslamî*, II, 739.

⁴⁶⁸ İbn Rüşt, I, 229.

Zekat, mal sahibinin ölümüyle düşmez. Çünkü zekat malî bir vaciptir. Zekat borcu olan kimse vefat ederse zekatı terekesinden alınır. Zekatı varisi terekesinden çıkarır. Vefat eden küçük ise, velisi bu görevi yapar.⁴⁶⁹

5. Ulema maden çeşitleri arasında süs için olmayan altın ve gümüş, hayvanlar içinde deve, sığır, koyun ve keçi, ekinler içinde buğday ile arpa ve meyveler içinde de hurma ile üzüme zekat düştüğünde ittifak etmiştir.⁴⁷⁰

Bu görüş isabetlidir. Nitekim zekat düşen mallar arasında yukarıda ismi geçenler zikredilmiştir.⁴⁷¹

6. Cumhura göre ata zekat düşmez.⁴⁷²

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷³

7. İslam ulemasına göre deve, sığır, koyun ve keçinin saime sınıfına yani kırdan otlayarak beslenenlere zekat düşer.⁴⁷⁴

Deve, sığır, koyun ve keçinin saime olanına zekat düşer.⁴⁷⁵

8. Ulema baldan başka hayvani ürünlerin hiçbirine zekat düşmediğinde müttefiktir.⁴⁷⁶

Bala zekat düşer ancak saime hayvanların ancak kendilerine zekat düşer, ürünlerine düşmez.⁴⁷⁷

9. Ulema, gümüşten beş okyeden (ikiyüz dirhem) aşağısında zekat olmadığına ve ister altın ister gümüş olsun bunların her ikisine de eğer madenlerinden üretilmişse zekat oranının kırkta bir olduğunda müttefiktir.⁴⁷⁸

Gümüşün nisabı iki yüz dirhem, altının nisabı yirmi miskaldir ve zekat oranları kırkta birdir.⁴⁷⁹

⁴⁶⁹ İbn Kudâme, II, 289; Behûfî, II, 19,20.

⁴⁷⁰ İbn Rüşt, I, 230.

⁴⁷¹ Kelvezânî, 124- 131; 138.

⁴⁷² İbn Rüşt, I, 231.

⁴⁷³ İbn Kudâme, II, 255.

⁴⁷⁴ İbn Rüşt, I, 231.

⁴⁷⁵ Kelvezânî, 124; Haccâvî, I, 397.

⁴⁷⁶ İbn Rüşt, I, 232.

⁴⁷⁷ Kevsec, I, 441; İbn Kudâme, II, 306.

⁴⁷⁸ İbn Rüşt, I, 234.

⁴⁷⁹ İbn Teymiyye, I, 300.

10. İmam Ahmed'e göre yirmi dinar (miskal) ağırlığındaki altına zekat düşer.⁴⁸⁰

Altının nisabı yirmi miskaldır.⁴⁸¹

11. İmam Ahmed, ağırlığı iki yüz dirhemi aşan bir gümüş külçesinin hepsinin zekata tabi olduğunu, nasıl nisabın kırkta biri çıkarılıyorsa, nisabtan artan miktarın da kırkta birini vermek gerektiğini söylemiştir.⁴⁸²

200 dirhem gümüşe zekat düşer. 200 dirhemi aşan gümüşte de nisabtan artan miktarın da zekatı gerekir.⁴⁸³

12. Beş deveden yirmi dört deveye kadar her beş devede bir koyun veya keçi; yirmi beş deveden otuz beş deveye kadar bir yaşını doldurmuş bir dişi ya da iki yaşını dolduran bir erkek deve yavrusu; otuz altı deveden kırk beş deveye kadar iki yaşını dolduran bir dişi deve yavrusu; kırk altı deveden altmış deveye kadar üç yaşını dolduran bir dişi deve; altmış bir deveden yetmiş beş deveye kadar dört yaşını dolduran bir dişi deve; yetmiş altı deveden doksan deveye kadar dört yaşını dolduran bir dişi deve ya da iki yaşını dolduran iki deve yavrusu; doksan bir deveden yüz yirmi deveye kadar üç yaşını dolduran iki dişi deve lazım geldiğinde ulema müttefiktir.⁴⁸⁴

Bu görüş isabetlidir.⁴⁸⁵

13. Ulemanın cumhuru, otuz tane sığira bir tane bir yaşını dolduran erkek sığır ve kırk tane sığira bir tane iki yaşını dolduran dişi sığır zekat düştüğünde müttefiktir.⁴⁸⁶

Otuz sığira bir yaşını dolduran erkek sığır, kırk sığira da iki yaşını dolduran dişi sığır düşer.⁴⁸⁷

14. Ulema, kırdaki bayırda otlanmakla beslenen koyun ve keçilere sayısı kırka erişince yüz yirmiye kadar bir tane, yüz yirmiye aşınca iki yüze kadar iki tane, iki

⁴⁸⁰ İbn Rüşt, I, 234.

⁴⁸¹ Kelvezânî, 136; Haccâvî, I, 483.

⁴⁸² İbn Rüşt, I, 235.

⁴⁸³ İbn Kudâme, II, 320; İbn Teymiyye, I, 300.

⁴⁸⁴ İbn Rüşt, I, 237.

⁴⁸⁵ Hırakî, 41; İbn Teymiyye, I, 293, 294.

⁴⁸⁶ İbn Rüşt, I, 239.

⁴⁸⁷ Hırakî, 42; Kevsec, I, 414; İbn Teymiyye, I, 295.

yüzü aşınca üç yüze kadar üç tane ve üç yüzü aşınca her bir yüz tanesi için bir tane zekat düştüğünde müttefiktir.⁴⁸⁸

Bu görüş isbetlidir.⁴⁸⁹

15. Cumhur “Ekin ve meyvelerde nisap gerekir ve beş veskten aşağı olanda zekat yoktur” demiştir.⁴⁹⁰

Meyvenin kurutulması ve ekinin tasfiyesinden sonra beş veske ulaşan ekin ve meyvelerde zekat gerekir.⁴⁹¹

16. Ulema, bir sınıf ürünün iyisi ve kötüsü toplanıp hepsinden, her birinin miktarına göre, yani iyisinin miktarına göre iyisinden, kötüsünün miktarına göre kötüsünden, her bir kısmı ne iyi ne de kötü değilse, yani orta halli ise ondan da onun miktarına göre zekat çıkarıldığı hususunda müttefiktir.⁴⁹²

Ürün tek cins olursa iyinin miktarına göre iyisinden, kötüsünün miktarına göre kötüsünden verilir. Ancak hem iyi hem kötü bir arada bulunursa orta hallisinden verilir. Her bir çeşitten ayrı ayrı çıkarmak zor olduğu için orta hallisinden çıkarılır.⁴⁹³

17. Cumhura göre hurma ve üzüm yenilmeye elverişli bir konuma geldiklerinde, ölçmeden onlara tahmini bir miktar koymak caizdir. Zira sahipleri tarafından yaş olarak yenilme zarureti vardır.⁴⁹⁴

Tasfiyeden ve kurumasından önce, meyvenin kesilmesine ihtiyaç varsa bu durumda kesilmesi caizdir. Bu durumda onun zekatı yaş olarak hesaplanır ve bu caizdir.⁴⁹⁵

18. Ulema, ekin ve meyvelerden zekat düşen malın aynından zekat çıkarmanın cevazında müttefiktir.⁴⁹⁶

Zekat verilecek malın aynından zekat verilebilir.⁴⁹⁷

⁴⁸⁸ İbn rüşd, I, 240.

⁴⁸⁹ Hırakî, 42.

⁴⁹⁰ İbn Rüşd, I, 242.

⁴⁹¹ Hırakî, 44; Haccâvî, I, 415.

⁴⁹² İbn Rüşd, I, 243.

⁴⁹³ İbn Kudâme, II, 303.

⁴⁹⁴ İbn Rüşd, I, 244.

⁴⁹⁵ İbn Kudâme, II, 304; Haccâvî, I, 420.

⁴⁹⁶ İbn Rüşd, I, 245.

⁴⁹⁷ İbn Kudâme, II, 321.

19. Fıkıh ulemasının cumhuru, altın, gümüş ve hayvanlara bu mallar sahipleri elinde bir yıl kaldıktan sonra zekat düşer demiştir.⁴⁹⁸

Altın, gümüş ve hayvanlara zekat ancak üzerinden bir yıl geçmekle düşer. Ancak ekin ve meyvelerin zekatının verilme vaktine gelince, bunlar için yıl geçmesine itibar edilmez, çünkü büyüme tamamlanmıştır.⁴⁹⁹

20. İmam Ahmed, müdir ile muhtekir arasında fark görmeyip, ikisinin de hükmünün bu olduğu, kişinin ticaret maksadıyla aldığı eşyayı her yıl içinde satamaz veya başka eşya ile değiştirmezse yıl sonunda onu kıymetlendirip ona göre zekatı verir demiştir.⁵⁰⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵⁰¹

21. Cumhur, Peygamberin belirttiği Allah yolunda savaşan, yolda kalan, zekat memuru olup da borcu olan, yoksul bir komşusu olup da ona zekat veren ve o komşu tarafından o zekattan kendisine hediye verilen kimseler olmak üzere beş sınıf zenginden başka hiçbir zengin zekat alamayacağına müttefiktir.⁵⁰²

Bu görüş isabetlidir.⁵⁰³

22. Cumhur, fitrenin farz olduğu görüşünde müttefiktir.⁵⁰⁴

Her müslümana fitre vermek vaciptir ki bu farz olarak da isimlendirilebilir.⁵⁰⁵

23. Fıkıh âlimleri, fıtır sadakasının erkek olsun, kadın olsun, küçük veya büyük olsun, hür veya köle olsun bütün Müslümanlara vacip olduğunda müttefiktir.⁵⁰⁶

Fitre erkek olsun kadın olsun, küçük olsun büyük olsun, hür yahut köle olsun bütün müslümanlara düşer.⁵⁰⁷

24. İmam Ahmed, Müslüman olmayan kölenin efendisinin, kölesinin fitresini vermekle mükellef olmadığı görüşündedir.⁵⁰⁸

⁴⁹⁸ İbn Rüşd, I, 246.

⁴⁹⁹ İbn Kudâme, II, 304.

⁵⁰⁰ İbn Rüşd, I, 246.

⁵⁰¹ Zuhaylî, *el- Fıkhü'l-İslâmî*, II, 787.

⁵⁰² İbn Rüşd, I, 251.

⁵⁰³ Kevsec, III, 382; İbn Kudâme, II, 273.

⁵⁰⁴ İbn Rüşd, I, 253.

⁵⁰⁵ Hırakî, 47; Haccâvî, I, 449.

⁵⁰⁶ İbn Rüşd, I, 253, 254.

⁵⁰⁷ Hırakî, 47; Haccâvî, I, 449.

⁵⁰⁸ İbn Rüşd, I, 254.

Bu görüş isabetlidir.⁵⁰⁹

25. İmam Ahmed mukatebin fitre(düşmediğini) vermekle yükümlü olmadığını söylemiştir.⁵¹⁰

Bu görüş isabetlidir. Nitekim efendisinin mükatabe adına fitre vermesi gerekmez.⁵¹¹

26. Ulema, ticaret malı olan kölelerin fitrelerinin sahiplerine lazım geldiğini söylemiştir.⁵¹²

Ticaret malı olan kölelerin fitreleri verilir ve fitreyi kölelerin efendisi verir.⁵¹³

27. Ulema, hurma, arpa, kuru üzümünden fitre verildiği zaman bir sa'dan aşağı vermemenin vücubunda müttefiktir.⁵¹⁴

Bu görüş isabetlidir. Hurma, arpa, kuru üzümünden bir sa' vermek gerekir.⁵¹⁵

28. Ulema, fıtır sadakasının Ramazan'ın sonu gelmekle vacib olduğunda müttefiktir.⁵¹⁶

Fıtır sadakasının vacip olduğu vakit Ramazan ayının son günü güneşin battığı vakittir.⁵¹⁷

29. Cumhur, yoksul da olsalar Müslüman olmayanlara fitre verilemeyeceğini söylemiştir.⁵¹⁸

Kafire zekat ve fıtır sadakası verilmez.⁵¹⁹

⁵⁰⁹ İbn Kudâme, II, 351; Haccâvî, I, 449.

⁵¹⁰ İbn Rüşt, I, 255.

⁵¹¹ Kevsec, I, 441; İbn Kudâme, II, 364.

⁵¹² İbn Rüşt, I, 255.

⁵¹³ Kevsec, I, 441; Haccâvî, I, 448.

⁵¹⁴ İbn Rüşt, I, 255.

⁵¹⁵ Hırakî, 47; Kelvezanî, 143, 144. Haccâvî, I, 452;.

⁵¹⁶ İbn Rüşt, I, 256.

⁵¹⁷ İbn Kudâme, II, 358.

⁵¹⁸ İbn Rüşt, I, 256.

⁵¹⁹ Haccâvî, I, 479.

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre kölenin malına zekat düşmez.⁵²⁰

İmam Ahmed'den bu konuda iki rivayet gelmiştir. Bir rivayete göre kölenin malına zekat düşmez.⁵²¹ Diğer görüşe göre ise kölenin malının zekatını efendisi verir.⁵²²

2. Fıkıh âlimleri ticaret niyetiyle alınmayan eşyaya zekat düşmediğinde müttefiktir. Fakat alındıktan sonra kârla satılması mümkün olursa, satılacağına niyet edilen eşyaya Cumhur'a göre zekât düşer.⁵²³

Ticaret niyeti ile alınan eşyaya zekat düştüğünde ihtilaf yoktur. Çünkü ticaret mallarına zekatın düşmesi için iki şart gerekir. Ticaret malına kendi fiili ile sahip olmak ve mala sahip olduğun zaman bununla ticarete niyet etmek. Ancak bir eşya ticaret amacıyla alınmaz ya da servet gibi yollarla elde edilirse, buna zekat düşüp düşmediği konusunda iki görüş vardır. Mezhepte zahir olan görüşe göre bu mallar ticaret malı sayılmaz, zekat düşmez. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre ise bu mallara niyetle zekat düşer.⁵²⁴

3. İmam Ahmed, develerin sayısı yüz otuzu aştığı zaman, her kırk deve bir tane iki yaşını dolduran ve her elli deve bir tane üç yaşını dolduran dişi deve lazım geldiğini söylemiştir.⁵²⁵

Bu konuda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki farklı rivayet vardır. Bir rivayete göre deve sayısı yüz yirmi olunca üç dişi deve gerekir. Yüz yirmiye aşınca ise, Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre yüz otuz deveye kadar bir şey gerekmezken, diğer bir rivayete göre ise, her kırk tanede iki yaşını dolduran ve her elli deve üç yaşını dolduran bir dişi deve gerekir. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir diğer rivayete göre ise, deve sayısı yüz otuzu aştığı zaman her kırk deve iki yaşını dolduran, her elli tanede ise üç yaşını dolduran bir dişi deve gerekir.⁵²⁶

⁵²⁰ İbn Rüşd, I, 226.

⁵²¹ Kevsec, I, 411; İbn Teymiyye, I, 306.

⁵²² İbn Kudâme, II, 256.

⁵²³ İbn Rüşd, I, 233.

⁵²⁴ İbn Teymiyye, I, 301.

⁵²⁵ İbn Rüşd, I, 238.

⁵²⁶ İbn Kudâme, II, 234; İbn Teymiyye, I, 294.

4. İmam Ahmed'e göre, hububatın çeşidi çoktur ve her birinin ayrı adı vardır. Bunun için birbirini tamamlamazlar. Buğday, arpa ve çavdar da ayrı ayrı çeşitler olup birbiriyle tamamlanmazlar.⁵²⁷

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen üç rivayet var. Birinci rivayete göre hububatlar nisabın tamamlanması için diğer hububatlara eklenebilir. İkinci rivayete göre ise, buğday arpayla tamamlanabilir ve baklagillerin hepsi birbiriyle tamamlanabilir. Üçüncü rivayete göre ise her birinin kendi cinsine itibar edilir, birbiriyle tamamlanmazlar.⁵²⁸

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed "Sığırlar kırkı aştıktan sonra altmışa kadar bir şey lazım gelmez. Altmışa erişince yetmiş kadar iki tane bir yaşını dolduran erkek ve bir tane iki yaşını dolduran dişi sığır, seksene erişince, doksana kadar iki tane bir yaşını dolduran erkek ve bir tane iki yaşını dolduran dişi sığır ve bundan sonra her bir otuza bir tane bir yaşını dolduran erkek ve her bir kırka bir tane iki yaşını dolduran sığır düşer" demiştir.⁵²⁹

Bu görüş hatalıdır. Altmış olunca iki tane bir yaşını dolduran erkek sığır gerekir. Sığırların sayısı yetmiş olunca bir tane bir yaşını dolduran ve bir tane iki yaşını dolduran dişi sığır gerekir. Yetmişten sonrası için ise her otuz tanede bir tane bir yaşını dolduran erkek, her kırk tanede bir tane iki yaşını dolduran sığır düşer.⁵³⁰

G- Hac Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Haccın vücut şartlarının güç yetirebilmek ve Müslüman olmak olduğunda ulema ittifak etmiştir.⁵³¹

⁵²⁷ İbn Rüşd, I, 243.

⁵²⁸ Kelvezânî, 133.

⁵²⁹ İbn Rüşd, I, 239.

⁵³⁰ Kelvezânî, 126; İbn Kudâme, II, 239.

⁵³¹ İbn Rüşd, I, 257.

Her âkil balığ hür ve hacca güç yetirebilen müslümana hac farzdır.⁵³²

2. İmam Ahmed'e göre kişinin bedenî ve malî gücü, bineceği vasıta ile gidip gelinceye kadar yol masrafının bulunması demektir.⁵³³

Kişinin güç yetirebilmesi, gidişi ve dönüşü için bineğe ve yol azığına sahip olması veya bunları elde edebilecek mala sahip olmasıdır.⁵³⁴

3. Cumhur, köleye azatlanmadığı sürece haccın lazım gelmediğini söylemiştir.⁵³⁵

Köleye hac gerekmez. Ancak yaparsa onun için geçerli olmuş olur.⁵³⁶

4. İmam Ahmed, kadınla birlikte hac yolculuğuna çıkacak bir mahremi bulunmazsa kadına hac vacip olmaz demiştir.⁵³⁷

Kadına haccın vacip olması için gerekli olan şartlardan biri de yanında mahreminin bulunmasıdır.⁵³⁸

5. İmam Ahmed'e göre umre vaciptir.⁵³⁹

İmam Ahmed'den gelen rivayete göre umre de tıpkı hac gibidir, farzdır. Çünkü Yüce Allah "Hac ve umreyi Allah için tamamlayın"⁵⁴⁰ buyuruyor. Bu ayetteki emir, umrenin de hac gibi vücubunu gerektirir.⁵⁴¹

6. Ulemanın cumhuru, Irak tarafından gelenlerin mikatı Zatü'l İrk denilen yerdir demiştir.⁵⁴²

Irak, Horasan ve Meşrik'ten gelenlerin mikatı Zatü'l İrk'tır.⁵⁴³

7. Ulemanın cumhuru, yanlışlıkla da olsa ihram niyeti ile mikat yerlerini geçtikten sonra ihrama giren kimseye kurban lazım geldiği görüşündedir.⁵⁴⁴

⁵³² Hırakî, 53; Kelvezânî, 169.

⁵³³ İbn Rüşt, I, 257.

⁵³⁴ Hırakî, 53; İbn Kudâme, III, 86, 88; Haccâvî, I, 541.

⁵³⁵ İbn Rüşt, I, 259.

⁵³⁶ Hırakî, 53; Kelvezânî, 169.

⁵³⁷ İbn Rüşt, I, 260.

⁵³⁸ Hırakî, 53; Kevsec, II, 297; Kudâme, III, 97.

⁵³⁹ İbn Rüşt, I, 260.

⁵⁴⁰ Bakara, 2/196.

⁵⁴¹ Kevsec, II, 297; İbn Kudâme, III, 89.

⁵⁴² İbn Rüşt, I, 261.

⁵⁴³ Hırakî, 53; Kelvezânî, s. 174.

⁵⁴⁴ İbn Rüşt, I, 262.

Bir kimse bir menasiki yapmadan mikatı geçse, sonra ibadeti yerine getirmeyi istese ve bulunduğu yerde ihrama girse; yine bir kimse bir menasiki yerine getirmeyi isteyerek geçse ve mikatın dışında bir yerde ihrama girse bu durumda kurban gerekir. Mikata geri dönüp dönmemesi eşittir. İhramsız bir şekilde mikat yerine girse bu durumda ona bir şey gerekmez.⁵⁴⁵

8. Zaman mikatı ulemanın ittifakı ile Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayının başından dokuz gündür.⁵⁴⁶

Hac ayları Şevval, Zilkade ve Zilhicce ayının on günüdür.⁵⁴⁷

9. Ulema, senenin bütün aylarında umre yapmanın cevazında müttefiktir.⁵⁴⁸

Umre senenin bütün aylarında yapılabilir. Umrenin hac gibi belli bir vakti yoktur.⁵⁴⁹

10. İmam Ahmed'e göre ihramda olan kimse ruba bulamadığı zaman don giyse, kendisine bir şey lazım gelmez.⁵⁵⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵¹

11. Ulema, ihramda olan kimsenin vers veya zaferan ile boyanmış bir elbiseyi giyemeyeceği görüşünde müttefiktir.⁵⁵²

İhramlı olan kimse, koku kullanılması kendisine yasak olduğu için vers, zaferan ile boyanmış bir elbiseyi giyemez. Hatta mezhepte bunları kullanmakla kişiye fidyeye gerekir.⁵⁵³

12. İmam Ahmed'e göre ihramda iken terlik bulamayan kimse, boğazı kesilmeyen ayakkabı giyebilir.⁵⁵⁴

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵⁵

⁵⁴⁵ Kelvezânî, 185.

⁵⁴⁶ İbn Rüşt, I, 262.

⁵⁴⁷ Kelvezânî, 171.

⁵⁴⁸ İbn Rüşt, I, 263.

⁵⁴⁹ Kevsec, II, 341; Kelvezânî, s. 171.

⁵⁵⁰ İbn Rüşt, I, 264.

⁵⁵¹ Hırakî, 55; İbn Teymiyye, I, 352; Behûtî, II, 239.

⁵⁵² İbn Rüşt, I, 264.

⁵⁵³ İbn Kudâme, III, 148.

⁵⁵⁴ İbn Rüşt, I, 264.

⁵⁵⁵ Hırakî, 55; Kevsec, II, 320; Behûtî, II, 239.

13. İmam Ahmed'e göre ihramda olan kimse, aşağıdan yukarıya doğru kaşlarına kadar yüzünü örtebilir.⁵⁵⁶

İmam Ahmed'e göre ihramda olan kimsenin yüzünü örtmesinde bir sakınca yoktur.⁵⁵⁷

14. Bütün ulema ister hac, ister umre için olsun, ihrama giren kimsenin güzel koku sürünmesinin caiz olmadığına icma' etmişlerdir.⁵⁵⁸

İhrama giren kimsenin elbisesine ve bedenine güzel koku sürmesi haramdır.⁵⁵⁹

15. Ulema, eğer kişi ihramda iken ihtilam olursa başını yıkayabilir demiştir.⁵⁶⁰

Ulema, cenabetten dolayı başı yıkamanın cevazında ittifak etmiştir.⁵⁶¹

16. Cumhur, ihtilam olmadan da normal olarak baş yıkamanın sakıncası olmadığını söylemiştir.⁵⁶²

Kişinin başını ihramlı iken yıkamasında bir sakınca yoktur.⁵⁶³

17. Ulemaya göre ihramda olan kişi başını hıtmî ile yıkayamaz.⁵⁶⁴

İhramlı kişi başını hıtmî ile yıkayamaz. Yıkadığı takdirde Ahmed b. Hanbel'e göre fide lazım gelir.⁵⁶⁵

18. Ulema, ihramda olan kimsenin karada avlanmasının ve tuttuğu avın etini yemesinin haram olduğunda müttefiktir.⁵⁶⁶

Kişi ihramlı iken kara hayvanını öldüremez, avlayamaz, hayvanın bulunduğu yeri gösteremez ve avladığı kara hayvanının etini yiyemez.⁵⁶⁷

19. Ulema, hac ihramına girinceye kadar umreden faydalanabilen kimseye kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir ayet-i kerimesi ile kastedilen temettü

⁵⁵⁶ İbn Rüşd, I, 264.

⁵⁵⁷ Kevsec, II, 321.

⁵⁵⁸ İbn Rüşd, I, 265.

⁵⁵⁹ Kelvezânî, 177.

⁵⁶⁰ İbn Rüşd, I, 265.

⁵⁶¹ İbn Kudâme, III, 137.

⁵⁶² İbn Rüşd, I, 265.

⁵⁶³ Kevsec, II, 322; İbn Kudâme, III, 137.

⁵⁶⁴ İbn Rüşd, I, 266.

⁵⁶⁵ Kelvezânî, 181.

⁵⁶⁶ İbn Rüşd, I, 266.

⁵⁶⁷ Hırakî, 62; İbn Kudâme, III, 243, 245.

haccının, ailesi Mescid-i Haram dışında oturmayan bir kimsenin hac aylarında umre niyeti ile ihrama girip tavafı sa'y ve baş traşından ibaret olan umre menasikini bitirdikten sonra Mekke'de ihramdan çıkması ve evine dönmeden ve aynı yıl içinde daha hac ayları bitmemişken hac ihramına girmesi demek olduğunda müttefiktir.⁵⁶⁸

Hac aylarında umre yapan, yani tavaf ve say'da bulunan, ardından aynı senenin haccı için ihrama giren ve bu arada Mekke'de namazı kısaltacak bir mesafeyle sefere çıkmayan kimse mütemetti' olur. İcma ile böyle kimsenin kurban kesmesi gerekir. Ayet-i kerimede böyle emredilmiştir. "Kim hacca kadar umre ile faydalanmak isterse kolayına gelen bir kurban kesmesi gerekir. Fakat onu bulamazsa hac günlerinde üç gün, döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak lazım gelir ki, bunlar tam on gün eder. Bu ailesi Mescid-i Haram'da bulunmayanlara aittir".⁵⁶⁹ Ancak mütemetti'ye kurban kesmenin vacip olması için beş şart gerekir.

1. Umre ihramına hac aylarında girmiş olmak.
2. Aynı sene haccetmek.
3. Umre ile hac arasında namazı kısaltacak kadar uzun mesafeli yolculuk yapmamak.
4. Hac ihramına girmeden önce umre ihramından çıkmış olmak.
5. Mescid-i Haram'da ikamet edenlerden olmamak.⁵⁷⁰

20. İmam Ahmed, hac ihramını bozup umre ihramına çevirmenin, yani daha hac ef'ali tamamlanmamışken hac niyetini umre niyetine dönüştürmenin cevazını benimsemiştir.⁵⁷¹

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷²

21. İmam Ahmed'e göre, temettu' haccı kırandan daha efdaldır.⁵⁷³

İmam Ahmed'e göre önce temettu' sonra ifrad sonra kıran haccı faziletlidir.⁵⁷⁴

⁵⁶⁸ İbn Rüşd, I, 268.

⁵⁶⁹ Bakara (2), 196.

⁵⁷⁰ İbn Kudâme, III, 243-245.

⁵⁷¹ İbn Rüşd, I, 269.

⁵⁷² İbn Kudâme, III, 200.

⁵⁷³ İbn Rüşd, I, 270.

⁵⁷⁴ Haccâvî, I, 560.

22. Ulemanın cumhuru, ister hac ister umre için olsun, ihramlanmaya niyet eden kimseye gusletmek sünnettir ve gusül ihramın fiillerinden biridir.⁵⁷⁵

Ulemanın çoğunluğuna göre kim ihrama girmek isterse, ihrama girmeden gusletmesi sünnettir. Ancak gusül terk edildiği takdirde bir şey lazım gelmez.⁵⁷⁶

23. Ulema, niyetsiz olarak ihrama girmenin caiz olmadığı görüşünde müttefiktir.⁵⁷⁷

Namaz ve oruçta olduğu gibi niyet olmadan ihrama girmek caiz değildir.⁵⁷⁸

24. Ulema Peygamber Efendimizin telbiyesinin *لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك، ان الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك* müttefiktir.⁵⁷⁹

Bu görüş isabetlidir.⁵⁸⁰

25. Ulemanın hepsi, kadınların telbiye ederlerken, seslerini ancak kendileri işitecek kadar alçak sesle telbiye etmelerinin lazım geldiğinde müttefiktirler.⁵⁸¹

Kadınlar telbiye ederken seslerini yükseltmezler. Ancak kendileri duyabilecek kadar bir sesle söylerler.⁵⁸²

26. Cumhur, hacı kabilelerinin birbirlerine rastgeldikleri veya yüksek bir yere çıktıkları zaman seslerini yükseltmelerinin müstehab olduğunu söylemiştir.⁵⁸³

Bu görüş isabetlidir.⁵⁸⁴

27. Ulema, ihramda olan kimsenin, önce namaz kılması, sonra telbiyeye başlaması müstehaptır demiştir.⁵⁸⁵

Kişi, önce iki rekat namaz kılar, namazdan sonra telbiyeye başlar.⁵⁸⁶

⁵⁷⁵ İbn Rüşd, I, 271.

⁵⁷⁶ İbn Kudâme, III, 119.

⁵⁷⁷ İbn Rüşd, I, 272.

⁵⁷⁸ İbn Kudâme, III, 126.

⁵⁷⁹ İbn Rüşd, I, 272.

⁵⁸⁰ İbn Kudâme, III, 130.

⁵⁸¹ İbn Rüşd, I, 272.

⁵⁸² İbn Kudâme, III, 157.

⁵⁸³ İbn Rüşd, I, 272.

⁵⁸⁴ İbn Kudâme, III, 132.

⁵⁸⁵ İbn Rüşd, I, 272,273.

⁵⁸⁶ İbn Kudâme, III, 121,122.

28. Umre ihramına girmek için Mekkeli'nin harem dışına çıkmak zorunda olduğunda bütün ulema müttefiktir.⁵⁸⁷

Umre ihramına girmek için Mekkeliler Harem dışına çıkıp Hill bölgesinde ihrama girerler. Nitekim Peygamberimiz Hz. Aişe umre yapmak istediği zaman Hill bölgesinin yakınındaki Tenim'de ihrama girmesini emretmiştir.⁵⁸⁸

29. İmam Ahmed, ihramda olan kimsenin, Cemretü'l Akabe denilen birinci taşlamayı yapmadan önce telbiyeyi kesmeyeceği görüşündedir.⁵⁸⁹

Bu görüş isabetlidir. Peygamberimiz Cemretü'l Akabe'ye kadar telbiye getirmiştir.⁵⁹⁰

30. Ulemanın cumhuru, ister vacib ister sünnet tavaf olsun her tavafa Hacerü'l Esved'in hizasından başlanır, eğer kişi imkan bulursa Hacerü'l Esved'i öper veya elini ona sürer de elini öper, sonra Kabe'yi soluna alıp yedi defa Kabe'nin etrafında dolaşır ve bu dolaşımının ilk üç defasında remel yapar, yani kısa adımlarla ancak hızlı adımlarla yürür, son dört defasında da mut'ad bir yürüyüşle yürür demiştir.⁵⁹¹

Bu görüş isabetlidir. Tavafa Hacerü'l Esved'den başlanır. Kişi imkan bulursa Hacerü'l Esved'i öper veya elini sürer yahut selamlar. Sonra Kabe'yi tavaf eder. İlk üç şavtında remel yapar. Bunun dışındaki şavtlarda mu'tad yürüyüşle yürür ve Kabe'nin etrafında yedi defa dolaşır.⁵⁹²

31. Ulemanın cumhuru, umre ihramında olan bir kimsenin hacca da niyet getirebildiğinde müttefiktir.⁵⁹³

Umre ihramında olan bir kimse buna haccıda ekleyebilir.⁵⁹⁴

32. İmam Ahmed'e göre tavafu'l kudûm'un ilk üç dolaşımında hızlı yürümek sünnettir.⁵⁹⁵

⁵⁸⁷ İbn Rüşd, I, 273.

⁵⁸⁸ Hırakî, 53; İbn Kudâme, III, 111.

⁵⁸⁹ İbn Rüşd, I, 273.

⁵⁹⁰ Hırakî, 59; İbn Kudâme, III, 220.

⁵⁹¹ İbn Rüşd, I, 274.

⁵⁹² Hırakî, 57; İbn Kudâme, III, 182- 184.

⁵⁹³ İbn Rüşd, I, 274.

⁵⁹⁴ Kevsec, II, 307.

⁵⁹⁵ İbn Rüşd, I, 274.

Kudûm tavafinın ilk üç şavtı ve umre tavafinın ilk üç şavtında remel yapmak sünnettir. Bunların dışındaki diğer tavaflarda remel yapmak sünnet değildir.⁵⁹⁶

33. Ulema, Mekke’li olmayıp da Mekke içinde ihrama girenlere remelin sünnet olmadığını söylemiştir.⁵⁹⁷

Mekke’de ihrama girenlerin hükmü Mekkelilerin hükmü gibidir. Mekke ehline tavaf esnasında ve Safa ve Merve arasında sa’y esnasında remel yoktur.⁵⁹⁸

34. Ulema, Kabe’nin Yemen cihetindeki iki köşesini erkekler için istilam etmek, yani el sürmek tavafin sünnetlerinden demiştir.⁵⁹⁹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Peygamberimiz Rûkn-ü Yemaniyi ve Hacerü’l Esved’i istilam etmiştir.⁶⁰⁰

35. Ulema “Eğer kişi Hacerü’l Esved’i öpebiliyorsa onu, ona yetişemiyorsa elini ona sürüp elini öpmesi sünnettir” demiştir.⁶⁰¹

Bu görüş isabetlidir. Nitekim Peygamberimiz her tavafta Hacerü’l Esved’i istilam ederdi. Aynı şekilde Hacerü’l Esved’i öpmeye güç yetiremezse eliyle dokunur ve elini öperdi.⁶⁰²

36. Ulemanın cumhuru, eğer bir kişi birden çok tavaf yaparsa her bir tavafin yedi dolaşımı tamam olunca iki rekat namaz kılar, sonra ikinci tavafa başlar demiştir.⁶⁰³

Kişinin tavafı tamamladıktan sonra iki rekat namaz kılması sünnettir.⁶⁰⁴

37. Ulemanın cumhuru, hicr denilen Kabe bitişiğindeki duvar Kabe’den sayıldığı için Kabe’yi tavaf eden kimsenin bu duvarın dışından geçmesi lazım geldiğini ve haccın bir rûknü olan tavafu’l ifada’nın sıhhati için bu duvarın dışından geçmenin şart olduğunu söylemiştir.⁶⁰⁵

⁵⁹⁶ İbn Kudâme, III, 185; Behûfî, II, 286.

⁵⁹⁷ İbn Rüşd, I, 275.

⁵⁹⁸ Kevsec, II, 310. İbn Kudâme, III, 186.

⁵⁹⁹ İbn Rüşd, I, 275.

⁶⁰⁰ İbn Kudâme, III, 188.

⁶⁰¹ İbn Rüşd, I, 275.

⁶⁰² Hırakî, 57; İbn Kudâme, III, 187.

⁶⁰³ İbn Rüşd, I, 275.

⁶⁰⁴ İbn Kudâme, III, 190.

⁶⁰⁵ İbn Rüşd, I, 276.

Hicr Kabe'den sayılır. Bundan dolayı tavafın sıhhati için bu duvarın dışından geçmek gerekir.⁶⁰⁶

38. Ulema, tavaf esnasında abdestli olmanın tavafın adabından olduğunda müttefiktir.⁶⁰⁷

Bu görüş isabetlidir.⁶⁰⁸

39. İmam Ahmed, kıran haccını yapana bir sa'y ve bir tavaf kafi gelir demiştir.⁶⁰⁹

Bu görüş isabetlidir.⁶¹⁰

40. Ulema, sa'yın muayyen bir zamanı bulunmadığında müttefiktir.⁶¹¹

Bu görüş isabetlidir. Sa'yın şartları arasında muayyen bir zaman zikredilmemiştir.⁶¹²

41. Ulema sa'yın tavaftan sonra yapılması gerektiğinde ve tavaftan önce sa'yı yapan kimsenin –Mekke'den bile gelmiş olsa- bir daha sa'y yapmak için dönmek zorunda olduğunda müttefiktir.⁶¹³

Bu görüş isabetlidir. Kişi tavaftan önce Safa ve Merve arasında sa'y yapsa bu kendisi için yeterli olmaz. Sa'yı tavaftan sonra yapması gerekir. Ancak İmam ahmed, kişi unutarak tavaftan önce sa'y yapsa sa'yının geçerli olduğunu söyler.⁶¹⁴

42. Ulema, tavafü'l kudûm, tavafü'l ifâda ve tavafü'l vedâ olmak üzere üç çeşit tavaf vardır demiştir.⁶¹⁵

Üç tür tavaf vardır. I. Ziyaret tavafı. Bu tavaf haccın rüknüdür ve bu olmadan hac tamamlanmaz. II. Tavafu'l Kudûm. Bu tavaf sünnettir ve terk edene bir şey gerekmez. III. Tavafu'l veda. Bu tavaf vaciptir ve terk edene kurban gerekir.⁶¹⁶

⁶⁰⁶ İbn Kudâme, III, 190.

⁶⁰⁷ İbn Rüşd, I, 276.

⁶⁰⁸ İbn Kudâme, III, 186; Kermî, *Gâyetü'l Münteha*; I, 401.

⁶⁰⁹ İbn Rüşd, I, 277.

⁶¹⁰ Zuhaylî, II, 223.

⁶¹¹ İbn Rüşd, I, 279.

⁶¹² İbn Kudâme, III, 192, 194.

⁶¹³ İbn Rüşd, I, 279.

⁶¹⁴ Kevsec, II, 311; İbn Kudâme, III, 94.

⁶¹⁵ İbn Rüşd, I, 277.

⁶¹⁶ İbn Kudâme, III, 228.

43. Ulema, Zilhicce ayının 8. günü hac emirinin Mina’da halka öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını kasredilmiş olarak kıldırması gerektiğinde müttefiktir.⁶¹⁷

Bu görüş isabetlidir.⁶¹⁸

44. Ulema, Arafat dağı vukufunun haccın rükünlerinin biri olduğunda ve bunu yetiştiremeyen kimsenin ertesi sene bir daha hacca gitmek zorunda olduğunda müttefiktir.⁶¹⁹

Arafatta vakfe olmadan hac tamamlanmış olmaz. Cem’ gecesi, sabah namazından önce Arafat’a gelen kimsenin haccı tamamdır.⁶²⁰

45. Arafat vukufunun keyfiyeti hakkında ulema şöyle demiştir. “Hac emiri hacılar kafilesi ile arefe günü güneş zevale varmadan önce Arafat dağının sınırları içine girmiş olacak ve güneş zail olunca halka hutbe okuyacak, ondan sonra öğle ve ikindi namazlarını bir arada ve öğle namazı vaktinin evvelinde kıldırarak ve güneş batıncaya kadar orada kalacaktır.⁶²¹

Bu görüş isabetlidir.⁶²²

46. İmam Ahmed, Arafat’ta bir arada kılınan öğle ve ikindi namazlarının her biri için kamet tekrarlanır demiştir.⁶²³

Arafat’ta öğle ve ikindi namazları bir ezanla ve iki kametle kılınır.⁶²⁴

47. Ulema, arefe günü öğlen namazından önce okunan hutbelerin, Cuma hutbesi gibi vacip olmayıp, okunmadığı takdirde namazın sıhhatine bir halel gelmediği görüşünde müttefiktir.⁶²⁵

Bu görüş isabetlidir.. Arafat günü öğle namazından önce okunan hutbe sünnet-i müekkededir.⁶²⁶

⁶¹⁷ İbn Rüşd, I, 279.

⁶¹⁸ İbn Kudâme, III, 205.

⁶¹⁹ İbn Rüşd, I, 280.

⁶²⁰ İbn Kudâme, III, 208.

⁶²¹ İbn Rüşd, I, 280.

⁶²² İbn Kudâme, III, 206,207.

⁶²³ İbn Rüşd, I, 280.

⁶²⁴ Hırakî,59; Kevsec, II, 312; Haccâvî, II, 18.

⁶²⁵ İbn Rüşd, I, 280.

⁶²⁶ Haccâvî, II, 18.

48. İmam Ahmed'e göre, hac mevsiminde Arafat ve Mina'da Cuma namazı eğer Mekke valisi tarafından kıldırılırsa vacib olur, yoksa vacib olmaz.⁶²⁷

Eğer tevriye günü Cuma gününe rastlarsa güneşin zevaline kadar Mekke'de bulunanların Cuma namazını kılmaları gerekir. Çünkü Cuma namazı farzdır ama zevalden önce Mina'ya çıkmak farz değildir. Ancak güneşin zevalinden önce Mekke'de bulunanlar dilerse çıkarlar, dilerse namazı kılincaya kadar kalırlar. Ancak Mekke valisi tarafından kıldırılırsa, diğerlerinin de kılması gerekir.⁶²⁸

49. Arafat'ta vakfenin sıhhati için Arefe günü öğleden sonra orada bulunmanın şart olduğunda ihtilaf yoktur.⁶²⁹

Bu görüş isabetlidir.⁶³⁰

50. Ulema, eğer bir kimse öğleden önce Arafat'a gidip de henüz güneş zevale gelmemişken oradan ayrılrsa vukuf etmiş sayılmadığında ve eğer zevalden sonra yahut geceleyin daha fecir sökmemişken dönüp vakfe yapmazsa haccı kaçırmış olduğunda müttefiktir.⁶³¹

Bu görüş isabetlidir.⁶³²

51. Ulema, bayram gecesi Müzdelife'de kalıp orada imam ile birlikte akşam ve yatsı namazını bir arada kılan ve Arafat vukufundan sonra burada da sabah namazından hava aydınlanıncaya kadar vukuf yapan kimsenin haccının tamam olduğunda müttefiktir.⁶³³

Kişi bayram gecesi Müzdelife'de kalır, imamlarla akşam ve yatsı namazını cem ederek kılar. Sonra fecir oluncaya kadar Müzdelife'de bekler ve sabah namazını kılar. Eğer Müzdelife'de gecelemezse bu kişiye kurban gerekir.⁶³⁴

52. İslam fukahası, sabah namazından sonra müzdelife'de vukuf yapmanın farz olmadığı ancak yetiştirmeyene sadece kurban lazım geldiğini söylemiştir.⁶³⁵

⁶²⁷ İbn Rüşd, I, 281.

⁶²⁸ İbn Kudâme, III, 205.

⁶²⁹ İbn Rüşd, I, 281.

⁶³⁰ İbn Kudâme, III, 211.

⁶³¹ İbn Rüşd, I, 281.

⁶³² İbn Kudâme, III, 211.

⁶³³ İbn Rüşd, I, 282.

⁶³⁴ Hırakî, 59; İbn Kudâme, III, 214.

⁶³⁵ İbn Rüşd, I, 282.

Bu görüş isabetlidir.⁶³⁶

53. Müzdelife vakfesinden sonra, haccın fiili şeytan taşlamaktır. Zira bütün İslam uleması müttefiktir ki, Peygamber Efendimiz Arafat'tan döndükten sonra geceyi Müzdelife'de geçirmiş ve sabah namazını kıldıktan sonra ve güneş daha doğmadan buradan Mina'ya hareket etmiş ve aynı gün, yani bayram günü güneş doğduktan sonra Cemratü'l Akabe denilen büyük cemreyi taşlamıştır.⁶³⁷

Peygamberimiz Müzdelife'de sabah namazını kıldıktan sonra, güneş daha doğmadan Mina'ya geçmiştir ve Mina'da aynı gün Cemratü'l Akabe'yi taşlamıştır.⁶³⁸

54. Bütün müctehidler, bayram günü güneşin doğuşundan zevaline kadar olan zaman içinde birinci cemreyi taşıyan kimsenin taşlamayı vaktinde yapmış olduğu ve Pegamber Efendimiz'in bayram günü birinci cemreden başka bir cemreyi taşlamadığı hususunda müttefiktir.⁶³⁹

Bu görüş isabetlidir.⁶⁴⁰

55. Ulema, birinci cemreyi güneşin doğuşu ile zevali arasında taşlamanın müstehab olduğunda, fakat bunu zevalden sonra yapan kimseye bir şey lazım gelmediğinde müttefiktir.⁶⁴¹

Bu görüş isabetlidir.⁶⁴²

56. İmam Ahmed, cemreyi taşlamadan önce başını traş eden kimseye bir şey lazım gelmediğini söylemiştir.⁶⁴³

Kurban bayramı günü sırasıyla cemreye taş atılır, kurban kesilir, baş traş edilir ve tavaf yapılır. Bunları sırasıyla yapmak sünnettir. Ancak bunları tehir eden yahut öne alan kimseye bir şey gerekmez. Aynı şekilde cemreyi taşlamadan önce kişi başını traş ederse ona da bir şey lazım gelmez.⁶⁴⁴

⁶³⁶ İbn Kudâme, III, 214.

⁶³⁷ İbn Rüşt, I, 283.

⁶³⁸ İbn Kudâme, III, 215-218.

⁶³⁹ İbn Rüşt, I, 283.

⁶⁴⁰ İbn Kudâme, III, 219.

⁶⁴¹ İbn Rüşt, I, 283.

⁶⁴² İbn Kudâme, III, 219,233.

⁶⁴³ İbn Rüşt, I, 284.

⁶⁴⁴ İbn Kudâme, III, 230.

57. Ulema, cemreyi taşlamadan önce kurbanını kesene bir şey lazım gelmediğinde müttefiktir.⁶⁴⁵

Bu görüş isabetlidir.⁶⁴⁶

58. Fıkıh uleması, cemrelerin hepsine atılan taşların sayısının yetmiş tane olduğunda müttefiktir. Ayrıca ulema, taşlar atılırken eğer bir tanesi cemrenin içine düşmezse onun yerine bir tane daha atmanın gerektiğini ve diğer cemrelerin her birine yedi taş atmak suretiyle teşrik günlerinin her bir gününde yirmi bir taş atmak gerektiğini söylemiştir.⁶⁴⁷

Bu görüş isabetlidir.⁶⁴⁸

59. Bütün ulemaya göre teşrik günlerinde her gün önce birinci, sonra ikinci, sonra üçüncü cemreyi taşlamak ve birinci ile ikinci cemreyi taşıdıktan sonra her birinin yanında uzunca dua etmek, üçüncü cemreyi taşıdıktan sonra ise hemen oradan ayrılmak sünnettir.⁶⁴⁹

Kişi güneşin zevalinden sonra teşrik günlerinde önce birinci cemreye yedi taş atar, her taşla beraber tekbir getirir ve yanında durur ve dua eder. Sonra ikinci cemreye yedi taş atar, tekbir getirir ve dua eder. Üçüncü cemreyi taşlar, ama yanında durmaz, hemen uzaklaşır.⁶⁵⁰

60. Ulema Peygamber Efendimizin teşrik günlerinde cemreleri hep öğleden sonra taşlamış olduğunda müttefiktir.⁶⁵¹

Peygamberimiz teşrik günlerinde taşları zevalden sonra atmıştır.⁶⁵²

61. Ulema, eğer kişi herhangi bir cemreyi gün batıncaya kadar taşıyamazsa artık taşıyamaz demiştir.⁶⁵³

⁶⁴⁵ İbn Rüşd, I, 284.

⁶⁴⁶ İbn Kudâme, III, 230.

⁶⁴⁷ İbn Rüşd, I, 284.

⁶⁴⁸ İbn Kudâme, III, 232.

⁶⁴⁹ İbn Rüşd, I, 285.

⁶⁵⁰ İbn Kudâme, III, 232.

⁶⁵¹ İbn Rüşd, I, 285.

⁶⁵² İbn Kudâme, III, 232.

⁶⁵³ İbn Rüşd, I, 285.

Kişi taşlamayı güneşin batışına ertelerse, ertesi günün zeval vaktine kadar taşılayamaz. Her günün taş atılma vakti güneş batıncaya kadar olan vakittir.⁶⁵⁴

62. Cumhura göre Cemratü'l Akabe haccın erkanından değildir.⁶⁵⁵

Bu görüş isabetlidir.⁶⁵⁶

63. Cumhura göre düşman tarafından alıkonan kimse, alıkonulduğu yerde hac ve umresinden hemen çıkabilir.⁶⁵⁷

Kişi düşman tarafından alıkonulmuşsa alıkonulduğu yerde tehallüle niyet eder ve başını traş eder veya kısaltır, sonra ihramdan çıkar.⁶⁵⁸

64. Cumhur, düşman tarafından hacdan alıkonulan kimse gibi hacdan kalan kimseye de kurban lazım geldiği görüşündedir. Ayrıca bu kimseye kaza lazım geldiğinde ulema müttefiktir.⁶⁵⁹

İhramlı iken düşman tarafından alıkonan kimse gibi, hacdan kalan kimseye de kurban gerekir. Ayrıca delirmek, bayılmak, hac için güvenli yolun olmaması gibi sebeplerle hacdan geri kalan kimsenin de kurban kesmesi gereklidir. Haccı tamamlayamadığı için ertesi sene kazası gerekir.⁶⁶⁰

65. Cumhur'a göre ihramda iken öldürülen, dengi olduğuna hükmedilen hayvanın kendisi lazım gelir.⁶⁶¹

İhramda iken öldürülen hayvanın dengi varsa denginin verilmesi gerekir.⁶⁶²

66. Cumhur'a göre ihramda iken yanlışlıkla av öldüren kimseye de ceza lazım gelir.⁶⁶³

İhramda iken hatayla bile olsa av öldüren kimseye ceza gerekir.⁶⁶⁴

⁶⁵⁴ Haccâvî, II, 27.

⁶⁵⁵ İbn Rüşt, 285.

⁶⁵⁶ Kelvezânî, 198.

⁶⁵⁷ İbn Rüşt, I, 287.

⁶⁵⁸ Haccâvî, II, 38.

⁶⁵⁹ İbn Rüşt, I, 288.

⁶⁶⁰ Haccâvî, II, 37,38.

⁶⁶¹ İbn Rüşt, I, 289.

⁶⁶² İbn Kudâme, III, 265.

⁶⁶³ İbn Rüşt, I, 289.

⁶⁶⁴ Hırakî, 62; İbn Kudâme, III, 265.

67. Ülke fukahasının cumhuru göre kişi ihramda olmasa bile, Mescid-i Haram'ın sınırları içinde av öldürürse ona da ceza lazım gelir.⁶⁶⁵

Mekke içerisinde ihramlı ve ihramsız avlanmak haramdır ve ihramsız avlanan kişiye, ihramlı kişiye gereken cezanın misli ceza gerekir.⁶⁶⁶

68. Cumhura göre ihramda iken avladığı avın etini yiyen kimseye bir keffaret lazım gelir.⁶⁶⁷

İhramda iken avladığı ya da kestiği hayvanın etini yiyen kimseye ceza vermesi gerekir.⁶⁶⁸

69. Bütün ulema, ihramda olan kimse için haklarında nas bulunan fevasik-i hams (karga, çaylak, akrep, fare ve yırtıcı köpek) denilen beş hayvan dışında her çeşit kara hayvanının haram olduğunda müttefiktir.⁶⁶⁹

Bu görüş isabetlidir.⁶⁷⁰

70. Bütün ulema, balığın deniz avı olduğunda müttefiktir.⁶⁷¹

Deniz hayvanı denizde yaşayan ve orada yumurtlayan hayvandır. Balık da deniz hayvanıdır.⁶⁷²

71. Ulema, zaruret karşısında başını traş eden kimseye fidye lazım geldiğinde müttefiktir.⁶⁷³

Bu görüş isabetlidir.⁶⁷⁴

72. Cumhur, sadaka en az altı yoksula verilir, kurban da en az bir koyun ve keçidir demiştir.⁶⁷⁵

En az altı yoksulun doyurulması gerekir ve miktarı en az yarım sa'dır. Kurban da en az bir koyun veya keçidir.⁶⁷⁶

⁶⁶⁵ İbn Rüşt, I, 290.

⁶⁶⁶ Haccâvî, II, 605.

⁶⁶⁷ İbn Rüşt, I, 290.

⁶⁶⁸ Haccâvî, II, 579.

⁶⁶⁹ İbn Rüşt, I, 293.

⁶⁷⁰ İbn Kudâme, III, 265.

⁶⁷¹ İbn Rüşt, I, 294.

⁶⁷² İbn Kudâme, III, 165.

⁶⁷³ İbn Rüşt, I, 295.

⁶⁷⁴ İbn Kudâme, III, 257.

⁶⁷⁵ İbn Rüşt, I, 295.

⁶⁷⁶ Kevsec, II, 323; İbn Kudâme, III, 259.

73. Ulema, hastalıktan veya bitlenmekten dolayı başını traş etmek zorunda kalan kimseye fidyenin lazım geldiğinde müttefiktir.⁶⁷⁷

Bir özürden dolayı başını traş eden kimseye fide gerekir.⁶⁷⁸

74. Cumhur dikili elbise giymek, traş olamk ve turnak kesmek gibi ihramlıya caiz oomayan şeylerden hangisi yapılırsa yapılsın fide lazım gelir demiştir.⁶⁷⁹

Bu görüş isabetlidir.⁶⁸⁰

75. Ulema, baş traşının fidyeyi gerektirdiğinde müttefiktir. Cumhura göre vücudun diğer tüylerini traş etmekle de fide lazım gelir.⁶⁸¹

Baş traşı fidyeyi gerektirir. Vücudun diğer tüylerini traş etmekle de fide gerekir.⁶⁸²

76. Ulema, kadınlar için baş traşı yoktur, onlar saçlarını kısaltırlar demiştir.⁶⁸³

Kadınlar saçlarını traş etmez, kısaltırlar.⁶⁸⁴

77. Ulema, temettü haccının keffaretinin müretteb olduğunda müttetik olup, kişi hedyi bulabildiği müddetçe oruç keffaretine geçemez demiştir.⁶⁸⁵

Mütemetti'nin keffaret olarak önce kurban kesmesi gerekir. Nitekim ayette kim hacca kadar umre ile faydalanmak isterse kolayına gelen bir kurbanı kesmesi vacip olur. Fakat onu bulamazsa hac günlerinde üç gün döndüğünüz vakit yedi gün olmak üzere oruç tutmak lazım gelir ki, bunlar tam on gün eder" buyrulmuştur. Bu durumda önce kurban gerekir. Kurban bulunmadığı taktirde oruca geçebilir.⁶⁸⁶

78. Ulema, kişi orucun ilk üç günü Zilhicce'de tutmuş olursa, zamanında tutmuş olur demiştir.⁶⁸⁷

⁶⁷⁷ İbn Rüşt, I, 296.

⁶⁷⁸ İbn Kudâme, III, 258.

⁶⁷⁹ İbn Rüşt, I, 296.

⁶⁸⁰ Hırakî, 62.

⁶⁸¹ İbn Rüşt, I, 296.

⁶⁸² Hırakî, 62; İbn Kudâme, III, 258,259.

⁶⁸³ İbn Rüşt, I, 297.

⁶⁸⁴ İbn Kudâme, III, 226.

⁶⁸⁵ İbn Rüşt, I, 298.

⁶⁸⁶ Kevsec, II, 327; İbn Kudâme, III, 289.

⁶⁸⁷ İbn Rüşt, I, 298.

Orucun müstehab vakti hac ihramı ile arefe günü arasındaki vakittir. Üç günün sonuncu günü arefe günü olacaktır. Üç günün caiz vakti ise umre ihramına girilen vakittir. Mütemetti' hacda üç günü tutmazsa bile, Mina günlerinde bile olsa tutar. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre ise, Mina günlerinde tutmaz, sonra on gün tutar ancak ona kurban gerekir.⁶⁸⁸

79. Hacca başladıktan sonra, ya haccın rükünlerinden birini kaçırmak ya hac günlerini yanlış saymak, ya bilmediği veya unuttuğu için bir eksik bırakmak ya da haccı bozan bir şeyi yapmak suretiyle haccını tamamlayamayan kimseye eğer başladığı hac farz ise kaza lazım geldiğinde ihtilaf yoktur.⁶⁸⁹

Haccını kaçıran veya tamamlayamayan kimseye, eğer hac farz ise kaza lazım gelir.⁶⁹⁰

80. Ulema, haccın rükünlerinden birini eksik bırakmakla ve Arafat vukufundan önce cima' etmekle haccın fesada girdiğinde müttefiktir.⁶⁹¹

Cemratü'l Akabe'ye taş atmadan önce cima' eden kimsenin haccı bozulur ve kendisine ceza lazım gelir.⁶⁹²

81. Cumhur, Cemratü'l Akabe'yi taşıdıktan sonra tavafü'l ifada daha yapılmamış bile olsa cima' etmekle haccın fesada gitmediğini söyler.⁶⁹³

Cemratü'l Akabe'yi taşıdıktan sonra cima' eden kimsenin haccı fesada uğramaz. Nitekim Peygamberimiz "Arafat'ta vakfeyi yapan kimsenin haccı tamamlanmış olur" buyurmuştur.⁶⁹⁴

82. Ulema, umre ihramında olan kimse baş traşı ya da saç kestirmesi yapmasa da Kabe'yi tavaf etmek ve Safa ve Merve arasında sa'y yapmakla umreden çıkar demiştir.⁶⁹⁵

Bu görüş isabetlidir. Peygamberimiz Kabe'yi tavaf eden e Safa ve Merve arasında sa'y yapan kimseye ihramdan çıkmasını emretmiştir.⁶⁹⁶

⁶⁸⁸ İbn Kudâme, III, 248,249.

⁶⁸⁹ İbn Rüşt, I, 298.

⁶⁹⁰ İbn Kudâme, III, 280.

⁶⁹¹ İbn Rüşt, I, 299.

⁶⁹² İbn Kudâme, III, 253.

⁶⁹³ İbn Rüşt, I, 299.

⁶⁹⁴ Kevsec, II, 331; İbn Kudâme, III, 254.

⁶⁹⁵ İbn Rüşt, I, 299.

⁶⁹⁶ İbn Kudâme, III, 223.

83. Cumhur, hac ancak iki tenasül uzvunun birbirine rastgelmesi ile bozulur demiştir.⁶⁹⁷

İki tenasül uzvunun birbirine rastgelmesiyle hac bozulur ve bunlara ceza gerekir.⁶⁹⁸

84. Cumhuru ulema, haclarını cima' ile bozan karı koca, ertesi sene haclarını kaza ederken bir arada hac yapmazlar demiştir.⁶⁹⁹

Cima' ederek haclarını bozan kimseler ertesi sene tekrar mikat yerlerinden bir arada ihrama girerler ancak bir arada hac yapmazlar.⁷⁰⁰

85. Arafat vukufunu kaçırmakla haccını bozan kimse hakkında ulema, "Kabe'yi tavaf etmeden ve Safa ile Merve arasında sa'y yapmadan ihramdan çıkamaz. Zira bu kimse umre menasikini tamamlamak zorundadır. Ayrıca ertesi sene haccını da kaza etmek zorundadır demiştir.⁷⁰¹

Haccın rükünlerinden Arafat'ta vakfeyi kaçıran kimse, ertesi sene kaza etmek zorundadır. Çünkü Arafat'ta vakfeyi kaçıran haccını kaçırmıştır. Ondan Arafat'ta vakfeden sonra yapılan Müzdelife'de kalmak, Mina'da kalmak, şeytan taşlama gibi füsükler düşer. Ancak ihramı umre ihramına dönüştüğü için umresini tamamlamak zorundadır. Bu yüzden tavaf ve sa'yını yapar. Ancak bu haccın kazasını yapması gerekir.⁷⁰²

86. İmam Ahmed, Arafat vukufunu kaçırmakla haccını bozan kimsenin, Kabe'yi tavaf etmeden ve Safa ile Merve arasında sa'y yapmadan ihramdan çıkması durumunda, kendisine hedy lazım geldiği görüşündedir.⁷⁰³

Arafat vakfesini kaçıran kimse Kabe'yi tavaf eder, sa'y eder, şayet bunları yapmadan ihramdan çıkarsa kendisine hedy lazım gelir.⁷⁰⁴

87. Ulemanın cumhuru haccı kaçıran kimsenin ertesi sene hac zamanı gelinceye kadar ihramda kalmasını uygun bulmamaktadır.⁷⁰⁵

⁶⁹⁷ İbn Rüşd, I, 299.

⁶⁹⁸ İbn Kudâme, III, 159.

⁶⁹⁹ İbn Rüşd, I, 300.

⁷⁰⁰ Kevsec, II, 347.

⁷⁰¹ İbn Rüşd, I, 300.

⁷⁰² Haccâvî, II, 37.

⁷⁰³ İbn Rüşd, I, 300.

⁷⁰⁴ Haccâvî, II, 37.

⁷⁰⁵ İbn Rüşd, I, 301.

Kişinin haccını kaçırmaması durumunda, ertesi sene hac zamanı gelinceye kadar ihramda kalması uygun değildir. Kişi yeniden ihrama girmeyerek nefesine meşakkat veren bir şeyi seçmiştir.⁷⁰⁶

88. İmam Ahmed, ruba bulamayan bir ihramlının don giydiği zaman kendisine fidye lazım gelmediği görüşündedir.⁷⁰⁷

İzar bulamayan kimse don giyse, terlik bulamayan ayakkabı giyse bu durumda ona fidye gerekmez.⁷⁰⁸

89. Ulema, ters olarak tavaf yapan yani Kabe'yi sağ yanına alan veyahut tavafın bir şavtını unutup Kabe etrafında sehven altı kere dolaşan kimsenin eğer Mekke'den çıkmışsa bir tavaf yapması gerektiğinde müttefiktir.⁷⁰⁹

Tavafın sıhhati için gerekli olan şartlar onüç tanedir. İslam, akıl, niyat, setr-i avret, hadesten ve habesten taharet, Kabe'yi soluna almak, Beytin hepsini tavaf etmek, gücü yetenin Kabe'yi yürüyerek tavaf etmesi, Mescidin dışında değil içinde olması, Hacerü'l Esved'i hizalayarak ondan başlaması, tavafı yediye tamamlamak, tavafı ard arda yapmak. Bu şart olmadığı taktirde tavaf olmuş sayılmaz ve Mekke'den çıkmamışsa bir tavaf yapması gerekir.⁷¹⁰

90. İmam Ahmed, güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılan kimse, eğer daha fecir sökmeden bir daha Arafat'a dönerse ona kurban lazım gelmez, eğer dönmezse ona kurban lazım gelir demiştir.⁷¹¹

Kişi güneş batmadan önce Arafat'tan ayrılırsa, fecir sökmeden gece tekrar dönmediği taktirde ona kurban gerekir. Arafat'tan güneş batmadan önce ayrılmakla haccı tamam olmuştur ama vacibi terk etmiştir. Bu yüzden ona kuran gerekir. Ancak gece bitmeden tekrar dönerse ona bir şey gerekmez. Çünkü o gece ve gündüzü Arafat'ta cem' etme vacibini yerine getirmiştir. Bu yüzden ona kurban gerekmez.⁷¹²

⁷⁰⁶ Behûtî, II, 326.

⁷⁰⁷ İbn Rüşd, I, 302.

⁷⁰⁸ Hırakî, 55; İbn Kudâme, III, 138.

⁷⁰⁹ İbn Rüşd, I, 302.

⁷¹⁰ Behûtî, II, 291,292.

⁷¹¹ İbn Rüşd, I, 303.

⁷¹² Behûtî, II, 300.

91. Ulema, hedy denilen ve ibadette sevk olunan kurbanın vacib ve tatavvu' olmak üzere iki kısım olduğunda müttefiktir.⁷¹³

Hedy, nafil ve vacib olmak üzere iki kısma ayrılır: Tatavvu' hedy, vacib olan bir sebep olmaksızın takdim edilen kurbandır. Vacib olan hedy ise; bir adak sebebiyle uhdesinde bulunan hedy ve adak dışında bir sebeple gerekli olan hedydir.⁷¹⁴

92. Ulema, deve, sığır, koyun ve keçinin erkek ve dişi olmak üzere Cenab-ı Allah tarafından nass buyrulan bu sekiz cins hayvandan başkasını hedy etmenin caiz olmadığı ve bunlardan önce devenin, sonra sığırın, sonra keçinin efdal olduğunda müttefiktir.⁷¹⁵

Bu görüş isabetlidir. Hedy bu sekiz cins hayvandan kesilir ve bunların en efdali önce deve, sonra sığır, sonra koyun ve keçidir.⁷¹⁶

93. Hedy, deve yahut sığır olduğu zaman boynuna bir yahut iki tane nal ve eğer nal bulunmazsa ona benzer bir şey takıldığında ihtilaf yoktur.⁷¹⁷

Heydin işaretlenmesi (taklidi) sünnettir. Taklîd, hayvanların boynuna takılan ip, urgan ve nal gibi işaretlerdir. Ahmed b. Hanbel'e göre deve, sığır veya koyun olsun bütün hedylerin taklidi sünnettir.⁷¹⁸

94. İmam Ahmed'e göre koyun ve keçi de nişanlanırlar.⁷¹⁹

İmam Ahmed'e göre, koyun, keçi, deve yahut sığır bütün hedylerin nişanlanması sünnettir. Nitekim Hz. Aişe şöyle buyurmuştur:

مَحْنَتِ افْتَلِ الْقَلَائِدَ لِلنَّبِيِّ فَيَقْلَدُ الْغَنَمَ وَيَقِيمُ فِي أَهْلِ حَلَالٍ

Rasulullah'a kurbanlıkların boynuna takılacak yularlar hazırlıyordum, o da koyunlara takıyordu. Bu esnada evde ailesiyle oturuyor ve ihrama girmemiş bulunuyordu.⁷²⁰

⁷¹³ İbn Rüşd, I, 303.

⁷¹⁴ İbn Kudâme, III, 289.

⁷¹⁵ İbn Rüşd, I, 303,304.

⁷¹⁶ İbn Kudâme, III, 293.

⁷¹⁷ İbn Rüşd, I, 304.

⁷¹⁸ İbn Kudâme, III, 293.

⁷¹⁹ İbn Rüşd, I, 304.

⁷²⁰ İbn Kudâme, III, 293.

95. İmam Ahmed'e göre sağ yanının nişanlanması müstehaptır.⁷²¹

Bu görüş isabetlidir.⁷²²

96. Cumhur, eğer hedy yerine oruç tutulursa istendiği yerde tutulabilir demiştir.⁷²³

Hedy yerine tutulan oruç için herhangi bir yer tayin edilmemiştir.⁷²⁴

97. Ulema, mahalline varan nafile heydin etinden sahibi de diğer halk gibi yiyebilir. Fakat yolda ayağı kırılıp da mahalline varmayan hedyden sahibi yiyemez demiştir.⁷²⁵

Mahalline varan nafile heydin etinden sahibi yiyebilir. Ancak nafile olan heydin sahibi hayvanın helalinden korktuğunda veya yürümekten veya kafileye yetişmekten aciz kalma durumunda kurbanlığı bulunduğu yerde keser. Fakirler bu hayvanın etinden yiyebilir. Kendisinin ve kafilesinde bulunanların fakir de olsalar ondan yemeleri mübah değildir.⁷²⁶

98. Cumhur, hedyi keserken besmele çekmek müstehaptır demiştir.⁷²⁷

Bu görüş isabetlidir.⁷²⁸

99. Yolda ayağı kırılıp da mahalline varamayan hedyden sahibi yediği zaman, İmam Ahmed'e göre yediği miktarın kıymetini tasadduk eder.⁷²⁹

Bu görüş isabetlidir.⁷³⁰

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre sa'y vaciptir. Kişi şayet sa'yı yetiştiremezse ertesi sene bir daha hacca gitmesi lazım gelir.⁷³¹

⁷²¹ İbn Rüşd, I, 304.

⁷²² İbn Kudâme, III, 293

⁷²³ İbn Rüşd, I, 305.

⁷²⁴ İbn Kudâme, III, 293.

⁷²⁵ İbn Rüşd, I, 306.

⁷²⁶ İbn Kudâme, III, 286.

⁷²⁷ İbn Rüşd, I, 305.

⁷²⁸ Behûtî, II, 337.

⁷²⁹ İbn Rüşd, I, 306.

⁷³⁰ İbn Kudâme, III, 286.

⁷³¹ İbn Rüşd, I, 278.

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre sa'y vaciptir ve terk edildiği takdirde hac tamamlanmaz.⁷³² Diğer bir rivayete göre ise sa'y sünnettir ve unutulduğu takdirde kurban gerekmez.⁷³³

2. Ulema, aybaşı halinden temiz olmanın tavafın sıhhati için şart olduğu gibi sa'yın sıhhati için de şart olduğunda müttefiktir.⁷³⁴

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre sa'y esnasında aybaşı halinden temiz olmak şart değildir. Nitekim bir kadın tavaf yaptıktan sonra hayız olsa Safa ve Merve'yi sa'y yapar, sonra gruptan ayrılır.⁷³⁵ İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise taharet tavafta olduğu gibi şarttır.⁷³⁶

3. Cumhura göre başı traş etmek haccın menasikindendir ve traş olmak saç kestirmekten evladır.⁷³⁷

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre başı traş etmek haccın menasikinden iken, diğer bir rivayete göre ise haccın menasikinden değildir.⁷³⁸

4. Memleket fukahasının cumhuru, hedy sahibinin, mecbur kalmazsa hedyine binmesi mekruhtur demiştir.⁷³⁹

Bir zaruret durumunda kişi hedy kurbanına binebilir. Ancak zaruret olmaksızın kişinin hedy kurbanına binmesi konusunda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayet var. Bir rivayete göre kişi zaruret olmaksızın hedy binemez. İkinci rivayete göre ise, zaruret olmaksızın da, kişi hayvana zarar vermeden hedy binebilir.⁷⁴⁰

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. Ulemanın hepsi, Medine'den gelenlerin mikat'ı Zülhuleyfe, Şam tarafından gelenlerin mikat'ı Cühfe, Necid ve Yemen tarafından gelenlerin mikat'ı da Yelemlem denilen yerler olduğunda müttefiktir.⁷⁴¹

⁷³² Kevsec, II, 309

⁷³³ İbn Kudâme, III, 194.

⁷³⁴ İbn Rüşt, I, 279.

⁷³⁵ İbn Kudâme, III, 197.

⁷³⁶ Kelvezânî, 191.

⁷³⁷ İbn Rüşt, I, 297.

⁷³⁸ İbn Kudâme, III, 223.

⁷³⁹ İbn Rüşt, I, 305,306.

⁷⁴⁰ İbn Kudâme, III, 287,288.

⁷⁴¹ İbn Rüşt, I, 261.

Bu görüş kısmen hatalıdır. Medine halkının mikat'ı Zülhuleyfe, Şam ehlinin mikat'ı Cuhfe, Yemen ehlinin mikat'ı Yelemlem ve Necid halkının mikat'ı Karn'dir.⁷⁴²

2. İmam Ahmed'e göre evi mikat yerleriyle Mekke arasında olanların, mikatlarından ihrama girmeleri daha efdaldır.⁷⁴³

Evi mikat yeriyle Mekke arasında bulunanlar bulunduğu yerde ihrama girerler.⁷⁴⁴ Ancak kişinin iki evi varsa, Mekke'ye daha yakın olan yerde ihrama girmeleri yeterliyken, efdal olan Mekke'ye uzak olan yerde ihrama girmesidir.⁷⁴⁵

3. İmam Ahmed, ihrama girmeden önce koku sürünmenin mekruh olduğunu söylemiştir.⁷⁴⁶

Bu görüş kısmen hatalıdır. Kişi ihramdan önce kokulanabilir. Ancak elbisenin kokulanması mekruhtur. Çünkü çıkarılması durumunda bile kokunun ihrama geçmesi mümkün olabilir.⁷⁴⁷

4. İmam Ahmed fecirden önce Cemratü'l Akabe'yi taşıyan kimsenin bir daha yapması gerektiğini söylemiştir.⁷⁴⁸

Cemratü'l Akabe'yi taşıma vakti, Kurban bayramı gece yarısından itibaren başlar ve o günün sonuna kadar devam eder. Gece yarısından sonra taşlaması yeterlidir. Ancak güneşin doğuşundan sonra taşlaması menduptur.⁷⁴⁹

5. Ulema, başını traş eden kimseye oruç, sadaka ve kurban olmak üzere üç şeyin lazım geldiğinde ve kişinin bunlardan istediğini seçebildiğinde müttefiktir.⁷⁵⁰

Bu görüş kısmen hatalıdır. İmam Ahmed, eğer başını özür olmaksızın keserse tahyir olmadan kurban kesmesi gerektiğini söylemiştir. Ancak özürden dolayı başını traş ederse oruç, sadaka ve kurban olmak üzere üç şeyden birini seçmekte muhayyerdir.⁷⁵¹

⁷⁴² Hırakî, 53; Kelvezânî, 174.

⁷⁴³ İbn Rüşd, I, 262.

⁷⁴⁴ Hırakî, 53.

⁷⁴⁵ Behûtî, II, 218.

⁷⁴⁶ İbn Rüşd, I, 265.

⁷⁴⁷ Kevsec, II, 319; Haccâvî, II, 557.

⁷⁴⁸ İbn Rüşd, I, 283.

⁷⁴⁹ İbn Kudâme, III, 219; Haccâvî, II, 22.

⁷⁵⁰ İbn Rüşd, I, 295.

⁷⁵¹ İbn Kudâme, III, 258.

6. Cumhur, fidiye, fidyeyi gerektiren sebep husule gelmeden, mesela kişi başını traş etmeden önce verilmez demiştir.⁷⁵²

Bu görüş hatalıdır. Kişi kendisine eziyet veren bittin dolayı, başını traş etmeden önce fidyesini verebilir.⁷⁵³

7. Cumhur, farz olan haccı tamamlayamayan kimseye heydin lazım geldiğini, tatavvu' haccının da eğer tamamlanmazsa kazasının gerektiğini söylemiştir.⁷⁵⁴

Bu görüş hatalıdır. Farz olan hac tamamlanmadığı taktirde kazayla birlikte heydin de lazım gelip gelmediği hususunda Ahmed b. Hanbel'den gelen iki rivayet var. Bir rivayete göre hedy gerekirken, diğer bir rivayete göre ise hedy lazım değildir. Tatavvu' haccı tamamlanmadığı taktirde de İmam Ahmed'e göre kaza gerekmez.⁷⁵⁵

8. Ulema, küçük tehallül ile kadın, güzel koku ve avlanmaktan başka her şey helal olur demiştir.⁷⁵⁶

İmam Ahmed'e göre küçük tehallül ile, yani Cemreyi taşıdıktan ve başını traş ettikten sonra kadın hariç bütün yasaklar helal olur. Güzel koku ve avlanma da helal olur.⁷⁵⁷

9. İmam Ahmed, tavafın ilk üç şavtında remel yapmayana kurban lazım geldiğini söylemiştir.⁷⁵⁸

Remeli unutan kimseye bir şey lazım gelmez.⁷⁵⁹

H- Cihad Kitabı

1. Ulema, cihad görevinin farz-ı ayn değil farz-ı kifaye olduğunda müttefiktir.⁷⁶⁰

⁷⁵² İbn Rüşt, I, 297.

⁷⁵³ Kevsec, II, 356.

⁷⁵⁴ İbn Rüşt, I, 298.

⁷⁵⁵ İbn Kudâme, III, 280.

⁷⁵⁶ İbn Rüşt, I, 299.

⁷⁵⁷ İbn Kudâme, III, 225.

⁷⁵⁸ İbn Rüşt, I, 302.

⁷⁵⁹ İbn Kudâme, III, 186.

⁷⁶⁰ İbn Rüşt, I, 307.

Cihad farz-ı kifayedir. Yani cihada ehil olan herkesin üzerine farz olmakla birlikte, bir kısmı bu farzı yerine getirecek olsa, diğerlerinden bu farz düşer.⁷⁶¹

2. Ulema, kölelere vacip olmadığından ve anne babanın izni olmaksızın bu göreve katılmanın caiz olmadığına müttefiktir.⁷⁶²

Kölelere farz değildir. Bunun sebebi Peygamberimiz'in hür olanlarla islama girmek ve cihad etmek üzere beyat etmesi, kölelere ise cihadın dışında sadece islama girmeleri üzerine beyat etmesidir. Anne babanın izni olmaksızın savaşa katılmanın caiz olmamasına gelince; eğer bu savaş farz-ı ayn olmayan bir savaşa anne babanın rızası gerekir. Farz-ı ayn olan bir savaşa ebeveynin iznine bakılmaz. Bir de anne babanın rızasının aranması için, anne babanın Müslüman olması gerekir. Nitekim Peygamberimizin ashâbı arasında, anne babası kafir olduğu için, onların izni olmaksızın savaşa katılanlar olmuştur.⁷⁶³

3. Ulema, bütün müşriklerle savaşılabilirdiğinde müttefiktir.⁷⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.⁷⁶⁵

4. Ulema, her hür ve erkek olan Müslüman ferdinin sultanının iznine bağlı olmaksızın eman verebildiğinde müttefiktir.⁷⁶⁶

Bu görüş isabetlidir. Mezhepte zahir olan görüşe göre kadının ve kölenin de emanı geçerlidir.⁷⁶⁷

5. Ulema herhangi bir kafirler toplumu ile savaş yapmanın cevazı için savaştan önce onları haberdar etmenin şart olduğunda müttefiktir.⁷⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.⁷⁶⁹

6. Ulema, düşmanın asker sayısı Müslümanların asker sayısının iki katından daha fazla olmazsa, Müslümanların savaştan geri çekilmesinin caiz olmadığına müttefiktir.⁷⁷⁰

⁷⁶¹ Hırakî, 138; İbn Kudâme, IX, 162.

⁷⁶² İbn Rüşd, I, 307.

⁷⁶³ İbn Kudâme, IX, 163, 170.

⁷⁶⁴ İbn Rüşd, I, 307.

⁷⁶⁵ İbn Kudâme, IX, 173.

⁷⁶⁶ İbn Rüşd, I, 308.

⁷⁶⁷ İbn Kudâme, IX, 195.

⁷⁶⁸ İbn Rüşd, I, 312.

⁷⁶⁹ Haccâvî, II, 267.

⁷⁷⁰ İbn Rüşd, I, 313.

Bu görüş isabetlidir. Müslümanların savaştan geri çekilmeleri haramdır. Eğer düşmanın sayısı Müslümanlarının sayısının yarısından fazlaysa sebat etmeleri daha uygun olmakla birlikte, savaşı terk etmeleri de caizdir.⁷⁷¹

7. Bütün ulema müttefiktir ki ehl-i kitap ile Arap Hristiyanları dışındaki Hristiyan ve Yahudilerle savaşmaktan maksad, ya Müslümanlığa girmeleri ya da cizye vermeleri olmak üzere iki şeyden birisidir. Zira Cenab-ı Hak “Kitap sahibi olan Hristiyan ve Yahudilerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah’ın ve Peygamberinin haram kıldığını haram saymayan ve hak dini din edinmeyenlerle boyunlarını büküp kendi elleriyle cizye verene kadar savaşın”⁷⁷² buyurmuştur.⁷⁷³

Bu görüş isabetlidir.⁷⁷⁴

8. Ulema silahla öldürmenin cevazında müttefiktir.⁷⁷⁵

Bu görüş isabetlidir. Cihadın şartlarından biri öldürecek silahın olmasıdır. Bu yüzden silahla öldürmek caizdir.⁷⁷⁶

9. Peygamberimiz “Hristiyan ve Yahudilerin usulünü onlar hakkında da uygulayınız” buyurduğu için fukahanın cumhuru Mecusilerden de cizye alınabilir demiştir.⁷⁷⁷

Bu görüş isabetlidir.⁷⁷⁸

10. Bütün İslam alimleri, ganimetin beşte birinin Beytü’l malın ve beşte dördünün de ganimeti ele geçiren askerlerin olduğunda müttefiktir.⁷⁷⁹

Bu görüş isabetlidir.⁷⁸⁰

11. Ulema, imamın izni ile savaşa çıkanlardan hür ve baliğ olan erkeklere hisse düştüğünde müttefiktir.⁷⁸¹

⁷⁷¹ İbn Kudâme, IX, 255.

⁷⁷² Tevbe, 9/ 29.

⁷⁷³ İbn Rüşd, I, 314.

⁷⁷⁴ Hırakî, 138; İbn Kudâme, IX, 173.

⁷⁷⁵ İbn Rüşd, I, 311.

⁷⁷⁶ İbn Kudâme, IX, 163.

⁷⁷⁷ İbn Rüşd, I, 314.

⁷⁷⁸ Hırakî, 142; İbn Kudâme, IX, 173.

⁷⁷⁹ İbn Rüşd, I, 315.

⁷⁸⁰ İbn Kudâme, IX, 187.

⁷⁸¹ İbn Rüşd, I, 316.

Bu görüş isabetlidir. Hür ve baliğ olan erkeklere hisse verilirken kadın ve kölelere hisse düşmez, ancak bunlara radh (az bir pay) vardır.⁷⁸²

12. Ulemanın cumhuru ister imamın izniyle ister onun izni olmadan savaşa çıkmış olsunlar ganimetin beşte dördü savaşa katılanlarıdır demiştir.⁷⁸³

Bu görüş isabetlidir.⁷⁸⁴

13. Ulema, piyadelere bir sehm verildiği hususunda müttefiktir.⁷⁸⁵

Yaya olarak savaşa katılanlara bir sehm hisse verilir.⁷⁸⁶

14. Cumhur, süvarilere bir sehm kendilerinin bir sehm de atlarının olmak üzere iki sehm verilir demiştir.⁷⁸⁷

Bu görüş isabetlidir.⁷⁸⁸

15. İmanın ganimetten, istediği kimseye hissesinden fazla verebileceğinde ulema müttefiktir.⁷⁸⁹

İmam ya da halef bıraktığı kimse, istediği kimseye, ganimetteki hissesinden fazlasını verebilir.⁷⁹⁰

16. İmam Ahmed'e göre, imamın herhangi bir kimseye hisseden fazla olarak vereceği şey ganimetin toplamından çıkarılır.⁷⁹¹

Hissesinden fazla olarak vereceği şey, ganimetin beşte dördünün toplamından çıkarılır.⁷⁹²

17. İmam Ahmed, kişiye öldürdüğü şahsın -seleb- denilen üzerindeki eşyasının, imam kendisine verse de vermese de ona ait olduğunu söylemiştir.⁷⁹³

Her kim birisini öldürecek olsa onun selebi öldürene aittir.⁷⁹⁴

⁷⁸² İbn Kudâme, IX, 204,205.

⁷⁸³ İbn Rüşt, I, 316.

⁷⁸⁴ İbn Kudâme , IX, 187.

⁷⁸⁵ İbn Rüşt, I, 317.

⁷⁸⁶ İbn Kudâme, IX, 200.

⁷⁸⁷ İbn Rüşt, I, 317,318.

⁷⁸⁸ İbn Kudâme, IX, 200.

⁷⁸⁹ İbn Rüşt, I, 319.

⁷⁹⁰ İbn Kudâme, IX, 183.

⁷⁹¹ İbn Rüşt, I, 320.

⁷⁹² İbn Kudâme, IX, 187.

⁷⁹³ İbn Rüşt, I, 321.

⁷⁹⁴ İbn Kudâme, IX, 189.

18. Cumhura göre fey Müslümanların düşmandan tehdit ve korkutma yolu ile aldıkları mallara denir.Cumhur fe'y zengin yoksul ayırt etmeksizin her müslümanan verilebildiği gibi ordunun erzak ve masrafları, hakim ve memurların maaşları, köprü ,okul ve camilerin yapım ve onarımı gibi devletin sair hizmetlerinde harcanır ve ganimet gibi taksime tabi değildir demiştir.⁷⁹⁵

Bu görüş isabetlidir.⁷⁹⁶

19. Ulema, cizyenin erkeklik, ergenlik ve hürriyet olmak üzere bu üç vasfa sahip olan kimselere vacip olduğunda, kadınlara, çocuklara ve kölelere vacip olmadığına müttefiktir.⁷⁹⁷

Çocuğa, deliye, kadına ve köleye cizye gerekmez.⁷⁹⁸

20. Ulema, cizyenin ancak sene bittikten sonra vacip olduğunda ve sene bitmeden Müslüman olan kimseden cizyenin vücubunun sakıt olduğunda müttefiktir.⁷⁹⁹

Müslümana cizye yoktur ve sene geçmeden Müslüman olandan fidye alınmaz.⁸⁰⁰

21. Cumhur Müslüman olduktan sonra ister senesi bitmiş olsun ister olmasın cizye sakıt olur demiştir.⁸⁰¹

Bu görüş isabetlidir.⁸⁰²

I- Yemin Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Cenab-ı Hak; “Allah size lağv olan yeminlerinizden dolayı hesap sormaz. Fakat bile bile ettiğiniz yeminlerden hesap sorar” buyurduğu için ulema yeminler içinde bazılarının mün’akid, bazılarının mün’akid olmadığına müttefiktir.⁸⁰³

⁷⁹⁵ İbn Rüşd, I, 325.

⁷⁹⁶ Haccâvî, II, 113.

⁷⁹⁷ İbn Rüşd, I, 326.

⁷⁹⁸ İbn Kudâme, IX, 270,272.

⁷⁹⁹ İbn Rüşd, I, 327.

⁸⁰⁰ İbn Kudâme, IX, 273,274.

⁸⁰¹ İbn Rüşd, I, 327.

⁸⁰² İbn Kudâme, IX, 274.

⁸⁰³ İbn Rüşd, I, 330.

Bu görüş isabetlidir.⁸⁰⁴

2. İmam Ahmed'e göre keffaret ancak "falan kimse ile konuşmayacağım" veyahut "falanca yemeği yemeyeceğim" gibi geleceğe ait olan yeminler için verilir.⁸⁰⁵

Geleceğe dair yeminlerde keffaret gerekir. Böyle bir yeminin hükmü aykırı hareket halinde keffaretin vucubudur.⁸⁰⁶

3. Ulema, yemine başlarken kastedilen ve yemine bitişik olarak, yani ara vermeden ve dille söylenen istisnanın yemine müessir olduğunda yani yeminde böyle bir istisna yapıldığı zaman yeminin mün'akid olmadığında müttefiktir.⁸⁰⁷

Yemine başlarken kastedilen ve yemine bitişik olarak ara vermeden ve dille söylenen istisna yemini mün'akid yapmaz ve bu yemin bozulduğu zaman keffaret gerekmez.⁸⁰⁸

4. Ulema, 'Allah dilerse' şartı ile yapılan istisnanın yemin ister bir şeyi yapmak, ister yapmamak için emredilmiş olsun yeminin hükmünü kaldırdığında müttefiktir.⁸⁰⁹

Allah dilerse şartı ile yapılan istisna yeminin hükmünü kaldırır. Böyle bir durumda kişi o yemini yapmazsa ona keffaret gerekmez. Ancak istisna ile yemin arasında herhangi bir fasıla ve kelam bulunmaması gerekir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre ise çok uzun olmayan bir fasıla yeminle istisna arasına girebilir.⁸¹⁰

5. Ulema, yeminini bile bile ve keyfi olarak bozan kimseye keffaret lazım geldiğinde müttefiktir ki bu da kişinin ya yapmayacağına yemin ettiği bir şeyi yapması ya da belli bir süre içinde veyahut mutlak olarak yapılmasına imkan kalmadığı bir vakte kadar geciktirmesi ile olur. Mesela "Bugün şu işi yapacağım" diye yemin ettiği halde o işi gün batıncaya kadar yapmayan veyahut "şu ekmeği

⁸⁰⁴ İbn Kudâme, IX, 385.

⁸⁰⁵ İbn Rüşt, I, 331.

⁸⁰⁶ İbn Kudâme, IX, 390.

⁸⁰⁷ İbn Rüşt, I, 333

⁸⁰⁸ İbn Kudâme, IX, 412,413.

⁸⁰⁹ İbn Rüşt, I, 334.

⁸¹⁰ İbn Kudâme, IX, 412.

yiyeceğim” diye yemin ettiği halde o ekmek başkası tarafından yeninceye kadar yemesini geciktiren kimseye keffaret lazım geldiğinde müttefiktirler.⁸¹¹

Gelecekte bir şeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin eden kimse, eğer yemininden dönerse ona keffaret gerekir.⁸¹²

6. Ulema, yemin kefaretinin “Yeminin keffareti ailenize yedirdiğinizin orta hallisinden on düşkünü yedirmek ya da bir köle azad etmektir. Bunları bulamayan kimse üç gün oruç tutmalıdır; yeminlerinizin kefareti budur. Yemin ettiğinizde yeminlerinizi tutun”⁸¹³ ayetinde zikredildiği üzere dört çeşit olduğunda müttefiktir.⁸¹⁴

Bu görüş isabetlidir. Yemin kefareti on fakiri yedirmek, giydirmek ya da köle azad etmesi, bunları yapmaya gücü yetmezse oruç tutmasıdır.⁸¹⁵

7. Cumhur yoksula yalnız ekmeğin kafi geldiğini, başka katığın lazım gelmediğini söylemiştir.⁸¹⁶

Bu görüş isabetlidir.⁸¹⁷

8. Bütün ulema birden çok edilen yemine bir keffaret lazım geldiğinde müttefiktir.⁸¹⁸

Bu görüş isabetlidir. Kişi “vallahı bu yemeği yemeyeceğim, bu elbiseyi giymeyeceğim, bu eve girmeyeceğim.” Diye yemin etse ona tek keffaret gerekir.⁸¹⁹

9. İmam Ahmed, ‘Eğer şu işi yaparsam bana yaya olarak hacca gitmek vacip olsun’ veya ‘kölem azad ya da karım boş olsun’ gibi bir şeyler söyler ve ondan sonra o işi yaparsa, boşama ve azadlama yeminlerinden başka bu kabil yeminlerin hepsi ile keffaret lazım gelir demiştir.⁸²⁰

Bu görüş isabetlidir.⁸²¹

⁸¹¹ İbn Rüşd, I, 336.

⁸¹² Hırakî, 148; İbn Kudâme, IX, 320.

⁸¹³ Maide, 5/8, 9.

⁸¹⁴ İbn Rüşd, I, 338.

⁸¹⁵ Hırakî, 150; Kevsec, III, 393, 431.

⁸¹⁶ İbn Rüşd, 338.

⁸¹⁷ Hırakî, 150.

⁸¹⁸ İbn Rüşd, I, 340, 341.

⁸¹⁹ Kevsec, II, 292.

⁸²⁰ İbn Rüşd, I, 332.

⁸²¹ Hırakî, 153.

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre 'şu işi yaparsam kafir olayım veya Yahudi yahut Hristiyan olayım' dedikten sonra o işi yapan kimsenin sözü yemindir ve keffaret lazım gelir.⁸²²

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen iki rivayet var. Bir rivayete göre kişinin söylediği bu söz yemindir ve keffaret gerekir. İkinci rivayete göre ise böyle bir kimseye keffaret gerekmez.⁸²³

İ- Nezir Kitabı

1. Ulema, nezredilen şeyin yerine getirilmesinde müttefiktir.⁸²⁴

Ulema, nezredilen şeyin yerine getirilmesinin vücubunda ittifak etmiştir.⁸²⁵

2. Ulema yalnız sevab cinsinden olan ve içinde nezir lafzı zikredilen ve hoşnutlukla edilen şartsız nezirlerle, yine sevab cinsinden olan şartlı nezirlerin, içinde ister nezredilen şey açıklansın ister açıklanmasın sıhhat ve in'ıkadında müttefiktir.⁸²⁶

Bu görüş isabetlidir.⁸²⁷

3. Ulemanın cumhuru, işlenmesi günah olan bir şeyi nezretmekle kişiye bir şey lazım gelmediğini söylemiştir.⁸²⁸

Kişi işlenmesi günah olan bir şeyi nezrederse onu yerine getirmesi helal olmaz ve İmam Ahmed'e göre böyle bir kimseye hiçbir keffaret gerekmez.⁸²⁹

4. Ulema, yaya olarak hacca gitmeyi nezreden bir kimsenin nezrini yerine getirmesinde müttefiktir.⁸³⁰

⁸²² İbn Rüşt, I, 332.

⁸²³ İbn Kudâme, IX, 400,401.

⁸²⁴ İbn Rüşt, I, 342

⁸²⁵ İbn Kudâme, X, 67.

⁸²⁶ İbn Rüşt, I, 340.

⁸²⁷ İbn Kudâme, X, 67-70.

⁸²⁸ İbn Rüşt, I, 343.

⁸²⁹ İbn Kudâme, X, 69.

⁸³⁰ İbn Rüşt, I, 344.

Kişi yürüyerek hacca gitmeyi nezretmişse bunu yürüyerek yerine getirmesi gerekir. Ancak kişi yürümekten aciz olursa bu durumda binekle gider ve yemin keffareti öder. İmam Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre ise böyle kişiye kurban gerekir.⁸³¹

5. Ulema, eğer bir kimse şartsız olarak bütün mallarını Allah yolunda yoksullara dağıtmayı veyahut herhangi bir hayır yolunda harcamayı adarsa, bu nezrin kendisine lazım geldiğinde ve keffaret vermekle nezrinin hükmünün ortadan kalmadığında müttefiktir.⁸³²

Bu görüş isabetlidir. Kişi malının hepsini tasadduk etmeyi nezretse bu durumda malının üçte birini tasadduk etmesi onun için yeterlidir. Keffaret vermekle nezrin hükmü ortadan kalkmaz.⁸³³

J- Dahâyâ Kitabı

1. Bütün ulema hayvanlardan deve, sığır, koyun ve keçinin kurban edilebileceğinde müttefiktir.⁸³⁴

Kurban edilecek hayvanlar deve, sığır, koyun ve keçidir.⁸³⁵

2. Ulema, sakat, hasta veyahut bir gözünün kör olduğu açıkça belli olan veyahut zayıflıktan kemiklerinde ilik kalmayan hayvanları kurban etmekten sakınmanın vücubunda ve bu kusurları gözle görülmeyecek kadar hafif olan hayvanları ise kurban etmenin caiz olduğunda müttefiktir.⁸³⁶

Bu görüş isabetlidir.⁸³⁷

3. Cumhur, kulağının tamamının veyahut çoğunun kesilmiş olmasının eksiklik sayıldığına müttefiktir.⁸³⁸

⁸³¹ İbn Kudâme, X, 74.

⁸³² İbn Rüşt, I, 346.

⁸³³ İbn Kudâme, X, 71.

⁸³⁴ İbn Rüşt, I, 348.

⁸³⁵ İbn Kudâme, IX, 348.

⁸³⁶ İbn Rüşt, I, 349.

⁸³⁷ İbn Kudâme, IX, 349.

⁸³⁸ İbn Rüşt, I, 351.

Kulağının ya da boynuzunun yarısının ya da daha fazlasının kesilmiş olması eksikliklerdir.⁸³⁹

4. Ulema, bir yaşını doldurmayan keçinin caiz olmadığına müttefiktir.⁸⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.⁸⁴¹

5. Cumhur, bir yaşını doldurmayan koyunun kurban edilebileceğini söylemiştir.⁸⁴²

Altı ayını bitirmiş, yedinci ayına girmiş bir koyun kurban edilebilir.⁸⁴³

6. Ulema, 7'den fazla kimsenin bir kurbanda ortak olamayacağına müttefiktir.⁸⁴⁴

Deve ve sığır cinsine yedi kişi ortak olabilir. Ve bu kişilerin niyetlerinin farklı olması, kurbanın tatavvu' ya da vacib kurban olmasında fark yoktur.⁸⁴⁵

7. Ulema, bayram namazından önce kurban kesmenin caiz olmadığına müttefiktir.⁸⁴⁶

Kurban kesme vakti, kurbanın birinci gününde en hafif şekliyle bayram namazıyla iki hutbe okuyacak kadar zamanın geçmesiyle başlar. Efdal olan namazdan, hutbeden ve varsa imamın kesmesinden sonra kesmektir. Namazdan önce kesilmesi sahih değildir.⁸⁴⁷

8. Ulema, sayılı günlerin teşrik günleri olduğunda ve teşrik günlerinin bayramın birinci gününden sonraki üç gün olduğunda müttefiktir.⁸⁴⁸

Bu görüş isabetlidir.⁸⁴⁹

9. İmam Ahmed'e göre kurban, kurban bayramının üçüncü günü akşamına kadar kesilebilir.⁸⁵⁰

⁸³⁹ İbn Kudâme, IX, 350.

⁸⁴⁰ İbn Rüşt, I, 351.

⁸⁴¹ Hırakî, 146; Kevsec, III, 312; İbn Kudâme, IX, 348.

⁸⁴² İbn Rüşt, I, 351.

⁸⁴³ Hırakî, 146; İbn Kudâme, IX, 349.

⁸⁴⁴ İbn Rüşt, I, 352.

⁸⁴⁵ İbn Kudâme, IX, 362.

⁸⁴⁶ İbn Rüşt, I, 353.

⁸⁴⁷ İbn Kudâme, IX, 358.

⁸⁴⁸ İbn Rüşt, I, 353.

⁸⁴⁹ Kevsec, III, 314; İbn Kudâme, IX, 358,359.

⁸⁵⁰ İbn Rüşt, I, 354.

Kurban, teşrik günlerinden sonraki ikinci günde kesilir ki bu da kurban bayramının üçüncü günüdür. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre üçüncü günü gündüz kesilmesi gerekir, diğer bir rivayete göre ise gece vakti de kesilebilir.⁸⁵¹

10. Ulemanın hepsi, kurban sahibinin kurbanını kendi eliyle kesmesinin müstehab olmakla birlikte, başkasını da vekil bırakması caizdir demiştir.⁸⁵²

Kişinin kurbanını kendi eliyle kesmesi daha efdal olmakla birlikte vekil bırakması da caizdir.⁸⁵³

11. Ulema, kurban sahibinin kurbanın etinden bir kısmını yemek, bir kısmını dağıtmakla emrolunduğunda müttefiktir.⁸⁵⁴

Kişinin kurban etinin üçte birini yemesi, üçte birini tasadduk etmesi, üçte birini misafirlere yedirmesi müstehaptır. Üçte birinden fazlasını yemek caiz olmakla beraber, kurban sahibi kurbanın etinden bir kısmını yemek, bir kısmını da dağıtmakla emrolunmuştur ve mezhepde bir kısmını dağıtmak vaciptir.⁸⁵⁵

12. Ulema, kurban etini satmanın caiz olmadığına müttefiktir.⁸⁵⁶

Kurban, vacib olsun veya tatavvu' olsun etinin ve derisinin satılması caiz değildir.⁸⁵⁷

13. Cumhur, derisi ve tüyü gibi yenmeyen diğer şeylerinin de satılmayacağını söyleştir.⁸⁵⁸

Bu görüş isabetlidir.⁸⁵⁹

K- Hayvan Kesimi (Zebâih) Kitabı

1. Ulema, “Leş, kan, domuz eti, Allah'tan başkası anılarak kesilenler, boğulmuş, bir yere vurularak öldürülmüş, düşüp yuvarlanmış, başka bir hayvan tarafından sürülmüş ve yırtıcı hayvan tarafından yenmiş olanlar size haram kılındı.

⁸⁵¹ İbn Kudâme, IX, 358.

⁸⁵² İbn Rüşt, I, 355.

⁸⁵³ İbn Kudâme, IX, 360.

⁸⁵⁴ İbn Rüşt, I, 355.

⁸⁵⁵ İbn Kudâme, IX, 354,355.

⁸⁵⁶ İbn Rüşt, I, 355.

⁸⁵⁷ İbn Kudâme, IX, 356.

⁸⁵⁸ İbn Rüşt, I, 355.

⁸⁵⁹ İbn Kudâme, IX, 356.

Ancak canlı iken kestikleriniz bundan müstesnadır”⁸⁶⁰ ayet-i kerimesinde beş sınıf hayvandan herhangi birinin yanına varıldığı zaman, hayvanın ölmek üzere bulunmadığı ve eğer kesilmezse ölmeyeceği tahmin edilirse o hayvanı kesmenin faydalı olacağına müttefiktir.⁸⁶¹

Bu görüş isabetlidir.⁸⁶²

2. Ulema, ölmek üzere olmadığı halde kesilen hasta hayvanın helal olduğunda müttefiktir.⁸⁶³

Ölmek üzere olmadığı halde hasta olan hayvan hareket eder ve kanı akarsa onun yenmesi helal olur.⁸⁶⁴

3. Ulemanın cumhuru kesilen hayvanın karnındaki yavru da kesilmiş sayılır demiştir.⁸⁶⁵

Bu görüş isabetlidir. Annenin kesilmesi ceninin kesilmesi demektir.⁸⁶⁶

4. Cumhur, ölmek üzere olan hayvanın kesildiği taktirde helal olduğunu söylemiştir.⁸⁶⁷

Ölmek üzere olan hayvana yetişilip ölmeden önce kesildiği taktirde helaldir.⁸⁶⁸

5. Ulema hayvanların kesimi nahr ve zebh olmak üzere iki çeşit olduğunda ve narhın develere, zebhin de davar ve kuşlara mahsus olup sığırlarda ise hem narhın hem zebhin caiz olduğunda müttefiktir.⁸⁶⁹

Bu görüş isabetlidir.⁸⁷⁰

6. Ulema yemek ve nefes boruları ile bu boruların iki yanında bulunan iki büyük şahdsamarları kesilen hayvanın helal olup etini yanilebildiğinde müttefiktir.⁸⁷¹

⁸⁶⁰ Maide, 5/3.

⁸⁶¹ İbn Rüşt, I, 356.

⁸⁶² İbn Kudâme, IX, 322.

⁸⁶³ İbn Rüşt, I, 358.

⁸⁶⁴ İbn Kudâme, IX, 323.

⁸⁶⁵ İbn Rüşt, I, 359.

⁸⁶⁶ İbn Kudâme, IX, 319,320.

⁸⁶⁷ İbn Rüşt, I, 358.

⁸⁶⁸ İbn Kudâme, IX, 322.

⁸⁶⁹ İbn Rüşt, I, 360.

⁸⁷⁰ İbn Kudâme, IX, 317, 318; İbn Teymiyye, II, 389.

⁸⁷¹ İbn Rüşt, I, 360.

Bu görüş isabetlidir.⁸⁷²

7. Ulema, demir, taş ve ağaç gibi kenarları sivri olup damarları kesip hayvanın kanını boşaltabilen her şeyle hayvan kesmenin caiz olduğunda müttefiktir.⁸⁷³

Hayvanın kanını boşaltabilen her şeyle demir, taş, ağaç olsun hayvanı kesmek caizdir.⁸⁷⁴

8. Cumhura göre ehli kitabın keserlerken Allah'ın adını anıp anmadıkları bilinmeyen hayvanın eti yenebilir.⁸⁷⁵

Allah'ın adını anıp anmadıkları bilinmese bile ehli kitabın kestikleri yenir. Çünkü Allahü Teala onların kestiklerini helal kılmıştır.⁸⁷⁶

9. Cumhur, Mecusilerin kestiklerinin haram olduğu görüşündedir.⁸⁷⁷

Mecusilerin kestikleri ve avladıkları haramdır.⁸⁷⁸

10. Cumhur, kadın ile çocuğun kestiklerinin helal olduğu görüşündedir.⁸⁷⁹

Kadın olsun erkek olsun, büyük olsun küçük olsun, hür yahut köle olsun, kesmeye güç yetiren, Müslüman yahut ehli kitabın kestiklerini yemek helaldir.⁸⁸⁰

L. Sayd Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema, mızrak, kılıç, ok ve bunlar gibi sivri ve kesici aletlerle avlanmanın caiz olduğunda müttefiktir.⁸⁸¹

Bu görüş isabetlidir.⁸⁸²

2. İslam fukahası olan İmam Ebu Hanîfe, İmam Mâlik, İmam Şafîî, İmam Ahmed, Süfyan Sevrî ve başkalarına göre, mızrak, kılıç ve ok gibi kesici ve sivri

⁸⁷² Makdisî, II, 90.

⁸⁷³ İbn Rüşd, I, 362.

⁸⁷⁴ İbn Kudâme, IX, 316.

⁸⁷⁵ İbn Rüşd, I, 366.

⁸⁷⁶ İbn Kudâme, IX, 321.

⁸⁷⁷ İbn Rüşd, I, 367.

⁸⁷⁸ İbn Kudâme, IX, 313.

⁸⁷⁹ İbn Rüşd, I, 367.

⁸⁸⁰ İbn Kudâme, IX, 320.

⁸⁸¹ İbn Rüşd, I, 369.

⁸⁸² İbn Kudâme, IX, 305.

aletlerle avlanırken, eğer hayvan aletin ağırlığı ile öldürülürse caiz değildir, fakat sivri ucu ile hayvanın bir yerini yırtması cazidir.⁸⁸³

Bu görüş isabetlidir. Nitekim mızrak, kılıç ve ok gibi kesici bir aletle atar ve hayvan ağırlığından dolayı ölürse yemesi helal olmaz. Aynı şekilde hayvana keskin kısmı isabet eder, ancak hayvan yaralanmaz, ağırlıktan dolayı ölürse de yenmesi helal olmaz.⁸⁸⁴

3. İmam Ahmed, kapkara olan köpeklerle avlanmanın caiz olduğunu söyleyen bir kimseye ben işitmedim demiştir.⁸⁸⁵

Bu görüş isabetlidir. İmam Ahmed, köpekler arasında beyazı ve buna benzer başka hiçbirşeyin bulunmadığı simsiyah köpeklerle avlanmayı uygun bulmamıştır. Çünkü böyle bir köpeği edinmek haramdır ve onu öldürmek sünnettir.⁸⁸⁶

4. İmam Ahmed'e göre hayvanın tuttuğu avdan yememesi şarttır.⁸⁸⁷

Bu görüş isabetlidir.⁸⁸⁸

5. Ulemaya göre, talimli av köpeğinin yanında talimsiz köpeklerin bulunmamasında icma' vardır.⁸⁸⁹

Bu görüş isabetlidir. Avı yaralayan hayvanın talimli olması şarttır.⁸⁹⁰

6. Ulemanın cumhuru ölmediği gibi ağır bir yarada almayan avın kesilmesinin şart olduğunu, eğer kesilmezse etinin haram olduğunu söylemiştir.⁸⁹¹

Bu görüş isabetlidir.⁸⁹²

7. Cumhur, ok veyahut köpekten yara aldıktan sonra suya veyahut uçurumdan düşen avın eti, öldürücü bir yerinden yaralanmış olup yüzde yüz ondan öldüğü bilinmezse yenilmez demiştir.⁸⁹³

⁸⁸³ İbn Rüşd, I, 369.

⁸⁸⁴ İbn Kudâme, IX, 305, 306.

⁸⁸⁵ İbn Rüşd, I, 370.

⁸⁸⁶ Hırakî, 143; İbn Kudâme, IX, 297.

⁸⁸⁷ İbn Rüşd, I, 371.

⁸⁸⁸ Hırakî, 143.

⁸⁸⁹ İbn Rüşd, I, 373.

⁸⁹⁰ İbn Kudâme, IX, 294.

⁸⁹¹ İbn Rüşd, I, 373.

⁸⁹² Kelvezânî, 549.

⁸⁹³ İbn Rüşd, I, 374.

Bu görüş isabetlidir. Avcı bir atış yapar da av suya düşerse veya dağdan yuvarlanırsa bu durumda mezheplerin ittifakıyla onun eti yenmez. Ancak bu durum, atılan ok hayvanın düşmesinden önce öldürücü bir yerine isabet etmişse suya düşmenin yahut yüksekçe bir yerden yuvarlanmanın ona zararı olmaz.⁸⁹⁴

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. İmam Ahmed'e göre avlanmada niyet şart değildir. Bu durumda avcı tarafından ava gitmesi için kısıktırılan köpek daha ava yetişmemişken bir başka köpek tarafından yakalanıp avın etinin yenilebileceğini söylemiştir.⁸⁹⁵

Avlanmaya niyet etmek şarttır. Nitekim kişi av hayvanını avlama kasdı olmaksızın gönderse ve hayvan da avı öldürse bunun etini yemek helal olmaz. Ancak kişi Allah'ın adını anarak köpeğini gönderse , hayvanda başka bir hayvanı avlasa yahut bir hayvanı avlamak isterken birden fazla hayvanı avlasa bu caizdir.⁸⁹⁶

M- Akika Kurbanı Kitabı

1) Müellifin İsaletli Olan Görüşleri

1. Cumhura göre akika sünnettir.⁸⁹⁷

Bu görüş isabetlidir.⁸⁹⁸

2. Ulemanın cumhuru, kurban edilmesi caiz olan 7 sınıf hayvandan başkasının akika için caiz olmadığı görüşündedir.⁸⁹⁹

Bu görüş isabetlidir. Akikanın hükmü diğer kurbanların hükmü gibidir. Bu yüzden kurban edilebilir.⁹⁰⁰

3. Cumhura göre erkek ve kız çocukların her ikisi için de akika kesilir.⁹⁰¹

⁸⁹⁴ İbn Kudâme, IX, 478.

⁸⁹⁵ İbn Rüşd, I, 373.

⁸⁹⁶ İbn Kudâme, IX, 301; İbn Teymiyye, II, 397.

⁸⁹⁷ İbn Rüşd, I, 375.

⁸⁹⁸ İbn Kudâme, IX, 362.

⁸⁹⁹ İbn Rüşd, I, 376.

⁹⁰⁰ İbn Kudâme, IX, 348.

⁹⁰¹ İbn Rüşd, I, 376.

Akika hem erkeğe hem kıza kesilir.⁹⁰²

4. İmam Ahmed'e göre kız çocuğu için bir, erkek çocuğu için iki tane kesilir.⁹⁰³

Erkek çocuk için iki, kız çocuk için bir koyun kesilir.⁹⁰⁴

5. Ulemanın cumhuru, akika, doğan çocuğun 7. günü kesilir, demiştir.⁹⁰⁵

Akika, doğan çocuğun yedinci günü kesilir. Ancak yedinci günün öncesinde ve sonrasında kesilse de bu yeterlidir.⁹⁰⁶

6. Ulemanın hepsi, cahiliyye devrinde cari olan, çocuğun başına akikanın kanından sürmek adetinin İslamiyet tarafından kaldırılmış olduğu görüşündedir.⁹⁰⁷

Kurbanın kanını çocuğun başına sürmek mekruhtur.⁹⁰⁸

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. Ulema, akikanın kemiklerini kırmanın müstehab olduğunu söylemiştir.⁹⁰⁹

Bu görüş hatalıdır. Akikanın kemiklerini kırmak müstehab değildir.⁹¹⁰

N- ET'İME VE EŞRİBE KİTABI

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Kendiliğinden ölen hayvan eğer kara hayvanı olursa haram olduğunda bütün ulema müttefiktirler.⁹¹¹

Bu görüş isabetlidir.⁹¹²

2. Boğularak ölen, bir yerine vurularak ölen, yüksek bir yerden düşerek ölen, bir hayvan tarafından süsülerek ölen ve canavarlar tarafından yenerek ölen hayvanlar

⁹⁰² Kevsec, III, 300; İbn Kudâme, IX, 362.

⁹⁰³ İbn Rüşt, I, 376.

⁹⁰⁴ İbn Kudâme, IX, 362.

⁹⁰⁵ İbn Rüşt, I, 376.

⁹⁰⁶ Kevsec, III, 300; İbn Kudâme, IX, 364.

⁹⁰⁷ İbn Rüşt, I, 377.

⁹⁰⁸ İbn Kudâme, IX, 365.

⁹⁰⁹ İbn Rüşt, I, 377.

⁹¹⁰ İbn Kudâme, IX, 366.

⁹¹¹ İbn Rüşt, 377.

⁹¹² İbn Kudâme, IX, 323.

olmak üzere, ayet-i kerimede zikredilen diğer beş sınıfın da hükmünün kendiliğinden ölen hayvanın hükmü gibi olduğunda ihtilaf yoktur.⁹¹³

Bu görüş isabetlidir. Bu hayvanların yenmesi caiz değildir.⁹¹⁴

3. Ulema, kan ve domuz etinin bizatihi haram olduğunda müttefiktir.⁹¹⁵

Bu görüş isabetlidir.⁹¹⁶

4. Akan kanın haram olduğunda da ihtilaf yoktur.⁹¹⁷

Bu görüş isabetlidir.⁹¹⁸

5. Ulemanın cumhuru, maymunun etini yemenin ve maymundan yararlanmanın caiz olmadığını benimser.⁹¹⁹

6. Cumhuru ulema, ehlî eşeğin etinin haram olduğu görüşündedir.⁹²⁰

Bu görüş isabetlidir.⁹²¹

7. Cumhur, katırın da haram olduğu görüşündedir.⁹²²

Bu görüş isabetlidir. Katır da haramdır. Nitekim haram olan bir şeyden eşekten meydana gelmiştir.⁹²³

8. Ulema kara hayvanları içinde nassen haram olduğu bildirilen hayvanların adını taşımayan deniz hayvanlarının helal olduğunda müttefiktir.⁹²⁴

Bu görüş isabetlidir. Domuz ve köpek balığı gibi isimle anılan hayvanlar dışında deniz hayvanları helaldir. Ayrıca Ahmed b. Hanbel'e göre timsah ve kurbağa da haramdır.⁹²⁵

⁹¹³ İbn Rüşt, I, 378.

⁹¹⁴ İbn Kudâme, IX, 322.

⁹¹⁵ İbn Rüşt, I, 379.

⁹¹⁶ İbn teymiye, II, 383.

⁹¹⁷ İbn Rüşt, I, 379.

⁹¹⁸ İbn Teymiye, II, 383.

⁹¹⁹ İbn Rüşt, I, 380.

⁹²⁰ İbn Rüşt, I, 381.

⁹²¹ İbn Kudâme, IX, 324.

⁹²² İbn Rüşt, 381.

⁹²³ İbn Kudâme, IX, 325.

⁹²⁴ İbn Rüşt, I, 382.

⁹²⁵ Kelvezânî, 555; İbn Teymiye, II, 385.

9. Üzüm suyundan yapılan şarabın ister az, ister çok olsun haram olduğunda bütün ulema müttefiktir. Sarhoşluk veren diğer içkilerin de çok olduğu zaman haram olduğunda ulema müttefiktir.⁹²⁶

Bu görüş isabetlidir. Şarap ne tedavi için ne de susuzluğu gidermek için helal olmaz. Sadece boğazında kalan lokmayı gidermek için şarap içmek caizdir.⁹²⁷

10. Ulema, tuluk gibi deriden olan kaplarda nebiz yapmanın cevazında müttefiktirler.⁹²⁸

Bu görüş isabetlidir.⁹²⁹

11. Cumhur, hurma ile üzüm gibi nebiz olabilen iki çeşit meyveden karışık olarak nebiz yapmanın haram olduğunu benimser.⁹³⁰

Bu görüş isbetlidir.⁹³¹

12. Ulema, kendiliğinden sirkeleşen şarabın helal olduğunda müttefiktir.⁹³²

Bu görüş isabetlidir.⁹³³

13. Haram olan besinlerin açlıktan dolayı yenmesi durumunda helal olduğunda ihtilaf yoktur.⁹³⁴

Bu görüş isabetlidir. Haram olan şeylerin zaruret durumunda, kişiyi bu durumdan kurtulacak miktarda yenilmesinde ihtilaf yoktur.⁹³⁵

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. Cumhura göre yırtıcı kuşlar helaldir.⁹³⁶

Bu görüş hatalıdır. Hanbelî mezhebinde yırtıcı kuşlar haramdır.⁹³⁷

⁹²⁶ İbn Rüşt, I, 382.

⁹²⁷ İbn Kudâme, IX, 136.

⁹²⁸ İbn Rüşt, I, 385.

⁹²⁹ Haccâvî, IV, 241.

⁹³⁰ İbn Rüşt, I, 386.

⁹³¹ Haccâvî, IV, 241.

⁹³² İbn Rüşt, I, 386.

⁹³³ Haccâvî, IV, 241.

⁹³⁴ İbn Rüşt, I, 386.

⁹³⁵ İbn Kudâme, IX, 330.

⁹³⁶ İbn Rüşt, I, 381.

⁹³⁷ Makdîsî, II, 84.

İbâdât bölümünde 452 görüş inceledik. Bu görüşlerden 22 tanesinin hatalı olduğunu , 25 tanesinin Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli olduğunu, 405 görüşte ise müellifin Ahmed b. Hanbel'den gelen tek rivayete göre isabet ettiğini tesbit ettik.

Tezimizin ikinci bölümünde ise münekehât ve müfârakât alanlarında Ahmed b. Hanbel'e ait görüşlerin tesbitini ve değerlendirmesini yapacağız.

İKİNCİ BÖLÜM

MÜNÂKEHÂT – MÜFÂRAKÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Nikah Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Cumhura göre evlenmek sünnettir.¹

Nikah peygamberlerin sünnetlerindendir.²

2. Nikah akdinden önce Peygamberimizin okuduğu hutbe Cumhura göre vacip değildir.³

Akitten önce okunan hutbe müstehabtır.⁴

3. Ulemaya göre bir akdin sıhhati için gereken izin iki çeşittir. Erkeklerle dul kadınlar için telaffuzla, kendilerinden izin istenen kızlar için ise muvafakat anlamını veren sükut ile de olur. Bu akit için izin vermemek ise gerek erkek, gerek dul kadın ve gerekse kızlar için telaffuzla olur. Bu üç görüşte “Kızın izninde eğer onu evlendiren kimse, babası veyahut babasının babası değilse telaffuz şarttır diyen bazı Şafii müctehidlerin görüşünden başka ihtilaf yoktur.”⁵

Bu görüş isabetlidir. Seybin izni kelam, bekar kızın izni ise sükuttur.⁶

4. Cumhur, kızın izni için sükutun kafi olduğunu söylemiştir.⁷

Bu görüş isabetlidir. Kızın izni için sükut yeterdir.⁸

5. Ulema , evlenme akdinin izinde telaffuz şart olan kimse tarafından icra edildiği zaman evlenme ve evlendime manalarını ifade eden nikah ve tezvîc lafızları ile caiz olduğunda müttefiktir.⁹

¹ İbn Rüşd, II, 2.

² Makdîsî, *el-Udde Şerhu'l Umde*, II, 3.

³ İbn Rüşd, II, 3.

⁴ İbn Kudâme, VII, 63; Makdîsî, II, 5.

⁵ İbn Rüşd, II, 3,4.

⁶ İbn Kudâme, VII, 34; Makdisî, II, 9.

⁷ İbn Rüşd, II, 4.

⁸ Hırakî, 99; İbn Kudâme, VII, 34.

⁹ Makdisî , II, 4.

6. Hür, baliğ ve âkil olan erkeklerin evlenme akidlerinin sıhhati için izin vermelerinin şart olduğunda bütün ulema müttefiktir.¹⁰

Velinin âkil baliğ olan oğullarını ve dul kızlarını onların izni olmaksızın evlendirme hakları yoktur.¹¹

7. Dul ve baliğ olan kadınların evlenmelerinde izinlerinin şart olduğunda Hasan Basri'den rivayet olunan bir görüş dışında bütün ulema müttefiktir.¹²

Dul ve baliğ olan kadınların izni olmadan velileri onları evlendirse, kadın sonradan razı olsa bile bu nikah batıldır.¹³

8. Ulema, babanın baliğ olmayan bakire kızını, kızın izni olmaksızın evlendirebildiğinde müttefiktir.¹⁴

Bir kimse baliğ olmayan küçük kızını evlendirse bu nikah sahihtir. Ancak izin istemesi daha uygundur.¹⁵

9. Ulema, babanın izinsiz olarak küçük olan oğlunu evlendirebildiğinde müttefiktir.¹⁶

Baba baliğ olmayan oğlunu evlendirebilir. Ancak babadan başkasının veya vasisinin dışındakilerin küçük çocuğu evlendirmeleri caiz olmaz.¹⁷

10. Henüz baliğ olmayan kızın izni ulemanın ittifakı ile muteber değildir.¹⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁹

11. Cumhura göre evlenme akdi muhayyerlik üzerine kurulamaz.²⁰

Nikah ister meclis ister şart muhayyerliği olsun muhayyerlik üzerine kurulamaz.²¹

¹⁰ İbn Rüşd, II, 4.

¹¹ Makdisî, II, 9.

¹² İbn Rüşd, II, 4.

¹³ Hırakî, 99; İbn Kudâme, VII, 33.

¹⁴ İbn Rüşd, II, 5.

¹⁵ Hırakî, 99; Kevsec, II, 43; İbn Kudâme, VII, 30.

¹⁶ İbn Rüşd, II, 5.

¹⁷ İbn Kudâme, VII, 38; Makdisî, II, 8.

¹⁸ İbn Rüşd, II, 6.

¹⁹ Makdisî, II, 9.

²⁰ İbn Rüşd, II, 6.

²¹ İbn Kudâme, VII, 62.

12. Ulema, İslam, buluğ ve erkeklik olmak üzere üç vasfın velayetin şartı olduğunda, gayr-i Müslim, çocuk ve kadının veli olamayacağına müttefiktir.²²

Kafir, müslümana veli olamaz. Erkek olma ve buluğa erme de velayette aranan şartlardır.²³

13. Ulema, kadının mücbir olan, yani kendisine danışmak zorunda olmayan velisi onu evlendirdiği zaman, kabul etmek zorunda olmadığında müttefiktir.²⁴

Babanın dışındaki kimse akıl baliğ olan kızı evliliğe zorlayamaz ve küçük kızı evlendiremez. Bu durumda kız nikahı kabul edip etmemekte muhayyerdir.²⁵

14. İmam Ahmed, Arap soyundan olan bir kızın Arap olmayan bir kimse ile evlendirilemeyeceğini söylemiştir.²⁶

İmam Ahmed'e göre Arap olmayanlar Arab'a denk değildir.²⁷

15. İmam Ahmed'e göre mehrin en azı için belli bir had yoktur.²⁸

Mehrin en azı veya çoğu için bir sınır yoktur.²⁹

16. Ulema, mehir şu kadardan fazla olamaz diye mehrin çoğu için belli bir had olamayacağına müttefiktir.³⁰

Mehrin çoğu için bir sınır yoktur.³¹

17. İmam Ahmed'e göre cariyeyi azatlamak cariyenin mehri sayılır.³²

Bu görüş isabetlidir.³³

18. Temellük edilebilen ve herhangi bir satın almada bedel olabilen herşeyin mehir olabileceğinde bütün ulema müttefiktir.³⁴

²² İbn Rüşd, II, 10.

²³ Hırakî, 99; İbn Kudâme, VII, 6.

²⁴ İbn Rüşd, II, 13.

²⁵ İbn Kudâme, VII, 32.

²⁶ İbn Rüşd, II, 13.

²⁷ İbn Kudâme, VII, 28.

²⁸ İbn Rüşd, II, 15.

²⁹ İbn Kudâme, VII, 161.

³⁰ İbn Rüşd, II, 15.

³¹ İbn Kudâme, VII, 161.

³² İbn Rüşd, II, 17, 18.

³³ Kelvezânî, 405.

³⁴ İbn Rüşd, II, 18.

Bu görüş isabetlidir.³⁵

19. Ulema, cins ve miktarı belli olan yahut belirtilmiş bulunan bir şeyin mehir olabileceğinde müttefiktir.³⁶

Mehrin be'ýdeki ıvaz gibi malum olması gerekir.³⁷

20. Bütün ulema eşlerin yalnız olarak bir arada kalmasıyla veyahut ikisinden birinin ölümü ile mehrin tamamının kadına düştüğünde müttefiktir.³⁸

Nikah akdinden sonra eşlerin yalnız kalmasıyla veyahut eşlerden birinin ölümüyle mehrin tamamı kadına düşer.³⁹

21. Ulema kendisine dokunulmadan boşana kadına biçilen mehrin yarısının düştüğünde müttefiktir.⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.⁴¹

22. Ulema mehirsiz evlenmenin cevazında müttefiktir.⁴²

Kişi mehirsiz olarak evlenirse nikahı geçerlidir.⁴³

23. İmam Ahmed, karısına el sürmeden ve ona mehir biçmeden ölen kimse hakkında, kadına emsalinin mehri ile miras düştüğünü söyler.⁴⁴

Kişi karısına el sürmeden ve mehir biçmeden ölürse, ne eksik ne fazla emsalinin mehri ile miras düşer.⁴⁵

24. Mehirsiz olarak nikahı kıyılan ve kocası ona el sürmeden ve kendisi de mehir isteğinde bulunmadan boşanan kadına bir şey düşmediğinde ihtilaf yoktur.⁴⁶

Mehirsiz olarak nikahı kıyılan kadın, kocası ona el sürmeden boşanırsa ona bir şey gerekmez. Ancak böyle bir durumda kadına müt'a verilmesi müstehabdır.⁴⁷

³⁵ İbn Kudâme, VII, 169; Makdisî, II, 31.

³⁶ İbn Rüşd, II, 18.

³⁷ İbn Kudâme, VII, 169; Makdisî, II, 31.

³⁸ İbn Rüşd, II, 18.

³⁹ İbn Kudâme, VII, 189,191.

⁴⁰ İbn Rüşd, II, 19.

⁴¹ Makdisî, II, 34.

⁴² İbn Rüşd, II, 21.

⁴³ Makdisî, II, 32.

⁴⁴ İbn Rüşd, II, 22.

⁴⁵ İbn Kudâme, VII, 179; Makdisî, II, 33.

⁴⁶ İbn Rüşd, II, 22.

⁴⁷ İbn Kudâme, VII, 182,183.

25. İmam Ahmed'e göre eğer bir kadın "Ben mehrimi almadım" erkek de "sana teslim ettim" dese, söz kadının sözüdür.⁴⁸

Eğer eşler mehrin alınmasında ihtilaf eder, koca verdiği iddia ederken, kadın da inkar ederse kadının sözü geçerlidir.⁴⁹

26. Ulema, analar, kızlar, kız kardeşler, halalar, teyzeler, erkek ve kız kardeşlerin kızları olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de geçen yedi sınıf kadının nikahının haram olduğunda müttefiktir.⁵⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵¹

27. Üvey annelerle oğulların eşleri kendileriyle gerdeğe girilmese bile sırf nikah akdi ile ve üvey kızın da annesiyle gerdeğe girilmesiyle haram olduklarında ulema müttefiktir.⁵²

Üvey kızın annesiyle ancak gerdeğe girilirse kızla nikah haram olur. Ancak üvey annenin haram olması için sadece nikah akdi yeterlidir. Üvey anneler mutlak surette haramdır. Kadın nikah akdi yapsa, gerdeğe girmese bile, eşin çocuğuna, babasına haram olur. Aynı şekilde çocukların eşleri de haramdır.⁵³

28. İslam fukahasının cumhuru kızın nikahı herhangi bir kimse ile kıyıldı mı o kimse ister gerdeğe girmiş olsun ister olmasın kızın annesi o kimseye haram olur diye ittifak etmiştir.⁵⁴

Kızın nikahı kıyıldıktan sonra gerdeğe girilmemiş bile olsa kızın annesi o kimseye haram olur.haram olması için sadece nikah akdi yeterlidir.⁵⁵

29. Fukaha, soy yakınlığından dolayı kendileriyle evlenmek haram olan bütün kadınların süt sebebiyle de haram olduklarında müttefiktirler.⁵⁶

⁴⁸ İbn Rüşd, II, 25.

⁴⁹ Hırakî, 106; İbn Kudâme, VII, 181.

⁵⁰ İbn Rüşd, II, 27.

⁵¹ Hırakî, 101; İbn Kudâme, VII, 84; Makdisî, II, 13.

⁵² İbn Rüşd, II, 27.

⁵³ Kevsec, II, 66; İbn Kudâme, VII, 86-89.

⁵⁴ İbn Rüşd, II, 28.

⁵⁵ İbn Kudâme, VII, 85.

⁵⁶ İbn Rüşd, II, 29.

Neseb sebebiyle kendileriyle evlenilmesi haram olanlar süt sebebiyle de haram olur.⁵⁷

30. Ulema, çocuk daha iki yaşını doldurmadan süt emmesinin müessir olduğunda müttefiktir.⁵⁸

Bu görüş isabetlidir.⁵⁹

31. Bütün fukaha iki yaşından büyük çocuğun emmesinin müessir olmadığını söylemiştir.⁶⁰

Bu görüş isabetlidir.⁶¹

32. İmam Ahmed'e göre, çocuğu emziren kadının kocası da çocuğun babası olur ve hakiki baba ile çocukları arasında mevcut olan hürmet hükmü bunların da arasında cari olur (ki buna kocanın sütü deniliyor). Bu yüzden kocanın sütü nikahı haram kılar.⁶²

Fahl, süt veren kadınla evli olan sütün kendisi sebebiyle geldiği erkek demektir. Bu süt sebebiyle süt veren kadının kocası süt emen çocuğun babası olur. Ona süt veren de emen bebeğin annesi olur. Böylece çocuk erkeğe ve onun akrabalarına haram olur. Nasıl nesep yoluyla haram olmuşsa, bunda da böyledir. Kocanın bütün çocukları da süt emen çocuğun kardeşleri olmuş olur.⁶³

33. Ulema büyük, küçük; aybaşı halinden kesilen, kesilmeyen; kocalı, kocasız; gebe olan, olmayan bütün kadınların herhangi bir çocuğu emzirmesinin nikahı haram kıldığında müttefiktir.⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.⁶⁵

34. Cumhura göre zina eden kadının evlenmesi caizdir.⁶⁶

⁵⁷ Hırakî, 101; İbn Kudâme, VII, 87; Makdisî, II, 14.

⁵⁸ İbn Rüşd, II, 30.

⁵⁹ Makdisî, II, 20.

⁶⁰ İbn Rüşd, II, 30.

⁶¹ Makdisî, II, 20.

⁶² İbn Rüşd, II, 32.

⁶³ Hırakî, 101; İbn Kudâme, VII, 87.

⁶⁴ İbn Rüşd, II, 33.

⁶⁵ Makdisî, II, 19.

⁶⁶ İbn Rüşd, II, 34.

Zina eden kadınla evlilik ancak ikişartla geçerli olur. Bunlardan biri zinadan hamile olursa iddetinin bitmesiyle helal olur. Diğer şart ise günahından tevbe etmesidir. Bu iki şart bulunduğu zaman zina eden kadının zaniyle ya da bir başkasıyla evlenmesi caiz olur.⁶⁷

35. İslam uleması hür olan bir erkeğin dörde kadar evlenmesinde müttefiktir.⁶⁸

İslam uleması, hür bir erkeğin dörtten fazla evlenmesinin caiz olmadığını söylemiştir. Beş kadınla tek nikah altında toplanmak caiz değildir. Ancak dört kadınla evlenilebilir.⁶⁹

36. Ulema, evlenme akdiyle iki kız kardeşi bir arada almanın caiz olmadığına müttefiktir.⁷⁰

Bir akidde iki kız kardeşi bir arada tutmak haramdır ve akid onlardan biri için de sahih olmaz.⁷¹

37. Fukahaya göre satın almakla kız kardeş iki cariyeyi bir arada almak caiz değildir.⁷²

Satın alma yoluyla iki kız kardeşi bir arada almak haram değildir ancak nehyedilmiştir.⁷³

38. Ulema, bir kadınla teyzesini veya halasını bir arada almanın caiz olmadığına müttefiktir.⁷⁴

Erkeğin kadını halası veya teyzesiyle bir alması caiz değildir ve o ikisiyle böyle bir nikah yapılırsa ikisi için de sahih olmaz.⁷⁵

39. Ulema, halanın, seninle bizzat ya da bir başka erkek vasıtasıyla kan akrabalığı olan her erkeğin, teyzenin de seni bizzat ya da başka bir kadın vasıtasıyla doğuran her kadının kız kardeşi demek olduğunda müttefiktir.⁷⁶

⁶⁷ İbn Kudâme, VII, 106, 107.

⁶⁸ İbn Rüşd, II, 34.

⁶⁹ İbn Kudâme, VII, 65,94.

⁷⁰ İbn Rüşd, II, 34.

⁷¹ Hırakî, 101; Makdîsî, II, 15.

⁷² İbn Rüşd, II, 34.

⁷³ Kevsec, II, 68.

⁷⁴ İbn Rüşd, II, 34.

⁷⁵ Hırakî, 101; Kevsec, II, 64; İbn Kudâme, VII, 94.

⁷⁶ İbn Rüşd, II, 35.

Bu görüş isabetlidir.⁷⁷

40. Ulema, kadının kendi kölesiyle evlenemediği ve köle olan karısına herhangi bir şekilde malik olduğu zaman nikahının bozulduğu hususunda müttefiktir.⁷⁸

Kölenin efendisiyle nikahlanması haramdır ve yapılan nikah batıldır. Aynı şekilde kadın eşine malik olduğu zaman onun nikahı da fesh olur.⁷⁹

41. Ulema müslümanların putperest kadınlarla evlenmesinin caiz olmadığına müttefiktir.⁸⁰

Bu görüş isabetlidir. Putperest kadınlarla evlenme caiz değildir.⁸¹

42. Ulema, ehli kitaba mensub olan hür kadını nikahlanan ve kitaplı olan cariyeyi cariyeye olarak kullanmanın cevazında müttefiktir.⁸²

Bu görüş isabetlidir.⁸³

43. Cumhur ehli-i kitap olan cariyeyi nikahlanan caiz olamadığını söylemiştir.⁸⁴

Bu görüş isabetlidir.⁸⁵

44. İmam Ahmed'e göre ihramda olan kimsenin ne kendisi evlenebilir ne de başkası evlendirebilir. Şayet böyle bir şey yaparsa kıydığı akit batıldır.⁸⁶

İhramda olan kimse ne vekalet ne de velayet yoluyla ne kendisi evlenebilir ne de başkasını evlendirebilir.⁸⁷

45. Kadının iddeti ister aybaşı, ister gebelik, isterse aylar iddeti olsun bitmeden evlenmesinin caiz olmadığına ulema müttefiktir.⁸⁸

⁷⁷ İbn Kudâme, VII, 84,88.

⁷⁸ İbn Rüşd, II, 36.

⁷⁹ İbn Kudâme, VII, 113.

⁸⁰ İbn Rüşd, II, 36.

⁸¹ Makdisî, II, 24.

⁸² İbn Rüşd, II, 36.

⁸³ Makdisî, II, 24.

⁸⁴ İbn Rüşd, II, 36,37.

⁸⁵ Makdisî, II, 17.

⁸⁶ İbn Rüşd, II, 37.

⁸⁷ Haccâvî, 1,584.

⁸⁸ İbn Rüşd, II, 39.

İddet hangi çeşit olursa olsun iddet bekleyen kadının nikahlanması caiz değildir.⁸⁹

46. Müslüman olmadan önce birbirleriyle evlenen ve sonra Müslüman olan kimselerin eğer akidleri İslamiyetin şartlarına uygun bir biçimde yapılmış ve ikisi birlikte Müslüman olmuşlarsa, akidlerinin İslamiyetle de sıhhatli olduğunda bütün fukaha müttefiktir.⁹⁰

Eşler birlikte Müslüman olurlarsa o ikisi akid üzeredirler.⁹¹

47. İmam Ahmed'e göre kafir olan kimse Müslüman olduğu zaman eğer nikahı altında dörtten fazla kadın veyahut iki kız kardeş bulunuyorsa, adam kadınlardan sadece dört tanesini, iki kız kardeşten de sadece birini seçecektir.⁹²

Kafir olan kimse Müslüman olduğu zaman, nikahında dörtten fazla kadın varsa, bunlardan dört tanesini seçer, diğerlerini bırakır. Bunlardan hangisiyle önce hangisiyle sonra nikahlandığının bir önemi yoktur. Aynı şekilde iki kız kardeşi bir arada tutarsa bunlardan da sadece birini seçer.⁹³

48. İmam Ahmed, kocanın karısının nafaka ve giyeceğini vermemesi halinde hakim onları ayırır der.⁹⁴

Koca karısının nafakasını vermiyorsa nikah fesh olur ve hakimın kararıyla ayrılırlar.⁹⁵

49. İmam Ahmed'e göre cariye hürün nikahı altında bulunurken azadlanırsa nikahını bozamaz.⁹⁶

Bu görüş isabetlidir.⁹⁷

50. Ulema cariye kölenin nikahı altında bulunurken azadlanınca nikahını bozabileceğini söyler.⁹⁸

⁸⁹ Makdîsî, II, 62.

⁹⁰ İbn Rüşd, II, 40.

⁹¹ Makdîsî, II, 24,25.

⁹² İbn Rüşd, II, 40.

⁹³ Hırakî, 103; İbn Kudâme, VII, 120,124.

⁹⁴ İbn Rüşd, II, 43.

⁹⁵ İbn Kudâme, VII, 165.

⁹⁶ İbn Rüşd, II, 44.

⁹⁷ İbn Teymiyye, II, 58.

⁹⁸ İbn Rüşd, II, 44.

Bu görüş isabetlidir.⁹⁹

51.Ulema kadının yiyeceği ve giyeceğinin kocasına ait olduğunda müttefiktir.¹⁰⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁰¹

52.Cumhura göre bizzat kendisine hizmet edecek kimselerden değilse hizmetçisinin de nafakası kocasına düşer.¹⁰²

Bizzat kadına hizmet edecek kimselerden değilse evin işlerini hafifletmek için ihtiyaç duyulmuşsa hizmetçinin nafakası da kocasına düşer.¹⁰³

53.Cumhura göre kocasının emrinde olmayan kadına nafaka düşmez.¹⁰⁴

Bir kadın neşez etse, kocasının izni olmadan başka bir eve taşınsa yahut kocasının yatağında geceleme kocasına nafaka düşmez.¹⁰⁵

54.Cumhura göre hazır olmayan kocaya da nafaka düşer.¹⁰⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁷

55.Ulema birden fazla karısı bulunan kimsenin karılarını bir tutup sıra ile yanlarında yatmasının vacip olduğunda müttefiktir.¹⁰⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁹

56. Ulema, şıgar nikahının iki kişiden her birinin velayeti altında bulunan bir kadını mehirsiz olarak ve her bir kadın diğerinin mehri olsun kaydıyla diğeriyle evlendirmesi demek olup caiz olmadığında müttefiktir.¹¹⁰

Bu görüş isabetlidir.¹¹¹

⁹⁹ İbn Teymiyye, II, 58.

¹⁰⁰ İbn Rüşt, II, 45.

¹⁰¹ Hırakî, 121; Makdisî, II, 36.

¹⁰² İbn Rüşt, II, 45.

¹⁰³ İbn Kudâme, VIII, 160.

¹⁰⁴ İbn Rüşt, II, 45.

¹⁰⁵ Hırakî, 108; Haccâvî, IV, 55.

¹⁰⁶ İbn Rüşt, II, 46.

¹⁰⁷ Haccâvî, IV, 60.

¹⁰⁸ İbn Rüşt, II, 46.

¹⁰⁹ Hırakî, 108; İbn Kudâme, VII, 229.

¹¹⁰ İbn Rüşt, II, 47.

¹¹¹ Makdisî, II, 27.

57. Ulema, kızını bir başkasıyla evlenmek ya da cariye satın almamak veya bir kızını buradan başka bir yere götürmemek şartıyla seninle evlendirdim gibi bu nitelikte olan şartlarla yapılan evliliğin fasid olmadığına müttefiktir.¹¹²

Kadın, evi ya da yaşayacağı yeri ya da başkasıyla evlenmemeyi veya cariye satın almamayı şart koşarsa bu şartlar geçerlidir ve bu şartları yerine getirmediği takdirde nikahı feshetme hakkı vardır.¹¹³

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre şîğar nikahıyla yapılan akid sahihtir ve her birine yalnız mehri misil lazım gelir.¹¹⁴

Şîğar nikahı bir erkeğin velayeti altında bulunan kızını ya da kızkardeşini bir başkasına onun da velayeti altında bulunan kadına karşılık hiç mehir bulunmaksızın nikahlamasıdır. Bu tür nikahın yapılmasının caiz olmadığına bütün ulema müttefiktir. Ancak şîğar nikahı yapıldığı takdirde mihr-i misille düzenlenmesi konusunda ihtilaflar vardır. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre şîğar nikahıyla yapılan akid fasittir. Diğer rivayete göre ise, şîğar nikahı sahihtir ve her birine mehr-i misil gerekir.¹¹⁵

B- Talak Kitabı

1) Müellifin İsabetli olan Görüşleri

1. Ulema kesin ayrılışın ya henüz kendisiyle gerdeğe girilmeyen bir kadının bir talak ile ya herhangi bir kadının üç talak ile yahut bedel karşılığında boşanma ile olduğunda müttefiktir.¹¹⁶

Bu görüş isabetlidir.¹¹⁷

¹¹² İbn Rüşd, II, 48.

¹¹³ Kevsec, II, 116; Makdîsî, II, 27.

¹¹⁴ İbn Rüşd, II, 47.

¹¹⁵ İbn Kudâme, VII, 134.

¹¹⁶ İbn Rüşd, II, 50.

¹¹⁷ Makdîsî, II, 44.

2. Ulema, hür olan kimsenin karısını üç kere ayrı ayrı boşaması halinde karısının kesin olarak kendisinden ayrıldığında müttefiktir.¹¹⁸

Hür bir kimsenin üç kere boşamasıyla o kişi kendisine haram olur.¹¹⁹

3. Cumhur köle ile kesin ayrılmayı sonuçlandıran talak sayısının üç olmayıp iki olduğunda müttefiktir.¹²⁰

Köle ile kesin boşamanın sayısı ikidir.¹²¹

4. İslam fukahasının cumhuru bir kere de söylenen üç talağın üç talak sayıldığı görüşündedir.¹²²

Bu görüş isabetlidir.¹²³

5. Ulema, kişinin gerdeğe girdiği karısını, kendisiyle cima' etmediği bir temizlik halinde ve bir talak ile boşamasının Sünni talak, aybaşı ya da kendisiyle cima' ettiği bir temizlik halinde boşamasının da bid'i talak olduğunda müttefiktir.¹²⁴

Bu görüş isabetlidir.¹²⁵

6. Cumhura göre aybaşı halinde olan kadını boşamak, bid'i talak olmakla beraber, vaki olduğu takdirde onunla kadın boşanır.¹²⁶

Kişi, aybaşı halinde eşini boşarsa bid'i talaktır. Ancak kişi hanımına aybaşı halinde iken sen boşsun dese boşama geçerlidir.¹²⁷

7. İmam Ahmed'e göre karısını aybaşı halinde boşayan kimsenin geri dönmesi sünnettir. Ancak adam buna zorlanamaz.¹²⁸

Karısını aybaşı halinde boşayan kimsenin geri dönmesi müstehabtır, ancak kişiye bu vacip değildir.¹²⁹

¹¹⁸ İbn Rüşd, II, 50.

¹¹⁹ Hırakî, 113; Makdîsî, II, 54,55.

¹²⁰ İbn Rüşd, II, 50.

¹²¹ Hırakî, 113; Makdîsî, II, 47.

¹²² İbn Rüşd, II, 50.

¹²³ Kelvezânî, s.424.

¹²⁴ İbn Rüşd, II, 52.

¹²⁵ Makdîsî, II, 48.

¹²⁶ İbn Rüşd, II, 53.

¹²⁷ Hırakî, 110; Makdîsî, II, 48,49.

¹²⁸ İbn Rüşd, II, 53.

¹²⁹ İbn Kudâme, VII, 279,280

8. Ulemanın cumhuru hulu'nun cevazını benimser.¹³⁰

Bu görüş isabetlidir.¹³¹

9. Ulema şarap ve domuz gibi helal olmayan şeyler üzerinde hulu' yapıldığı zaman boşanmanın vaki olduğunda müttefiktir.¹³²

Bu görüş isabetlidir. Şarap ve domuz üzerine hul' yapılsa koca hanımından bir şey talep edemez. Hanım eşinden ayrılmış olur ve bedelsiz hul' olur.¹³³

10. Cumhur arasında reşid olan kadının huluû kendi adına kabul edebildiğinde ve cariyenin de efendisinin izni olmaksızın kendi adına hul'u kabul edemediğinde ihtilaf yoktur.¹³⁴

Cariye efendisinin izniyle hul' yapabilir. Akil baliğ olan kadının hul'u caizdir.¹³⁵

11. Karısını boşayan kimse birinci ve ikinci defada kadın iddeti daha henüz bitmemişken ondan muvafakat almaksızın onu tekrar nikahı altına alabildiği halde karısı ile hul'u eden kimsenin, kadının iddeti esnasında onu tekrar nikahı altına alamadığında ulemanın cumhuru müttefiktir.¹³⁶

Hul' eden kimse karısına geri dönmek isterse bu mümkün olmaz. Ancak iddeti bitmemişken onunla yeni bir nikah yaparak ona dönebilir.¹³⁷

12. İslam uleması, kişinin karısını boşamak kasdıyla sarîh olan boşanma deyimlerini kullandığı zaman karısının boşandığında müttefiktir.¹³⁸

Kişi karısını boşama kasdı olmasa bile sarîh olan boşanma lafızlarını kullanırsa boşanma vaki olur.¹³⁹

¹³⁰ İbn Rüşd, II, 55.

¹³¹ Kelvezânî, 414; Makdisî, II, 49.

¹³² İbn Rüşd, II, 56.

¹³³ Kelvezânî, s.416.

¹³⁴ İbn Rüşd, II, 56, 57.

¹³⁵ Kelvezânî, 414.

¹³⁶ İbn Rüşd, II, 58.

¹³⁷ Makdisî, II, 44.

¹³⁸ İbn Rüşd, II, 61.

¹³⁹ Hırakî, 111; Makdisî, II, 50.

13. Cumhur, mutlak boşanma deyimlerinin sarîh ve kinaye olmak üzere iki çeşit olduğunda müttefiktir.¹⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁴¹

14. Ulema, akli başında, yetişkin hür ve karısını boşamaya zorlanmayan her erkeğin karısını boşayabildiğinde müttefiktir.¹⁴²

Mükellef ve muhtâr olan kimsenin talakı sahih olur. Boşamaya zorlanan kimsenin, akli zail olan kimsenin talakı sahih olmaz.¹⁴³

15. Karısını boşamaya zorlanan kimsenin boşaması İmam Ahmed'e göre sahih değildir.¹⁴⁴

Mükrehin talakı geçerli değildir.¹⁴⁵

16. İmam Ahmed, çocuk oruç tutabilecek yaşta ise karısını boşaması sahihtir demiştir.¹⁴⁶

Çocuk oruç tutabilecek ya da namaz kılmadığı takdirde darb edilebilecek yaşta ise, yani on ile on iki yaşı arasında ise boşaması geçerlidir.¹⁴⁷

17. Ulema hasta olan kimsenin eğer hastalığından kalkarsa karısını boşamasının sahih olduğunda müttefiktir.¹⁴⁸

Bu görüş isabetlidir. Kişi hanımını boşasa sonra iyileşse ve üçüncü talakla da boşasa kadın kocaya varis olmaz.¹⁴⁹

18. İmam Ahmed'e göre hasta iken karısını kesin olarak boşayıp da hastalığından kalkmayıp ölen kimsenin karısı evlenmedikçe ona varis olur.¹⁵⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁵¹

¹⁴⁰ İbn Rüşd, II, 61.

¹⁴¹ Makdîsî, II, 50.

¹⁴² İbn Rüşd, II, 67.

¹⁴³ Makdîsî, II, 46.

¹⁴⁴ İbn Rüşd, II, 67.

¹⁴⁵ Hırakî, 110; İbn Kudâme, VII, 291.

¹⁴⁶ İbn Rüşd, II, 67.

¹⁴⁷ İbn Kudâme, VII, 290.

¹⁴⁸ İbn Rüşd, II, 67.

¹⁴⁹ Kevsec, II, 163.

¹⁵⁰ İbn Rüşd, II, 68.

¹⁵¹ Kelvezânî, 461.

19. Ulema kişinin evli bulunduğu veya ric'i talak ile boşadığı karısını boşayabildiğinde evli olmadığı bir yabancı kadını boşayamadığında müttefiktir.¹⁵²

Bu görüş isabetlidir.¹⁵³

20. İmam Ahmed “Yabancı kadınlar –ister kişi hangi kadınla evlenirsem benden boş olsun demek suretiyle bütün kadınları, ister belli bir kadını boşamak istesin boşanamzlar” demiştir.¹⁵⁴

Bu görüş isabetlidir. Boşama ancak nikahtan sonra olur.”Ben şu kadınla evlenirsem o boş olsun” demek suretiyle boşama olmaz.¹⁵⁵

21. Bütün fukaha, ric'i talak ile karısını boşayan kimsenin, kadın daha iddet süresinde iken ondan muvafakat almaksızın onu tekrar nikahı altına geri döndürebildiğinde ve onu döndürebilmesi için de onunla gerdeğe girdikten sonra boşamış olmasının şart olduğunda müttefiktir.¹⁵⁶

Kişi hanımını gerdeğe girdikten sonra ivaz olmaksızın hür ise üç, köle ise iki defadan az olmak şartıyla boşarsa, iddeti süresince ona dönme hakkı vardır.¹⁵⁷

22. Fukaha, ric'i talak ile karısını boşayan kimsenin onu tekrar nikahı altına geri döndürebilmesi için, ağızda söylemesinin ve iki şahidin huzurunda olması gerektiğinde müttefiktir.¹⁵⁸

Ric'i talakla geri dönmenin olması için kişinin iki kişiyi şahit tutması ve onlara “Şahit olun bu eşime geri döndüm” şeklinde söylemesi gerekir.¹⁵⁹

23. Kendisiyle gerdeğe girilmeyen kadını boşamının üçten aşağı talak ile de olsa kesin boşama olduğunda ihtilaf yoktur.¹⁶⁰

Bu görüş isabetlidir. Kendisiyle gerdeğe girilmeyen kadın tek talakla da boşansa kesin talak olur.¹⁶¹

¹⁵² İbn Rüşd, II, 69.

¹⁵³ Makdisî, II, 52.

¹⁵⁴ İbn Rüşd, II, 69.

¹⁵⁵ Makdisî, II, 52.

¹⁵⁶ İbn Rüşd, II, 70.

¹⁵⁷ Hırakî, 113; Makdisî, II, 56.

¹⁵⁸ İbn Rüşd, II, 70.

¹⁵⁹ Hırakî, 113; Makdisî, II, 56.

¹⁶⁰ İbn Rüşd, II, 71.

¹⁶¹ Kevsec, II, 82.

24. Cumhura göre bedel mukabilinde boşanan kadının iddet süresinin bitmesi şart değildir.¹⁶²

Bu görüş isabetlidir.¹⁶³

25. İmam Ahmed, “Ben önce Zeyd b. Sabit, İbn Ömer ve Hz. Aişe’nin görüşüne uyarak, kur’dan murad temizliktir diyordum. Fakat Hz. Ali ve İbn Mesud “Kur’dan murad hayızdır” dedikleri için ben şimdi mütereddidim” demiştir”.¹⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁵

26. Fukaha, kendisiyle gerdeğe girilmeden önce boşanan kadının iddeti olmadığına müttefiktir.¹⁶⁶

Kendisine dokunulmadan boşanan kadına iddet yoktur.¹⁶⁷

27. İmam Ahmed’e göre kesin talakla boşanan kadına ne nafaka ne de yer temini vacip değildir.¹⁶⁸

Bain talakla boşanan kadına nafaka şart değildir. Nitekim Hz. Peygamber kesin boşanan Fatma b. Kays’a nafaka ve mesken verilmesine hükmetmemiştir.¹⁶⁹

28. Ulema, hür kadına hür olan kocası öldüğünde iddet olarak dört ay on gün lazım geldiğinde müttefiktir.¹⁷⁰

Hür kadının kocası ölmüşse dört ay on gün iddet bekler. Kadınla ister ilişkiye girilmiş, ister girilmemiş olsun durum değişmez.¹⁷¹

29. Cumhur ve İslam fukahası kocası ölen gebe kadının iddetinin kadının doğum yapmasıyla tamamlanacağı görüşündedir.¹⁷²

Bu görüş isabetlidir.¹⁷³

¹⁶² İbn Rüšd, II, 71.

¹⁶³ İbn Kudâme, VIII, 103.

¹⁶⁴ İbn Rüšd, II, 74.

¹⁶⁵ İbn Kudâme, VIII, 81

¹⁶⁶ İbn Rüšd, II, 77.

¹⁶⁷ Makdîsî, II, 58.

¹⁶⁸ İbn Rüšd, II, 78.

¹⁶⁹ İbn Kudâme, VIII, 186.

¹⁷⁰ İbn Rüšd, II, 79.

¹⁷¹ Makdîsî, II, 59.

¹⁷² İbn Rüšd, II, 79.

¹⁷³ Makdîsî, II, 59.

30. Nikahlı cariyenin iddeti Cumhura göre hür kadının iddetinin yarısıdır.¹⁷⁴

Boşanmış cariyenin iddeti hür kadının iddetinin yarısıdır.¹⁷⁵

31. Ulemanın cumhuruna göre kendisine mehir biçilip de kendisiyle gerdeğe girilmeden boşanan kadınlar dışında boşanan bütün kadınlara boşanmayı kendisi istememiş olmak şartıyla mut'a vermek vaciptir.¹⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁷

32. Cumhura göre hul'u edilen yani bedel karşılığında boşanan kadına mut'a düşmez.¹⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁹

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre hul' fesihtir.¹⁸⁰

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen iki rivayet var. Ahmed b. Hanbel'den gelen bir rivayete göre hul' fesihtir. Nitekim Allahü Teala "Talâk iki defadır" diye buyurduktan sonra devamla "Kadının boşanması için bir bedel vermesinde her ikisine de bir günah yoktur. " buyurmuş ve daha sonraki ayette de "Eğer erkek bu iki boşamadan sonra kadını bir daha boşarsa kadın başka bir erkekle evlenmedikçe kendisine helal olmaz." buyurmuştur. Allah burada önce iki talakı sonra hul'u sonra da tekrar bir talakı zikretmiştir. Şayet hul' bir talak olsaydı talak sayısının dört olması gerekirdi. Kadının ancak bir başka koca ile evlendikten sonra ilk kocasına helal olacağı o talak dördüncü talak olurdu. Ayrıca bu sarîh talak lafzının ve niyetinin bulunmadığı bir talaktır, dolayısıyla o da diğer fesihler gibi fesih olur.

¹⁷⁴ İbn Rüşd, II, 80.

¹⁷⁵ Makdisî, II, 59.

¹⁷⁶ İbn Rüşd, II, 80, 81.

¹⁷⁷ Makdisî, II, 33,34.

¹⁷⁸ İbn Rüşd, II, 81.

¹⁷⁹ Makdisî, II, 33,34.

¹⁸⁰ İbn Rüşd, II, 57.

Ahmed b. Hanbel'den gelen diğer rivayete göre hul' bedelsiz ve niyetsiz bile olsa bir bain talak vaki olur.¹⁸¹

2. İmam Ahmed'e göre efendisinden çocuk doğuran cariye'nin iddeti bir kere âdet görmesidir.¹⁸²

. Bu konuda İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre cariye'nin iddeti ölüm iddetidir, yani dört ay on gündür. İmam Ahmed'den gelen meşhur görüşe göre ise cariye'nin iddeti bir kere adet görmesidir.¹⁸³

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. Cumhura göre hayız yaşında olan kadın hiç adet görmemişse hayızdan ümid kesildiği yaşa varıncaya kadar bekledikten sonra üç ay daha bekler ve ondan sonra evlenebilir.¹⁸⁴

Bu görüş hatalıdır. Hiç hayız görmemiş kadının iddeti üç aydır.¹⁸⁵

C- İlâ Kitabı

1. Cumhur yeminsiz olarak karısına yaklaşmayan kimseye ilâ hükmü lazım gelmez demiştir.¹⁸⁶

Bu görüş isabetlidir. İlânın şartlarından biri kişinin karısına yaklaşmamaya yemin etmesidir.¹⁸⁷

2.. İmam Ahmed, karısına yaklaşmamaya yemin eden kimseye dört aylık süre verilir. Eğer bu süre içinde yeminden dönerse ne âlâ, dönmezse 'Ya yemininden dönersin ya da karını boşarsın' denilir demiştir.¹⁸⁸

¹⁸¹ Hırakî, 109; İbn Kudâme, VII, 248,249.

¹⁸² İbn Rüşd, II, 80.

¹⁸³ İbn Kudâme, VIII, 113.

¹⁸⁴ İbn Rüşd, II, 75.

¹⁸⁵ Hırakî, 117.

¹⁸⁶ İbn Rüşd, II, 83.

¹⁸⁷ Hırakî, 114; Haccâvî, III, 569.

¹⁸⁸ İbn Rüşd, II, 83.

Kişi karısına yaklaşmamaya yemin etmişse dört ay süre verilir. Bu süre geçtikten sonra eşi durumu hakime götürür. Hakim ona münasebette bulunarak yemininden dönmesini emreder. Erkek bunu reddederse hakim ona talakı emreder.¹⁸⁹

D- Zihar Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema, kişinin karısına “Sen benim için annemin sırtı gibi haramsın” dediği zaman bunun zihar olduğunda müttefiktir.¹⁹⁰

Kişinin karısına “Sen bana annemin sırtı gibisin” demesi zihardır.¹⁹¹

2. Cumhur zihar eden kimseye ziharından dönmedikçe keffaret lazım gelmediği görüşündedir.¹⁹²

Bu görüş isabetlidir.¹⁹³

3. Ulemanın cumhuruna göre kişi zihar ettikten sonra eğer eşini boşarsa ona keffaret lazım gelmez.¹⁹⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁵

4. Cumhur, nikahlı kadının ziharının sahih olduğunda müttefiktir.¹⁹⁶

Kişi, eşine zihar yapsa, keffaret ödemediği için ona geri dönmesi helal olmaz.¹⁹⁷

5. Cumhur, kadın kocasına zihar etse onun ziharı geçerli olmaz demiştir.¹⁹⁸

Kadın kocasına “Sen bana annemin sırtı gibisin” derse, zihar etmiş sayılmaz.¹⁹⁹

6. Ulema, zihar eden kimsenin, keffaret vermeden karısıyla cinsi münasebette bulunmasının haram olduğunda müttefiktir.²⁰⁰

¹⁸⁹ İbn Kudâme, VIII, 428.

¹⁹⁰ İbn Rüşt, II, 87.

¹⁹¹ Hırakî, 115; Makdîsî, II, 68.

¹⁹² İbn Rüşt, II, 87.

¹⁹³ İbn Teymiyye, I, 182.

¹⁹⁴ İbn Rüşt, II, 87.

¹⁹⁵ Hırakî, 115.

¹⁹⁶ İbn Rüşt, II, 90.

¹⁹⁷ Makdîsî, II, 70.

¹⁹⁸ İbn Rüşt, II, 90.

¹⁹⁹ Kevsec, II, 119; Makdîsî, II, 70.

²⁰⁰ İbn Rüşt, II, 90.

Bu görüş isabetlidir.²⁰¹

7. İmam Ahmed'e göre zihar ancak cinsi münasebeti haram kılar. Cinsi münasebet dışında her şey helaldir.²⁰²

Zihar ancak cinsi münasebeti haram kılar. Cinsi münasebet dışında öpmeyi, tenasül organları hariç diğer yerlere dokunmayı helal kılar.²⁰³

8. Keffaret olarak azatlanması gereken kölede Cumhur'a göre eksiklik bulunmaması şarttır.²⁰⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁰⁵

9. İmam Ahmed karısını zihar edip zihar kefareti vermeden ilâ eden kimse hakkında "ister zihar kefareti vermiş olsun ister olmasın, her iki hüküm bir arada toplanamaz. Çünkü ilanın hükmü ziharın hükmünden ayrı bir şeydir." demiştir.²⁰⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁰⁷

10. Ulema, hürün zihar kefareti ya bir köleyi azad etmek ya 60 gün üst üste oruç tutmak, ya da altmış düşkünün doyurmak şeklinde üç çeşit olup bu çeşitten önce birincisinin, o yoksa ikincisinin, ikincisine de imkan yoksa üçüncüsünün lazım geldiğinde ve kölenin zihar kefareti, önce oruç tutmanın şart olduğunda müttefiktir.²⁰⁸

Kadınlara zihar edenlerin, onlara dokunmadan önce köle azad etmeleri, şayet bulamazlarsa iki ay peşpeşe oruç tutmaları eğer buna güç yetiremezlerse altmış fakiri doyurmaları gerekir. Kölenin zihar kefareti ise oruç tutmaktır. Çünkü onlar bir şeye malik olamazlar.²⁰⁹

11. İmam Ahmed'e göre kişi karısını çeşitli yerlerde zihar ettiği zaman eğer önceki zihar kefareti vermeden bir daha zihar etmişse yine ona bir keffaret lazım gelir.²¹⁰

²⁰¹ Hırakî, 115; Makdîsî, II, 68.

²⁰² İbn Rüşd, II, 90.

²⁰³ Kevsec, II, 94; İbn Kudâme, VIII, 10.

²⁰⁴ İbn Rüşd, II, 92.

²⁰⁵ Kelvezânî, 482.

²⁰⁶ İbn Rüşd, II, 91.

²⁰⁷ İbn Kudâme, VII, 433.

²⁰⁸ İbn Rüşd, II, 92.

²⁰⁹ Hırakî, 115; Makdîsî, II, 68-70.

²¹⁰ İbn Rüşd, II, 94.

Kişi eşini zihar ettiği zaman, keffaretini ödemedi tekrar zihar yaparsa ona bir keffaret lazım gelir.²¹¹

12. İmam Ahmed'e göre kişi zihar ettikten sonra keffaretini vermeden karısıyla temas ederse ona bir keffaret lazım gelir.²¹²

Kişi keffaretini vermeden karısıyla zihar ederse ona bir keffaret lazım gelir.²¹³

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre cariye'nin ziharı yoktur.²¹⁴

İmam Ahmed'den bu konuda gelen bir rivayete göre eğer cariye onun eşi ise ona zihar yapılabilir .Ancak milk-i yemini ise cariye'nin ziharı yoktur. İmam Ahmed zihar yapıldığı zaman ne gerekeceği konusunda da bir rivayete göre zihar kefareti gerektiğini söylerken diğer bir rivayete göre ise yemin kefareti gerektiğini söylemiştir²¹⁵.

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. İmam Ahmed'e göre zihardan dönmek ona yaklaşmaya karar vermektir.²¹⁶

İmam Ahmed'e göre zihardan dönmek ona yaklaşımdır. Nasıl ki hibeden dönmek kişinin hibe ettiği şeyi geri istemesi ise sözden dönmek de söylediğimin zıddını yapmasıdır. Zihardaki dönüş ise yapmaması üzere yemin ettiği teması yapmasıdır.²¹⁷

²¹¹ İbn Kudâme, VIII, 35.

²¹² İbn Rüşd, II, 94,95.

²¹³ Kevsec, II, 94; Makdîsî, II, 69.

²¹⁴ İbn Rüşd, II, 89.

²¹⁵ Kevsec, II, 105; İbn Kudâme, VIII, 10; İbn Teymiyye, II, 180.

²¹⁶ İbn Rüşd, II, 87.

²¹⁷ Hırakî, 107; İbn Kudâme, VIII, 13,14.

E- Lian Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Lianın Kitap, sünnet, icma ve kıyasla sabit bir hüküm olduğunda ihtilaf yoktur.²¹⁸

Bu görüş isabetlidir.²¹⁹

2. Kadının zina ettiğini ileri sürmesinin liânı gerektirdiğinde ihtilaf yoktur.²²⁰

Bu görüş isabetlidir.²²¹

3. İmam Ahmed'e göre kadının mutlak olarak zina ettiğini söylemesi de liânı gerektirir.²²²

Bu görüş isabetlidir.²²³

4. Cumhura göre kişi çocuğun kendisinden olmadığını ancak kadın henüz gebe iken iddia edebilir. Kadın doğum yaptıktan sonra iddiası dinlenmez.²²⁴

Bu görüş isabetlidir.²²⁵

5. Ulema herhangi bir kadın eğer kocasının kendisini, nikahladığı tarihten itibaren değil de kendisiyle temas ettiği veyahut temasa imkan bulduğu tarihten itibaren en az 6 ay sonra çocuk doğurursa bu çocuk kadının kocasına ait olduğunda müttefiktir.²²⁶

Bu görüş isabetlidir.²²⁷

6. İmam Ahmed'e göre istibra müddetinden sonra karısına yaklaşmadığını söyleyen kimsenin karısının gebe olup olmadığını anlamak için kaç defa aybaşı gördüğünü bilmeye gerek yoktur. Çünkü kadın bazen gebe olduğu halde aybaşı halini görür.²²⁸

²¹⁸ İbn Rüşd, II, 96.

²¹⁹ Makdisî, II, 71.

²²⁰ İbn Rüşd, II, 96.

²²¹ Hırakî, 116; Makdisî, II, 71, 72.

²²² İbn Rüşd, II, 96.

²²³ Kelvezânî, 481.

²²⁴ İbn Rüşd, II, 97.

²²⁵ İbn Teymiyye, II, 202.

²²⁶ İbn Rüşd, II, 97.

²²⁷ Makdisî, II, 74, 75.

²²⁸ İbn Rüşd, II, 97.

Bu görüş isabetlidir.²²⁹

7.Ulema ittifakla lianın sıhhati için hakimin hükmü şarttır demiştir.²³⁰

Bu görüş isabetlidir.²³¹

8.Cumhur karısının zina ettiğini söyleyen kimse lian etmekten çekinirse ona iftira cezası olarak 80 değnek vurulur demiştir.²³²

Bu görüş isabetlidir.²³³

9. İmam Ahmed'e göre liandan sonra karı koca birbirleriyle evlenemezler.²³⁴

Hakim ikisini ayırdıktan sonra karı koca birbirlerine sonsuza kadar haram olurlar.²³⁵

10. Ulema lian eden karı kocanın ya bizzat lian ile ya da hakimin hükmü ile birbirlerinden ayrılmasının vacip olduğunda müttefiktir.²³⁶

Bu görüş isabetlidir.²³⁷

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1.İmam Ahmed 'e göre lian eden karı koca hakim ayrılmalarına hükmemedikçe birbirlerinden ayrılamazlar.²³⁸

Bu konuda Ahmed b. Hanbelden gelen bir rivayet göre hakim ayırmaya hükmetmedikçe aralarında boşanma olmaz. Ahmed b. Hanbelden gelen bir rivayet göre ise mahkeme kararı olmadan lianla ayrılık meydana gelir.Çünkü ayrılığın sebebi liandır, o da yapılmıştır.²³⁹

²²⁹ İbn Kudâme, VIII, 44, 45.

²³⁰ İbn Rüşt,II, 99.

²³¹ Kelvezânî, s.479.

²³² İbn Rüşt, II, 99.

²³³ Makdisî, II, 71,72.

²³⁴ İbn Rüşt, II,100.

²³⁵ Makdisî, II, 73

²³⁶ İbn Rüşt, II, 100.

²³⁷ Makdisî, II, 73.

²³⁸ İbn Rüşt, II. 100, 101.

²³⁹ İbn Kudâme, VIII, 52; Haccâvî, III, 608.

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1.İmam Ahmed'e göre eğer kadın liandan çekinirse, eğer kocası kendisiyle temas etmiş ve ihsan şartları kendisinde mevcut ise recmedilir, eğer kocası kendisiyle temas etmemiş ise ona yüz değnek vurulur demiştir.²⁴⁰

Bu görüş hatalıdır.Kadın liandan çekinirse Ona had uygulanmaz, dört kere zina ettiğini ikrar edinceye veya lianı kabul edinceye kadar kadar hapsedilir.İmam Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre ise kadın yoluna bırakılır, karışılmaz.²⁴¹

F- İhdad Kitabı

1.Bütün ulema ihdadın kocası ölen hür ve Müslüman kadına vacip olduğunda müttefiktir.²⁴²

Bu görüş isabetlidir.²⁴³

Bu bölümde 122 görüş inceledik. Bu görüşlerden 3 tanesinin hatalı, 5 tanesinin İmam Ahmed'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli olduğunu tesbit ettik. 114 görüşte ise müellif isabet etmiştir.

Tezimizin üçüncü bölümünde İmam Ahmed'in muamelat alanındaki görüşlerini ve bunların değerlendirmesini yapacağız.

²⁴⁰ İbn Rüşd; II, 99.

²⁴¹ Kelvezânî,480; Haccâvî, III, 608.

²⁴² İbn Rüşd, II, 101.

²⁴³ Makdisî, II, 63,64.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUAMELÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Buyû Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Fukaha, şarap, murdar hayvan ve domuzun can taşıyan vücudunun bütün parçalarının hem necis hem de satışının haram olduğunda müttefiktir.¹

Şarap, meyte, kan, domuz, köpek, avlanması yasak olan yırtıcı hayvan, haşerelerin ve necis gübrelerin satışı caiz değildir.²

2. Ulema necis olan zeytinyağının yenilmesinin haram olduğunda müttefiktir.³

Bu görüş isabetlidir. Necis olan yağın yenmesi ve satılması caiz değildir.⁴

3. Ulema, satışlardaki rıbanın veresiye veya fazlalık rıbası olmak üzere iki çeşit olduğunda müttefiktir.

Rıba nesie veya fazlalık rıbası olmak üzere iki çeşittir.⁵

4. Ulema, Ubade b. Samit'in "Peygamber Efendimiz'den ikisi eşit miktarda ve aynı zamanda hazır ve peşin olmadıkça, altının altınla, gümüşün gümüşle, buğdayın buğdayla, arpanın arpayla, hurmanın hurma ile ve tuzun tuz ile satılmasını yasaklayarak "Kim diğerinden fazla verir veyahut fazla alırsa, o kimse rıba işlemiş olur" buyurduğunu işittim mealindeki hadisinde sıralanan altı çeşit maldan birinin kendi cinsiyle satıldığı zaman, ne birinin diğerinden fazla olmasının ne de birisinin veresiye olmasının caiz olmadığına müttefiktir.⁶

Rıbaya tabi olan mallar, kendi cinsleriyle satıldıkları zaman fazlalığın olması ve birinin peşin, diğerinin veresiye olması caiz değildir.⁷

¹ İbn Rüşd, II, 104..

² Kelvezânî, 228; İbn Kudâme, IV, 173; Makdisî, I, 204.

³ İbn Rüşd, II, 105.

⁴ Kevsec, III, 320, 321.

⁵ Kelvezânî, 240.

⁶ İbn Rüşd, II, 107.

⁷ Kelvezânî, s. 240.

5. Ulema, altın ve gümüşün, taraflar henüz satış yerinden ayrılmamışken birbirine sattıklarında teslim etmelerinin şart olduğunda müttefiktir.⁸

Altın ve gümüşü teslim almadan önce ayrılmaları durumunda akit batıl olur.⁹

6. İmam Ahmed, rıbaya tabi olmayan yiyecek maddelerinin teslim alınmadan satılmadığı görüşündedir.¹⁰

İmam Ahmed, ister ribaya tabi olsun ister olmasın yiyecek maddelerinin teslim alınmadan satılmayacağı görüşündedir.¹¹

7. Bedelle veya satın alam yoluyla temellük edilen malları satabilmek için o malın teslim alınmış olmasının şart olduğunda ihtilaf yoktur.¹²

Bu görüş isabetlidir.¹³

8. Bir alacağın başka bir alacakla değiştirilmesinin caiz olmadığına bütün ulema müttefiktir.¹⁴

Borcun borçla satılması caiz değildir.¹⁵

9. İmam Ahmed, meyvanın olgunlaşmadan ve şartsız olarak satışının caiz olmadığını söylemiştir.¹⁶

Meyvanın olgunlaşmadan satışı caiz değildir. Ancak ağaçtan koparılması şart koşulursa, meyvanın olgunlaşmadan satışı caiz olur.¹⁷

10. Ulema, buğdayın başağın içinde ancak başaktan ayrı olarak satılmasını keyfiyet ve miktarı bilinmediği için caiz olmadığına müttefiktir.¹⁸

Buğdayın başağın içinde fakat başaktan ayrı olarak satılması caiz değildir.¹⁹

⁸ İbn Rüşd, II, 112.

⁹ Makdîsî, I, 210.

¹⁰ İbn Rüşd, II, 120.

¹¹ Kevsec, III, 193. Makdîsî, I, 207.

¹² İbn Rüşd, II, 121.

¹³ İbn Kudâme, IV, 91.

¹⁴ İbn Rüşd, II, 122.

¹⁵ Kelvezânî, 232.

¹⁶ İbn Rüşd, II, 124.

¹⁷ Hırakî, 65; Kevsec, III, 109; Makdîsî, I, 214.

¹⁸ İbn Rüşd, II, 126.

¹⁹ Kelvezânî, 232.

11. Ulema, bir satış içinde iki satışın yapılmasının caiz olmadığına müttefiktir²⁰

Bu görüş isabetlidir.²¹

12. Ulema, “Sana şu elbiseyi peşin olarak şu fiyata, veresiye olarak şu fiyata sattım” şeklindeki satışın kesin olduğu taktirde caiz olmadığına müttefiktir.²²

Kişi “Sana şunu peşin olarak on dirheme, veresiye olarak yirmi dirheme sattım” derse bu akid sahih olmaz.²³

13. İmam Ahmed kuşaklardan birinin diğer bir kuşağa dahil olması şartıyla satışının caiz olmadığını söylemiştir.²⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁵

14. İmam Ahmed’e göre şartlı satış eğer şart bir tane olursa caiz birden çok olursa fasiddir.²⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁷

15. İmam Ahmed herhangi bir kimsenin gebe olan bir hayvanı karnındaki yükü istisna ederek satmasının caiz olduğu görüşündedir.²⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁹

16. Ulema bir bahçenin meyvaları satılırken belli birkaç ağacı istisna etmenin cevazında ve satıştan sonra alıcı tarafından seçilinceye kadar belli olmayan birkaç ağacı istisna etmenin de tarafların kesin olarak bilmedikleri şeyin satışı kabilinden olduğu için caiz olmadığına ittifak etmişlerdir.³⁰

Bu görüş isabetlidir. Belli bir ağacı istisna ederek satmak caiz iken belli olmayan bir ağacı istisna etmek bilinmeyenin kabili cinsinden olduğundan caiz değildir.³¹

²⁰ İbn Rüşd, II, 127.

²¹ Kelvezânî, 232.

²² İbn Rüşd, II, 128.

²³ Kelvezânî, 232.

²⁴ İbn Rüşd, II, 130.

²⁵ İbn Kudâme, IV, 76, 77.

²⁶ İbn Rüşd, II, 133.

²⁷ İbn Kudâme, IV, 156.

²⁸ İbn Rüşd, II, 135.

²⁹ İbn Kudâme, IV, 85.

³⁰ İbn Rüşd, II, 136.

³¹ İbn Kudâme, IV, 83, 84.

17.Ulema, satıcı ile alıcı arasına girerek ve alıcı imiş gibi görünerek alıcının yüksek fiyat vermesine çalışmanın (neceş) caiz olmadığına müttefiktir.³²

Bu görüş isabetlidir.³³

18. Ulema, anneyi çocuksuz ve çocuğu annesiz satmanın haram olduğunda müttefiktir.³⁴

Bu görüş isabetlidir.³⁵

19. Ulema, Cuma günü zevelden sonra imam minberde iken ezanın okunmaya başlaması ile alım satımı bırakmanın gerektiğinde müttefiktir.³⁶

Cuma günü ezan okunduğu zaman alışverişi bırakmak gerekir. Alışveriş yapmak haram olmakla beraber yapılan akid sahihtir.³⁷

20. İmam Ahmed'e göre satış, satıcı ile alıcının satış meclisinden kalkıp ayrılmaları ile vaki olur. Alıcı ile satıcı birbirlerinden ayrılmadıkça aradan ne kadar zaman geçerse geçsin vaki olmaz.³⁸

Alıcı ile satıcı akid meclisinden bedenen ayrılmadıkça akid vaki olmaz.³⁹

21. Bütün ulemaya göre, akid üzerinde etkisi bulunan kusurlar satılan malın ya bünye veyahut ruhunda, değerini düşüren bir eksiklik husule getiren kusurlardır.⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.⁴¹

22. Ulema arasında tek gözlülüğün, körlüğün, el ve ayak kesikliğinin, ister herhangi bir organda olsun, ister bütün vücutta olsun hastalığın satış üzerinde etki yapan kusurlar olduğunda ihtilaf yoktur.⁴²

³² İbn Rüşd, II, 139.

³³ Kelvezânî, 233; İbn Kudâme, IV, 148.

³⁴ İbn Rüşd, II, 140.

³⁵ Kelvezânî, 234; İbn Kudâme, IV,146.

³⁶ İbn Rüşd, II, 140.

³⁷ Kelvezânî, 233.

³⁸ İbn Rüşd, II, 142.

³⁹ Kelvezânî, 235.

⁴⁰ İbn Rüşd, II, 145.

⁴¹ Kelvezânî, 247.

⁴² İbn Rüşd, II, 146

Hastalık, körlük, tek gözlülük, el ve ayak kesikliği satış üzerinde etki yapan kusurlardır.⁴³

23. Bütün ulemanın ittifakı ile kusurun satış akdini etkileyebilmesi için, satılan malda ya satılmazdan önce ya da uhdeyi benimsemiş olanlara göre henüz alıcının uhdesine geçmemişken meydana gelmesi şarttır.⁴⁴

Müşteri satılan malda ayıp olduğunu bilmeden bir malı alır ve satımda hoş karşılanmayan bir ayıp olursa müşteri malı elinde tutmak ve ayıbın karşılığını almak ya da akdi feshetmek arasında muhayyerdir.⁴⁵

24. Bütün fukaha, satılan malın tesliminden sonra uğradığı ziyanın alıcıya ait olduğunda müttefiktir.⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷

25. Satılan mal alıcı elinde değişikliğe uğrayıp da kusurlu olduğu değişikliğe uğardıktan sonra öğrenilirse fukahaya göre hüküm malın uğradığı değişikliğe göre değişir. Eğer satılan mal alıcının elinde ölür ya da bozulur veyahut azadlanırsa fukaha bu değişikliğin malın yok olması demek olup satıcının alıcıya kıymetini vermek zorunda olduğunda müttefiktir.⁴⁸

Bu görüş isabetlidir. Nitekim kişinin satın aldığı mal ayıblı olursa ve bu kişi bu malı sattıktan ya da azad ettikten sonra ayıplı olduğunu öğrenirse satıcı alıcıya aybın karşılığında kıymetini verir.⁴⁹

26. Alıcı üzerinde meydana gelen eksikliğin meydana geldikten sonra bir daha kalktığı zaman eğer tekrar dönmeyeceğine güveniliyorsa malın geri verilmesi üzerinde etkisi olmadığına ihtilaf yoktur.⁵⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵¹

⁴³ Kelvezânî, 249.

⁴⁴ İbn Rüşd, II, 146.

⁴⁵ Kelvezânî, 248; İbn Kudâme, IV, 88.

⁴⁶ İbn Rüşd, II, 147.

⁴⁷ Kelvezânî, 248; İbn Kudâme, IV, 88.

⁴⁸ İbn Rüşd, II, 149.

⁴⁹ İbn Kudâme, IV, 119, 120.

⁵⁰ İbn Rüşd, II, 153.

⁵¹ İbn Kudâme, IV, 121.

27. Ulema, alıcı ile satıcı satış bedeli miktarında ihtilafa düştükleri zaman eğer şahitleri yoksa ikisi de yemin eder ve satış bozulur diye müttefiktir.⁵²

Alıcı ile satıcı semanın miktarında ihtilafa düşerlerse yemin ederler. Önce satıcı başlar ve “Ben şu kadara sattım” der. Sonra müşteri “Ben de şu kadara satın aldım” der. Aralarında, biri diğerinin söylediğine razı olursa akit gerçekleşmiş olur. Ancak ikisinden de biri diğerinin söylediğine razı olmazsa akit fesh olunur.⁵³

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. İslam ulemasının cumhuru urban satışının caiz olmadığına müttefiktir.⁵⁴

Bu görüş hatalıdır. İmam Ahmed’e göre urban satışında bir mahzur yoktur.⁵⁵

B- Sarf Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema altının altınla ve gümüşün gümüşle her ikisi de tartıca eşit ve aynı zamanda peşin olmadıkları, yani akid meclisinde teslim edilmedikleri takdirde satışının caiz olmadığına müttefiktir.⁵⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷

2. Cumhura göre altın altınla ve gümüş gümüşle değiştirildiği zaman ister sikkeli ister külçe ister süs olarak kullanılan altın veya gümüş olsunlar miktarlarının eşit olması gerekir.⁵⁸

Bu görüş isabetlidir.⁵⁹

⁵² İbn Rüşd, II, 160.

⁵³ Kelvezânî, 252.

⁵⁴ İbn Rüşd, II, 135.

⁵⁵ Kelvezânî, 240.

⁵⁶ İbn Rüşd, II, 163.

⁵⁷ Makdisî, I, 208.

⁵⁸ İbn Rüşd, II, 163.

⁵⁹ Makdisî, I, 209.

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1. İmam Ahmed'e göre bir kimse bir dinarı birkaç dirhem ile değiştirdikten sonra dirhemleri sahte bularak vermek istese ister az ister çok olsun sahte dirhemleri geri vermekle satış bozulmaz.⁶⁰

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre bir kimse dirhemleri kabzettikten ve akid meclisinden ayrıldıktan sonra dirhemleri sahte bulsa ve geri verse akid bozulur. Diğer rivayete göre ise akid bozulmaz.⁶¹

C- Selem Kitabı

1. Ulema, ölçülen ve tartılan her şeyin selem yolu ile satışının caiz olduğunda müttefiktir.⁶²

Ölçülen ve tartılan şeylerde selem caizdir.⁶³

2. Ulema, bina, bağ, tarla gibi alacak olarak kişinin zimmetine girmeyen şeylerin selem yoluyla satışının caiz olmadığına müttefiktir.⁶⁴

Akarda selem olmaz.⁶⁵

3. Ulema, satış bedelinin uzun zaman veyahut mutlak olarak vadeli olmasının caiz olmadığına müttefiktir.⁶⁶

Selemde semen için belli bir sürenin şart koşulması gerekir.⁶⁷

4. İmam Ahmed'e göre satılan malın cinsinden satış akdi esnasında bulunması şart değildir. Selem satışı selemle satılan şeyin çıkma mevsimi dışında da yapılabilir.⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.⁶⁹

⁶⁰ İbn Rüşd, II, 165.

⁶¹ Kelvezânî, 243.

⁶² İbn Rüşd, II, 167.

⁶³ Hırakî, 69; Kelvezânî, 254.

⁶⁴ İbn Rüşd, II, 169.

⁶⁵ Kelvezânî, 257.

⁶⁶ İbn Rüşd, II, 169.

⁶⁷ İbn Kudâme, IV, 194; Makdîsî, II, 222.

⁶⁸ İbn Rüşd, II, 170.

⁶⁹ İbn Kudâme, IV, 196.

5. İmam Ahmed, bir kimsenin selem yoluyla satın aldığı malı, vadesi geldiği halde teslim etmeden satmasının caiz olmadığı görüşündedir.⁷⁰

Selem yoluyla alınan malın kabzdan önce satılması caiz değildir.⁷¹

D- Hıyâr Satışı Kitabı

1.İmam Ahmed'e göre muhayyerlik için ne kadar süre şart koşulursa koşulsun caizdir.⁷²

Bu görüş isabetlidir.⁷³

2.Alıcı ile satıcının muhayyerliği şart koşabildiğinde ihtilaf yoktur.⁷⁴

Bu görüş isabetlidir.⁷⁵

3.İmam Ahmed alıcı ve satıcıdan başka hiç kimsenin muhayyerliğini caiz görmemiştir.⁷⁶

Bu görüş isabetlidir. Kişi muhayyerliği alıcı ve satıcıdan başka yabancı bir kişi için şart koşsa bu şart caiz olmaz.⁷⁷

E- Mürâbaha Satışı Kitabı

1. Herhangi bir şeyi bir fiyat üzerinden mürabaha satışı ile sattıktan sonra ve daha o şey dururken onu daha az bir fiyatla satın aldığı ya itirafı yahutta şahitlerin ifadesiyle anlaşılan kimsenin satışı hakkında İmam Ahmed ” İki fiyat arasındaki fark atıldıktan sonra ikisi de satışı kabul etmek zorundadır” demiştir.⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.⁷⁹

⁷⁰ İbn Rüşd, II, 171.

⁷¹ Kelvezânî, s. 256; Makdisî, I, 224.

⁷² İbn Rüşd, II, 174,175.

⁷³ Kelvezânî, 236.

⁷⁴ İbn Rüşd, II, 177.

⁷⁵ Hırakî, 64; İbn Kudâme, IV, 5; Makdisî, I, 215.

⁷⁶ İbn Rüşd, II, 177.

⁷⁷ İbn Kudâme, IV, 20.

⁷⁸ İbn Rüşd, II, 179.

⁷⁹ Kelvezânî, 251.

F- Ariyye Kitabı

1. İmam Ahmed ariyye satışının hibe olduğu görüşündedir.⁸⁰

Bu görüş isabetlidir.⁸¹

G- İcâre Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema, lizatihî haram olan şeylerin menfaatlerinin kiralanmasının batıl olduğunda müttefiktir. Ölülere ağlamak veya şarkı söylemek için kiralanın kadınların ücreti gibi şer'an verilmesi haram olan menfaatlerin kiralanmasının aynı şekilde namaz ve benzeri herkese yapılması farz olan şeylerin kira ile yaptırılmasının caiz olmadığına müttefiktir.⁸²

Haram olan şeylerin menfaatlerinin kiralanması; ezan, namaz, Kur'an öğretmek gibi şeylerin kira ile yaptırılması caiz değildir.⁸³

2. Ulema, ev, hayvan ve hizmetçi gibi şeyleri, mübah olan maksatlar için kiralamanın ve aynı şekilde elbise ve sergilerin de mübah olan maksatlar için kiralanmasının caiz olduğunda müttefiktir.⁸⁴

Evi oturmak, hayvanı binmek, insanı hizmet etmesi için kiralamak caizdir.⁸⁵

3. İmam Ahmed'e göre tarlayı her şeyiyle ve tarladan çıkan her ürünle kiraya vermek caizdir.⁸⁶

Bu görüş isabetlidir.⁸⁷

4. Ulema, gözle görülen muayyen bir takım eşya menfaatlerinin kiralanması ile fizzimme olarak bir takım menfaatlerin kiralanması olmak üzere iki çeşit kiralama olduğunda müttefiktir.⁸⁸

⁸⁰ İbn Rüşd, II, 81.

⁸¹ Kelvezânî, 309.

⁸² İbn Rüşd, II, 184.

⁸³ Kelvezânî, 298.

⁸⁴ İbn Rüşd, II, 184.

⁸⁵ Kelvezânî, 293.

⁸⁶ İbn Rüşd, II, 184.

⁸⁷ İbn Kudâme, VI, 67

⁸⁸ İbn Rüşd, II, 189.

İcare iki çeşittir. Fizzimme olarak birtakım menfaatlerin kiralanması ve aynın kiralanması olmak üzere iki çeşittir.⁸⁹

5. İmam Ahmed'e göre mal sahibi ile kiracıdan veyahut işçi ile işverenden birinin ölümü ile kiralama akdi bozulmayıp olduğu gibi varislere geçer.⁹⁰

İcare kiralayan ve kiracıdan birinin ölümüyle feshedilmez ve varislere geçer.⁹¹

6. İmam Ahmed'e göre bir hayvanı belli bir yere binmek üzere kiralayıp da hayvanı daha öte olan bir yere götüren kimseye, pazarlık ettiği mesafenin kirasından başka, fazladan bindiği mesafenin ecr-i misli de lazım gelir.⁹²

Bir hayvanı belli bir yere kadar binmek üzere kiralayan kimse, pazarlık ettiği mesafeyi geçerse fazlalık için ecr-i misil gerekir.⁹³

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. Ulema, işgörenin elinde bulunan işverene ait malın ihmali olmaksızın ziyanından sorumlu olmadığına müttefiktir.⁹⁴

Bu görüş kısmen hatalıdır. Ecir-i has ve müşterek arasında ayrım yapılmış olup, ecir-i hassın elinde meydana gelen ziyandan işgörenin sorumlu olmazken, ecir-i müşterekin elinde meydana gelen ziyandan sorumludur.⁹⁵

H- Kırâd Kitabı

1. İslam uleması arasında kırâdın caiz olduğunda ve cahiliye devrinde cari olan adetlerden biri olup İslamiyet tarafından kabul edildiğinde ihtilaf yokur.⁹⁶

Bu görüş isabetlidir.⁹⁷

2. Ulema kırâdın herhangi bir kimsenin işletmek ve kazanacağı karın üçte biri veyahut yarısı gibi muayyen bir hissesine sahip olmak üzere bir başkasına sermaye

⁸⁹ Kelvezânî, 293.

⁹⁰ İbn Rüşd, II, 192.

⁹¹ Kelvezânî, 295,296; Makdisî, I, 250.

⁹² İbn Rüşd, II, 193.

⁹³ Kevsec, III, 1117; Kelvezânî, 296.

⁹⁴ İbn Rüşd, II, 193.

⁹⁵ Makdisî, II, 252.

⁹⁶ İbn Rüşd, II, 197.

⁹⁷ Kelvezânî, 285; Makdisî, I, 240.

vermek demek olduğunda bu akdin caiz olmayan meçhul kiralama akdinden halka bir kolaylık olsun diye müstesna bulunduğu ve sermaye işletilirken ondan herhangi birşeyin kaybolması halinde işleticinin eğer onun kusuru yüzünden olmazsa sorumlu olmadığıda da müttefiktir.⁹⁸

Bu görüş isabetlidir.⁹⁹

3. Ulema kırıdda karın meçhuliyetini veyahut gararını artıran bir şeyi şart koşmanın caiz olmadığıda müttefiktir.¹⁰⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁰¹

4. Ulemanın tümüne göre kırad akdinde caiz olmayan şartlar her birine göre garara veyahut daha fazla meçhuliyete yol açan şartlardır.¹⁰²

Bu görüş isabetlidir. Garara ve meçhuliyete yol açan şartlar fasid şartlardır.¹⁰³

5. Ulema sermaye sahibi ile sermayeyi işleten kimseden birinin kendine üzerinde anlaştıkları kar hissesinden ayrı olarak bir şart koşmasının caiz olmadığıda müttefiktir.¹⁰⁴

Bu görüş isabetlidir. Mudarebe akdinde ayrı bir şart koşulması uygun değildir. Ortaklardan biri malum bir dirhem para koyduktan sonra kendisi için ayrı bir pay yahut on dirhem istemesiyle ortaklık batıl olur.¹⁰⁵

6. Ulema sermayeyi işletenin kardan hissesini ancak eşyanın paraya çevrilmesinden sonra alacağıda ve eğer zarar eder ve zarardan sonra tekrar kazanırsa zararın açtığı boşluğun tekrar kazanılan karla doldurulacağıda müttefiktir.¹⁰⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁷

7. Fukahanın tümü sermayeyi işleten kimsenin kendi kar hissesini sermaye sahibinin gıyabında alamadığı, karın taksimiyle herkesin kendi hissene alabilmesi için sermaye sahibinin hazır bulunmasının şart olduğu ve eğer kendisi bulunmazsa ne

⁹⁸ İbn Rüşd, II, 197.

⁹⁹ İbn Kudâme, V, 17, 22.

¹⁰⁰ İbn Rüşd, II, 197.

¹⁰¹ İbn Kudâme, V, 18, 20.

¹⁰² İbn Rüşd, II, 198.

¹⁰³ İbn Kudâme, V, 41.

¹⁰⁴ İbn Rüşd, II, 198.

¹⁰⁵ Kevsec, III, 167; İbn Kudâme, IV, 23.

¹⁰⁶ İbn Rüşd, II, 200.

¹⁰⁷ İbn Kudâme V, 33.

şahitlerin ne de herhangi bir kimsenin hazır bulunmasının kafi gelmediği hususunda müttefiktir.¹⁰⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁰⁹

8. Ulema fasid olan kıradın hükmünün akdi feshetmek ve henüz sermaye ile alım satım yapılmamışsa sermayeyi sahibine geri vermek olduğunda müttefiktir.¹¹⁰

Bu görüş isabetlidir.¹¹¹

I- Müsâkât Kitabı

1. Ulemanın cumhuru müsâkâtın caiz olduğunu benimsemiştir.¹¹²

Bu görüş isabetlidir.¹¹³

2. Ulemanın hepsi bakıcıya düşen işin ağaçları sulamak ve meyvelerin yapmak olduğunda müttefiktir.¹¹⁴

Bu görüş isabetlidir.¹¹⁵

3. Ulemanın hepsi bahçe sahibi ile bakıcının meyvanın kaçta kaçı üzerinde anlaşılırsa caiz olduğunda müttefiktir.¹¹⁶

Bu görüş isabetlidir.¹¹⁷

4. Ulema bahçe sahibi ile bakıcıdan herhangi birinin üzerinde anlaştıkları meyva hisesinden başka para yahut müsakat akdinin dışında olan bir şey gibi kendisine bir şart koşmayacağında müttefiktir.¹¹⁸

Bu görüş isabetlidir.¹¹⁹

¹⁰⁸ İbn Rüşd, II, 201.

¹⁰⁹ İbn Kudâme, V, 37.

¹¹⁰ İbn Rüşd, II, 202.

¹¹¹ İbn Kudâme, V, 41.

¹¹² İbn Rüşd, II, 204.

¹¹³ Kelvezânî, 289; Makdisî, I, 241.

¹¹⁴ İbn Rüşd, II, 206.

¹¹⁵ İbn Kudâme, V, 230.

¹¹⁶ İbn Rüşd, II, 207.

¹¹⁷ İbn Kudâme, V, 228.

¹¹⁸ İbn Rüşd, II, 207.

¹¹⁹ Kelvezânî 290.

5. Ulema müsakatın meyvalar henüz yenmeye yarar bir duruma gelmemişken yapılmasının caiz olduğunda müttefiktir.¹²⁰

Bu görüş isabetlidir.¹²¹

İ- Şirket Kitabı

1. İslam fukahası şirket-i inânın cevazında müttefiktir.¹²²

Bu görüş isabetlidir.¹²³

2. Ulema altın ve gümüş paraların ortaklık sermayesi olabileceğinde müttefiktir.¹²⁴

Bu görüş isabetlidir.¹²⁵

3. Ulema aynı cinsten ve kalitesi bir olan eşyanın ortaklık yapılabildiğinde müttefiktir.¹²⁶

Bu görüş isabetlidir.¹²⁷

4. Ulema kârın sermayeye tabi olduğunda yani sermayeler eşit olduğu zaman kârın da eşit bir biçimde bölüşülmesi gerektiğinde müttefiktir.¹²⁸

Bu görüş isabetlidir.¹²⁹

J- Şuf'a Kitabı

1. Şuf'a hakkında sıhhati sabit hadisler bulunduğu için şuf'a hükmünün sübutunda bütün ulema müttefiktir.¹³⁰

Bu görüş isabetlidir.¹³¹

¹²⁰ İbn Rüşd, II, 208.

¹²¹ İbn Kudâme, V, 227, 228.

¹²² İbn Rüşd, II, 210.

¹²³ Kelvezânî, 282; Makdisî, I, 239.

¹²⁴ İbn Rüşd, II, 210.

¹²⁵ Kelvezânî, 282.

¹²⁶ İbn Rüşd, II, 210.

¹²⁷ İbn Kudâme, V, 12.

¹²⁸ İbn Rüşd, II, 211.

¹²⁹ Kelvezânî, 284.

¹³⁰ İbn Rüşd, II, 214.

¹³¹ Kelvezânî, 320.

2. İslam uleması ev, dükkan, tarla gibi akarlarda şuf'a hakkı bulunduğunda müttefiktir.¹³²

Bu görüş isabetlidir.¹³³

3. Miras yolu ile iktisabda şuf'a bulunmadığında bütün fukaha müttefiktir.¹³⁴

Bu görüş isabetlidir.¹³⁵

4. Ulema muhayyerlik şartı ile satılan bir malda satış kesinleşmeden şuf'anın vacip olmadığında müttefiktir.¹³⁶

Bu görüş isabetlidir.¹³⁷

5. Ulema şuf'a hakkına sahip kimsenin peşin bedelle satılan malı sattığı aynı bedelle almak zorunda olduğunda müttefiktir.¹³⁸

Bu görüş isabetlidir.¹³⁹

6. Fukaha iki kişinin kendi aralarında müşterek bulunan tek bir eşyayı veyahutta tek bir hayvan ikiye bölündüğü taktirde bir işe yaramayacağı için bölüşülmediklerinde müttefiktir.¹⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁴¹

7. Ölçülen mal bir cins olduğu zaman eğer ortaklardan biri ölçülerek veya tartılarak taksimini isterse hisseler arasında ölçü veya tartı ile eşitlik sağlamanın şart olduğunda ihtilaf yoktur.¹⁴²

Bu görüş isabetlidir.¹⁴³

¹³² İbn Rüşd, II, 215.

¹³³ Kevsec, III, 102; Kelvezânî, 320

¹³⁴ İbn Rüşd, II, 216.

¹³⁵ Kelvezânî, 321.

¹³⁶ İbn Rüşd, II, 217.

¹³⁷ Kelvezânî, 322.

¹³⁸ İbn Rüşd, II, 217.

¹³⁹ Kelvezânî, 331; Makdisi, I, 258.

¹⁴⁰ İbn Rüşd, II, 224.

¹⁴¹ Kelvezânî, 580.

¹⁴² İbn Rüşd, II, 225.

¹⁴³ Kelvezânî, 580.

K- Rehin Kitabı

1. Rehini veren kimsenin hacir altında olmamasının şart olduğunda ihtilaf yoktur.¹⁴⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁴⁵

2. Ulema bir kimsenin yanında bulunan şeyin rahin olabilmesi için o şeyin o kimseye bir başkası tarafından rehin bırakılmasının şart olduğunda müttefiktir.¹⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁴⁷

3. Ulema, rehine bırakılan şeyin alacaklıya teslim edilmiş olmasının rehlin sıhhat şartı olduğunda müttefiktir.¹⁴⁸

Rahinin rehin bırakılan malı kabzetmesi gerekir.¹⁴⁹

4. Ulema, yolculukta rehin almanın cevazında müttefiktir.¹⁵⁰

Yolculukta ve mukim halde rehin alınabilir.¹⁵¹

5. Ulema, bir kimsenin herhangi bir kimseye bir şeyi rehin verirken ona “Eğer zamanında borcumu ödeyemezsem sana rehin bıraktığım şey senin olsun” demesinin rehlin verme akdinde konuşulması haram kılınan şartlardan olduğunda müttefiktir.¹⁵²

Hakkın ödenme zamanı geldiği halde rahin hakkını ödemeyecek olursa rehin bırakılan şeyi borç karşılığında mürtehinin alması şeklinde şart batıldır.¹⁵³

6. İmam Ahmed’e göre, eğer rehinde olan mal, binit veyahut sağım hayvanı olursa, ona yapılacak masraf karşılığında sütünü sağlamak veyahut ona binmek caizdir.¹⁵⁴

Mürtehinin hayvandan sütünü sağlaması veyahut binmesi ya da ondan yararlanması ona yapacağı masraf karşılığında caizdir.¹⁵⁵

¹⁴⁴ İbn Rüşd, II, 228.

¹⁴⁵ İbn Kudâme, IV, 217.

¹⁴⁶ İbn Rüşd, II, 229.

¹⁴⁷ Hırakî, 70; İbn Kudâme, IV, 218.

¹⁴⁸ İbn Rüşd, II, 230.

¹⁴⁹ Hırakî, 70; Kelvezânî, 258.

¹⁵⁰ İbn Rüşd, II, 230.

¹⁵¹ Kelvezânî, 258.

¹⁵² İbn Rüşd, II, 230, 231.

¹⁵³ Kelvezânî, s. 260.

¹⁵⁴ İbn Rüşd, II, 232.

¹⁵⁵ Kelvezânî, 261.

7. İmam Ahmed'e göre rehin alacaklının elinde emanet olduğundan, bir ziyana uğraması halinde ziyanı sahibine aittir ve eğer alacaklı onu korumada kusur göstermediğini söyler ve bunu yeminle pekiştirirse kabul olur.¹⁵⁶

Rehin, mürtehinin yanında emanettir ve emaneti korurken haddi aşmadığı takdirde meydana gelen bir ziyan tazmin ettirilmez.¹⁵⁷

8. Fukahanın cumhuruna göre rehini veren ve rehini alan alacak miktarı konusunda anlaşmazlığa düştüğü takdirde borçlunun sözü muteberdir.¹⁵⁸

Borçlu “Kölemi sana elli lira karşılığında rehnettim” dese, alacaklı “Hayır yüz lira karşılığında rehin aldım” dese yahut borçlu “Bu bir elbiseyi borç karşılığında rehin verdim” dese, mürtehin “Hayır, bu iki elbiseyi borç karşılığında rehin verdin” dese, söz yeminiyle birlikte borçlunun sözüdür.¹⁵⁹

L- Hacr Kitabı

1. Ulema henüz evlenme çağına gelmeyen yetimlerin malî harcamalarına hacr koymanın vücubunda müttefiktir.¹⁶⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁶¹

2. Bütün ulema babaları bulunan erkek çocukların kendilerinde olgunlaşma görülmedikçe hacr altından çıkmadıklarında müttefiktir.¹⁶²

Bu görüş isabetlidir.¹⁶³

3. Bütün ulema ölçüsüz hareket den kimse karısını boşadığı ya da onunla hulû yaptığı zaman boşama yahut hul'un geçerli olduğunda müttefiktir.¹⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁵

¹⁵⁶ İbn Rüşd, II, 232.

¹⁵⁷ Makdîsî, II, 232.

¹⁵⁸ İbn Rüşd, II, 233.

¹⁵⁹ Kelvezânî, 261.

¹⁶⁰ İbn Rüşd, II, 234.

¹⁶¹ İbn Kudâme, IV, 295..

¹⁶² İbn Rüşd, II, 235.

¹⁶³ İbn Kudâme, IV, 296.

¹⁶⁴ İbn Rüşd, II, 237.

¹⁶⁵ Hırakî, 73; İbn Kudâme, IV, 304.

M- Teflis Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Cumhur “Müflis olan kimse zengin ise hakim borçlular arasında parasını taksim eder.eğer fakir olup malı borçlarını karşılayamayacaksa aleyhinde iflas ile hükmedip onu malını harcamaktan men eder.” demiştir.¹⁶⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁷

2. Cumhur müflis hakkında iflas hükmü verilmeden önce müflisin bütün harcamalarının geçerli olduğunda müttefiktir.¹⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁶⁹

3. İmam Ahmed eğer alacaklının müflise verdiği mal bizzat duruyor, ancak onun karşılığını almamış ise, mal sahibi eğer malını geri almayıp diğer alacaklılarla taksime girmek istemezse kendi malını geri almakta öncelik hakkına sahip olduğunu söylemiştir.¹⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁷¹

4. İmam Ahmed’e göre satıcı malın satış bedelinden bir kısmını aldığı zaman diğer alacaklılarla beraber sıraya girmek zorundadır.¹⁷²

Bu görüş isabetlidir.¹⁷³

5. İmam Ahmed’e göre hiçbir şeyi bulunmayan müflisi alacaklıları ücretle çalıştırabilirler.¹⁷⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁵

6. Ulema hiçbir şeyi bulunmayan müflisin zengin olma ve borçlarını ödeyebilecek duruma gelme vaktine kadar borçlarının sakıt olduğunu söylemiştir.¹⁷⁶

¹⁶⁶ İbn Rüşd, II, 238.

¹⁶⁷ İbn Rüşd, II, 210.

¹⁶⁸ İbn Rüşd, II, 239.

¹⁶⁹ İbn Kudâme, IV, 282.

¹⁷⁰ İbn Rüşd, II, 240.

¹⁷¹ İbn Kudâme, IV, 266.

¹⁷² İbn Rüşd, II, 241.

¹⁷³ İbn Kudâme, IV, 278.

¹⁷⁴ İbn Rüşd, II, 245, 246.

¹⁷⁵ İbn Kudâme, IV, 288.

¹⁷⁶ İbn Rüşd,II, 245,246.

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁷

7. Ulema bir borçlu kimse iflas ettiğini ileri sürdüğü zaman doğru söylediği bilinmezse doğru söylediği anlaşılınca kadar hapsedilir. Ne zaman ki doğru söylediği anlaşılır veyahut alacaklıları onu doğrularsa serbest bırakılacağını söylemiştir.¹⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁷⁹

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1.Ulemanın cumhuru vadeli olan borçların borçlunun ölümü ile peşinleştiği görüşündedir.¹⁸⁰

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen bir rivayet göre vadeli borç peşinleşir. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise borçlunun varislerine güveniyorsa vadeli borç peşinleşmez.¹⁸¹

N- Sulh Kitabı

1. Ulema davalının dava edilen şeyi ikrar etmesi halinde davacı ile kendisini sulh etmesinin caiz olduğunda müttefiktir.¹⁸²

Bu görüş isabetlidir.¹⁸³

O- Kefalet Kitabı

1.Memleket fukahasının cumhuru şahıs kefaletinin de mal sebebiyle olduğu zaman caiz olduğunda müttefiktir.¹⁸⁴

¹⁷⁷ İbn Kudâme, IV, 290.

¹⁷⁸ İbn Rüşd, II, 246.

¹⁷⁹ İbn Kudâme, IV, 291.

¹⁸⁰ İbn Rüşd, II, 240.

¹⁸¹ İbn Kudâme, IV, 282.

¹⁸² İbn Rüşd, II, 246.

¹⁸³ İbn Kudâme, IV, 309.

¹⁸⁴ İbn Rüşd, II, 247.

Bu görüş isabetlidir.¹⁸⁵

2. Fukaha kişinin borcunu ödeyecek güçte olmadığı veyahut da borcunu ödeyebiliyorsa da ortadan kaybolduğu zaman kefilinin borcunu ödemek zorunda olduğunda müttefiktir.¹⁸⁶

Bu görüş isabetlidir.¹⁸⁷

3. İmam Ahmed'e göre alacaklı borçlu ya da kefilinden hangisinden isterse alacağını isteyebilir¹⁸⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁸⁹

4. Ulemanın cumhuruna göre ister doğrudan doğruya ister yanlışlıkla adam öldürmenin diyeti veyahut el kesmeyi gerektirmeyecek kadar az olan bir şeyi çalmanın değeri gibi cezadan ileri gelen mallar olsun hem mallar hem de şahıslar için kefil almak caizdir.¹⁹⁰

Bu görüş isabetlidir.¹⁹¹

Ö- Havale Kitabı

1. Ulemanın cumhuru havalenin kefaletin zıddı olduğu yani alacaklının havale edildiği kimse iflas ettiği zaman kendisine havale den borçlusuna tekrar dönemediği konusunda müttefiktir.¹⁹²

Bu görüş isabetlidir.¹⁹³

P- Vekâlet Kitabı

1. Fukaha hastanın kadının ve hazır bulunmayan erkeğin bizzat kendilerinin yapabildikleri işlerde başkalarını vekil tutabildiklerinde müttefiktir.¹⁹⁴

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁵

¹⁸⁵ İbn Kudâme, IV, 360.

¹⁸⁶ İbn Rüşt, II, 248.

¹⁸⁷ İbn Kudâme, IV, 360.

¹⁸⁸ İbn Rüşt, II, 248.

¹⁸⁹ Zuhaylî, V, 160.

¹⁹⁰ İbn Rüşt, II, 249.

¹⁹¹ İbn Kudâme, IV, 357.

¹⁹² İbn Rüşt, II, 252.

¹⁹³ İbn Kudâme, IV, 338.

¹⁹⁴ İbn Rüşt, II, 252.

¹⁹⁵ İbn Kudâme, IV, 51.

R- Lukata Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema, deve yitiğinin alınamadığında ve davar yitiğinin alınabildiğinde müttefiktir.¹⁹⁶

Deve yitiğini almak caiz olmaz. Ancak Peygamberimiz'e davar yitiği sorulduğu zaman "O ya senin, ya kardeşinin ya da kurdundur" buyurarak alınabileceğini söylemiştir.¹⁹⁷

2. İmam Ahmed'e göre yitiği olan kimse fakir ise yıl bittikten sonra onu yiyebilir. zengin ise onu sadaka olarak fakirlere verebilir. Bundan sonra şayet sahibi gelirse muhayyer olup ister sadakayı kabul edip sadakanın sevabına sahip olur, isterse yitiğinin kıymetini zenginden alır.¹⁹⁸

Bu görüş isabetlidir.¹⁹⁹

3. Ulema, insanlardan uzak ve ıssız çöllerde davar yitiğini bulan kimsenin onu yiyebildiğinde müttefiktir.²⁰⁰

Hayvanın telef olmasından korktuğu zaman davar yitiğini duyurmadan önce yemesi caizdir.²⁰¹

4. Ulema, deve yitiğinin ilan edilmesi gereken süre içinde zayi olması durumunda onu alırken şahit tutan kimsenin zayi olmasından sorumlu olmadığı müttefiktir.²⁰²

Yitik mal ilen edilmesi gereken süre içinde zail olursa, eğer teaddi olmazsa tazmin etmesine gerek yoktur. Çünkü onun yanında yitik mal emanettir.²⁰³

2) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. İmam Ahmed'e göre bulunan yitik malı yerden almak mekruhtur.²⁰⁴

Bu görüş isabetli değildir. Kişi bir malı bulursa onu alabilir ve kişiye bir yıl süreyle onu insan toplulukların olduğu yerde, mescid kapılarında duyurması gerekir

¹⁹⁶ İbn Rüşt, II, 256.

¹⁹⁷ Makdîsî, I, 244,245.

¹⁹⁸ İbn Rüşt, II, 256.

¹⁹⁹ İbn Kudâme, VI, 31.

²⁰⁰ İbn Rüşt, II, 257,258.

²⁰¹ Makdîsî, I, 245.

²⁰² İbn Rüşt, II, 258.

²⁰³ Makdîsî, I, 245.

²⁰⁴ İbn Rüşt, II, 255.

ve ne zaman o malın taliplisi gelir ve o malı vasfederse, malı şahide gerek kalmaksızın sahibine verir. Ancak yitik malı almamak daha efdaldır.²⁰⁵

S- Vedîa Kitabı

1. Fukaha, vedîanın emanet olduğunda yani bırakıldığı kimsenin ihmal ve kusuru olmaksızın zayi olması durumunda zararın sahibine ait olduğunda müttefiktir.²⁰⁶

Vedîa, emanet bırakılan kimsenin yanında ihmal ve kusur olmaksızın zayi olursa, ona tazmin yoktur.²⁰⁷

2. İmam Ahmed, bir kimsenin komşusundan duvarının üzerine ağaçların başını koymak için izin istemesi gibi mal sahibine zararı bulunmadığı halde yapan için maslahat bulunan teklifler için mal sahibi kabule zorlanır.²⁰⁸

Bu görüşü bulamadık. Ancak duvarına ağacın koyulması için izin istenmesi halinde , mal sahibinin bu ariyetten dönemeyeceğini söylemiştir.²⁰⁹

Ş- Gasb Kitabı

1. Ulema, ya gasbedenin eliyle veyahut onun elinde iken bir tabîî afet neticesinde zayi olan her çeşit menkul malın ceremesinin lazım geldiğinde müttefiktir.²¹⁰

Gasbedilen şey telef olur yahut ayıplanırsa, gasibin mal veznî veya keyli olursa mislini, vezni ya da keylî değil ise, kıyemî ise kıymetini vermesi gerekir.²¹¹

2. Cumhura göre gayr-i menkullerde gasbedildikleri zaman eğer zayi olurlarsa onların da ceremesi lazım gelir.²¹²

Bu görüş isabetlidir.²¹³

²⁰⁵İbn Kudâme; VI,3; Makdîsî, I, 244.

²⁰⁶İbn Rüşd, II, 260.

²⁰⁷Hırakî, 95; Kevsec, III, 101; Makdîsî, I, 248.

²⁰⁸İbn Rüşd, II, 264.

²⁰⁹Kelvezânî, 310.

²¹⁰İbn Rüşd, II, 265.

²¹¹Makdîsî, I, 254.

²¹²İbn Rüşd, II,265.

²¹³Makdisi,I, 255.

3. Başkasının malını gasbeden kimseye, eğer gasbettiği mal olduğu gibi duruyor ve onda bir değişiklik meydana gelmemişse, onu sahibine geri vermenin vücubunda, durmuyor ve mislî olan bir mal ise, sahibinde gasbedildiği zaman ne kadar idi ise o kadar vermenin vücubunda ihtilaf yoktur.²¹⁴

Kim bir şeyi gasbetmiş ise onu geri vermesi gerekir. Ancak gasbedilen mal telef olmuşsa veya ayıp meydana gelmişse mislî bir mal ise mislîni vermesi gerekir.²¹⁵

4. Ulema, bir kimse başkasının toprağında hurma ve benzeri meyva ağacını veyahut herhangi bir şeyi ekerse, o kimseye ektiği şeyi tekrar sökmesinin emrolunduğunda müttefiktir.²¹⁶

Bir kimse bir toprağı gasbetse ve onu ekse ektiği şeyi sökmesi istenir.²¹⁷

T- Hibe Kitabı

1. Ulema kişinin hacr ve hasta değil iken kesin olarak maliki bulunduğu bir şeyi başkasına hibe edebildiğinde müttefiktir.²¹⁸

Bu görüş isabetlidir.²¹⁹

2. Cumhur, hibeyi de vasiyete kıyas ederek “Hastanın malının üçte birinden fazla olan miktarının hibesi geçerli değildir” demiştir.²²⁰

Hastanın yabancıya malının üçte birinden fazlasını hibe etmesi caiz değildir. Nitekim hastanın hibesi hastanın vasiyeti şeklindedir.²²¹

3. Cumhura göre hacr konulan hastalıklar, korkutucu hastalıklardır.²²²

Savaş sırasında iki saf arasında bulunma, dalgalı denizde yolculuk, ülkede taun hastalığının olması gibi durumlar korkutucu hastalıklardır. Bu durumda olan

²¹⁴ İbn Rüşd, II, 266.

²¹⁵ Hırakî, 77; Makdîsî, I, 253,254.

²¹⁶ İbn Rüşd, II, 270.

²¹⁷ Hırakî, 77; Makdîsî, I, 255.

²¹⁸ İbn Rüşd, II, 274.

²¹⁹ Kelvezânî, 339.

²²⁰ İbn Rüşd, II, 274.

²²¹ Makdîsî, I, 266.

²²² İbn Rüşd, II, 275.

kimsenin hibesinin hükmü, vasiyetin hükmü gibidir, kişi malının üçte birinden fazlasını hibe edemez.²²³

4. Ülke fukahasının cumhuru, kişinin malının hepsini çocuklarından bazılarına hibe etmesinin veya hibede eşit tutmamasının mekruh olduğunu söylemiştir.²²⁴

Çocuklar arasını eşit tutmak vaciptir ve çocuklara mal hibe ederken, mirasları ölçüsünde aralarında eşitlik sağlanması gerekir.²²⁵

5. İmam Ahmed'e göre kişinin ortaklı olan malındaki hissesini hibe etmesi caizdir.²²⁶

Bu görüş isabetlidir.²²⁷

6. İmam Ahmed'e göre teslim ne hibenin sıhhati ne de kesinleşmesi için şart değildir.²²⁸

Bu görüş isabetlidir. Hibe edilecek mal malum ise, ister kabz olsun ister olmasın hibe geçerlidir.²²⁹

7. İmam Ahmed'e göre tartılan ölçülen şeylerde teslim şarttır.²³⁰

Bu görüş isabetlidir. Veznî ve keylî mallar dışında, mücerred akidle hibe lüzum ifade eder. Kabza gerek yoktur.²³¹

8. İmam Ahmed, hiçbir kimsenin hibesinden dönemeyeceğini söylemiştir.²³²

Hibeden dönmek caiz değildir. Ancak baba oğluna yaptığı hibeden dönebilir.²³³

²²³ Makdîsî, I, 266.

²²⁴ İbn Rüşd, II, 275.

²²⁵ Makdîsî, I, 265.

²²⁶ İbn Rüşd, II, 286.

²²⁷ İbn Kudâme, V, 383.

²²⁸ İbn Rüşd, II, 276.

²²⁹ Hırakî, 82; Makdîsî, I, 264.

²³⁰ İbn Rüşd, II, 277.

²³¹ Makdîsî, I, 264.

²³² İbn Rüşd, II, 279.

²³³ Hırakî, 82; Makdîsî, I, 265.

U- Vesâyâ Kitabı

1. Bütün fukaha terekede hissesi bulunan kimseye vasiyetin geçerli olmadığına müttefiktir.²³⁴

Bu görüş isabetlidir.²³⁵

2. Ulemanın cumhuruna göre yabancıya vasiyet mekruh olmakla birlikte caizdir.²³⁶

Bu görüş isabetlidir.²³⁷

3. Cumhura göre diğer varisler razı olurlarsa herhangi bir varise verilen vasiyet geçerlidir.²³⁸

Bu görüş isabetlidir.²³⁹

4. Cumhur ölüye edilen vasiyet hakkında eğer vasiyet eden kimse henüz ölmemişken vasiyet ettiği adam ölürse vasiyetin bozulacağını söylemiştir.²⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁴¹

5. Ulema varisi bulunan kimsenin malının üçte birinden fazlasını vasiyet edemeyeceğinde müttefiktir.²⁴²

Bu görüş isabetlidir.²⁴³

6. Varisi bulunmayan kimsenin malının üçte birinden fazlasını vasiyet etmesiyle ilgili olarak İmam Ahmed'den birbirine uymayan iki rivayet gelmiştir.²⁴⁴

Bu görüş isabetlidir. Nitekim İmam Ahmed'den gelen bir rivayet göre varisi bulunmayan kimse malının üçte birinden fazlasını vasiyet edemezken, diğer bir rivayette ise malının hepsini vasiyet edebileceği geçiyor.²⁴⁵

²³⁴ İbn Rüşt, II, 280.

²³⁵ Hırakî, 83; Makdîsi, I, 270

²³⁶ İbn Rüşt, II, 280.

²³⁷ Kevsec, II, 211.

²³⁸ İbn Rüşt, II, 280.

²³⁹ Hırakî, 83.

²⁴⁰ İbn Rüşt, II, 280.

²⁴¹ Kevsec, II, 213.

²⁴² İbn Rüşt, II, 281.

²⁴³ Kevsec, II, 211.

²⁴⁴ İbn Rüşt, II, 281.

²⁴⁵ Kevsec, II, 211; İbn Teymiyye, I, 593.

7. Ulema vasiyet eden kimsenin vasiyetinden dönebileceğinden yani vasiyetin bozulabilen akidlerden olduğunda müttefiktir.²⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁴⁷

8. Fukaha vasiyet edilen şeyin vasiyet edidiği kimseye ancak vasiyet edenin ölümünden sonra hak olduğunda müttefiktir.²⁴⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁴⁹

Ü- Feraiz Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1. Varis olduklarında ittifak edilen kimseler ölünün çocuk ve torunları, ana baba ve dedeleri, erkek ve kızkardeşleri, amca ve amca oğullarıdır.²⁵⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁵¹

2. Bütün İslam uleması ölen veyahut babadan kalan çocuklar içinde eğer hem erkek hem kadın bulunuyorsa her bir erkeğe iki kadının hissesi, eğer yalnız bir erkek ise kendisine mirasın hepsi eğer bir kadın ise mirasının yarısı ve eğer üç veyahutta üçten çok kadın ise kendisine mirasın üçte iksinin kaldığında müttefiktir.²⁵²

Bu görüş isabetlidir.²⁵³

3. Cumhura göre kadınların sayısı iki ise iki kıza da mirasın üçte ikisi düşer.²⁵⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁵⁵

4. Ulema çocuğun oğullarının da oğulları gibi aynı mirasa sahip olduklarında ve aynı kimseleri hacbettiğinde müttefiktir.²⁵⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁵⁷

5. Ulema ölünün özkızları terekenin üçte iksini aldıkları zaman beraberinde bulunan kız torunlara bir şey düşmediğinde müttefiktir.²⁵⁸

²⁴⁶ İbn Rüşd, II, 282.

²⁴⁷ Kevsec, II, 212; İbn Teymiyye, I, 591.

²⁴⁸ İbn Rüşd, II, 282.

²⁴⁹ İbn Teymiyye, I, 606.

²⁵⁰ İbn Rüşd, II, 284.

²⁵¹ İbn Kudâme, VI, 194.

²⁵² İbn Rüşd, II, 285.

²⁵³ Makdisi, I, 289.

²⁵⁴ İbn Rüşd, II, 285.

²⁵⁵ Makdisi, I, 289.

²⁵⁶ İbn Rüşd, II, 285.

²⁵⁷ İbn Kudâme, VI, 162.

²⁵⁸ İbn Rüşd, II, 285.

Bu görüş isabetlidir.²⁵⁹

6. Memleket fukahasının cumhuru kız torunlarının beraberinde kendi derecelerinde veyahut daha aşağı derecede erkek torun bulunursa bu erkek torun kız torunları asabeleştirebilir ve özkızların hissesi olan üçte ikiden artan kısmı onlarla ikili birli paylaşır demiştir.²⁶⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁶¹

7. Ulema çocuğu bulunmayan erkek ile çocuğu bulunan kadının eşlerine terekenin dörtte biri, çocuğu bulunmayan kadının eşine de terekenin yarısı ve çocuğu, bulunan erkeğin eşine de terekenin sekizde biri düştüğünde ve eşlerin hiçbir surette mirastan mahrum olmadıklarında ancak ölünün çocukları bulunduğu zaman hisselerinin çocuklarının bulunmadığı zaman az olduğunda müttefiktir.²⁶²

Bu görüş isabetlidir.²⁶³

8. Ulema eğer ölünün öz çocukları yahut torunları bulunursa anne babasından her birine mirasın altıda biri düştüğünde ve ölünün kardeşleri bulunduğu zaman annesinin hissesinin üçte birden altıda bire ineceğinde müttefiktir.²⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁶⁵

9. Ulema ana baba yahut yalnız baba bir kardeşlerin varis olduklarında ve bir kardeşe terekenin yarısı birden çok olan kızkardeşlere terekenin üçte ikisi ve erkek kadın, karışık kardeşlere de bir erkeğe iki kadının hissesi kadar düştüğünde müttefiktir.²⁶⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁶⁷

10. Ulema ölünün oğulları ile erkek torunlarının bir arada bulunmalarına kıyas ederek ana baba bir kardeşler yalnız baba bir kardeşlerle beraber bulundukları zaman onları hacb yani mirastan mahrum ederler diye icma' etmişlerdir.²⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁶⁹

11. Ulema ölünün özkızları terekenin üçte ikisini aldıkları zaman nasıl oğlunun kızlarına mirastan bir şey düşmüyorsa ölünün ana baba bir kardeşleri de terekenin

²⁵⁹ İbn Kudâme, VI, 164.

²⁶⁰ İbn Rüşt, II, 285.

²⁶¹ İbn Kudâme, VI, 167.

²⁶² İbn Rüşt, II, 286.

²⁶³ İbn Kudâme, IX, 170.

²⁶⁴ İbn Rüşt, II, 287.

²⁶⁵ İbn Teymiyye, I, 622.

²⁶⁶ İbn Rüşt, II, 288.

²⁶⁷ İbn Kudâme, VI, 167, 168.

²⁶⁸ İbn Rüşt, II, 289.

²⁶⁹ İbn Kudâme, VI, 167.

üçte ikisini aldıktan sonra yalnız baba bir kızkardeşine bir şey düşmediğinde müttefiktir.²⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁷¹

12. İmam Ahmed kocası, annesi, anababa bir kardeşleri ile yalnız ana bir kardeşi kalan kadının mirası hakkında ana baba bir kardeşleri ana bir kardeşler ortak kılmayacağına ve ana baba bir kardeşlere bir şey vermeyeceğini söylemiştir.²⁷²

Bu görüş isabetlidir.²⁷³

13. Fukaha babanın dedeyi hacbettiğinde ve babanın bulunmadığı zaman dedenin baba yerine geçtiğinde ve dedenin pay sahipleriyle beraber bulunduğu zaman asabe olduğunda müttefiktir.²⁷⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁷⁵

14. Ulema anne olmadığı zaman annenin annesine ve baba bulunmadığı zaman babanın annesine terekenin altıda birinin düştüğünde ve bu iki büyük annenin beraber bulunduklarında altıda birinin aralarında müşterek olduğunda müttefiktir.²⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁷⁷

15. İmam Ahmed bir tanesi anne iki tanesi de baba tarafından olmak üzere üç büyük anneye miras düştüğünü söyler ki bunlar annenin annesi babanın annesi ve dedenin annesidir.²⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁷⁹

16. İmam Ahmed'e göre babaanne baba ile hacbolunur.²⁸⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁸¹

²⁷⁰ İbn Rüşd, VI, 289.

²⁷¹ İbn Kudâme, VI, 167.

²⁷² İbn Rüşd, II, 289, 290.

²⁷³ İbn Kudâme, VI, 172.

²⁷⁴ İbn Rüşd, II, 290.

²⁷⁵ Kelvezânî, 612, 613.

²⁷⁶ İbn Rüşd, II, 293.

²⁷⁷ İbn Kudâme, VI, 189, 195.

²⁷⁸ İbn Rüşd, II, 293.

²⁷⁹ Makdisî I, 289.

²⁸⁰ İbn Rüşd, II, 294.

²⁸¹ Kelvezânî, 619.

17. Memleket fuakahası müslümanın gayr-i müslimden miras alamadığında müttefiktir.²⁸²

Bu görüş isabetlidir.²⁸³

18. Ulema bir dine mensup iki gayri müslimin miras alabildiklerinde müttefiktir.²⁸⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁸⁵

19. İmam Ahmed yahudi ve hristyanlar gibi her biri bir dine mensup iki gayr-i müslimin birbirinden miras alamayacağı görüşündedir.²⁸⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁸⁷

20. Cumhur İslamda zina mahsülü olan çocukların babalarına ilhak olunamayacağına müttefiktir.²⁸⁸

Bu görüş isabetlidir.²⁸⁹

21. Ulema kölesini kendi adına zadlayan kimsenin köle üzerinde vela hakkına sahip olduğunda yani eğer kölenin varisi bulunmazsa kendisinin kölenin varisi olduğunda kölenin varisi bulunur da terekenin tamamı varise kalmıyorsa kendisinin kölenin asabesi olup terk eden geri kalanın kendisine düştüğünde müttefiktir.²⁹⁰

Bu görüş isabetlidir.²⁹¹

22. Ulema vela hakkını başkasına satmanın veya hibe etmenin caiz olmadığına müttefiktir.²⁹²

Bu görüş isabetlidir.²⁹³

²⁸² İbn Rüşd, II, 295.

²⁸³ Makdisî I, 305.

²⁸⁴ İbn Rüşd, II, 296.

²⁸⁵ İbn Kudâme, VI, 246.

²⁸⁶ İbn Rüşd, II, 296.

²⁸⁷ İbn Kudâme, VI, 247.

²⁸⁸ İbn Rüşd, II, 300.

²⁸⁹ İbn Kudâme, VI, 228..

²⁹⁰ İbn Rüşd, II, 303.

²⁹¹ İbn Kudâme, VI, 279.

²⁹² İbn Rüşd, II, 303.

²⁹³ İbn Kudâme, VI, 281.

23. İmam Ahmed kişi kölesine sen adaksın dediği zaman kendisinin velasının kendisine ait olduğu görüşündedir.²⁹⁴

Bu görüş isabetlidir.²⁹⁵

24. Ulemanın cumhuru kadın vela yoluyla ya bizzat azatladığı kimseden ya da azatladığı kimseye oğlu veya azatlısı gibi nesep veyahut vela yoluyla ulaşan kimseden vela azatlısı gibi miras aldığı müttefiktir.²⁹⁶

Bu görüş isabetlidir.²⁹⁷

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1. İmam Ahmed kendisi ile mülâane edilen kadının zina mahsulü olduğuna hükmolunan çocuğun asabesiyle ilgili olarak annesinin asabesinin ancak annesi bulunmadığı zaman kendisinin asabesi olduğunu , zira babası belli olmadığı için annesinin kendisine baba sayıldığını söylemiştir.²⁹⁸

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre çocuğun asabesi annesinin asabesidir. Annesinin olup olmaması önemli değildir. İmam Ahmed'den gelen diğer bir rivayete göre ise böyle çocuğun annesi onun asabesidir. Ancak annesi olmadığı zaman annesinin asabesi kendisinin asabesi olur.²⁹⁹

V- İtk Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema hasta sefih ve çocuk olmayan ve vucudu sağlam, mali durumu yerinde, tam ve kesin mülkiyet sahibi olan kimsenin kölesinin azatlamasının geçerli olduğunda müttefiktir.³⁰⁰

²⁹⁴ İbn Rüşt, II, 304.

²⁹⁵ Makdisî, I, 310.

²⁹⁶ İbn Rüşt, II, 304, 305.

²⁹⁷ Makdisî, I, 314.

²⁹⁸ İbn Rüşt, II, 298.

²⁹⁹ Kelvezânî, 623.

³⁰⁰ İbn Rüşt, II, 306.

Bu görüş isabetlidir.³⁰¹

2. İki kişi arasında müşterek olup ortaklardan birinin azadladığı köle hakkında İmam Ahmed “ eğer hissesini azatlayan ortak zengin ise diğer ortağın hissesi de azatlanmış olur. Ancak ortağına ait olan bu hissenin değeri ne ise ortağına ödemek zorunda olduğu için kölenin velası ona ait olur. Eğer hissesini azatlayan ortak fakir ise ona bir şey lazım gelmez ve sadece bir kısmı azatlanmış kalıp kölelerin ahkamına tabi olur.” demiştir.³⁰²

Bu görüş isabetlidir.İki kişi arasında müşterek olan bir köle azatlandığı zaman eğer hissesini azatlayan zengin ise diğer ortağın hissesi de azatlanmış olur.ancak ortağına kölenin kıymetini ödemek zorundadır .kölenin velası ona ait olur. Ancak hissesini azatlayan fakir ise köle ancak hissesi oranında azatlanmış olur.³⁰³

3. Cumhura göre eğer hasta iyileşirse azatlaması geçerlidir. İyileşmeyip ölürse azatladığı köle malının üçte birinden çıkar.³⁰⁴

Bu görüş isabetlidir.³⁰⁵

4. Cumhur azatlayanın ortağının isterse kendi hissesini azatlayacağı, isterse kendi hissesi aleyhine kıymet koyacağı görüşündedir.³⁰⁶

Bu görüş isabetlidir.³⁰⁷

5. İmam Ahmed kişi tamamına sahip olduğu bir kölenin bir kısmını azatladığı zaman hepsi azatlanmış olur demiştir.³⁰⁸

Bu görüş isabetlidir.³⁰⁹

6. Ulemanın cumhuru kişinin akrabalarından herhangi birine sahip olduğu zaman o akrabasının da azatlanacağı görüşündedir.³¹⁰

³⁰¹ İbn Kudâme, X, 280,281.

³⁰² İbn Rüşt, II, 306.

³⁰³ Hırakî, 161;Kelvezânî, 368; Makdisî, I, 316.

³⁰⁴ İbn Rüşt, II, 306.

³⁰⁵ İbn Kudâme, X, 307.

³⁰⁶ İbn Rüşt, II, 307.

³⁰⁷ Hırakî, 161.

³⁰⁸ İbn Rüşt, II, 309.

³⁰⁹ Kelvezânî, 368.

³¹⁰ İbn Rüşt, II, 310.

Bu görüş isabetlidir.³¹¹

7. İmam Ahmed kişi hastalandığında bütün kölelerini azatladığı zaman eğer onun başka malı yoksa ölümünden sonra köleler üç bölük yapılır ve aralarında kura çekilerek kuranın isabet ettiği bölüğün azatlanmasına hükmedilir. Öldükten sonra kölenin azatlanmasını vasiyet eden kimse de böyledir.³¹²

Bu görüş isabetlidir.³¹³

8. İmam Ahmed'e göre azatlanan kölenin malı efendisininindir.³¹⁴

Bu görüş isabetlidir.³¹⁵

9. Ulema “ Sen hürsün”, “Sen azatsın” deyimleri ve bu deyimlerden türeyen deyimler gibi sarih deyimlerden biriyle kişi köle veya cariyesine hitap etse maksadım onu azatlamak değildi dese bile kölenin azatlandığında icma' etmiştir.³¹⁶

Bu görüş isabetlidir.³¹⁷

10. Ulema bir kimsenin cariyesinin karnında taşıdığı yavruyu azatladığı zaman cariyesinin değil yalnız yavrunun azatlandığında müttefiktir.³¹⁸

Bu görüş isabetlidir.³¹⁹

11. Ulema bir kimsenin kölesine “Bana şu kadar yıl hizmet etmen şartı ile seni azatladım” diyen kimsenin bu şartının sıhhatinde müttefiktir.³²⁰

Bu görüş isabetlidir.³²¹

12. İslam fukahasının tümü kitabet akdinin mendup olduğunu söylemiştir.³²²

Bu görüş isabetlidir.³²³

³¹¹ Makdisî, I, 316.

³¹² İbn Rüşt, II, 311.

³¹³ Kelvezânî, 369.

³¹⁴ İbn Rüşt, II, 312.

³¹⁵ İbn Kudâme, X, 307.

³¹⁶ İbn Rüşt, II, 312.

³¹⁷ İbn Kudâme, X, 279.

³¹⁸ İbn Rüşt, II, 312.

³¹⁹ Makdisî, I, 317.

³²⁰ İbn Rüşt, II, 313.

³²¹ İbn Kudâme, X, 312.

³²² İbn Rüşt, II, 313.

³²³ İbn Kudâme, X, 313.

13.Ulema kitabet bedelinin de satış bedeli gibi cins ve miktarı malum olduğuzaman caiz olduğunda müttefiktir.³²⁴

Bu görüş isabetlidir.³²⁵

14. Ulema kitabet akdinin vadeli olarak yapılmasının cevazında müttefik oldukları gibi bedelinin akit anında kölenin elinde mevcut olduğu taktirde peşin verilmesinin şart koşulmasının cevazında da müttefiktir.³²⁶

Bu görüş isabetlidir.³²⁷

15. İmam Ahmed köle ile efendi arasında yiyecek maddesini taslim almadan başkasına satmak, alacağın alacakla değiştirilmesi, ve vadesinden önce ödenmesi şartıyla başkasında bulunan alacakta indirim yapmak gibi iki yabancı arasında yapılmayan değişimlerin caiz olmadığını söylemiştir.³²⁸

Bu görüş isabetlidir.³²⁹

16. Ulema bir kimse eğer kölesine “Bin dirhem karşılığında seninle kitabet akdini yaptım. Bu parayı verdiğin zaman hürsün” derse köle bunu ödediğizaman azad olunduğunda müttefiktir.³³⁰

Bu görüş isabetlidir.³³¹

17.Cumhur birden çok kölelerle bir akitte kitabet yapmanın cevazını benimsemiştir.³³²

Bu görüş isabetlidir.³³³

18. İmam Ahmed kişinin kendisi ile başkası arasında müşterek bulunan köle ile yalnız kendi hissesi üzerinde kitabet akdini yapabileceğini söylemiştir.³³⁴

Bu görüş isabetlidir.³³⁵

³²⁴ İbn Rüşd, II, 314.

³²⁵ Makdisî, I, 320.

³²⁶ İbn Rüşd, II, 314.

³²⁷ Makdisi,I, 320.

³²⁸ İbn Rüşd, II, 314.

³²⁹ İbn Kudâme, X, 387.

³³⁰ İbn Rüşd, II, 314..

³³¹ Makdisi,I, 320.

³³² İbn Rüşd, II, 315.

³³³ Kelvezânî, 375.

³³⁴ İbn Rüşd, II, 316.

³³⁵ İbn Kudâme, X, 367.

19.Ulema kendisiyle kitabet akdi yapılan kölenin kitabet bedelinin bütün taksitlerini ödediği zaman azatlandığında müttefiktir.³³⁶

Bu görüş isabetlidir.³³⁷

20.Borcunu ödeyemeyecek duruma düşen kölenin köle kaldığında bütün ulema müttefiktir.³³⁸

Bu görüş isabetlidir.³³⁹

21.Ulema kitabet bedelinden bir şey ödememişken ölen kölenin beraberinde çocuğu bulunmadığı zaman köle kaldığında müttefiktir.³⁴⁰

Bu görüş isabetlidir.³⁴¹

22.Ulema efendinin kendisiyle kitabet akdi yaptığı kölesinin malından herhangi bir şey alamadığı ve malı içinde herhangi bir şeyden yaralanmadığı hususunda müttefiktir.³⁴²

Bu görüş isabetlidir.³⁴³

23. İmam Ahmed kendisi ile kitabet akdi yapılan kölenin eğer efendisi yolculuğa çıkmamasını şart koşmazsa yolculuğa çıkabileceğini söyler. İmam Ahmed mutlak kitabet akdinin yolculuğa çıkmasına mani olmadığını söyler.³⁴⁴

Bu görüş isabetlidir.³⁴⁵

24.İmam Ahmed'e göre kendisiyle kitabet akdi yapılan cariyeye eğer onunla kitabet akdi yaparken şart koşarsa cinsel ilişkide bulunabilir.³⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.³⁴⁷

³³⁶ İbn Rüşt, II, 317.

³³⁷ . Makdisi,I, 320.

³³⁸ İbn Rüşt, II, 318.

³³⁹ Makdisi,I, 322.

³⁴⁰ İbn Rüşt, II, 318.

³⁴¹ Makdisi,I, 322.

³⁴² İbn Rüşt, II, 322.

³⁴³ Makdisi,I, 321..

³⁴⁴ İbn Rüşt, II, 322.

³⁴⁵ İbn Kudâme, X, 352.

³⁴⁶ İbn Rüşt, II, 322.

³⁴⁷ Kevsec, II, 256; Makdisi,I, 322.

25. İmam Ahmed kendisi ile kitabet akdi yapılan köle eğer iflas edip de malı borçlarını karşılayacak kadar bulunmazsa alacaklıların köleninin rakabesine müdahale hakları olduğunu söyler. Meğer ki kitabet bedelinin tamamını ödeyemediği için efendisi ona el koysun.³⁴⁸

Bu görüşü bulamadık.

26. Bütün ulema kişinin kölesini tedbir etmesinin cevazında müttefiktir.³⁴⁹

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁰

27.İmam Ahmed kişinin yaptığı tedbirinden dönüp onu satabildiği görüşündedir.³⁵¹

Bu görüş isabetlidir.³⁵²

28.Ulemanın cumhuru tedbir edilen cariye ile cinsel ilişkide bulunmanın cevazında müttefiktir.³⁵³

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁴

29.Cumhura göre tedbir edilen köle sahibinin malının üçte birinden çıkar.³⁵⁵

Bu görüş isabetlidir. Tedbir malda yapılan teberrudurve vasiyet gibidir.Bu yüzden üçte birinden fazla olamaz.³⁵⁶

30. Ülke fukahasının cumhuru ümmü'l veled olan cariyenin satılmayacağı ve efendisi öldüğü zaman malından zatlanmış olduğu görüşündedir.³⁵⁷

Bu görüş isabetlidir.³⁵⁸

31. Ulema kişi cariyeye malik olduktan sonra eğer cariye ondan gebe kalırsa onun ümmü veledi olduğunda müttefiktir.³⁵⁹

³⁴⁸ İbn Rüşd, II, 324.

³⁴⁹ İbn Rüşd, II, 325.

³⁵⁰ Makdisi,I, 317.

³⁵¹ İbn Rüşd, II, 327.

³⁵² Kelvezânî, 372; Makdisi,I, 318.

³⁵³ İbn Rüşd, II, 327.

³⁵⁴ Kevsec, III, 75; Makdisi,I, 318.

³⁵⁵ İbn Rüşd, II, 326.

³⁵⁶ Makdisi,I, 317..

³⁵⁷ İbn Rüşd, II, 329.

³⁵⁸ Makdisi,I, 324.

³⁵⁹ İbn Rüşd, II, 330.

Bu görüş isabetlidir.³⁶⁰

32.Ümmü'l veled olan cariyenin efendisi öldüğü zaman azatlanmış olduğunda bütün ulema müttefiktir.³⁶¹

Bu görüş isabetlidir.³⁶²

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1. Kendisi ile kitabet akdi yapılan kölenin satışı cumhura göre caiz değildir. Meğer kölenin kitabet akdi üzerinde kalması alıcıya şart koşulsun.³⁶³

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre kitabet akdi yapılan kölenin satışı caizken, İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise böyle kölenin satımı caiz değildir.³⁶⁴

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. Cumhur efendinin köle veya cariyesine “oğlum, kızım, babam, annem” demesi halinde azatlanacağı görüşündedir.³⁶⁵

İmam Ahmed'den bu konuda gelen herhangi bir görüş yoktur. Ancak Ebu Ya'la'ya göre bu durumda kişi azatlanmış olmaz. Mezhepte ise böyle kölenin azatlanacağı geçer.³⁶⁶

Tezimizin bu bölümünde 184 görüş inceledik. Bu görüşlerden 4 tanesi Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli iken, 4 tane görüşünün hatalı olduğunu tesbit ettik. 176 görüşte ise müellifin isabet ettiğini tesbit ettik.

Tezimizin son bölümünde ise Ahmed b. Hanbel'e ukubat alanındaki görüşlerin tesbitini ve tahkikini yapacağız.

³⁶⁰ Kelvezânî, 378.

³⁶¹ İbn Rüşd, II, 330.

³⁶² Hırakî, 167; Makdisi, I, 324.

³⁶³ İbn Rüşd, II, 322.

³⁶⁴ İbn Kudâme, X, 386.

³⁶⁵ İbn Rüşd, II, 312.

³⁶⁶ Kelvezânî, 367.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

UKÛBÂT İLE İLGİLİ NAKLEDİLEN GÖRÜŞLER VE TAHKİKİ

A- Kısas Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema, deli olmayan ve ergenlik çağına gelen bir kimseye, bir başkasını kendi isteği ile bizzat ne tek başına öldürdüğü zaman kısas lazım geldiğinde müttefiktir.³⁶⁷

Bu görüş isabetlidir. Kisasın olması için gerekli şartlardan biri katilin mükellef olmasıdır. Deli ve çocuğa kısas yoktur.³⁶⁸

2. Ulema kısası gerektiren öldürmelerin bilerek işlenen öldürmeler olduğunda müttefiktir.³⁶⁹

Bu görüş isabetlidir.³⁷⁰

3. İmam Ahmed “Hür köleyi öldürdüğü zaman kısas olunmaz” demiştir.³⁷¹

Bu görüş isabetlidir. Hür köle karşılığında öldürülmez.³⁷²

4. Ulema, din, sınıf, cinsiyet ve sayı eşitliği açısından ölenin ve öldürenin kanının birbirine denk olması durumunda kısas gerektiğinde müttefiktir.³⁷³

Bu görüş isabetlidir.³⁷⁴

5. İmam Ahmed, öldürülenin müslüman, ölenin gayr-i Müslim olması durumunda, kısas gerekmediği görüşündedir.³⁷⁵

Bu görüş isabetlidir. Müslüman kafire karşı öldürülmez.³⁷⁶

³⁶⁷ İbn Rüşd, II, 331.

³⁶⁸ Makdîsî, II, 118.

³⁶⁹ İbn Rüşd, II, 322.

³⁷⁰ Kelvezânî, 511.

³⁷¹ İbn Rüşd, II, 333.

³⁷² Kevsec, II, 400; Makdîsî, II, 119.

³⁷³ İbn Rüşd, II, 333.

³⁷⁴ Makdîsî, II, 118.

³⁷⁵ İbn Rüşd, I, 334.

³⁷⁶ Kevsec, II, 402.

6. Ulema, ölenin sahiplerinin isterlerse öldüreni kısas edeceğinde, isterlerse diyet karşılığında veyahut diyetsiz olarak bağışlayacağına müttefiktir.³⁷⁷

Bu görüş isabetlidir. Kasden adam öldürmenin mûcibi kısastır. Ancak kısas muayyen olarak vacip değildir. Kasden öldürmede vacip olan kısas yahut diyetten birisidir. Veli ise herhangi birisini tayin etmekte serbesttir. Aynı şekilde velinin canının rızası olmaksızın cânıyı affetme yetkisi vardır.³⁷⁸

7. İmam Ahmed, “ Öldüren, ister muvafakat etsin ister etmesin, ölenin sahipleri isterlerse onu diyet karşılığında bağışlayabilir” demiştir.³⁷⁹

Bu görüş isabetlidir. Dilerse veli, katilin iznine bakmaksızın onu diyet karşılığında bağışlayabilir.³⁸⁰

8. İmam Ahmed her varisin sözünün gerek kısasın gerekse diyetteki hissesinin düşmesinde geçerli olduğunu söylemiştir.³⁸¹

Bu görüş isabetlidir.³⁸²

9. Bir kimseyi kasten öldüren hamile kadından ise, doğum yapmadan kısas almanın caiz olmadığına ihtilaf yoktur.³⁸³

Bu görüş isabetlidir.³⁸⁴

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1. İmam Ahmed kısasın bizzat öldürene lazım geldiğini, emredene lazım gelmediğini, ancak emredenin başka şekilde cezalandırılacağını söylemiştir.³⁸⁵

Bu konuda İmam Ahmed'den iki rivayet gelmiştir. İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre bizzat emredene kısas gerekir; emredene başka ceza gerekir.³⁸⁶ İmam

³⁷⁷ İbn Rüşd, II, 336.

³⁷⁸ İbn Teymiyye, II, 262.

³⁷⁹ İbn Rüşd, II, 336.

³⁸⁰ İbn Teymiyye, II, 262.

³⁸¹ İbn Rüşd, II, 337.

³⁸² Kelvezânî, 511.

³⁸³ İbn Rüşd, II, 339.

³⁸⁴ Makdîsî, II, 122.

³⁸⁵ İbn Rüşd, II, 331,332.

³⁸⁶ Kevsec, III, 72.

Ahmed'den gelen diğre rivayette ise, hem mükrihe hem de mükrehe kısas lazım gelir. Ancak mükreh mümeyyiz değilse bu durumda sadece mükrihe kısas lazım gelir.³⁸⁷

2. İmam Ahmed, “Birden çok kişi bir kişiyi öldürdükleri zaman ister çok ister az olsunlar onlara kısas lazım gelir” demiştir.³⁸⁸

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre bir topluluk bir tek kişiyi öldürürse kısas gerekmez, onlara diyet gerekir. Diğer bir rivayete göre ise katılan herkes için kısas gerekir.³⁸⁹ İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise , birden çok kişi birini öldürdüğü zaman maktülün ailesi dilediği kimse için kısas ister ya da dilediği kimseyi bağışlar yada dilediği kimseden diyet alır.³⁹⁰

3. İmam Ahmed ölenin varisleri onu bağışladıktan sonra herhangi bir cezanın lazım gelmeyeceği görüşündedir.³⁹¹

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre kişi, bir kişiyi kasden öldürdükten sonra varisleri onu bağışlasa bile ona diyet gerekir. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayete göre ise af ettiği zaman kişiye bir şey gerekmez.³⁹²

B- Cirah Kitabı

1. Ulema, bir kimsenin herhangi bir organını kesen kimseye eğer o organın kesilmesi kısası gerektiriyorsa kısas lazım geldiğinde müttefiktir.³⁹³

Bu görüş isabetlidir. Organları kesmenin cezası ya kısastır veya herhangi bir sebep dolayısıyla kısasın uygulanmasına imkan olmazsa onun yerine geçmek üzere diyet veya tazirdir.³⁹⁴

2. Eğer yaralama ile kişinin bir organı sakat olursa, bu yaralanmanında kısası gerektirmesi için kasten işlenmiş olmasının şart olduğunda ihtilaf yoktur.³⁹⁵

³⁸⁷ Kelvezânî, 505.

³⁸⁸ İbn Rüşd, II, 334.

³⁸⁹ Makdîsî, II, 126.

³⁹⁰ Kevsec, III, 80.

³⁹¹ İbn Rüşd, II, 338.

³⁹² Kelvezânî, 511.

³⁹³ İbn Rüşd, II, 339.

³⁹⁴ İbn Teymiyye, II, 248.

³⁹⁵ İbn Rüşd, II, 339, 340.

Bu görüş isabetlidir. Cinayetin kasten yapılmış olması gerekir.³⁹⁶

3. Cumhur, bir gözü kör olan kimsenin, iki gözü sağlam olan bir başkasının gözünü kasten çıkarması durumunda, gözleri sağlam olan kimse eğer isterse onun tek gözünü kısas edebilir.³⁹⁷

Bu görüş isabetlidir. Böyle bir durumda kişi ya diyetini vermekle ya da kısas istemekle muhayyerdir.³⁹⁸

4. İmam Ahmed, yaralayanın kendisinden kısas alınması yüzünden ölmesi halinde yaralayana bir şey lazım gelmeyeceği görüşündedir.³⁹⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁰⁰

5. Ulema, hür ve müslüman olan kimsenin diyetinin deve besleyenler için yüz deve olduğunda müttefiktir.⁴⁰¹

Bu görüş isabetlidir. Müslüman ve hür olan kimsenin diyeti bin miskal altın veya bin ikiyüz dirhem ya da yüz devedir.⁴⁰²

6. Cumhur, yirmi tanesi bir yıllık, yirmi tanesi iki yıllık, yirmi tanesi üç yıllık, yirmi tanesi dört yıllık dişi deve ile yirmi tanesi de iki yıllık erkek deve olmak üzere beş bölüktür.⁴⁰³

Bu görüş isabetlidir.⁴⁰⁴

7. Ulema, yanlışlıkla adam öldürmekten lazım gelen diyetin, bizzat öldürene değil, öldürenin ailesine yani baba tarafından erkek yakınlarına lazım geldiğinde müttefiktir.⁴⁰⁵

Bu görüş isabetlidir. Öldürme hatayla olursa onu akılesi öder.⁴⁰⁶

³⁹⁶ İbn Teymiyye, II, 248.

³⁹⁷ İbn Rüşt, II, 340.

³⁹⁸ İbn Teymiyye, II, 282.

³⁹⁹ İbn Rüşt, II, 342.

⁴⁰⁰ İbn Kudâme, IX, 444.

⁴⁰¹ İbn Rüşt, II, 342, 343.

⁴⁰² Hırakî, 126; Makdisî, II, 136; İbn Teymiyye, II, 287.

⁴⁰³ İbn Rüşt, II, 343.

⁴⁰⁴ Kevsec, III, 37; Makdisî, II, 138; İbn Teymiyye, II, 288.

⁴⁰⁵ İbn Rüşt, II, 345.

⁴⁰⁶ Hırakî, 126; Makdisî, II, 345.

8. Ulema, yanlışlıkla öldürülen kimsenin diyetinin üç şekilde, kasten öldürülen kimsenin diyetinin vade ile ödenmesi üzerinde anlaşmazlarsa hemen ödendiğinde müttefiktir.⁴⁰⁷

Bu görüş isabetlidir. Hatayla öldürülen kimsenin diyetini âkilesi üç yılda öder.⁴⁰⁸

9. Kasten adam öldürmenin diyeti cumhura göre âkileye değil, bizzat öldürene lazım gelir.⁴⁰⁹

Bu görüş isabetlidir. Kasten öldürmenin diyeti katilin malından karşılanır Âkileye yüklenmez.⁴¹⁰

10. Ulema, öldürülen kadının diyetinin öldüren erkeğin diyetinin yarısı olduğunda müttefiktir.⁴¹¹

Bu görüş isabetlidir. Müslüman hür kadının diyeti erkeğin diyetinin yarısıdır.⁴¹²

11. Ulema, hür kadının çocuğu ile efendisinde gebe olan cariyenin çocuğu için diyet olarak, bir köle veyahut cariyeye lazım geldiğinde müttefiktir.⁴¹³

Bu görüş isabetlidir. Hür müslüman cenin için gurre gerekir. Gurre bir köle cariyedir.⁴¹⁴

12. Ulema, lazım gelen köle veyahut cariyenin kıymeti, çocuğu düşüren kadının diyetinin yirmi birinden fazla olamayacağında müttefiktir.⁴¹⁵

Bu görüş isabetlidir.⁴¹⁶

13. Ulema hekimin yanlış teşhis ve tedavisi neticesinde ölen kimsenin diyetinin akilesine lazım geldiğinde müttefiktir.⁴¹⁷

Bu görüş isabetlidir.⁴¹⁸

⁴⁰⁷ İbn Rüşt, II, 345.

⁴⁰⁸ Makdisî, II, 138.

⁴⁰⁹ İbn Rüşt, II, 345.

⁴¹⁰ Hırakî, 126; Makdisî, II, 137.

⁴¹¹ İbn Rüşt, II, 346.

⁴¹² Kevsec, II, 395; Makdisî, II, 395.

⁴¹³ İbn Rüşt, II, 347.

⁴¹⁴ Makdisî, II, 141.

⁴¹⁵ İbn Rüşt, II, 347.

⁴¹⁶ Makdisî, II, 141.

⁴¹⁷ İbn Rüşt, II, 349.

14.Cumhur hayvanın çiğneyerek öldürdüğü kimsenin ölümünden binicisinin çekicisinin veyehut sürücüsünün sorumlu olduğu görüşündedir.⁴¹⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴²⁰

15.Ulema mûdihadan hafif yaralanmalarda diyetin olmadığı görüşündedir.⁴²¹

Bu görüş isabetlidir.⁴²²

16.Cumhura göre haşimede öldürme diyetinin onda biri lazım gelir.⁴²³

Bu görüş isabetlidir.⁴²⁴

17.Bütün ulema mûdiha denilen yaralamanın yanlışlıkla işlendiği zaman ona beş deve lazım geldiği görüşünde müttefiktir.⁴²⁵

Bu görüş isabetlidir. İmam Ahmed'e göre yüzdeki mudiha hariç diğerlerinde beş deve lazım gelir.Yüzdekinde ise on deve gerekir.⁴²⁶

18.Munakkilenin (kemiğin yerinden uçurulması) yanlışlıkla işlendiği zaman öldürme diyetinin onda biri ile onda birinin yarısının lazım geldiğinde ihtilaf yoktur.⁴²⁷

Bu görüş isabetlidir.⁴²⁸

19.Me'mûnenin kısas gerektirmediğinde ihtilaf yoktur.⁴²⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴³⁰

20.Ulema caifenin başın değil vücudun diğer yerlerinin yaralarından olup öldürme diyetininin üçte birini gerektirdiğinde ve kişinin sırtı ile karnında olduğu zaman caife olduğunda müttefiktir.⁴³¹

Bu görüş isabetlidir.⁴³²

⁴¹⁸ Kevsec,II, 422.

⁴¹⁹ İbn Rüşd,II, 348.

⁴²⁰ Kevsec, III, 45.

⁴²¹ İbn Rüşd,II, 350.

⁴²² Makdisi, II; 156, 157.

⁴²³ İbn Rüşd,II, 350.

⁴²⁴ Makdisi, II, 155.

⁴²⁵ İbn Rüşd, II, 350,351.

⁴²⁶ Kevsec, II, 391; İbn Teymiyye,II, 283.

⁴²⁷ İbn Rüşd,II, 351.

⁴²⁸ Kevsec, II, 393.

⁴²⁹ İbn Rüşd,II, 351.

⁴³⁰ Kevsec, II, 392.

⁴³¹ İbn Rüşd,II, 351.

⁴³² Kevsec,, II, 396.

21.Ulema her iki dudağın kesilmesi halinde tam diyet lazım geldiğinde müttefiktir.⁴³³

Bu görüş isabetlidir.⁴³⁴

22.Ulema husyeler için tam diyet lazım geldiğinde müttefiktir.⁴³⁵

Bu görüş isabetlidir.⁴³⁶

23.Ulemanın cumhuru dilin yanlışlıkla kesilmesi halinde tam diyet lazım geldiğinde ihtilaf etmemiştir.⁴³⁷

Bu görüş isabetlidir.⁴³⁸

24.Ulema burnun tamamının kesildiği zaman tam diyet lazım geldiğinde müttefiktir.⁴³⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁴⁰

25.Cim'a edebilen kimsenin zekerinde tam diyet lazım geldiğinde bütün ulema müttefiktir.⁴⁴¹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁴²

26.Ulemanın cumhuru parmaklar arasında ayırım yapmayarak her bir parmak için on deve üç mafsalları olan parmakların uçları içinde diyetin onda birinin üçte biri ve iki mafsallı olan parmağın başı için ise beş deve lazım geldiği görüşündedir.⁴⁴³

Bu görüş isabetlidir.⁴⁴⁴

27.Memleket fukahasının cumhuruna göre kalça kemiği ve kaburga kemiği için de değer biçilir.⁴⁴⁵

Bu görüş isabetlidir.⁴⁴⁶

⁴³³ İbn Rüşt,II, 352.

⁴³⁴ Hırakî, 128; Makdisi,II, 149.

⁴³⁵ İbn Rüşt,II, 353.

⁴³⁶ Hırakî, 128; Kevsec,II, 394.

⁴³⁷ İbn Rüşt,II, 353.

⁴³⁸ Hırakî, 128; Makdisi,II, 149.

⁴³⁹ İbn Rüşt,II, 353..

⁴⁴⁰ Hırakî, 128; Makdisi, II, 149.

⁴⁴¹ İbn Rüşt,II, 353..

⁴⁴² Hırakî, 128; Makdisi, II, 149.

⁴⁴³ İbn Rüşt,II, 354.

⁴⁴⁴ Hırakî, 128; Makdisi, II, 150

⁴⁴⁵ İbn Rüşt,II, 355.

28.Memleket fukahasının cumhuru ağızda bulunan her bir diş için diyet olarak beş deve lazım gelir demiştir.⁴⁴⁷

Bu görüş isabetlidir.⁴⁴⁸

C- Kasame Kitabı

1. İmam Ahmed kasame ile hükmolunduğu görüşündedir.⁴⁴⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁵⁰

2. İmam Ahmed kasamenin hükmünün kasıtlı öldürmelerde kısas yanlış öldürmede diyet olduğunu söylemiştir.⁴⁵¹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁵²

3.İmam Ahmede göre kasame ile hükmolunurken önce davacılar yemin ederler.⁴⁵³

Bu görüş isabetlidir.⁴⁵⁴

4. İmam Ahmed kasame ile ancak bir kişinin kısas olabileceği görüşündedir.⁴⁵⁵

Bu görüş isabetlidir.⁴⁵⁶

5. Ulemanın cumhuru ölünün kimler tarafından öldürüldüğü şüphesi bulunmadıkça yemin edilemeyeceğinde müttefiktir.⁴⁵⁷

Bu görüş isabetlidir.Ortada açıkça düşmanlık, saldırganlık olması ve davacının delili ve ikrarının bulunmaması durumunda kasame sözkonusudur.⁴⁵⁸

⁴⁴⁶ Hırakî, 128; Makdisi, II, 155, 156

⁴⁴⁷ İbn Rüşt,II, 354.

⁴⁴⁸ Makdisi, II, 150,151..

⁴⁴⁹ İbn Rüşt, II, 357.

⁴⁵⁰ Kevsec,III,33.

⁴⁵¹ İbn Rüşt, II, 358.

⁴⁵² Kelvezânî, 528.

⁴⁵³ İbn Rüşt, II, 359.

⁴⁵⁴ Kevsec, III, 35.

⁴⁵⁵ İbn Rüşt,II, 360.

⁴⁵⁶ İbn Teymiyye ,II, 299.

⁴⁵⁷ İbn Rüşt, II, 360.

⁴⁵⁸ Hırakî, 128.

D- Zina Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1. Ulema zinanın ne sıhhatli evlilik ne evlilik şüphesi ne efendilik cariyelik vasfı bulunmayan bir erkek ve kadının birbirleriyle cinsi münasibette bulunmaları olduğunda müttefiktir.⁴⁵⁹

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶⁰

2. Cumhur oğlunun yahut kızının cariyesi ile münasebette bulunan kimseye şer'i cezanın lazım gelmeyeceği görüşündedir.

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶¹

3. Evli hür ve Müslüman olan bir kimsenin zina ettiği zaman cezasının recm olduğunda ihtilaf yoktur.⁴⁶²

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶³

4. Ulema zina eden bekara lazım gelen cezanın 100 değnek olduğunda müttefiktir.⁴⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶⁵

5. Ulema cariyeye evlendikten sonra zina ederse cezasının elli değnek olduğunda müttefiktir.⁴⁶⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶⁷

6. Ulema köleyi cariyeyi kıyas ederek ona da zina ettiği zaman hüre lazım gelen cezanın yraisının lazım geldiğinde müttefiktir.⁴⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.⁴⁶⁹

⁴⁵⁹ İbn Rüşt, II, 362.

⁴⁶⁰ İbn Kudâme, IX, 56.

⁴⁶¹ Makdisi, II, 170.

⁴⁶² İbn Rüşt, II, 363.

⁴⁶³ Hırakî, 133; Makdisi, II, 172.

⁴⁶⁴ İbn Rüşt, II, 364.

⁴⁶⁵ Hırakî, 133; Makdisi, II, 364.

⁴⁶⁶ İbn Rüşt, II, 365.

⁴⁶⁷ İbn Kudâme, IX, 49..

⁴⁶⁸ İbn Rüşt, II, 365

⁴⁶⁹ Hırakî, 133; İbn Kudâme, IX, 49.

7.Ulema zinanın gerek kişinin ikrarı gerekse şahitlerin ifadesiyle sabit olduğunda müttefiktir.⁴⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷¹

8. İmam Ahmed kişinin zina ettiğini dört kez ve aralıklı olarak ikrar etmedikçe kendisine ceza lazım gelmeyeceği görüşündedir.⁴⁷²

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷³

9.Ulemanın cumhuru bir kimse eğer zina ettiğini söyledikten sonra ikrarından dönerse kabul olunur demiştir.⁴⁷⁴

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷⁵

10. Ulemanın cumhuru zina şahitlerinin zinanın hangi gün ve nerede işlendiği hakkındaki ifadeleri arasında farklılık bulunmaması gerektiği görüşündedir.⁴⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷⁷

11.Ulema arasında kendisine zorla tecavüz edilen kadına ceza lazım gelmediğinde ihtilaf yoktur.⁴⁷⁸

Bu görüş isabetlidir.⁴⁷⁹

2) Ahmed b. Hanbel'den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin İsabetli Olan Görüşü

1.İmam Ahmed recm cezası kendisine lazım gelen kimseye önce dayak atılır sonra recm edilir demiştir.⁴⁸⁰

İmam Ahmed'den gelen bir rivayet göre önce dayak atılır sonra recmedilirken diğer bir rivayet göre ise sadece recm edilir, sopa ile vurulmaz.⁴⁸¹

⁴⁷⁰ İbn Rüşt,II,364.

⁴⁷¹ Hırakî, 133; Makdisi ,II, 366.

⁴⁷² İbn Rüşt,II,366.

⁴⁷³ Hırakî, 133; Makdisi,II, 172.

⁴⁷⁴ İbn Rüşt,II,369.

⁴⁷⁵ Hırakî, 133; Kevsec;II, 441.

⁴⁷⁶ İbn Rüşt, II, 367.

⁴⁷⁷ Kermî, III, 321.

⁴⁷⁸ İbn Rüşt,II,368.

⁴⁷⁹ İbn Kudâme,IX, 57.

⁴⁸⁰ İbn Rüşt,II, 363.

⁴⁸¹ Hırakî, 133; İbn Kudâme,IX,40.

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşü

1. İmam Ahmed kişinin eşinin cariyesi ile münasebette bulunmasıyla ilgili olarak şunu söylemiştir.” Ona hiç ceza lazım gelmez .Ancak cariyeye isteyerek ona uymuş ise onun mülküne geçer.O da cariyenin kıymeti ile eşine borçlu olur.Eğer zorla cariyeye münasebette bulunmuş ise cariyeye azatlanmış olur ve kendisine cariyenin kıymeti lazım gelir.”⁴⁸²

Bu görüş hatalıdır .Çünkü İmam Ahmed’e göre eşinin cariyesiyle cima eden kimseye 100 değnek vurulur.⁴⁸³

2. Memleket fukahasının cumhuru bekar iken zina eden cariyeye 50 değnek lazım geldiği görüşündedir.⁴⁸⁴

Bu görüş hatalıdır. İmam Ahmed’den gelen bir rivayet göre bekar cariyeye ceza gerekmez, diğer rivayete göre ise böyle kişiye 100 değnek gerekir.⁴⁸⁵

3.İmam Ahmed şer’i cezaların çok sıcak ve çok soğuk havalarla, hastalık halinde uygulanabileceği, uygulanabilmesi için hiçbir kayıt olmayacağı görüşündedir.⁴⁸⁶

Bu görüş hatalıdır. Çok sıcak ve soğuk havalarda cezaların uygulanması tehirlenebilir. Hastalık halinde uygulamaya gelince İmam Ahmed’den gelen rivayete göre iyileşme ümidi olan hastalarda had cezası tehirlenmez.⁴⁸⁷

E- Kazif Kitabı

1.Ulema akıl ve buluğ olmak üzere iki vasfın kazfedenin şartı olduğunda müttefiktir.⁴⁸⁸

Bu görüş isabetlidir.⁴⁸⁹

⁴⁸² İbn Rüşd,II, 362,363.

⁴⁸³ İbn Kudâme, IX, 56,57.

⁴⁸⁴ İbn Rüşd, II, 365.

⁴⁸⁵ İbn Kudâme, IX, 49.

⁴⁸⁶ İbn Rüşd, II, 366.

⁴⁸⁷ İbn Kudâme, IX, 48.

⁴⁸⁸ İbn Rüşd,II, 368.

⁴⁸⁹ Kermî , III, 323.

2. Kazfedilenin şartlarının buluş, hürriyet, iffet, Müslümanlık ve tenasül aletinin bulunması olmak üzere beş olduğunda ittifak vardır.⁴⁹⁰

Bu görüş isabetlidir.⁴⁹¹

3. Ulema hür olan kimsenin başkasına kazfettiği zaman kendisine seksen değnek lazım geldiğinde müttefiktir.⁴⁹²

Bu görüş isabetlidir.⁴⁹³

4.Memleket fukahasının cumhuru kölenin kazif cezası hürün kazif cezasının yarısıdır demiştir.⁴⁹⁴

Bu görüş isabetlidir.⁴⁹⁵

5.Fukaha tek kişiye birkaç kere kazfeden kimseye eğer ettiği her kazfın cezası kendisine verildikten sonra bir daha kazfetmiş ise kendinse her bir kzfi için bir ceza ve eğer ettiği her kazfın cezası uygulanmadan kazfetmiş ise bütün kaifleri için sadece bir ceza lazım geldiğinde müttefiktir.⁴⁹⁶

Bu görüş isabetlidir.⁴⁹⁷

6.İmam Ahmed birden çok kişilere kazfeden kimseye ister hepsine birlikte ister ayrı ayrı kazfetmiş olsun bir ceza lazım gelir demiştir.⁴⁹⁸

Bu görüş isabetlidir.⁴⁹⁹

7.Ulema kazfedilen kimseye ceza lazım geldikten başka bir de eğer tevbe etmezse şahitliği kabul olunmaz diye müttefiktir.⁵⁰⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵⁰¹

⁴⁹⁰ İbn Rüşt, II,368.

⁴⁹¹ İbn Kudâme, IX ,76,77.

⁴⁹² İbn Rüşt,II, 369.

⁴⁹³ Kermî , III, 323.

⁴⁹⁴ İbn Rüşt, II, 369.

⁴⁹⁵ Kermî , III, 323.

⁴⁹⁶ İbn Rüşt,II, 369..

⁴⁹⁷ İbn Kudâme, IX, 89.

⁴⁹⁸ İbn Rüşt, II, 369.

⁴⁹⁹ Makdisi, II,176.

⁵⁰⁰ İbn Rüşt, II, 370.

⁵⁰¹ İbn Teymiyye II, 481.

F- Şurbü'l Hamr Kitabı

1. Ulema, kendi isteğiyle ve hiç kimsenin baskısı olmaksızın şarap içen kimseye içtiği ister az olsun, ister çok olsun ceza lazım geldiğinde müttefiktir.⁵⁰²

Bu görüş isabetlidir. Zaruret durumu dışında, şarabın azını da çoğunu da içmek haramdır. Ancak ikrah durumlarında zaruret halini giderecek kadar içmeye ruhsat vardır. Az olsun çok olsun içene had cezası uygulanır.⁵⁰³

2. Cumhur, içki içen kimseye seksen değnek vurulur demiştir.⁵⁰⁴

Bu görüş isabetlidir. Hürün haddi seksen değnektir.⁵⁰⁵

3. İmam Ahmed efendinin kölesini bütün suçlarından dolayı cezalandıracağı görüşündedir.⁵⁰⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁰⁷

4. Ulema içki içme suçunun gerek kişinin ikrarı ve gerekse iki şahidin ifadesiyle sabit olduğunda müttefiktir.⁵⁰⁸

Bu görüş isabetlidir. Bir kişinin şarap ve benzeri içkileri içtiğinin ispatı, ya iki erkek müslüman şahidin şahitlik etmesiyle ya da kendisinin bir kere yaptığını söylemesiyle olur.⁵⁰⁹

G- Sirkat Kitabı

1. Ulema, başkasının malını zimmet veya ihtisas yolu ile almanın cezayı gerektiren hırsızlık sayılmadığında müttefiktir.⁵¹⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵¹¹

⁵⁰² İbn Rüşd, II, 370.

⁵⁰³ Hırakî, 136; Kermî, III, 330; Makdîsî, II, 177.

⁵⁰⁴ İbn Rüşd, II, 371.

⁵⁰⁵ Hırakî, 136; Kermî, III, 330.

⁵⁰⁶ İbn Rüşd, II, 371.

⁵⁰⁷ Kelvezânî, 570, 571.

⁵⁰⁸ İbn Rüşd, II, 372.

⁵⁰⁹ İbn Kudâme, IX, 138, 139.

⁵¹⁰ İbn Rüşd, II, 372.

⁵¹¹ Kermî, III, 336.

2. Ulema, başkasının malını elinden zorla alan veyahut gücüne dayanarak güçsüz kimseler zulüm ve haksızlık eden kimsenin de elinin kesilmediğin de müttefiktir.⁵¹²

Bu görüş isabetlidir. Müntehibin(başkasının malını galebe ve zorbalıkla alan kimse) ve gasbeden kimsenin eli kesilmez.⁵¹³

3. Cumhur'a göre çalınması ile ceza lazım gelen malın muayyen bir nisab olması gerekir.⁵¹⁴

Bu görüş isabetlidir. Çalınan malın nisab olması gerekir ki, o da üç dirhemdir. Çalındığından dolayı el kesme cezasının uygulanması için gerekli şartlardan biri de nisaba ulaşmasıdır.⁵¹⁵

4. Ulema, hırsızlık yapan kimsenin ister hür, ister köle ister erkek ister kadın ister müslüman ister gayr-i Müslim olsun kendisine şer'i ceza lazım gelmesi için mükellef olmasının şart koşulduğunda müttefiktir.⁵¹⁶

Bu görüş isabetlidir. Hırsızın elinin kesilmesi için muhtar olması(iradesinde serbest ve İslam hükümlerini iltizam etmiş olması), mükellef olması, çalmayı ve hırsızlığın haram olduğunu bilmesi şarttır.⁵¹⁷

5. İmam Ahmed, çalınan mal hakkında çeyrek dinar, üç dirhem ile değerlendirilir, demiştir.⁵¹⁸

Bu görüş isabetlidir.⁵¹⁹

6. İmam Ahmed'e göre, birden çok kişi hırsızlık cezasını gerektiren miktarda bir şey çaldıkları zaman; çaldıkları şey aralarında taksim edildikleri zaman herbirinin hissesi nisabdan aşağı düşse bile, birlikte öaldıkları şeyin tamamı nisab olduğu için elleri kesilir.⁵²⁰

⁵¹² İbn Rüşt, II, 373.

⁵¹³ Makdîsî, II, 179; Kermî, III, 336.

⁵¹⁴ İbn Rüşt, II, 373.

⁵¹⁵ Hırakî, 135; Kevsec, II, 411; Kermî, III, 337.

⁵¹⁶ İbn Rüşt, II, 373.

⁵¹⁷ Kermî, III, 336.

⁵¹⁸ İbn Rüşt, II, 373, 374.

⁵¹⁹ Hırakî, 135; Kermî, III, 337.

⁵²⁰ İbn Rüşt, II, 374.

Bu görüş isabetlidir. Bir grup, kıymeti üç dirhem olan bir malı çalma olayına katılsa hepsinin elleri kesilir. Çünkü malın korunması zaruridir. Hırzı çiğneme hususunda bir kişi de bir grup da eşittir. Her birinin hissesi nisaba ulaşmasa bile elleri kesilir.⁵²¹

7. İslam fukahası hırsızın elinin kesilmesi için, çaldığı şeyin hırzından yani saklanması için âdet olduğu yerden almış olması gerektiğinde müttefiktir.⁵²²

Bu görüş isabetlidir. Hırsızın elinin kesilmesi için hırzından çıkarılması gerekir. Mal hırzdan alınmazsa el kesme cezası uygulanmaz.⁵²³

8. İmam Ahmed “ Mezar kefenin hırzı olduğu için, mezarları açıp ölü kefenlerini soyan kimsenin eli kesilir” demiştir.⁵²⁴

Bu görüş isabetlidir.⁵²⁵

9. Ulema, yaş sebze ve meyvelerle, ot, odun, su ve benzeri, aslı herkese mübeh olan şeylerden başka satışı ve karşılığında bedel alınması caiz olan ve fakat konuşmayan her çeşit mal ile hırsızın elinin kesildiğinde müttefiktir.⁵²⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵²⁷

10. Ulema, bir kimse bir şeyi çaldığı zaman eğer o şeyde hissesinin bulunduğu şüphesi varsa elinin kesilmeyeceğinde müttefiktir.⁵²⁸

Bu görüş isabetlidir. Ortalık şüphesi varsa, hissesinin bulunduğu şüphesi varsa o kimsenin eli kesilmez.⁵²⁹

11. Cumhur, çalınan mal, satışı ve karşılığında bedel alınması caiz olduktan sonra çeşidi ne olursa olsun eli kesilir.⁵³⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵³¹

⁵²¹ Hırakî, 135; İbn Kudâme, IX, 120.

⁵²² İbn Rüşt, II, 375.

⁵²³ Hırakî, 135; Makdîsî, II, 180; Kermî, III, 339.

⁵²⁴ İbn Rüşt, II, 375.

⁵²⁵ Hırakî, 135; Kevsec, II, 434.

⁵²⁶ İbn Rüşt, II, 376.

⁵²⁷ Kermî, III, 337.

⁵²⁸ İbn Rüşt, II, 376.

⁵²⁹ Kermî, III, 341.

⁵³⁰ İbn Rüşt, II, 376.

⁵³¹ Kermî, III, 339.

12. Ulemanın cumhuru, kölenin efendisinin malını çaldığı zaman elinin kesilmeyeceği görüşündedir.⁵³²

Bu görüş isabetlidir. Kölenin efendisinin malını çaldığı zaman eli kesilmez.⁵³³

13. İmam Ahmed, kişinin hem elinini kesilmesinin hem de çaldığı malın değerini vermesinin lazım geldiği görüşündedir.⁵³⁴

Bu görüş isabetlidir. El kesme ve mali tazminat cezaları birleştirilir. Hırsız çalınan şey duruyorsa aynısını, telef olduysa bedelini sahibine geri verir. Çalınan şey hırsızın elinde telef olduysa bedelini tazmin eder. Mesrûk misli ise bedelini, kıyemî ise kıymetini geri verir.⁵³⁵

14. Cumhur’a göre hırsızın eli sağ bilekten kesilir.⁵³⁶

Bu görüş isabetlidir. Kişinin sağ eli bileğinden kesilir.⁵³⁷

15. Ulema, malı çalınan kimsenin, eğer dava mahkemeye intikal etmemişken hırsızın bağışlarsa cezasının düşeceğinde müttefiktir.⁵³⁸

Bu görüş isabetlidir. Kişinin olayı hakime götürmeden önce, malını hibe ederse veya hırsıza satarsa el kesme cezası düşer. Ancak hâkime götürdükten sonra hibe eder veya satarsa el kesme cezası düşmez.⁵³⁹

16. Ulema, hırsızlık suçunun adaletli olan iki şahidin ifadesi ve hür olan kimsenin “Ben hırsızlık yaptım” diye ikrar etmesi ile sabit olduğunda müttefiktir.⁵⁴⁰

Bu görüş isabetlidir. Hırsızlık adil iki kişinin şehadetiyle ve kişinin iki kere hırsızlık yaptığını ikrar etmesiyle sabit olur.⁵⁴¹

⁵³² İbn Rüşd, II, 377.

⁵³³ Hırakî, 135; Kermî, 341.

⁵³⁴ İbn Rüşd, II, 377.

⁵³⁵ Hırakî, 135; Kermî, III, 344.

⁵³⁶ İbn Rüşd, II, 377.

⁵³⁷ Hırakî, 135; Makdîsî, II, 180; Kermî, III, 343.

⁵³⁸ İbn Rüşd, II, 378.

⁵³⁹ Makdîsî, I, 187.

⁵⁴⁰ İbn Rüşd, II, 379.

⁵⁴¹ Hırakî, 135; Kermî, III, 342.

17. İslam fukahasının cumhuru, “Kölenin, hırsızlık yaptığını ikrar etmesi ile kendisine ceza lazım gelir. Fakat onunla herhangi bir kimseye verecekli olmaz” demiştir.⁵⁴²

Bu görüş isabetlidir.⁵⁴³

H- Hirâbe Kitabı

1. Ulema, şehir dışına gidip gelen yolculara silah çekerek yollarını kesmenin soygunculuk olduğunda müttefiktir.⁵⁴⁴

Bu görüş isabetlidir.⁵⁴⁵

2. Ulema soyguncaya biri Allah’ın biri de kulların olmak üzere iki hak lazım geldiğinde ve Allah hakkının da soyguncunun öldürülmesini , asılmasını, çapraz olarak el ve ayaklarının kesilmesini ve yerinden sürülmesini gerektirdiğinde müttefiktir.⁵⁴⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁴⁷

3. Peygamber Efendimiz (sas) “Dinini değiştiren kimseyi öldürün” diye buyurduğu için ulema dinden çıkan kimsenin hükümet kuvvetleri ile çatışmasından yakalandığı zaman öldürülmesi gerektiğinde müttefiktir.⁵⁴⁸

Bu görüş isabetlidir. Ehl-i ilim mürtedin öldürülmesi gerektiğinde icma’ etmiştir.⁵⁴⁹

4. Cumhur, erkek ile kadın arasında ayrım yapmayıp, dinden çıkan kadının da öldürüleceğini söylemiştir.⁵⁵⁰

Bu görüş isabetlidir. Mükellef bir kişi kendi isteğiyle kadın da olsa, irtitad etse önce islam’a davet edilir, tevbe etmesi istenir, üç gün süre verilir ve tevbe etmesi

⁵⁴² İbn Rüşt, II, 379.

⁵⁴³ Kermî, III, 344.

⁵⁴⁴ İbn Rüşt, II, 379.

⁵⁴⁵ Hırakî, 136; Kermî, III, 344.

⁵⁴⁶ İbn Rüşt, II, 380.

⁵⁴⁷ Hırakî, 136.

⁵⁴⁸ İbn Rüşt, II, 383.

⁵⁴⁹ Hırakî, 132; Makdîsî, II, 187, 188.

⁵⁵⁰ İbn Rüşt, II, 383.

konusunda zorlanır ve hapsedilir. Tevbe ederse ceza uygulanmaz. Ancak ısrar ederse kılıçla öldürülür.⁵⁵¹

I- Akdiye Kitabı

1) Müellifin İsabetli Olan Görüşleri

1.Bütün ulema bizzat devlet başkanının da hakimlik edebildiğinde ve herhangi bir kimsenin hakimlik debilmesi için devlet başkanı tarafından tayin edilmiş olmasının şart olduğunda müttefiktir.⁵⁵²

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵³

2.Ulema hakimin ister Allah ister kul hakkı olsun bütün haklarka ilgili olan davanın halli, valisi bulunmayan kadınların evlendirilmesi, öksüz çocuklara kayyim veya vasî tayin edilmesi konularında devlet başkanının naibi olup onun yetkisine sahip olduğunda müttefiktir.⁵⁵⁴

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵⁵

3.Cumhur'a göre hakim için erkek olma vasfı şarttır.⁵⁵⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵⁷

4.Ulema şahidin adil olma şartında müttefiktir.⁵⁵⁸

Bu görüş isabetlidir.⁵⁵⁹

5. Cumhur adalet müslümanlıktan fazla bir vasıf olup kişinin şeraitte vacip ve müstehap olan şeyleri gözetmesi, haram ile mekruh olan şeylerden çekinmesi demek olduğu görüşündedir.⁵⁶⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵⁶¹

⁵⁵¹ Makdîsî, II, 188; Kermî, III, 358.

⁵⁵² İbn Rüşd, II, 384.

⁵⁵³ İbn Teymiyye, II, 412.

⁵⁵⁴ İbn Rüşd, II, 384,385.

⁵⁵⁵ İbn Teymiyye,II,415.

⁵⁵⁶ İbn Rüşd,II, 384.

⁵⁵⁷ İbn Teymiyye, II, 413.

⁵⁵⁸ İbn Rüşd, II, 386.

⁵⁵⁹ İbn Teymiyye,II, 415.

⁵⁶⁰ İbn Rüşd,II, 386.

⁵⁶¹ İbn Teymiyye,II, 480.

6.Ulema adil olması şart olan şahidin ergenlik çağına gelmesinin şart olduğunda müttefiktir.⁵⁶²

Bu görüş isabetlidir.⁵⁶³

7.Ulema şahit için müslüman olmasının şart olduğunda müttefiktir.⁵⁶⁴

Bu görüş isabetlidir.⁵⁶⁵

8.Ulemanın kabul olunduğuna ittifak ettikleri şahitliklerden biri kardeşin kardeşe şahitliğidir.⁵⁶⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁶⁷

9.Bütün ulema zina suçunun dörtten az kişilerin şahitliği ile sabit olmadığında zina dışında kalan diğer suç ve hakların ise iki adil erkeğin şahitliği sabit olduğunda müttefiktir.⁵⁶⁸

Bu görüş isabetlidir.⁵⁶⁹

10. Ulema mal davalarının adil bir erkek ile iki kadının şahitliği ile de sabit olduğunda müttefiktir.⁵⁷⁰

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷¹

11.Cumhur kadının şahitliğinin ceza davalarında ne yalnız olarak ne de erkek ile bulundukları zaman kabul olunmayacağı görüşündedir.⁵⁷²

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷³

12.Cumhura göre doğum, süt emzirme, kadını gizli halleri gibi çoğunlukla erkeklerin göremediği davalarda erkek bulunmaksızın kadınların tek başına şahitliği geçerlidir.⁵⁷⁴

⁵⁶² İbn Rüşd,II, 386.

⁵⁶³ İbn Teymiyye, II, 415.

⁵⁶⁴ İbn Rüşd,II, 386.

⁵⁶⁵ İbn Teymiyye,II,415; Makdisi, II.247.

⁵⁶⁶ İbn Rüşd,II, 387.

⁵⁶⁷ Kevsec,III, 386.

⁵⁶⁸ İbn Rüşd,II, 387.

⁵⁶⁹ Hırakî, 133; Makdisi,II,244.

⁵⁷⁰ İbn Rüşd,II, 387.

⁵⁷¹ Makdisî,II,243, 244.

⁵⁷² İbn Rüşd,II, 387.

⁵⁷³ Makdisi, II, 244.

⁵⁷⁴ İbn Rüşd, II, 387.

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷⁵

13.Bütün ulema edilmesi ile dava sakıt veya sabit olan yeminin “Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah’a yemin ederim” şeklinde olduğunda müttfeiktir.⁵⁷⁶

Bu görüş isabetlidir.⁵⁷⁷

14. Davalı kendisinden talep edilen şeyi açık bir şekilde ikrar ettiği zaman ikrarın hakimın kararı için dayanak olabildiğinde ihtilaf yoktur.⁵⁷⁸

15. Ulema hakimın birbirini dava eden iki ratafı bir tutup aynı yer ve hizada oturtmak, ikisini de dinlemek, önce davacıdan başlamak, eğer davalı inkar ederse ,davacıya şahitlerinin bulunup bulunmadığını sormak zorunda olduğunda müttfeiktir.⁵⁷⁹

Bu görüş isabetlidir.⁵⁸⁰

2) Ahmed b. Hanbel’den Gelen Rivayetlerden Birine Göre Müellifin

İsabetli Olan Görüşleri

1.Ulema hakimın zekat memurları ile devletin diğer memurları üzerinde yetkiye sahip olmadığında ve sefih olan kimselerin mali harcamalarına hcir koyma yetkisinin hakime ait olduğunda müttfeiktir.⁵⁸¹

İmam Ahmed’den gelen bir rivayete göre hakimın zekat ve harac memurları hakimın hakimın yetkisi söz konusu iken, diğer bir rivayete göre hakimın böyle bir yetkisi yoktur.⁵⁸²

2.Ulemaya şüpheye sebep olduğundan babanın oğluna, oğlunun babasına; annenin oğluna, oğlun annesine şahitliğinin kabul olunmadığında müttfeiktir.⁵⁸³

⁵⁷⁵ Kevsec,III,332; İbn Teymiyye,II, 546.

⁵⁷⁶ İbn Rüşt, II, 387.

⁵⁷⁷ Hırakî, 157; Makdisi,II, 255.

⁵⁷⁸ İbn Rüşt, II, 387.

⁵⁷⁹ İbn Rüşt, II, 393.

⁵⁸⁰ Kelvezânî, 571,572.

⁵⁸¹ İbn Rüşt,II,385.

⁵⁸² İbn Teymiyye,II,415.

⁵⁸³ İbn Rüşt,II,387.

Bu konuda İmam Ahmed'den gelen üç rivayet sözkonusudur. Bir rivayet göre babanın oğluna oğlun babasına şehadeti kabul edilmez. Bu hususta anne de baba gibidir, anne ve çocuğun birbirini şehadeti kabul edilmez. Oğlun babasına şehadeti kabul edilir ancak babanın oğluna şehadeti kabul edilmez. Diğer bir rivayette ise nikah, talak, ve zengin ise mal konularında yapılan şahadetler gibi töhmet bulunmayacak şahadetlerde iksinin de yaptıkları şahadetleri geçerlidir. Çünkü iksinden de her biri bu hususta menfaat elde etmez.⁵⁸⁴

3. İmam Ahmed herhangi bir ceza davasında eğer şahit bulunmaz ve suçlu da suçunu itiraf etmezse, hakim o kimsenin suç işlediğini gözüyle görmüş olsa bile ona ceza veremeyeceği görüşündedir.⁵⁸⁵

İmam Ahmed'den gelen bir rivayete göre hakim bu durumda ister had, kısas olsun ister başka davalar olsun bu kişiye ceza veremez. İmam Ahmed'den gelen diğer rivayet göre ise hakim böyle durumda bilgisiyle hükmedebilir.⁵⁸⁶

3) Müellifin Hatalı Olan Görüşleri

1. Memleket fukahasının cumhuru şahidin hür olmasının şart olduğu görüşündedir.⁵⁸⁷

Bu görüş hatalıdır. Had ve kısas davaları haricinde kölenin şahitliği kabul edilir.⁵⁸⁸

Tezimizin son bölümünde 111 görüş tesbit ettik. Bu görüşlerden 7 tanesi Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli iken, 4 görüşün hatalı olduğunu tesbit ettik. 100 görüşte ise müellif isabet etmiştir.

⁵⁸⁴ Makdisi, II, 249.

⁵⁸⁵ İbn Rüşd, II, 391, 392.

⁵⁸⁶ Kelvezânî, 570.

⁵⁸⁷ İbn Rüşd, II, 386.

⁵⁸⁸ İbn Teymiyye, II, 527.

SONUÇ

Kur'an ve sünnetin anlaşılıp uygulanır hale getirilmesinde, sonraki nesillere titizlikle aktarılmasında İslam ulemasının bıraktığı miras önemli bir yer tutar. Fıkıh mirası da bu itibarla önemli bir yere sahiptir. Bu maksatla önemli eserlerden biri olan Bidâyetü'l Müctehid adlı eseri Ahmed b. Hanbel'e atfen nakledilen görüşler bakımından incelemeye çalıştık.

Bidâyetü'l Müctehid Malikî mezhebinin görüşlerini haklı çıkarmaya çalışan bir eser değildir. İbn Rüşd de, Malikî mezhebine mensup ancak mezheb taassubu olmayan başka bir mezhebin görüşünü mantıklı bulup tercih edebilecek kadar da objektif bir âlimdir.

İbn Rüşd, Bidâyetü'l Müctehid adlı eserinde pek çok meselede diğer mezheplerin ve müstakil müctehidlerin de görüşünü vermiş ve bunlarla ilgili yorumlar yapmıştır. Görüşleri verirken, Malikî mezhebinin görüşlerini önce vermiş, ardından herhangi bir sıralama olmaksızın, Hanefi, Şafii, Hanbeli ve Zahiri mezheplerinin ve diğer âlimlerin görüşlerini vermiş ve görüşlere kendi yorumunu da eklemiştir.

Tahkikini yapmış olduğumuz eserde Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri verirken müellifin Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerin çeşitliliğini gözardı ettiğini gördük. Ahmed b. Hanbel'in bizzat kendisinin kaleme aldığı ya da öğrencilerine yazdırdığı bir eserinin olmayışı, re'y ve fıkıhın yazılmaması noktasında gösterdiği titizlik ve Ahmed b. Hanbel'e ait görüşlerin onun ölümünden sonra kaleme alınmış olması Ahmed b. Hanbel'den bir konuda farklı rivayetlerin gelmesini beraberinde getirmiştir. Çalışmamızda müellifin bu gerçeği göz önünde bulundurmadığını ve genelde mezhepte zahir olan görüşlere yer verdiğini gördük.

Çalışmamızda "Ahmed b. Hanbel bu görüştedir", "Ulema ittifak etmiştir", "Bunda ihtilaf yoktur." İslam fukahası bunda müttefiktir", "Cumhur bu görüştedir" diye verilen 869 görüş inceledik. Bu görüşlerden "Ahmed b. Hanbel bu görüştedir" şeklinde gelen 211, cumhur, ulemanın cumhuru ve İslam fukahasının cumhuru ait 197, İslam fukahası, ulemaya ait 461 görüş tesbit ettik. Bu görüşlerden 33 tanesi

Ahmed b. Hanbel'in hiçbir rivayetinde doğrulanamazken, 40 tanesine Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birinde rastladık. 796 görüşte ise müellifin isabet ettiğini gördük.

Bir giriş ve dört bölümden oluşan tezimizde ibâdât, münekehât-müferakât, muamelât, uk'ubât alanlarında Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri inceledik.İbâdât alanında 452 görüş incelenmiş olup bu görüşlerden 26 tanesi Ahmed b.Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli iken, 23 tanesi hatalı, 403 görüş ise isabetlidir. Munâkehât-müfârekât alanında 122 görüş incelenmiş olup bunlardan 5 tanesi Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre doğru iken 3 tanesi hatalı, 114 görüş ise isabetlidir. Muamelat bölümünde 184 görüş inceledik.Bunlardan 3 tanesi Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli iken 4 tanesi hatalı, 177 görüş ise isabetlidir.Ukubat bölümünde incelediğimiz 111 görüşten 7 tanesi Ahmed b. Hanbel'den gelen rivayetlerden birine göre isabetli iken, 4 görüş hatalı, 100 görüş ise isabetlidir. Yapmış olduğumuz çalışmanın neticesinde İbn Rüsd 'ün Ahmed b. Hanbel'e ait görüşleri naklederken %3, 79 luk bir oranda isabet edemediğini tesbit ettik.

Sonuç olarak, Bidâyetü'l Müctehid, mezhep görüşlerini bir arada bulabileceğimiz, tarafsız, ictihad mantığını geliştiren önemli bir eserdir.Pek çok konuda bu kadar bir hata oranının olması Bidayetül- Müctehid'in güvenilir temel bir kaynak olma özelliğini ortadan kaldırarak değildir. Ancak her mezhebin yahut âlimin düşüncesini de kendi kaynaklarından öğrenmeye çalışmanın gereği de gözardı edilmemelidir. Hatta bu çalışma esnasında şuna şahit olduk ki mezhep içinde bile aynı konuda çelişen nakillere rastlamak mümkündür. Bundan dolayı meseleler hakkında doğru kanaate varmak için mümkün mertebe günümüze kadar ulaşan bütün kaynaklar incelenmeli,ondan sonra meseleler hakkında net bir kanaate varılmalıdır. Dileriz ki yapmış olduğumuz bu çalışmadan en az bizim kadar faydalananlar olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- Buhâri**, Ebu Abdillâh Muhammed (256/869), *Sahihu'l- Buhari bişerhi'l- Kirmanî*, I-XXV , Beyrut 1981.
- Behûtî**, Şeyh Mansur b. Yunus (1051/1641), *Keşşafu'l-Kına'an Metni'l İkna'*, I-V, Beyrut 1997.
- İbn Düveyyân**, İbrahim b. Muhammed b. Salim (1353/1934), *Menârü's-Sebil fî Şerhi'd-Delil*, Matbaat'u Daru's-Selam, ts.
- Ebu Davud**, Süleyman b. Eş'as (275/888), *es-Sünen*, I-V, İstanbul 1981.
- Ebu Zehra**, Muhammed, *Ahmed bin Hanbel*, (trc. Osman Keskioglu), Hilal Yayınları, Ankara 1984.
- Haccâvî**, Şerefüddin Musa b. Ahmed (968/1560), *el-iknâ li Talibi'l intifâ'*, I-IV, Riyad 2002.
- Hatîb el-Bağdâdî**, Ahmed b. Ali b. Sâbit (463/1071), *Târihu Bağdad*, Beyrut, ts. I-XIV.
- Hırakî**, Ebu'l-Kâsım Ömer b. el-Huseyn (334/945) , *el-Muhtasar*, Daru's-Sahabe li't-Turas, 1413.
- İbn Ferhûn**, Burhaneddin İbrahim b. Ali b. Muhammed (799/1397), *ed-Dibacü'l Mühezzebe fî Marifetî A'yanî Ulemai'l Mezheb*, I-II, Kahire, 1423.
- İbn Kayyım el-Cevziyye**, Ebu Abdullah Muhammed b. Ebubekir (751/1350), *İ'lamu'l-muavakkûn an Rabbi'l âlemîn*, I-IV ,(Ta'liki Tahâ Abdurraûf Sa'd)Beyrut, 1973.
- _____, *et-Turuku'l Hikemiyye fi's-siyaseti's-şer'iyye*, Kahire, 1317.
- İbn Kesir**, Ebu Feda el-Hafız (774/1373), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, I-XIV Beyrut, 1966.
- İbn Kudâme**, Ebû Muhammed Abdillâh b. Muhammed (620/1223), *el-Muğnî*, I-XII, Beyrut 1405.

- İbn Mâce**, Ebu Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvîni (273/886), *es-Sünen*, I-II, İstanbul 1975.
- İbn Rüşd**, el-Hafîd, Ebu'l Velid Muhammed (595/1198), *Bidâyetü'l -Müctehid ve Nihayetü'l- Muktesid*, I-II, İstanbul 1985.
- İbn Teymiyye**, Takıyüddin Ahmed b. Abdülhalim (728/1327), *el-Muharrer fi'l-fıkh ala Mezhebi'l-İmam Ahmed b.Hanbel*, I-II, Beyrut 1999.
- İbnü'l Cevzî**, Ebu'l Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, (597/1201), *Menâkıbu'l İmam Ahmed b. Hanbel*, 2. Baskı, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî), Kahire, 1409.
- Kallek**, Cengiz, "Bidâyetü'l Müctehid"; *DİA*, VI/133, İstanbul 1996.
- Kandemir**, M. Yaşar "Ahmed b. Hanbel", *DİA*, II/75, İstanbul 1989.
- Karaman**, Hayreddin, *İslam Hukuk Tarihi*, 4. baskı, İz Yayıncılık, İstanbul 2004.
- Karlığa**, H. Bekir, "İbn Rüşd", *DİA*, XX/257, İstanbul 1999.
- Kelvezânî**, Ebu'l Hattab Mahfûz b. Ahmed b. Hasan (510/1116), *el-Hidaye*, Kuveyt 2004.
- Kermî**, Mer'î b. Yusuf el-Hanbeli (1033/1624), *Gâyetü'l Müntehâ Cem'ul Byene'l İknâ ve'l Müntehâ I-III*, Darü'l İhyai'l Tûrasi'l Arabiyye 1378.
- Kevsec**, Ishak b. Mansur (251/868), *Kitabu'l Mesâil an İmameyi Ehli'l Hadis*, I-III (thk: Talat Fuad el-Hulvani) Kahire 2005.
- Koca**, Ferhat, *İslam Hukuk Tarihinde Selefi Söylem: Hanbeli Mezhebi*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2002.
- Malik**, İbn Enes el-Esbahî (179/795), *el-Muvatta*, I-II, İstanbul 1951.
- Makdisî**, Ebu Muhammed Bahaeddin Abdurrahman b. İbrahim (624/1226), *el-Udde Şerhu'l Umde*, I-II, Beyrut, 2005.
- Müslim b. el-Haccac**, Ebu'l-Huseyn el-Kuşeyrî (261/874), *el-Camiu's-Sahih*, I-V İstanbul 1955.

Nesâî, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şu'ayb (303/915), *es-Sünen*, I-VIII, İstanbul 1981.

Sarioğlu, Hüseyin, *İbn Rüşd Felsefesi*, 2. baskı, Klasik Yayınları, İstanbul 2006.

Ülken, Hilmi Ziya “İbn Rüşd”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, 5/2, s. 781, İstanbul 1950.

Zehebî, Ebu Abdullah Şemseddin Muhammed b. Ahmed (748/1348), *Siyerü Â'lâmi'n-Nübelâ*, Beyrut 1401-1405, I-XXIII.

Zirikî, Hayreddin (1396/1976), *el-A'lâm*, I-X, Kahire 1954.

Zuhaylî, Vehbe, *el-Fıkhu'l İslamiyyü ve Edilletüh*, I-XIII, Darü'l Fıkr 1985.